

**SOSYAL UYUM BOZUKLUĞU GÖSTEREN ÇOCUKLARIN UYUMSAL
DAVRANIŞLARINA KAYNAŞTIRILMIŞ DERS DIŞI HAREKET VE OYUN
ETKİNLİKLERİNİN ETKİSİ**

Hulusi ALP

**Celal Bayar Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Beden Eğitimi Öğretmenliği Ana Bilim Dalı
Beden Eğitimi Ve Spor Öğretimi Bilim Dalı
YÜKSEK LİSANS TEZİ
olarak hazırlanmıştır.**

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ÇAMLIYER

Manisa- 2008

**SOSYAL UYUM BOZUKLUĞU GÖSTEREN ÇOCUKLARIN UYUMSAL
DAVRANIŞLARINA KAYNAŞTIRILMIŞ DERS DIŞI HAREKET VE OYUN
ETKİNLİKLERİNİN ETKİSİ**

Hulusi ALP

**Celal Bayar Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Beden Eğitimi Öğretmenliği Ana Bilim Dalı
Beden Eğitimi Ve Spor Öğretimi Bilim Dalı
YÜKSEK LİSANS TEZİ
olarak hazırlanmıştır.**

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ÇAMLIYER

Manisa- 2008

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU TEZ MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

Ref No:

Tez No:

Yazar Adı/ Soyadı :Hulusi ALP
T.C. Kimlik No :46642377414
E-Posta Adresi :ekim1778@gmail.com
Tezin Özgün Dili :Türkçe

Tezin Adı :Sosyal Uyum Bozukluğu Gösteren Çocukların Uyumsal Davranışlarına Kaynaştırılmış Ders Dışı Hareket ve Oyun Etkinliklerinin Etkisi

Tezin Türkçe Adı :Sosyal Uyum Bozukluğu Gösteren Çocukların Uyumsal Davranışlarına Kaynaştırılmış Ders Dışı Hareket ve Oyun Etkinliklerinin Etkisi

Tezin Yabancı Dildeki Adı :

Tezin Konu Başlığı : 1-Kaynaştırma Eğitimi 4- Ders Dışı Etkinlik
2-Hareket eğitimi 5- Sosyal Uyum
3- Oyun Eğitimi

Tezin Yapıldığı Yer : Manisa

Üniversite : Celal Bayar Üniversitesi

Enstitü : Sağlık Bilimleri Enstitüsü

ABD/Bölüm : Beden Eğitimi Öğretmenliği ABD, Beden Eğit. Ve Spor Öğretimi Bilim Dalı

Tezin Türü : Yüksek Lisans

Tez Yılı : 2008

Sayfa Sayıları : 212

Giriş Sayfaları : 8

Ana Bölüm: 169

Ekler: 5

Tez Danışmanı : Yrd. Doç Dr. Hüseyin ÇAMLIYER

Türkçe Dizin Terimleri:

- 1-Hareket Eğitimi
- 2-Oyun
- 3- Ders Dışı Etkinlik
- 4- Kaynaştırma
- 5- Sosyal Uyum

İngilizce Dizin Terimleri:

- 1- Movement Education
- 2- Game
- 3- Activity lesson of outside
- 4- Entegration

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU

Yayın ve Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı

Tez Merkezi

TEZLERİN ÇOĞALTILMASI VE YAYIMI İÇİN İZİN BELGESİ

(Telif Hakkı Tez Yazarına ait olan tezler için)

Tez Yazarının

Soyadı: ALP

Adı: Hulusi

Uyruğu: TC

Kimlik No: 46642377414

Şehitler Mh. Saraçoğlu sk. No: 19/2 Merkez / MANİSA

Telefon No: 0 5363713378 **Faks:** - **E-Posta:** ekim1778@gmail.com

Üniversite Adı: Celal Bayar Üniversitesi

Enstitü Adı: Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Fakülte, Bölüm/Yüksekokul: Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu

Tez Türü: Yüksek Lisans

Mezuniyet Tarihi:

Tezin Başlığı: Sosyal Uyum Bozukluğu Gösteren Çocukların Uyumsal Davranışlarına Kaynaştırılmış ders Dışı Hareket ve Oyun Etkinliklerinin Etkisi

Tez yazarı aşağıdaki seçeneklerden birini işaretleyerek imzalamalıdır.

Not: Yükseköğretim Kurulu'nun kabul ettiği ilke tüm tezlerin, makul gerekçeler dışında (patent başvurusu, yayınlanma sürecinde oluşu vb.) hiçbir kısıtlama olmaksızın tüm araştırmacıların erişimine açık olmasıdır.

(Tezin kopyalanması endişesi, tezin erişime açılmasının engellenmesi için bir gerekçe olarak kabul edilemez.)

a) Yukarıda başlığı yazılı olan tezimin, ilgilenenlerin incelemesine sunulmak üzere Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi tarafından arşivlenmesi, kağıt, mikroform veya elektronik formatta, İnternet dahil olmak üzere her türlü ortamda tamamen veya kısmen çoğaltılması, ödünç verilmesi, dağıtımı ve yayımı için, tezimle ilgili fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere hiçbir ücret (royalty) ve erteleme talep etmeksizinizin verdiğimi beyan ederim.

İmza Tarih

b) Tezimin Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi tarafından çoğaltılması veya yayımının ..... tarihine kadar ertelenmesini talep ediyorum. Bu tarihten sonra (a) maddesindeki koşulların geçerli olacağını kabul ve beyan ederim. (Erteleme süresi formun imzalandığı tarihten itibaren en fazla 3 (üç) yıldır.)

İmza Tarih

|

TUTANAK

Beden Eğitimi Öğretmenliği Bölümü Anabilim Dalı, Beden Eğitimi Ve Spor Öğretimi Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Hulusi ALP' in YÜKSEK LİSANS tezi olarak hazırladığı “**Sosyal Uyum Bozukluğu Gösteren Çocukların Uyumsal Davranışlarına Kaynaştırılmış Ders Dışı Hareket Ve Oyun Etkinliklerinin Etkisi**” başlıklı bu çalışma jürimizce Lisansüstü Eğitim Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

...../...../2008

Üye : Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ÇAMLIYER (Tez Danışmanı)

Üye : Yrd. Doç Dr. Hasan Fehmi MAVİ

Üye : Doç. Dr. Gürbüz BÜYÜKYAZI

Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun
.....gün ve .....sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Beril ÖZBAKKALOĞLU

ÖZET

Bu çalışmada “Sosyal Uyum Bozukluğu Gösteren Çocukların Uyumsal Davranışlarına Kaynaştırılmış Ders Dışı Hareket ve Oyun Etkinliklerinin Etkisi” üzerine sağlayacağı yararları araştırmak amaçlanmıştır. Ayrıca, bu yöntemin deneklerin hatırlama ve hislerini ifade etmeleri üzerine etkisi de belirlenmeye çalışılmıştır. Belirlenen amaç doğrultusunda, 7–8 yaş aralığında bulunan, Manisa ili Merkez ilçesinde bir ilköğretim okulundaki 1. ve 2. sınıf öğrencilerinden 24 ‘ü deney, 24’ü kontrol olmak üzere toplam 48 öğrenci ile çalışma yürütülmüştür. Çalışma başlamadan önce iki haftalık bir zaman dilimi hazırlık aşamasına ayrılmıştır. Bu aşamada; uygulamanın yapılacağı okulda okul rehber öğretmeni, sınıf öğretmenleri ile görüşmeler düzenlenmiş, yapılacak uygulama ile ilgili bilgi verilerek sınıf öğretmenlerinden rehber öğretmen ile birlikte sınıflarında uyum problemi olan 4 öğrenci ve uyum problemi göstermeyen normal 4 öğrenci olmak üzere toplam 8 öğrenci saptamaları istenmiştir. Öğretmenlerin saptadığı 24’ü davranış bozukluğu gösteren, 24’ü normal toplam 48 öğrenci iki gruba ayrıştırılmıştır. Bu ayrıştırma her sınıftan rastgele olarak iki tane uyum problemi olan öğrenci, iki tanede normal öğrenci belirlenerek toplam 24 öğrenciyle uygulama grubunu diğer 24 öğrenciyle de kontrol grubu oluşturulmuştur. Böylece hem kontrol hem de deney grupları normal öğrencilerle özel eğitime ihtiyacı olan öğrenciler olarak kaynaştırılmıştır. On iki hafta süresince deney grubuna temel hareket becerileri ve oyun etkinlikleri düzenlenmiştir, kontrol grubuna ise hiçbir aktivite yaptırılmamıştır. Bu sürecin birinci haftasında çalışmanın temelini oluşturan öğrencileri analiz yapabilmek için her iki grubun aileleri ve öğretmenlerine (sınıf öğretmeni ve rehber öğretmenlerine) öntest olarak sosyal uyum sıkalası uygulanmıştır. Çalışma Sonunda ise (13. hafta) her iki grup öğrencilerin aile ve öğretmenlerine sosyal uyum sıkalası tekrar sontest olarak uygulanmıştır. Bu testlerden elde edilen bulgular SPSS istatistik programı ile değerlendirilmiştir.

Sonuç olarak Hareket ve Oyun Etkinliklerine katılan deney grubu özel eğitime gereksinimi olan öğrencilerinin uyumsal davranışları kontrol grubuna göre istatistiksel olarak anlamlı olacak düzeyde iyileşme saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Uyum, Hareket Eğitimi, Beden Eğitimi, Oyun, Kaynaştırma Eğitimi

SUMMARY

The aim of this study was to investigate the benefits of Combined Action and Games out of lesson to the students that shows the socialization adaptation problems. Besides it was tried to determine the effects of this method on the recognizing and on the expressing of the feelings. 7-8 years old in a primary school 1st and 2nd grades in center of Manisa total 48 students (24 experiment 24 control subject) were participated in this study. Before starting of the study we prepared for the study for about 2 weeks. In the preparation phase we gave some informations to the both guidance counselors and the class teachers about the application, and after we wanted them to determine 4 normal improvement students and 4 abnormal improving students from the class. We determined 2 normal adaptive and 2 abnormal adaptive students from all class and designate n=24 experimental and n= 24 control group. After preparation for 2 weeks the study was done 3 days of a week and 1 hour in a day total 12 weeks. In the activity term we had the experiment group to do the fundamentals and play some games, but the control group did nothing. At the end of the study both the students, the parents and the teachers filled the Social Adaptation Scale for two times, first test and the last test. The results of this study were done by SPSS pocket programme.

The datas of the experiment group who did the fundamental acts and games were found statistically higher than the control groups' datas. In addition to this, the socialization scores of the boys in the experimental group were found higher significantly than the girls in the experiment group.

Key words: Social Adaptation, Activity Education, Physical Education, Game, Combining Education.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmamın her aşamasında danışmanım Yrd. Doç. Dr.Hüseyin ÇAMLIYER' e şahsıma verdiği güven, engelliler konusunda sahip olduğu bilgi birikimini ve deneyimlerini çalışmam süresince benimle paylaşması, bu çalışmanın sorunsuz bir şekilde sürdürülmesindeki katkı ve destekleri, zaman zaman karşılaşılan problemlerim çözümündeki rehberliği, olaylara ve sonuçlara değişik açılardan bakabilmeyi, sorgulamayı, ilişkilendirmeyi, analiz ve sentezlere ulaşabilmemde gösterdiği çabalar için teşekkür ederim.

Çalışmamın ilk aşamalarından itibaren hazırlamış olduğum oyunlar üzerinde yaptığı düzeltmelerle oyunları daha iyi ve amaca uygun hale getirmemede yapmış olduğu büyük yardımlardan, araştırmanın niteliğini artırıcı birçok ipucu vererek beni yönlendirmesinden ve sabırla her soru ve sorunumda rehberlik etmesinden dolayı Prof. Dr. Hatice ÇAMLIYER'e teşekkür ederim.

Bulguların istatistiksel analizleri yapılmasındaki katkı için Yrd. Doç. Dr. Hasan Fehmi MAVİ' ye teşekkür ederim.

Çalışmanın uygulama aşamasındaki öğrencilerin sevk ve organizasyonlarında, çalışmanın görsel kayıtlara alınmasında, uygulamalarda kullanılan araç - gereç ve materyallerin düzenlenmesi ve uygulamaya sokulmasında gösterdiği sabır ve uğraşları için İlhan NİZAMOĞLUN' teşekkür ederim.

Arş. Gör. Fırat ÇETİNÖZ' e ve çevirilerdeki yardımlarından dolayı Pınar ŞAHAN' teşekkür ederim.

Çalışma sürecinde verdiği güven, sabır, manevi destek ve sevgisinden dolayı benim için çok değerli olan nişanlım Nuray TÜRKMEN'e teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	İV
SUMMARY.....	V
TEŞEKKÜR.....	VI
İÇİNDEKİLER.....	Vii
TABLolar	XI
ŞEKİLLER	XIV
KISALTMALAR.....	XV
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Amacı.....	6
1.2. Araştırmanın Problem Cümlesi.....	6
1.2.1. Problem Alt Cümleleri.....	6
1.3. Araştırmanın Önemi.....	7
1.4. Konunun Gerekçesi.....	7
1.5. Sayıtlılar.....	8
1.6. Sınırlılıklar.....	8
2.0. KONU İLE İLGİLİ ALAN YAZI	9
2.1. SOSYAL UYUM.....	9
2.1.1. Uyum ve Gelişme.....	11
2.1.2. Uyum Sorunu Olan Çocukların Tanımı.....	11
2.1.3. Uyum Sorunu Olan Çocukların Özellikleri.....	11
2.1.4. Uyum Sorunu Olan Çocukların Sınıflandırılması.....	12
2.1.5. Uyum Sorunu Olan Çocukların Eğitimi.....	12
2.2. HAREKET EĞİTİMİ.....	13
2.2.1. Hareket Eğitiminin Kavramları.....	16
2.2.2. Temel Hareket Becerileri	18
2.2.3. Hareket Eğitiminin Faydaları.....	19

İÇİNDEKİLER (Devam)

2.2.4.Çocuğun Gelişiminde Hareket Eğitiminin Yeri.....	19
2.2.5.Hareket Eğitiminin Amaçları.....	20
2.2.6.Çocukların Gelişim Özellikleri ve Hareket Eğitimi.....	23
2.2.6.1. “6- 8 Yaş Grubu Çocukların Gelişim Özellikleri Hareket Eğitimlerinin İçeriği ve Öngörülen Etkinlikler.....	24
2.2.6.1.1.Fiziksel Gelişim Özellikleri	24
2.2.6.1.2.Fiziksel Gelişim İçin Öngörülen Hareket Eğitimi Kapsamı	25
2.2.6.1.3.Bilişsel – Duyuşsal – Sosyal Gelişim Özellikleri	26
2.2.6.1.4. Bilişsel – Duyuşsal – Sosyal Gelişim İçin Öngörülen Hareket Eğitimi Kapsamı	27
2.2.7.Hareket Eğitimi Programları.....	27
2.2.8.İlköğretim Dönemi Çocuklarda Uygulanacak Eğitimin Özelliği ..	28
2.3. OYUN NEDİR.....	29
2.3.1. Oyunun Çocuk Gelişimi Üzerine Etkileri.....	30
2.3.1.1. Oyunun Fiziksel Gelişime Etkisi	32
2.3.1.2. Oyunun Dil Gelişimi Üzerine Etkisi	33
2.3.1.3. Oyunun Duygusal Ve Zihin Gelişimine Etkisi	34
2.3.1.4. Oyunun Sosyal Gelişime Etkisi	35
2.4. KAYNAŞTIRMA	37
2.4.1. Kaynaştırma Yoluyla Eğitim Uygulama İlkeleri.....	42
2.4.2. Tam Zamanlı Kaynaştırma Uygulaması	42
2.4.3. Yarı Zamanlı Kaynaştırma Uygulamaları	42
2.4.4. Kaynaştırma Eğitiminin Amaçları.....	43
2.4.5.Kaynaştırma Programının Engelli Bireyler Üzerideki Etkileri.....	45
2.4.6.Kaynaştırma Programının Normal Bireyler Üzerideki Etkileri.....	45
2.4.7. Kaynaştırma Eğitiminin Yararları.....	45

İÇİNDEKİLER (Devam)

2.4.7.1. Kaynaştırma Eğitiminin Öğretmenlere Sağlayabileceği Yararlar	45
2.4.7.2. Kaynaştırma Eğitiminin Normal Gelişim Gösteren Öğrencilere Sağlayabileceği Yararlar	50
2.4.7.3. Kaynaştırma Eğitiminin Engelli Çocukların Ailelerine Sağlayabileceği Yararlar	52
2.4.7.4. Kaynaştırma Eğitiminin Öğretmenlere Sağlayabileceği Yararlar	54
2.4.8. Kaynaştırma Eğitiminde Dikkat Edilecek Hususlar	55
2.4.9. Kaynaştırma Uygulamalarını Başarıya Ulaştırmada Gerekli Unsurlar ..	56
2.4.10. Kaynaştırma Eğitiminde Verilmesi Gereken Destek Özel Eğitim Hizmeti ..	58
2.4.11. Engelli Çocukların Kaynaştırmaya İlişkin Araştırmalar	59
3.0. GEREÇ VE YÖNTEMLER.....	63
3.1. Araştırmanın Yöntemi.....	63
3.2. Evren ve Örneklem.....	64
3.3. Kullanılan Veri Toplama Aracı.....	65
3.4. Uyumsal Davranış Ölçeği.....	66
3.5. Uyumsal Davranış Sıklasının Geçerliliği.....	66
3.6. Uyumsal Davranış Sıklasının Güvenirliği.....	67
3.7. Uyumsal Davranış Sıklasının Cevaplanması.....	68
3.8. Uyumsal Davranış Sıklasının Puanlanması.....	68
3.9. Uyumsal Davranış Sıklasının Puanlarının Yorumu.....	68
3.10. Verilerin İstatistiksel Analizi.....	68
4.0. BULGULAR	69
4.1. Demografik Bulgular.....	69
4.2. Tanımlayıcı İstatistik.....	74

4.3. Nicel Bulgular.....	82
5.0. TARTIŞMA.....	153
6.0. SONUÇ VE ÖNERİLER	177
6.1. Sonuç.....	177
6.2. Öneriler.....	178
7.0. KAYNAKLAR.....	179
EKLER.....	185
EK 1: Kişisel Bilgi Formu.....	185
EK 2: Uygulamada Kullanılan Eğitsel Oyun Örneği	186
EK 3: Uygulamada Kullanılan Eğitsel Oyun Örneği	187
EK 4: Uygulamada Kullanılan Eğitsel Oyun Örneği	188
EK 5: Uygulamada Kullanılan Eğitsel Oyun Örneği	189

TABLÖLAR

Tablo 1 : Deney ve Kontrol Grubundaki Çocukların Cinsiyete Göre Dağılımları	69
Tablo 2 : Deney ve Kontrol Grubundaki Çocukların Yaş'a Göre Dağılımları	70
Tablo 3 : Deney ve Kontrol Grubunun Anne ve Baba Eğitim Durumları	70
Tablo 3.1 :Deney ve Kontrol Grubunun Anne ve Baba Meslek Durumlarına Göre Dağılımları	71
Tablo 3.2 :Deney ve Kontrol Grubunun Kardeş Sayılarına Göre Dağılımları	72
Tablo 3.3 :Deney ve Kontrol Grubunun Birlikte Kaldıkları Ebeveynlerine Göre Dağılımları	73
Tablo 3.4 :Deney ve Kontrol Grubu Çocukların Aile Aylık Ortalama Gelir Düzeyleri	73
Tablo 4: Deney ve Kontrol Gruplarının Ailelerine ve Öğretmenlerine Uygulanan AAMD – BS sıkalasının Alt Maddelerinin Öntest ve Sontest Puan Ortalamalarına Göre Dağılımları	74
Tablo 5: Deney ve Kontrol Grubundaki Çocukların Ailelerine Uygulanan Öntest ve Sontest Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları, Minimum ve Maximum Puan Dağılımları	80
Tablo 6: Deney ve Kontrol Grubundaki Çocukların Sınıf Öğretmenlerine Uygulanan Öntest ve Sontest Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları, Minimum ve Maximum Puan Dağılımları	81
Tablo 7: Deney ve Kontrol Grubundaki Çocukların AAMD-BS Sosyalleşme Alt Maddelerinin Anne-Baba görüşlerini içeren verilerin Kruskal Wallis teste göre Öntest – Sontest Ortalama Puan Farklarının Karşılaştırılması	83

TABLOLAR (Devam)

Tablo 8: Deneý Grubundaki Engelli Çocukların ve Deneý Grubundaki Normal Çocukların Öntest – Sontest Ortalama Puan Farklarının Karşılaştırılması ...	87
Tablo 9: Deneý Grubundaki Engelli Çocukların ve Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların Öntest–Sontest ortalama Puan farklarının Karşılaştırılması	90
Tablo 10: Deneý Grubundaki Engelli Çocukların ve Kontrol Grubundaki Normal Çocukların Öntest – Sontest ortalama Puan farklarının karşılaştırılması	93
Tablo 11: Deneý Grubundaki Normal Çocukların ve Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların Öntest – Sontest Ortalama Puan Farklarının Karşılaştırılması	96
Tablo 12: Deneý Grubundaki Normal Çocukların ve Kontrol Grubundaki Normal Çocukların Öntest– Sontest ortalama Puan farklarının karşılaştırılması	99
Tablo 13: Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların ve Kontrol Grubundaki Normal Çocukların Öntest – Sontest Ortalama Puan Farklarının Karşılaştırılması.....	102
Tablo 14: Deneý ve Kontrol Grubundaki Çocukların AAMD-BS Sosyalleşme Alt Maddelerinin Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerini İçeren Verilerin Kruskal Wallis Teste Göre Öntest – Sontest Ortalama Farklarının Karşılaştırılması	105
Tablo 15:Deneý Grubundaki Engelli Çocukların ve Deneý Grubundaki Normal Çocukların Öntest – Sontest Ortalama Puan Farklarının Karşılaştırılması	109
Tablo 16:Deneý Grubundaki Engelli Çocukların ve Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların Öntest – Sontest Ortalama Puan Farklarının Karşılaştırılması	112
Tablo 17: Deneý Grubundaki Engelli Çocukların ve Kontrol Grubundaki Normal Çocukların Öntest – Sontest Ortalama Puan Farklarının Karşılaştırılması	115
Tablo 18: Deneý Grubundaki Normal Çocukların ve Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların Öntest – Sontest ortalama Puan Farklarının Karşılaştırılması ...	118
Tablo 19: Deneý Grubundaki Normal Çocukların ve Kontrol Grubundaki Normal	

Çocukların Öntest – Sontest Ortalama Puan Farklarının Karşılaştırılması .121

Tablo 20: Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların ve Kontrol Grubundaki Normal Çocukların Öntest – Sontest Ortalama Puan Farklarının Karşılaştırılması ...124

Tablo 21:Deney ve Kontrol Grubundaki Çocukların Sosyalleşme Alt Maddelerinin Öntest ve Sontest Anne-Baba Görüşlerini İçeren Verilerin Wilcoxon-NPar Test'e Göre Ortalama Puan Farklarının Karşılaştırılması 127

Tablo 22:Deney ve Kontrol Grubundaki Çocukların Sosyalleşme Alt Maddelerinin Öntest ve Sontest Öğretmen Görüşlerini İçeren Verilerin Wilcoxon-NPar Test'e Göre Ortalama Puan Farklarının Karşılaştırılması 132

Tablo 23:Deney ve Kontrol Grubundaki Çocukların Cinsiyete Göre Sosyalleşme Alt Maddelerinin Öntest ve Sontest Anne-Baba Görüşlerini İçeren Verilerin Wilcoxon-NPar test'e Göre Ortalama Puan Farklarının Düzeyi Karşılaştırılması 137

Tablo 24: Deney ve Kontrol Grubundaki Çocukların Cinsiyete Göre Sosyalleşme Alt Maddelerinin Öntest ve Sontest Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerini İçeren Verilerin Wilcoxon-Npar Test'e Göre Ortalama Puan Farklarının Karşılaştırılması.....145

ŞEKİLLER

Şekil 1 : Temel Hareket Becerilerine Yönelik Kavramlar ve Etkileşim Boyutları.....	17
Şekil 2: Temel Hareket becerileri ve Genel, Özel, Uzmanlaşmış Hareket Becerilerinin Gallahue'den Uyarlanması.....	18
Şekil 3: Algısal Motor Süreçler.....	21
Şekil 4: Araştırma Deseni Örnek.....	62

KISALTMALAR

AAMD-BS-"American Association on Mental Deficiency Behavior Sıkala”

IB- İş Birliği

BDA- Başkalarını Dikkate Alma

BFO- Başkalarının Farkında Olma

BE- Başkalarıyla Etkileşim

GFK- Grup Faaliyetlerine Katılma

BNC- Bencilik

SO- Sosyal Olgunluk

IB1- İş Birliği Sontest

BDA1-Başkalarını Dikkate Alma Sontest

BFO1-Başkalarını Farkında Olma Sontest

BE1- Başkalarıyla Etkileşim Sontest

GFK1-Grup Faaliyetlerine Katılma Sontest

BNC1-Bencilik Sontest

SO1- Sosyal Olgunluk Sontest

IB_ÖĞRET.- İş Birliği Öğretmen

BDA_ÖĞRET.- Başkalarını Dikkate Alma Öğretmen

BFO_ÖĞRET.- Başkalarının Farkında Olma Öğretmen

BE_ÖĞRET.- Başkalarıyla Etkileşim Öğretmen

GFK_ÖĞRET.- Grup Faaliyetlerine Katılma Öğretmen

BNC_ÖĞRET.- Bencilik Öğretmen

SO_ÖĞRET. Sosyal Olgunluk Öğretmen

IB_ÖĞRET_ST- İşbirliği Öğretmen Sontest

BDA_ÖĞRET_ST- Başkalarını Dikkate Alma Öğretmen Sontest

BFO_ÖĞRET._ST- Başkalarının Farkında Olma Öğretmen Sontest

BE_ÖĞRET._ST- Başkalarıyla Etkileşim Öğretmen Sontest

GFK_ÖĞRET._ST- Grup Faaliyetlerine Katılma Öğretmen Sontest

BNC_ÖĞRET._ST- Bencilik Öğretmen Sontest

SO_ÖĞRET._ST- Sosyal Olgunluk Öğretmen Sontest

DGEÇ- Deney Grubu Engelli Çocuk

DGNÇ- Deney Grubu Normal Çocuk

KGEÇ- Kontrol Grubu Engelli Çocuk

KGNÇ- Kontrol Grubu Normal Çocuk

1. GİRİŞ

Eğitim, insanları ve buna bağlı olarak da toplumları değiştirme sürecidir. Bu kapsamda kalkınma ile eğitim arasında sıkı bir ilişki vardır. Kurumsallaşmış eğitimin hedeflediği değişim sürecinde planlanmış ve seçilmiş dersler bu süreci etkileyen etmenlerdendir. Bu açıdan bakıldığında dersler bir amaç değil eğitilebilmenin birer aracıdır (15, s:1).

Bu perspektif içinde hareket eğitimi (Beden Eğitimi), en basit anlamda bireysel olarak beden eğitiminin spor gibi karmaşık davranış bütünlüğünün eğitimine kadar bir takım yükümlülükleri üstlenmiştir. Sağlık, performans ve sürekli davranışsal alışkanlıklar edinilmesi, sporun bir yaşam biçimine dönüşmesiyle gerçekleşebilir (15, s: 1).

Hareket eğitimi bu açıdan, çocuğun duyu organları yoluyla dış dünyadan topladığı duyumları (informasyonları) değerlendirip psikomotor tepki ve davranış olarak kendini ortaya koyduğu süreçlerde çok etkilidir (15, s: 1).

İnsan sosyal bir varlık olarak yaşamı boyunca fiziksel etkileşim içindedir. Bu etkileşimini içgüdüsel davranışlarla değil, kendi ihtiyacını karşılayacak şekilde öğrendiği, geliştirdiği davranışlarla gerçekleştirir. İnsanın içinde yaşadığı topluma uyum sağlaması yani toplumsallaşması, ortaya koyduğu bu davranışlarla mümkündür. Eğitim bireyin toplumsallaşma sürecinde devreye girip, içinde bulunduğu toplumla, birey arasındaki etkileşime yardımcı olur. Genel olarak ifade etmek gerekirse; “eğitim amacı, öğrenciye kazandırılması kararlaştırılan davranışlar ya da öğrenci davranışlarında oluşturmak istenen değişikliklerin bir programa göre gerçekleştirilmesidir” (42, s: 1).

İnsan sosyal bir varlıktır. Kültürel koşullar içinde sosyal ilişkiler, hem toplumun, hem kültürün, hem de bireyin yapısını etkiler. Bireyin tüm yaşamı çevresine uyum sağlama çabası içinde geçer. Bu uyum çabası doğumdan başlayarak bir gelişim göstermektedir. Sosyalleşme birçok karmaşık faktörün etkilediği bir oluşumdur. Bireyin sosyalleşmesinden, bir anlamda yaşadığı kültürü ve dolaylı olarak bu kültürle bağlantılı diğer kültürleri öğrenmesi kastedilmektedir. Bir diğer anlamda ise, sosyalleşme, kişinin, grubun kural ve değerlerine uymayı öğrenmesi, bu değerler düzenini benimsemesidir. Bu öğrenme doğumdan ölüme dek tüm yaşam boyunca devam eder ve bu süre içinde bireyin çevredeki insanlarla ilişkileri ve diğer çevre faktörleri sosyal uyumunda önemli rol oynar (80, s:55).

Uyumsal davranış; Bir bireyin çevresinin doğal ve sosyal beklentilerle baş edebilmesindeki tesirlilik anlamına gelmektedir (38, s:1).

Uyumsal davranışı değerlendirebilmek için iki temel kriter vardır:

1. Bireyin bağımsız olarak iş görebilme ve kendisine bakabilme derecesidir.
2. Kültürün şahsi ve sosyal sorumluluk beklentisinin tatmin edici bir şekilde karşılanmasının derecesidir (38, s: 1).

Bazı çocuklar, sahip oldukları uyum problemlerinden dolayı başkalarıyla anlaşmakta zorlanır, uyuşmazlığa düşer, onlardan farklı davranışlar sergilerler, var olan problemlerden dolayı mutsuz oldukları için çevreyi de olumlu veya olumsuz etkileyebilirler. Toplumun ve bireyin mutluluğu uyumla örtüştüğü için bu durum toplum içinde birey için de mutluluğa yol açar (75).

Uyumsuzluk; biyolojik, psikolojik, sosyo - ekonomik, fiziksel, bedensel, kalıtsal ve eğitimsel kaynaklı olabilir. Problemlerle davranış ilerlemeden evvel alınacak tedbirlerle uyumsuzluk önlenir (75).

Uyumsuz çocuklar kendi benliği ile ve çevresiyle dengeli ve etkili ilişki kurma, geliştirme ve sürdürmede güçlük çeken, bu yüzden gelişimlerinde engellerle karşı karşıya kalan ve çevresindekilerin olağan ilişkileriyle düzelteremeyen davranış kalıplarına sahip olan çocuklardır (13).

Sonuç olarak uyum; bireyin sahip olduğu özelliklerinin kendi benliği ve içinde bulunduğu çevre arasında dengeli bir ilişki kurabilmesi ve sürdürebilmesidir (13).

Yani birey hem kendisiyle hem de çevresiyle uyumlu bir ilişki içinde olmalıdır. Bu vasıflara sahip kendisiyle ve çevresiyle ahenkli ilişkiler kurabilen çocuklar içinde uyumlu çocuklar diyebiliriz.

İnsan biyo-kültürel ve sosyal bir varlıktır. Kültürel koşullar içinde sosyal ilişkiler, hem toplumun, hem kültürün, hem de bireyin yapısını etkiler. Bireyin tüm yaşamı çevresine uyum sağlama çabası içinde geçer. Bu uyum çabası doğumdan başlayarak bir gelişim göstermektedir. Sosyalleşme birçok karmaşık faktörün etkilediği bir oluşumdur. Bireyin sosyalleşmesinden, bir anlamda yaşadığı kültürü ve dolaylı olarak bu kültürle bağlantılı diğer kültürleri öğrenmesi kastedilmektedir. Bir diğer anlamda ise, sosyalleşme, kişinin, grubun kural ve değerlerine uymayı öğrenmesi, bu değerler düzenini benimsemesidir. Bu öğrenme doğumdan ölüme dek tüm yaşam boyunca devam eder ve bu süre içinde

bireyin çevredeki insanlarla ilişkileri ve diğer çevre faktörleri sosyal uyumunda önemli rol oynar (80, s: 55)

Özel gereksinimli çocuğun, kaynaştırma programına dahil edilmesi için, öncelikle ayrıntılı olarak değerlendirilmesi yani var olan performansının belirlenmesi ve onun için en az kısıtlayıcı eğitim ortamının ne olduğuna karar verilmesi gerekmektedir. Bu, normal gelişim gösteren çocuklarla sadece oyun bahçesini paylaşmadan tüm gün aynı sınıfı ve etkinlikleri paylaşmaya kadar giden farklı kaynaştırma düzeylerinde olabilmektedir (68, s:3).

Çocuğun gelişimi açısından kritik yıllar olarak adlandırılan okulöncesi yıllarında, bir okulöncesi eğitim kurumuna devam eden engelli çocuk; akranları arasında, öğrendiği yeni davranışları uygulama fırsatı bulabilecek, uygun sosyal davranışları geliştirmek için öğretmen ve akranlarını model alarak, toplumda bağımsız yaşam için gerekli becerileri geliştirebilecektir. Özel gereksinimli çocuk, kaynaştırma bir okulöncesi eğitim kurumunda potansiyelini azami olarak kullanabileceği, onu mücadeleye sevk eden modellerle bir arada olarak özel eğitim okulundan çok daha fazla ilerleme kaydedebilecek, akranları ile birlikte çeşitli etkinliklerde bulunduğu için kendine olan güveni artacak ve daha geniş bir topluluğa ait olarak olumlu benlik kavramı geliştirebilecektir (49, s:8-9). Herhangi bir düzeyde kaynaştırma olmasına karar verilen çocuğun ve normal gelişim gösteren çocukların kaynaştırmaya hazırlanması ise dikkat edilmesi gereken diğer bir noktadır. Bu hazırlık; engelli çocuğun sosyal ve akademik beceriler yönünden belli bir düzeye getirilmesini, normal gelişim gösteren çocukların ise engelli çocuğu sosyal kabulleri ve olumsuz tutumlarını değiştirebilmeleri için bilgilendirilmelerini içermektedir. Zira, çocuklar arasında etkileşimi teşvik etmeyi amaçlamayan kaynaştırmanın başarısından söz edilemez. Normal gelişim gösteren çocuklarda tutum değiştirme çalışmalarında ise engelli çocuklar ile ilgili filmler, hikaye kitapları, grup tartışmaları, engelli çocuklara ilişkin canlandırmalar ve oyunlar etkili olmaktadır (58, s:425-434).

Oyun bir kültür iletişimi aracının alıştırıcılarıdır. Çocuk oyun oynarken kendi çevresindeki araçları kullanır. Oyuncakların, araç ve gereçlerin kullanımı sırasında çocuk vücut organlarını ve kaslarını kontrollü kullanmayı öğrenir. Yaş ilerledikçe çocuklar daha çok başkaları ile birlikte oynamak ve sosyal etkileşim kurmak isterler. Sosyalleşmenin artmasıyla birlikte oyunlar da karmaşıklaşır ve buna bağlı olarak sosyal gelişim arttıkça

oyun kurma ve oynama da zorlaşır. Oyunlar yolu ile çocuklar kendileri ve başkaları hakkında bilgi sahibi olurlar, kendi kapasite ve sınırlılıklarını büyüklerle olan farklılıklarını öğrenirler. En önemlisi çocuklar oyunlar yolu ile yaşamlarını organize etme ve denetleme alışkanlığını geliştirebilirler (4, s: 116–117).

Oyun çocuğun her alanda gelişmesine ve kişilik kazanmasına olanak sağlayan bir etkinliktir. Piaget, oyunu yapısal açıdan ele almış ve a) alıştırma niteliğinde olan oyunlar, b) simgesel oyunlar ve c) kurallı oyunlar olmak üzere üç tür oyun saptamıştır. Alıştırma niteliğinde olan oyun ilk aylarda gelişir, doruk noktasına ilk iki ya da üç yaşlarında ulaşır, sonra yavaş yavaş gücünü yitirir. Simgesel oyun 2. yıl süresince simgesel işlevlerle başlar, özerklik dönemi süresince bir doruk noktasından geçer, sonra da etkisini azaltmaya başlar. Erişkin kişilerin oyun kurallarına öykünmeden oluşan kurallı oyun da bireysellik kazanma ve toplumsallaşma dönemlerine özgü bir oyun türüdür. Oyunun çocuklar arasında ortak bir anlaşma yolu olduğu bilinmektedir. Oyun, bir yandan çocuğun fiziksel ve zihinsel yapısını geliştirirken, diğer yandan da onun nesnel dünyasıyla ilişki kurmasını, özgürlük ve bireysellik kazanmasını sağlayan, daha sonra da toplumsallaşmasına büyük ölçüde yardımcı olan çok önemli bir etkinliktir (28).

Çocukların geleceğin sorumluluk sahibi ve üretken bireyleri ve iyi vatandaşları olabilmesi için, aile ve eğitim kurumlarının işbirliği içinde çocuklara iyi organize edilmiş oyun ortamları yaratması gerekir.

Beden Eğitimi, spor etkinlikleri ve oyunlar yoluyla kazanılan psikolojik ve sosyal alandaki davranış değişiklikleri bireyin genel yaşantısına transfer olur mu konusunda yapılan araştırmalar, bedensel aktiviteler yoluyla fiziksel ve psiko-sosyal alanlarda kazanılan davranışların günlük yaşamda gerekli ve ilgili benzer durumlara transfer olduğunu göstermiştir (14, s: 122).

Oyun bu dönem çocuğunun en önemli uğraşısıdır. Oyun, çocuğun ruhsal gelişiminde ve kişilik kazanmasında, sevgiden sonraki en önemli ruhsal besinidir. Okul öncesi dönemde motor becerilerin gelişmesinde sosyalleşmenin etkileri görülmeye başlar(57, s: 122). Sportif oyunlar içinde çocuk kendi bedenini tanır, yeteneklerinin farkına varır. Başarabileceği ve başaramayacağı hareketleri, emniyetli bir ortamda öğrenerek gereksiz tehlikelerden uzak duracak deneyimler edinir. Kendi yaşında çocuklarla bir arada, paylaşma ve yardımlaşmayı öğrenir. Sorumluluk alma ve düzenli çalışma alışkanlığı edinir.

Bu araştırmanın amacı, Sosyal uyum bozukluğu gösteren çocukların uyumsal davranışlarına kaynaştırılmış ders dışı hareket ve oyun etkinliklerinin sosyal uyum davranışları üzerindeki etkisini ortaya koymaktır.

1.1.Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada Sosyal uyum bozukluğu gösteren çocukların uyumsal davranışlarına kaynaştırılmış ders dışı hareket ve oyun etkinliklerinin sosyal uyum davranışları üzerindeki etkisinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

Bu çalışma Milli Eğitim Temel Kanununun Genel Amaçlarından 2. si olan “**Beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek** (MEB)amacına ulaşabilmek için gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla bütünsel gelişim olarak tanımlanan devinişsel, bilişsel ve duyuşsal alanın gelişimine Kaynaştırılmış der dışı hareket ve oyun etkinlikleri ile etki edilmeye çalışılmıştır.

1. 2.Araştırmanın Problem Cümlesi

“Sosyal uyum bozukluğu gösteren çocukların uyumsal davranışlarına Kaynaştırılmış Ders Dışı Hareket ve Oyun Etkinliklerinin ” etkisi nedir?

1.2.1. Problem Alt Cümleleri

- a) Kaynaştırılmış Ders Dışı Hareket ve Oyun Etkinliklerinin deney grubundaki sosyal uyum bozukluğu gösteren çocukların uyumsal davranışlarına etkisi nedir?
- b) Kaynaştırılmış Ders Dışı Hareket ve Oyun Etkinliklerinin deney grubundaki normal gelişim gösteren çocukların uyumsal davranışlarına etkisi nedir?
- c) Kaynaştırılmış Ders Dışı Hareket ve Oyun Etkinliklerinin deney grubundaki sosyal uyum bozukluğu gösteren erkek ve kız çocuklarının uyumsal davranışlarına etkisi nedir?
- d) Kaynaştırılmış Ders Dışı Hareket ve Oyun Etkinliklerinin deney grubundaki normal gelişim gösteren erkek ve kız çocuklarının uyumsal davranışlarına etkisi nedir?

1.3.Araştırmanın Önemi

Temel gereksinimlerden fizyolojik bir gereksinim olan hareket etme güdüsünün doyurulmasına ve temel hareket becerilerini öğretmeye yönelik uygulanan hareket eğitimi bireylerde istendik türde davranış değiştirmeyi kolaylaştırabilir.

İnsan canlı bir varlık olarak gelişimini sürdürürken bulunduğu ortamda hareketlilik içeresindedir. Astrand insan organizmasının hareket için yaratıldığını belirtmektedir (65, S: 206).

Oyunlu aktiviteler çocukların daha istekli ve çeşitlendirilmiş egzersizlerle çalışmalara motive olması açısından önem taşır. Onların beceri ve hareketlilik özelliklerinin gelişmesine katkıda bulunur (64, s: 200).

Sosyal uyum bozukluğu olan çocuklarında hareket etme güdülerini doyuracak türden çocukların ilgi ve temel beceri düzeylerine uygun olarak seçilen ders dışı hareket ve oyun etkinliklerinin sosyal uyum bozukluğu gösteren çocuklarda kullanılarak benzeri sonuçlara ulaşıp ulaşılamayacağı konunun önemini ortaya çıkaracaktır. Ayrıca uyum problemi gösteren çocuklarda istendik tür sosyal davranış geliştirme sürecinde hareket ve oyun etkinliklerinin önemini test etmektir.

Son olarak, literatür taraması sonucunda Beden Eğitimi alanında kaynaştırılmış ders dışı hareket ve oyun etkinlikleri ile ilgili bir çalışmaya ülkemizde ulaşılmamış olmaması, bu tez çalışmasının önemini artırdığı söylenebilir.

Özetle, bu tez çalışması kaynaştırma eğitiminin beden eğitiminde diğer alanlarda olduğu gibi olumlu sonuçlar ortaya koyabileceği öngörüsünden yola çıkılarak planlanmıştır.

1.4.Konunun Gerekçesi

Sosyal uyum problemi yaşayan çocukların bu problemlerini ortadan kaldırmak ya da en aza indirmek için pek çok değişik yöntem izlenmektedir. Uyum problemi yaşayan çocukların sosyal uyum problemlerinin giderilmesi ya da en aza indirilmesi okul ve sınıf dışında ders havasından uzak hareket ve spor eğitimi kapsamında kendi ilgi ve becerilerine

göre temel hareket becerilerini geliştirici değişik sportif etkinlikleri ile oyun oynamaya isteklilik yaratan kombinasyonların kullanıldığı Kaynaştırılmış Ders Dışı Hareket ve Oyun etkinlikleriyle sağlanabilirliği bu çalışmaya gerekçe oluşturmaktadır.

1.5. Sayıtlar

- a) Veliler Sıkaldaki (AAMD-BS) soruları içtenlikle, öğrencinin durumunu yansıtıcı ve objektif olarak cevaplandırmışlardır.
- b) Sınıf Öğretmenleri Sıkaldaki (AAMD-BS) soruları içtenlikle, öğrencinin durumunu yansıtıcı ve objektif olarak cevaplandırmışlardır.

1.6. Sınırlılıklar

- a) Araştırma; Manisa İl Merkezinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığına bağlı bir ilköğretim okulundaki 1-A, 1-B, 1-C, 2-A, 2-B, 2-C sınıfları ile,
- b) Yapılan çalışma ders dışı etkinlikleri içerdiğinden çalışmaların okul bahçesinde Kaynaştırılmış Ders dışı Hareket ve oyun etkinliklerinin yapılması ile,
- c) Yapılan çalışmanın haftanın 3 günü birer saat ile sınırlandırılmıştır.

2.0. KONU İLE İLGİLİ LİTERATÜR

Bu bölümde yer alan literatür taraması bu tezle ilgili temel kavramları ve kuramları açıklama ve alana dair yapılmış çalışmalarını gözden geçirme üzerine kurulmuştur. Bu kavramlar hareket eğitimi ve temel hareket becerileri, oyun, kaynaştırmaya ilişkin temel tanım ve kavramlar olarak sıralanabilir. Bu bölümde yer verilen tanımlamaların ve açıklamaların alana ışık tutacak nitelikte olabilmesi için mümkün olduğunca tanım ve kavramların açıklamalarına geniş yer verilmeye çalışılmıştır.

2.1. Sosyal Uyum:

Gander vd. 1993 “Bireyin gelişiminde en önemli süreçlerden biri sosyalleşmedir. Sosyalleşme, bireylerin özellikle çocukların belirli bir grubun işlevsel üyeleri haline geldikleri ve grubun diğer üyelerinin değerlerini, davranışlarını ve inançlarını kazandıkları bir süreçtir. Her ne kadar bu süreç, doğumdan hemen sonra başlayıp bireyin yaşamı boyunca sürmekle birlikte, etkilediği davranışların çoğu ilk çocukluk döneminde belirgin duruma gelmektedir” (16, s: 156).

Çocuk doğduğu andan itibaren çevresindeki fiziksel ve toplumsal uyaranlarla etkileşimde bulunarak büyüyüp gelişmektedir. Bu gelişme sırasındaki hızlı değişiklikler; uyum sağlama, öğrenme, sorun çözme, sorumluluk yüklenme gibi güçlükleri de içerir. Yani gelişme sürecindeki her aşama yeni bir uyumu gerektiren zorlukları da beraberinde getirir (27, s:54). Bu nedenle insanın yaşantısında hem fizik kanunlarının hem de canlı ve cansız varlıkların etkisi ve katkısı vardır. Bunların hepsi de yaşantıya etkileri ve katkıları ile birlikte çevredir. Psikolojide çevre, insan yaşantısına etkileri yönünden incelenir. Çevre, bütün olarak canlılığı kuran ve sürdüren doğa düzenidir. İnsan bu düzene uymayı hem içgüdüleriyle hem de bilinci ile yapar. İnsan yeni bilgileri almaya ve gelişen koşullara uymaya açık, istekli ve yatkındır. Ancak bu yetenek herkeste aynı güçte olmaz (34, s: 236). Eğitimin önemli amaçlarından biri, bireylerin içinde buldukları topluma uyum yapmasına yardım

etmektedir. Bireyin içinde bulunduğu topluma istenilen bir biçimde uyum sağlaması diğer bir deyişle, toplumun etkin bir üyesi olabilmesi için sosyal gelişimini sağlıklı bir biçimde tamamlaması gerekir. Bireyin içinde yaşadığı toplumun kendisinden beklediği ve yapmasını istediği davranışları gösterecek biçimde yetişmesi onun sosyal gelişimi ile ilgilidir. Drew ve Hardman 2000, “Sosyal etkileşim becerilerinin öğrenilmesi, erken yıllarda aile içinde başlanmalı ve okulda devam etmelidir. Okullarda sosyal aktiviteler düzenlenmeli, gönüllü organizasyonlarda faaliyetler planlanmalı, dernek programlarına katılmalı, üniversitelerin özel eğitim bölümlerinin desteğiyle, gelişim programları hazırlanmalıdır” (Pınar San ve Diğerleri, 2005, s: 11). Çünkü çocuğun ilk yıllardaki sosyal gelişimi onun daha sonraki sosyal davranışlarının temelini oluşturur (16, s: 156).

Çocuğun içinde yaşadığı toplumun bir üyesi haline gelmesi, toplumun bir parçası olduğunun bilincine varması, öğrenmesi onun sosyalleşmesidir. Başka bir deyişle, bireyin sosyalleşmesi, duygularını olduğu gibi tanımlama, onu yansıtma, ona zaman verme, dış dünya ile arasında köprü görevini görme, özdeşim kurabileceği bir kişi olmasıdır. Bireyde çeşitli tutum ve davranışların oluşması sosyal gelişiminin bir ürünüdür. Kişilik özellikleri sosyal çevrenin etkisi altında gelişir. Yaşam boyu devam eder. Daha yalın bir deyişle, sosyal gelişim bireyin toplum içinde insanlarla iyi ilişkiler kurması ve toplum yaşayışına uygun davranışlar sergilemesidir. Çocuğun içinde bulunduğu topluma uyum sağlayabilmesi ve toplumla bütünleşebilmesi, toplumda geçerli olan davranışları kazanmasıyla olanaklıdır. Çocuk sosyal davranışları kazanarak, ailesinin, akrabalarının, arkadaşlarının kısaca toplumun bir parçası olduğunun bilincine varır ve sosyalleşmiş olur. Bireyin yaşadığı toplumun yaşam biçimini ve toplumdaki rolünü öğrenerek toplumla bütünleşmesi anlamına gelen sosyalleşme, öğrenme yoluyla gerçekleşir. Çocuklar gözleyerek ya da model alarak sosyalleşirler. Sosyal yönden gelişmiş yani sosyalleşmiş bir birey, içinde yaşadığı toplumun normlarına ve beklentilerine uygun davranışlar gösterir, kendi gereksinim ve istekleri ile toplumun istek ve beklentileri arasında denge sağlayabilir. Yine, birlikte yaşadığı insanlarla yardımlaşmayı, paylaşmayı, işbirliği yapmayı başarır ve duygularını yaşadığı kültüre uygun bir biçimde ifade edebilir (Çağdaş vd. 2002: 35–36). Öte yandan, bireylerin sosyal gelişimlerini tamamlayamamaları ya da sosyal gelişiminde eksikliklerinin olması onların gelecek-

teki sosyal davranışlarını olumsuz yönde etkilemektedir. En azından, bu bireylerin ileride sosyal ve duygusal sorunlarla karşılaşma olasılığı artmaktadır (16, s: 157).

2.1.1 Uyum ve Gelişme

Çocuğun aile içinde, sokakta ve okulda arkadaşları ile olan her türlü ilişkisi, neşesi, kaygıları, oyunları ve kavgaları aynı zamanda birer uyum faaliyetidir. Uyum, alışma ve öğrenme ile gerçekleşir. Bireyin çevre içindeki olumlu davranışlarının adıdır. Normal bir gelişmede böyle bir yaşantı ile kazanılır.

Birey, kişisel yaşamını sürdürmek ve iyileştirmek için uyumlu bir aile ve toplum yaşantısı içinde bulunma ihtiyacındandır. Her zaman toplumdaki karşılayacağı nesnel ve ruhsal çeşitli ihtiyaçları vardır. Bu ihtiyaçlar bireyi yakın çevresine ve toplum kurallarına uymaya zorlar. Dolayısıyla, önemli ihtiyaçları olmayan bireyler, uyum yetenekleri olsa bile toplum kurallarına pek uymak istemezler (34 s: 238).

2.1.2 Uyum Sorunu Olan Çocukların Tanımı

Bazı çocuklar, elinde olmayan sebeplerle başkalarıyla anlaşmakta zorlanır, uyuşmazlığa düşer, onlardan farklı davranır, problem çıkarır ve mutsuz olur. Çevreyi de olumlu veya olumsuz etkiler. Toplumun ve bireyin mutluluğu uyumla örtüştüğü için bu durum toplum içinde birey için de mutsuzluğa yol açar. Uyumsuzluk; biyolojik, psikolojik, sosyo-ekonomik, fiziksel, bedensel, kalıtımsal ve eğitimsel kaynaklı olabilir. Problemlerle davranış ilerlemeden evvel alınacak tedbirlerle uyumsuzluk önlenir. Sınıf yönetimini etkili kılmak için öğretmenin, uyumsuz çocuklarla özellikle ilgilenmesi gerekir. Bunun için öğretmenin yapması gerekenleri şöyle sıralayabiliriz; öncelikle uyumsuz çocukların sınıflandırılması hakkında bilgi edinilmeli, uyumsuz olduğu düşünülen çocukta sınıflandırılmış davranışların belirtilerinin görülüp görülmediği gözlenmeli, bazı özel yöntemlerle ve çevredekilerin yardımıyla teşhis konulmalı, uyumsuz davranışların nedenleri araştırılmalı ve sonuç olarak bu davranışları düzeltme yolları izlenmelidir. Yani uyumsuz çocuklar için elden geldiğince özel eğitim programları hazırlanmalı ve uygulanmalıdır (72).

2.1.3. Uyum Sorunu Olan Çocukların Özellikleri

Uyumsuz çocuklar için, anti sosyal, anormal, davranış bozukluğu olan çocuklar gibi çeşitli kavramlar kullanılmaktadır. Bunlar daha ziyade bütün uyumsuzluğu anlatan kavram-

lardır. Bazen de hepimizin kullandığı serseri, kavgacı, dengesiz, ters gibi belirgin bir uyumsuzluğu temsil eden kavramlar kullanılır. Yani problemlili çocuklar uyumsuz davranışlarını temsil eden kavramlarla etiketlenir. Problemlili çocuklar, fazla huzursuzluk, rahatsızlık, okula ilgisizlik, akademik çalışmalarda başarısızlık, aşırı kıskançlık, aşırı hırslılık, dikkatsizlik, öfkeliilik, utangaçlık, korkaklık, güvensizlik, duygusallık, hassaslık gibi davranışlar gösterebilirler. Elbette bu davranışları normal insanlarda da gözlemlemek mümkündür. Sorun bu davranışların ciddi anlamda süreklilik göstermesidir (72).

Çocuklarda görülen uyum ve davranış bozuklukları aşağıdaki gibi sıralanabilir:

Vanderbleek “Altını ıslatma ve dışkı kaçıırma, psikolojik kökenli kekemelik, parmak emme, tırnak yeme, fobiler ve korkular, yeme bozuklukları ve iştahsızlık, uyku bozuklukları, masturbasyon (kendi kendini tatmin etme), içe kapanıklık, çalma, yalan söyleme, aşırı hareketlilik, saldırganlık, saç yolma, uyurgezerlik, bağımlılık, aşırı inatçılık”(70, s:20).

2.1.4. Uyum Sorunu Olan Çocukların Sınıflandırılması

Öğretmenin, sınıftaki uyumsuz öğrencilerle karşılaşmadan evvel bu konuda onlar hakkında yeterli bilgiye sahip olması gerekir. Kişilerden ziyade genel davranışlar önemlidir. O nedenle aşına olunması gereken bir konu uyumsuz öğrencilerin nasıl sınıflandırıldığıdır. Ülkemizde yürürlükte olan Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Yönetmeliğindeki sınıflandırmada uyumsuz çocuklar dört kategoriye ayrılmıştır:

1. Duygusal bozukluğu olanlar
2. Sosyal uyum sorunu olan çocuklar
3. Kültürel yoksunluğu olan çocuklar
4. Korunmaya muhtaç çocuklar (72).

2.1.5 Uyum Sorunu Olan Çocukların Eğitimi

Uyumsuz çocukların temel, özel istek ve ihtiyaçları dikkate alınarak uygun eğitim programı hazırlanmalıdır. Öğretmenin tekelinde sınıftaki uyumsuz çocuklar için yapılabilecekler ise sınıfta uyumsuz çocuklar için çocuğu merkez alan bir eğitim programı kullanılmasıdır. Önce engelleri ortadan kaldırmak sonra amaçlarını başarmak gerekir. Uyumsuz çocuklar üzerinde öğretmen gerekli incelemeleri yapıp doğru tespitleri edindikten sonra eğitimde varılmak istenen amaçlara ve bu amaçları gerçekleştirmek için çocuğa gereken davranışları ka-

zandırmaya yönelik uygun etkinlikleri belirlemelidir. Etkinliklerin içeriği, uygulamanın şartları, şartların uygunluğu, yöntem ve yaklaşımların doğruluğu ve çocuğun durumu hepsi bir bütün halinde uyumlu bir biçimde ele alınmalıdır. Öğrencinin yetenekleri, fiziki, zihni, sosyal, duygusal vs. olgunluk seviyesi ve kişilik özelliklerine uygun amaç, ilgi ve ihtiyaçları objektif olarak sağlanmalıdır. Çocuğun yaşadığı toplum ve çevre, uyumsuzluğunun nedenleri, bireysel farklılıkları dikkate alınmalıdır. Öğretilenler bir şekilde çocuğun özellikleri dikkate alınarak istek ve ihtiyaçlarına uydurulmalıdır. Çocuğun davranış bozukluklarının düzeltilmesi, akranlarıyla normal ilişkiler kurmasının sağlanması gerekir. Uyumsuz çocukların eğitim öğretimlerinde sanat ve iş çalışmalarının önemi büyüktür. Her kendilerini ifade etme hem de geliştirme imkânı bulurlar. Bu tür çalışmalara yer verilmelidir. Çeşitli boş zaman aktiviteleri uygulanarak düzeltilmeli sonra normal akademik eğitime geçilmelidir. Sportif etkinlikler aracılığıyla eğitim ve terapi sağlanabilir (10).

2.2.Hareket Eğitimi:

İnsan canlı bir varlık olarak gelişimini sürdürürken bulunduğu ortamda hareketlilik içerisinde. Astrand insan organizmasının hareket için yaratıldığını belirtmektedir. (65, s: 205).

Hareket; vücudun herhangi bir parçasındaki yada tam vücut pozisyonundaki değişim olarak ifade edilmektedir (51, s: 9).

Uygulanacak olan hareket eğitim programlarının, çocuğun fiziksel uygunluk, algısal motor ve sosyal duygusal özelliklerini geliştirici niteliklerde olması gerekmektedir (65,s: 205).

Beden Eğitimi (Hareket eğitimi) ve Sporun insanlar üzerindeki etkisi bazı seyir sporlarının milyonlarca insanı televizyon karşısına çekebilmesi ve ülkeler arasında güçlü bir etki aracı olmaya devam etmesiyle günümüzde açıkça fark edilir duruma gelmiştir. Hatta bazı günümüz devletleri Beden Eğitimi ve Sporunu bir devlet politikası haline getirmişlerdir. Beden Eğitimi ve Spor modern insan hayatının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Gerçekte Beden Eğitimi ve Spor kişinin hem ruh hem de beden yapısını, sağlığını güçlendirerek dengeli bir kişiliğe sahip olmasını sağladığını bilimsel gerçekler ortaya koymuş du-

rumdadır. Bir başka deyişle Beden Eğitimi Milli Eğitimin temel ilkelerine uygun olarak kişinin beden, ruh ve fikir gelişimini sağlamaktadır. Bedensel etkinlikler kişinin bedenini sağlıklı, fikirce uyanık ve ruhen sağlıklı olmasını amaçlar (3, s: 80).

Günümüzde "Beden Eğitimi" ve "Spor" kavramları çoğu kez birbirlerini tamamlayan, bazen de birbirlerinin içine giren tanımlarla açıklanmaya çalışılmaktadır. Bilindiği gibi insanın canlılığının belirtisi harekettir. Bu da insanın varoluşundan bu yana varlığını sürdürmektedir. İlk zamanlar insanın ilkel güdüleriyle oluşan ve sadece varlığını koruma ve sürdürme güdülemeyi gerektiren "doğal hareketler" dediğimiz hareketleri kapsardı. Fakat günümüz toplumları teknolojinin getirdiği imkânlardan yararlanma yoluna giderek, gerekli bedensel ve ruhsal faaliyetleri tabiiikten çıkarmış, bilinçli olarak kendi bulduğu yöntemlerle bedensel aktiviteleri sağlamıştır (3, s: 80).

"P.O.Astrant'ın dediği gibi insan organizması hareket için yaratılmıştır. Düzeni ona göre kurulmuştur." Doğal hareketlerin, uygarlığın ilerlemesi ile değişikliğe uğraması, bir takım vücut bozuklukları ve hastalıklarında Beden Eğitimi ve Spor bir tedavi aracı gibi kullanılmaktadır. Öyleyse insan yeni şartların getirdiği bozukluğu tabii olmayan hareket ve faaliyetlerle gidermeye çalışmaktadır. İşte gerek doğal gerekse yapma faaliyetlerle kişide yeni değişiklikler, daha önceki zayıf durumunu düzeltici iyi durumunu muhafaza edici, yetersizliğini iyileştirici faaliyetler olarak Beden eğitimi faaliyetleri ortaya çıkmıştır. Beden eğitimi tanımlayacak olursak "Bedensel etkinlikler aracılığıyla eğitimin sağlanmasıdır." Denilebilir (3, s: 80).

Öyle ki rekor kırma şampiyon olma amacım gütmeyiz. "Beden Eğitimi, organizmanın bütünlüğü ilkesine dayalı tüm kişiliğin gelişmesidir. Genel eğitimi tamamlar ve ayrılmaz bir parçasıdır. Sağlıklı, güçlü ve mutlu olma dengeli kişilik, toplumsallaşma, kültürleşme ve vatandaşlık eğitimidir." Bir başka deyişle Beden Eğitimi Milli Eğitimin temel ilkelerine uygun olarak kişinin beden, ruh ve fikir gelişimini sağlamaktır. Bedensel etkinlikler kişinin bedence sağlam fikirce uyanık ve ruhen sağlıklı olmasını amaçlar (3, s: 80).

Okul öncesi ve ilkokul çağlarında çocuklar için hareket keşfetmenin ve öğrenmenin aracıdır. Çocuklar hareket edebilme ve oyun oynama isteğine bağlı olarak öğrenirler. Hare-

ketlerine ne kadar çok duyu yolunu katarsa ilişkilendirme de o kadar artar ve dolayısıyla öğrenme düzeyi artar. Hareket programları yoluyla çocuğun, alan, yön, dokunsal beden farkındalığı gelişir ve akademik yetilerin gelişmesinin zeminini oluşturur (25, s: 261).

Beden eğitimi (Hareket Eğitimi) faaliyetleri ortaya çıkmıştır. Beden eğitimini tanımlayacak olursak "Bedensel etkinlikler aracılığıyla eğitimin sağlanmasıdır." denilebilir. Öyle ki rekor kırma şampiyon olma amacım gütmeyiz. "Beden Eğitimi, organizmanın bütünlüğü ilkesine dayalı tüm kişiliğin gelişmesidir. Genel eğitimi tamamlar ve ayrılmaz bir parçasıdır. Sağlıklı, güçlü ve mutlu olma dengeli kişilik, toplumsallaşma, kültürleşme ve vatandaşlık eğitimidir." Bir başka deyişle; Beden Eğitimi Milli Eğitimin temel ilkelerine uygun olarak kişinin beden, ruh ve fikir gelişimini sağlamaktır. Bedensel etkinlikler kişinin bedence sağlam fikirce uyanık ve ruhen sağlıklı olmasını amaçlar (3, s:81).

Hareket eğitimi; çocuğun problem çözme yeteneğini geliştirmesi ve kendi benliğini ifade etmesi için yeni yollar ve yaratıcı çözümler aramasına yardım etmede hareket eğitiminden yararlanır. Hareket eğitimi, hareketin keşfedilmesi ve üretilmesi olarak tanımlanabilir. Dikkat etme, düşünceyi bir yere toplayabilme gibi temel yetenekleri geliştirmek için kullanılır (60, s: 21). Özel olarak hazırlanmış hareket eğitimi programları ile bunun mümkün olabileceği düşünülmektedir.

Hareket; bir bütün olarak gelişmenin topluma en iyi şekilde uyum sağlayabilmenin merkezidir. Beden ve akıl birbirinden ayrılmaz bir bütündür. Duyu organlarımız yoluyla algı ve düşüncelerimizle de kaslarımızı kullanarak vücudumuzu harekete geçiririz. Bu bütünlük ve ilişki içerisinde kaslarımız duyu ve düşüncelerimizden yani psikolojik yapımızdan, psikolojik yapımız da kaslarımızdan etkilenmektedir. Bu etkileşim iletişim ve döngü yaşam boyu devam eder. Tüm bu verilere bağlı olarak, spor yapmaya yönelik hareket etme yeteneğinin geliştirilmesi çocuğun genel gelişimine en büyük katkıyı sağlayabilecektir. Çocuğun problem çözme yeteneğini geliştirmesi ve kendi benliğini ifade etmesi için yeni yollar ve yaratıcı çözümler aramasına yardım etmede hareket eğitiminden yararlanır. Hareket eğitimi, hareketin keşfedilmesi ve üretilmesi olarak tanımlanabilir. Dikkat etme, düşünceyi bir yere toplayabilme gibi temel yetenekleri geliştirmek için kullanılır. Çocuklara

duygusal ve sosyal kazançlar sağlar. İyi planlanmış bir hareket eğitimi çocuğun diğer çocukların farkına varmasına yardımcı olur ve onlarla uyum içerisinde hareket etme ve işbirliği kurma yeteneğini geliştirir (60, s: 225).

Belli bir program çerçevesinde hareket becerilerinin kazandırılması, koordinasyon ve postür gelişimine yardımcı olur (61, s: 200).

Amerika Birleşik Devletlerinde, 1960–1970 yılları arasında hareket eğitimi programları, geleneksel oyun ve spor programlarının yerine geçmiştir. Hareket eğitimi, paylaşma, hissetme, etkili düşünme ve yeterli hareket tepkileri kazandırmayı amaçlayan bir eğitim programıdır (60, s: 226).

2.2.1.Hareket Eğitiminin Kavramları:

Temel hareketler ve spor becerileri, hareket kavramları sınırları içinde işlenebilir.

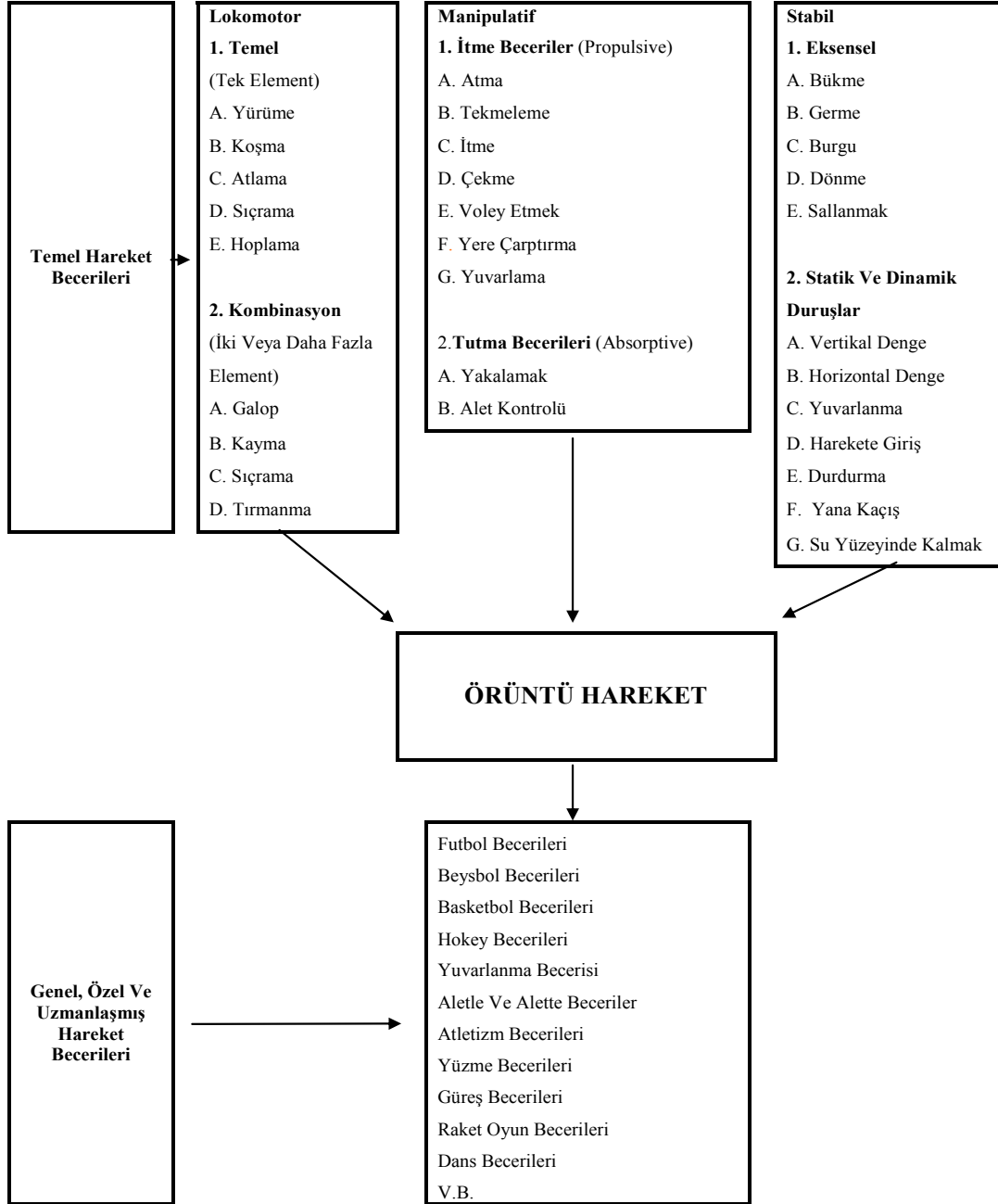
- a) Uzay (Boşluk) ve ilişkiler, hareket eğitiminin odak noktalarıdır.
- b) Efor: Efor kavramı vücudun nasıl hareket ettiği ile ilgilidir, üç kategoriye ayrılabilir.
- c) Kuvvet; vücudun hareketinde ve dengesinin sağlanması gereklı olan kas gerilim derecesi ile ilişkilidir. Büyük, orta ve hafif şekilde olabilir.
- d) Zaman; hareketin oluşma hızı ile ilişkilidir. Hızlı, ani ve yavaş, devamlı veya düzensiz olabilir.

Akıcılık; hareketlerin devamlılığı, bağlantısı veya koordinasyonu ile ilişkilidir. Bir hareket, düzgün veya inişli çıkışlı, serbest veya bağlı olabilir.

S.A. Holt'a göre hareket eğitimine ilişkin her bir temel beceri ve kavram aşığıdaki hareket şemasında verilmiştir (51, s: 12).

2.2.2. Hareket Eğitiminde Temel Hareket Becerileri:

Şekil 2: Temel Hareket Becerileri Ve Genel, Özel, Uzmanlaşmış Hareket Becerilerinin Gallahue' den Uyarlanması (25, s: 62).

2.2.3. Hareket Eğitiminin Faydaları

Hareket eğitimi kapsamında iyi planlanmış her türlü etkinliklerin (oyun-ders- ders dışı vb) çocuklara sağlayabileceği yararların kapsamı oldukça geniştir. Eğitim, tüm organizmayı içerir. Zihin – Beden bütünlüğü eğitimin temel felsefesini oluşturur. Beden Eğitimi genel eğitimin ayrılmaz bir parçasıdır. Beden eğitiminin amaçları genel eğitimin amaçlarına uygundur ve bu amaçların gerçekleştirilmesine katkıda bulunur. Beden eğitimi etkinlikleri büyüme ve gelişme için temeldir. İnsan organizmasının optimum gelişmesi büyük kas gruplarının katıldığı bedensel etkinliklere bağlıdır. Beden eğitimi serbest zamanların kullanımına katkıda bulunur. Beden eğitimi, kendini ifade etme ve yaratıcılık olanakları sağlar. Bedenin bireyin duygularını ifade de kullanılması, yine hareketlerin yaratılmasında zengin olanaklara sahiptir. Beden eğitimi duyguların kontrol edilmesine katkıda bulunur. Oyun ve spor ortamındaki etkileşim duyguların boşalımı ve kontrolü için uygun olanaklar sağlar. Beden eğitimi kişilik ve karakter gelişimine katkıda bulunur. Güçlü bağlar, bağlılık, takım ruhu, grup etkileşimi, oyun ve spor alanlarında görülen özelliklerdir. Bu özelliklerin kişilik gelişimine katkıları vardır. Tüm arkadaşlarına, rakibe uyum, toplumsal uyum sağlamasına etkili olur. Beden eğitimi bireyin gereksinimlerine dayanır. Hareket, en temel gereksinim olarak kabul edilir. Fiziksel etkinlik yaşam için gereklidir. Durağan modern yaşam, bu bağlamda beden eğitimi daha da önemli kılar. Oyun, eğitsel potansiyele sahip içgüdüsel bir dürtüdür. Oyunun dinamik niteliği bireylerin daha uygun davranış biçimleri elde etmelerinde kullanabilir (4, s: 10 -11).

2.2.4.Çocuğun Gelişiminde Hareket Eğitiminin Yeri

Hareket çocuk yaşamının odak noktasıdır. Hareketler yoluyla onlar çevresindekilere nasıl davranacaklarını, nasıl etkileşimde bulunacaklarını öğrenirler. Yetişkinler için dünyanın yedi harikası vardır, ama çocukların uyanık oldukları her saatte keşfedilecek sayısız harikalar vardır. Hareket onların çevresindeki dünyayı araştırma, keşfetme ve dolayısıyla bilgilenmeleri aşamasında temel araçtır. Yetişkinlerden farklı olarak çocukların kendilerini ifadelerinde, hareket etme temel yoldur. Çocuklar yetişkinler gibi değil, gelişmekte ve ol-

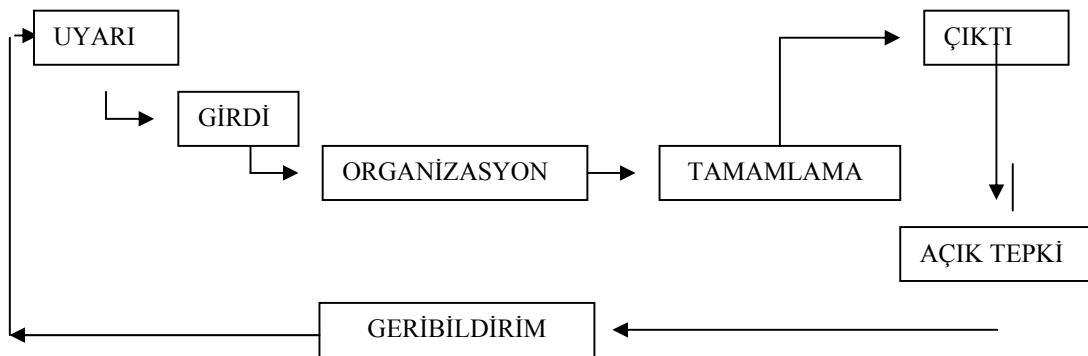
gunlaşmakta olan birer insandırlar. Yetişkinler kendilerini kelimelerle daha rahat ifade edebilirken, çocuklar kendilerini en iyi hareket yoluyla ifade edebilirler (14, s: 17).

Hareket sadece çocukların değil insan yaşamının da en önemli unsurudur. Yaşam hareketle özdeşleşen tüm açık ya da gizli tasarımların ifade edildiği davranışlarımızı bir çeşit hareketle ortaya koyarız. Eğer kalbimiz çarpmazsa veya akciğerimiz oksijen alışverişini sağlayamazsa yaşamımız sona erer. Vücudumuzun yer değiştirmeye ilişkin en hareketsiz olduğu durumlarda bile, beynimiz önceki ve sonraki durumlarla ilgili zihinsel ve devinişsel tasarımları üretme yolunda sürekli hareketlidir (14, s: 17).

2.2.5.Hareket Eğitiminin Amaçları

Hareket eğitiminin amacı; her çocuğun fiziksel çevresi içinde, benliğinin, bedeninin, bedenini kullanma kapasitesinin ve hareket unsurlarının farkına varmasını sağlamaya ve geliştirmeye yöneliktir (60, s: 226).Çocuğun hareket etme yeteneğini ve genel sağlığını geliştirmeyi hiçbir alanın amaçları beden eğitimi dersi kadar kapsamına alamamaktadır. Hareket eğitimi genelde, tüm okul programlarının genel eğitim kapsamında ele alınması gereken çocuğun lokomotor, manipulatif ve denge hareketlerini geliştirir. Aynı zamanda bu temel eğitim çocuğun fiziksel uygunluk (fitness), algısal-motor gelişim, sosyal-duygusal gelişim, öğrenme kapasitesinin geliştirilmesi ve serbest zamanı olumlu ve iyi yönde kullanma alışkanlıklarının kazandırılmasına büyük katkı sağlar (14, s:24). İnsan hareketlerini belirleyen beyin birçok motor hareket kalıplarını kullanarak bunu sağlamaktadır. Bu hareket kalıpları yüklenmemiş bir beyin, program yüklenmemiş bilgisayara benzetilebilir. Hareket eğitimi programlarıyla gelişmiş formlarda, normal yaşantılar yoluyla da basit formlarda hareketler beyin tarafından tanınır hale getirilir. Bunların içinde en basitten karmaşığa doğru emekleme, yürüme, koşma, sıçrama, dans etme ve karmaşık akrobasiyi sayabiliriz. Algılanabilen bir hareket formunun yapılabilmesi için uygun bir şekilde kaslara iletilmesi gerekir. Bu iletim ne denli kusursuz olursa ve kaslar da gelen emirlere ne ölçüde uyum sağlayabilirlerse o ölçüde hareketin başarılması beklenir. Hareketin doğrusunun yapıncaya kadar tekrar edilmesi ve pekiştirilmesi, gelen emirlerin iletiildiği sinir-kas yolunda her şeyin aksaksız olarak yürütülmesini sağlar ve bunun üzerine ancak yeni hareket kalıpları kurula-

bilir(14, s: 24-25). Fiziksel uygunluk bireyin sadece beden olarak değil, bilişsel, duyuşsal ve sosyal olarak bir bütün olarak ele alır. Bir hareketi yapabilmek için organik gelişim kadar, genel anlamda diğer yönlerin de gelişmesi gerekmektedir. Yani kasların gelişmiş olması, sinir sisteminin mükemmel iletisinin olması yetmemekte, bireyin hareketi doğru ve çabuk algılayabilmesi, anlamlandırabilmesi, düşünsel olarak geliştirebilmesi de önem kazanmaktadır. Bu bütünlük gelişimi içerisinde yapılan hareketlerin bir yaşam boyu ve düzenli olarak sürdürülmesi ve bireyin bundan zevk alması fiziksel uygunluğun yaşamsal bütünlüğünü ortaya çıkarır (14, s: 26-27). Doğumdan itibaren çocuk çevresiyle etkileşmeye başlar. Bu etkileşim motorsal bir süreç olduğu kadar aynı zamanda algısal bir süreçtir. Bu süreçler birbirinden ayrı düşünülemez. Algısal yetenekler öğrenilebilen yeteneklerdir ve bu öğrenmenin olabilmesi için hareket etmek işin odak noktasını oluşturmaktadır. Hareket etmek için algılamak, algılamak için de hareket etmek, yer değiştirmek gerekmektedir (14, s:27). İyi planlanmış bir algısal motor program, çocuğa bilişsel kazançlar sağlar, denge, Beden imajı, yansallık, yönsellik ve mekânın farkında olma becerilerini geliştirmesine yardım eder (61, s: 200). Algılamanın; “daha üst bir motorsal verim için depolanmış bilgi ile yeni bilgileri birleştirerek organizeli bir şekilde geliştirmektir ” şeklinde tanımlanması psikomotor gelişim açısından önem taşımaktadır. Algılamanın bu tanımına dayalı olarak algısal motor gelişim ise “Teknik yetenekleri fonksiyonel yapabilme ve geliştirme için girişimlerde bulunma” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanımın işlevsel olabilmesi için şemada da görülen şu faktörleri içermesi gerekmektedir (14, s:28).

Şekil 3: Algısal Motor Süreçler (14, s:28)

Şekilde de görüldüğü gibi duyu reseptörlerince alınan duyumlar ilgili beyin merkezlerinde daha önceki verilerle öğrenilen hareket kalıplarıyla kıyaslanır, bir takım tamamlama işlemleriyle anlamlandırılır ve algılama denilen olay oluşur. Bu duyuşal süreçlerle algısal süreçler o kadar kısa bir zaman içerisinde oluşur ki bunu ayırt edebilmek mümkün olmaz. Algılama oluşuktan sonra çıktı olarak tepki alınır. Çıktıdaki tepki beyinin istediğı ölçütlere uymuyorsa geri bildirimler yoluyla düzeltme işlemine gidilir veya yanlışın tekrarlanmaması için düzeltilmiş doğru çıktı bilgisi, bir benzeri durumda kullanılmak üzere depolanır (14, s:28). Bir çocuk öğrenmeye hazır dediğimiz zaman; aslında çocuğun olgunlaşma ve öğrenme boyunca, algısal motor yeteneklerini yeterli bir şekilde geliştirdiğı zamandaki bir noktaya değiniyoruz. Hareket deneyimleri, bu yeteneklerin gelişmesine bir araç olarak hizmet ederler. Çocuklar yaparak öğrenirler (61, s: 218).

Çocuğun kendi hakkındaki imajın oluşması kendi beden yapısı ile ilişkilidir. Bu ilişki sonraları tamamen kişilik yapısıyla bütünleşir. Eğer çocuk becerilerini tamamen hareketlerle sergileyebiliyorsa iyi bir benlik imajı geliştirir. Oyun ve spor aktiviteleri yoluyla çocuklar kazanmak-kaybetmek, mücadele etmek, bir işi devam ettirebilmek vb. durumlarda nasıl uygun davranacaklarını öğrenebilirler. Bir kurala uyup uymamasında çevresindekilerin ona karşı olan tutum ve davranışları çocuğun nasıl tepki göstereceğini, bu gibi durumlarda nasıl davranacağına yönlendirici olur. Çocuklar arkadaşlarının, başkalarının veya büyüklerin davranışlarını taklit etme eğilimindedirler ve bu nedenle iyi davranış örneklerinin sunulması çok önemlidir. Bu davranış sunumları içerisinde erdemli olma, başkalarına saygı, hoşgörü, başarı ve başarısızlığı kabullenme, başarıyı takdir edebilme, başarısızlıklar karşısında yılmınlığa kapılmayıp mücadele edebilme alışkanlıkları kazanma gibi formların işlenmesi sosyo-kültürel açıdan çok önemlidir (14, s: 31).

Çocuklara oyun formunda yapabildikleri etkinlikler daha eğlenceli gelir ve verilenleri almaya daha çok eğilimlidirler. Bu nedenle beden eğitimi derslerinde, dersin doğası gereğı uyarıcı ve motive edici öğrenme ortamı zaten hazırdır. Öğrenmeye karşı olumlu tavır ve tutum geliştiren çocuk öğrenme etkileşimlerine daha aktif katılır. Bu katılım çocuğun algılamasını ve kavramasını etkileyen reseptörleri daha seçici yapar ve ilgili konun öğre-

nilmesine karşı motivasyon oluşturur. Bu istek ortamı çocuğu öğrenmeye hazır hale getirir (14, s: 31–32). Oyun oynama ve dinlenme bireylerin sıklıkla başvurdukları serbest zamanlarını değerlendirme biçimleridir. Yaşam çalışma-eğlenme, yorulma-toparlanma, üzüntü-mutluluk, hastalık-sağlık zıtlıkları içerisinde anlam bulur. Sürekli çalışma, hiç oynamama insanı sağlıksız yapar. İnsanların yaşları ne olursa olsun monoton yaşamdan hoşlanmazlar, eğlenmeye, oynamaya, ilginç olayları yaşamaya gereksinim duyarlar. Serbest zaman bireyin kendisi ve başkaları için tüm zorunluluklarından sıyrılarak yeme, içme, çalışma, uyuma, temizlik ve diğer günlük zorunluluklardan kurtulduğu, özgürce planlayıp kullanabileceği zamandır. Serbest zaman değerlendirmesi ise bireyin isteyerek katıldığı ve çeşitli doyumlar sağladığı değişik etkinliklerle geçirdiği zaman şeklinde yorumlanabilir. Serbest zamanı değerlendirmenin önemi ise bireye yaşama sevinci verir, kendini geliştirmesini sağlar, iyi bir kişilik gelişimine yardımcı olur ve çeşitli doyumlar sağlamasına yol açar. Bu doyumlar sosyal ve psikolojik açıdan şu şekilde sıralanabilir. Arkadaşlık kurma, macera ve yeni deneyimler edinme isteği, sağlıklı olma, başarılı olma isteği, güzellikleri keşfedip zevk alma, dinlenme, yararlı olduğuna inandığı bir şey yapma, yaratıcılığını kullanma, kendini gerçekleştirme gibi (14, s: 34).

2.2.6.Çocukların Gelişim Özellikleri ve Hareket Eğitimi

Eğitim insanların; değişiklik ve gelişimleri kabul edebilme özelliğini, farklılıkları kabullenebilme ve görüşlere saygı, kendi kendine karar verebilmeyi, verdiği kararda devamlılığı, sorumluluk duygusunu kazanmayı ve gelecekle ilgili planlar yapabilme, sağlığını koruyabilme ve benzeri özelliklerini geliştirici, hazırlayıcı ve yol gösterici olmalıdır.

Eğitim ve öğretim bireyin sosyal yaşamın karmaşıklığından kaynaklanan gerginliği uzun vadede arttırıcı değil azaltıcı olmalıdır. Aynı zamanda bireye zamanını nasıl akıllıca ve yararlı bir şekilde kullanabileceğinin yollarını da öğretebilmelidir.

Gelişen ve endüstrileşen toplumlarda doğal sonuç olarak bireylerin fiziksel hareketliliği azalmakta, makineleşme ile birlikte serbest olan zamanları da bir hayli artmaktadır. Yetiş-

kin insanlara gerekli ve uygun hareketliliğe serbest olan zamanlarında başvurmaları önerilmektedir. Ancak yetişkinlerin bu önerileri yeterince yaşama geçiremedikleri görülmektedir.

Bu geliştirilmesi gereken unsurlar çocuğun farklı gelişim ve değişim gösterdikleri değişik yaş gruplarında yaşa özgü bireyselleştirilmiş ve geliştirilmesi düşünülen unsur (özellik) dikkate alınarak planlanmak zorundadır.

Anlamlı ve koordineli hareket becerilerini kazanmak ve kazandırmak, küçük yaşlardan itibaren iyi planlanmış uygun aktivite programları ile mümkün olabilmektedir.

Bu programın içeriğini; koordineli hareket etme ve spor yapabilmenin temeli olan motorsal özelliklerin geliştirilmesi, yaşam boyu spor yapma bilincinin kazandırılması, serbest zamanın yararlı bir şekilde kullanabilme ve sosyal içerikli etkinlikler oluşturmaktadır.

Bir başka deyişle bu içerik; topluma fiziksel ve psikolojik sağlığı dengeli bireyler yetiştirmek için katkıda bulunmaya yöneliktir (14, s:79).

Beden eğitimi ve spor bilimleri içeriği bakımından kısa ve uzun süreli olmak üzere bireyin eğitim ve öğretimine büyük katkılar sağlayabilecek kapsama sahiptir (14, s:81). Hareket becerilerinin ve tekniklerinin en hızlı kazandırılacağı dönem gelişimin en hızlı olduğu çocukluk dönemidir. Yani sırasıyla okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim dönemleridir. Bireyin yaşam boyu fiziksel ve psikolojik açıdan sağlıklı, zinde ve dinamik olabilmesinin bu dönemlerde alacağı iyi bir eğitime bağlı olduğu bilinen bir gerçektir (14, s: 80).

2.2.6.1. 6–8 Yaş Grubu Çocukların Gelişim Özellikleri ve Hareket Eğitimlerinin İçeriği Ve Öngörülen Etkinlikler

2.2.6.1.1. Fiziksel gelişim özellikleri:

1. Kemikler gelişmektedir. Kalp ve Akciğerlerinin kapasitesi gelişen fiziksel yapı karşısında fonksiyonel olarak zayıf kalmaktadır.
2. Hangi elini kullanacağı konusundaki tercih %90 oluşmuştur.
3. Her yıl boyda ortalama 5-7,5 cm kiloda 1,5-3 kiloluk artış görülür.
4. Aşırı yorgunluk gelişimi engelleyen en büyük etkenlerden biridir.
5. Tepki zamanı bir yetişkinin yarısına yakın bir düzeye ulaşabilmiştir.

6. Fizyolojik gelişim açısından kızlar erkeklerden 1 yıl daha öndedirler. Bu dönemin sonuna doğru her iki cins arasındaki ilgi farklılaşmaya başlar.
7. Büyük kas grupları küçük kas gruplarına oranla daha fazla gelişmiştir.
8. Tutma, atma, tekmeleme, çarptırma, sektirme, gibi el-göz koordinasyonunu gerektiren hareketlerin öğrenilmesi yavaştır ve tekrara gerek vardır.
9. Reaksiyon zamanı oldukça yavaştır bu nedenle geç tepki gösterirler. Bu yavaşlık bir yetişkinin yaklaşık olarak yarısı kadardır.
10. Kız ve Erkek her iki cins çok hareketli olmalarına karşın dayanıklılıkları henüz gelişmediğinden çabuk yorulurlar.
11. Temel hareket becerileri genelde bu dönemin sonunda daha iyi gelişmiştir.
12. Bu dönemin sonunda spora hazırlayıcı ön oyunlar kapsamında spor becerilerinin öğretimine geçilmelidir.
13. Bu dönemin sonuna doğru hızlı büyüme düşüş gösterir (14, s: 86; 4, s: 16-17).

2.2.6.1.2. Fiziksel Gelişim İçin Öngörülen Hareket Eğitimi Kapsamı:

1. Büyük kas gruplarına hitap eden çeşitli Lokomotor hareketlere ihtiyaçları vardır. Bu hareketler Kalp ve Solunum sistemlerini kuvvetlendirecek ve dayanıklılığı sağlayacaktır.
2. Bu organlara hitap eden değişik hareketleri oyun formunda vererek de aynı gelişmeler sağlanabilir.
3. İyi bir vücut duruşu (Postür) kazandırabilmek için uygun bir fiziksel yüklenme yapılmalı fazla ağır yüklenmelerden kaçınılmalı ve uygun aralıklarda dinlendirilmelidirler.
4. Vücudunu becerikli kullanabilmesi için birkaç çeşit hareketi içeren hareket kombinasyonlarına yer verilmelidir.
5. Lokomotor ve Manipulatif gibi temel hareketler akıcılık ve istikrar kazanıncaya kadar pekiştirilmelidir.
6. Motor –algılamada verimli ve etkili olabilmeleri ve vücutlarını bulduklarını çeşitli ortamlarda çok iyi kullanabilmeleri için çok yönlü hareket deneyimleri kazanmaları sağlanmalıdır.

7. En çok sevilen çeşitli oyunlar (kazanma ve kaybetmenin üzerinde fazla durulmadan) sıklıkla oynatılmalıdır.
8. Müzikli ve ritmik hareketlerden ve tekerlemelerden hoşlandıklarından temel ritim alma ve kullanma yeteneğini geliştirmek için uygun hareket programı hazırlanmalıdır.
9. Günde yaklaşık 12 saat uyumalıdır.
10. Bu dönemin sonuna doğru temel hareket becerilerinin tekniğe uygun sergilenmesi için, sportif teknik, akıcılık ve form kazanabilmeye yönelik aktivitelere (spora hazırlayıcı eğitsel oyunlar) devam edilmelidir (14, s: 88)

2.2.6.1.3. Bilişsel-Duyuşsal-Sosyal Gelişim Özellikleri:

1. Bireysel (egosuna yönelik) sahip olma duyguları gelişmiştir.
2. Dramatik, hayalci ve büyük ölçüde taklitçidirler. Genelde her şeyi merak ederler.
3. Sekiz yaşlarına doğru, bağımsız ve yeni davranışlarda bulunabilirler. Bu durum çevrelerinde bulunan şeyleri keşfetme istekleriyle bağlantılı olabilir.
4. Başka çocukların muhakemesinde hassastırlar ve büyüklerin görüşlerini her zaman almazlar. Ancak karar vermede büyüklerin rehberliğine ihtiyaç duyarlar.
5. Erkekler ve Kızlar kendi cinsleri arasında değişik oyun grupları kurmak isterler.
6. Dikkat süreleri genelde kısadır. Ancak kızlar ve erkekler ilgi duydukları aktiviteler için çok zaman harcayabilirler.
7. Yetişkinlere karşı kendilerini ispatlamak için yeni hareketler öğrenmeye ilgili ve isteklidirler.
8. Ritimden ve ritmik seslerden hoşlanırlar.
9. Soyut düşünebilir ve somut örneklerle, durumlarla çok daha iyi başa çıkabilir.
10. Hayal güçleri, yaratıcı düşünceleri çok iyidir. Ancak bu dönemin sonuna doğru kendi varlıkları üzerinde hissettikleri özbilinçleri önemli bir özellik olarak ortaya çıkar (14, s: 89)

2.2.6.1.4. Bilişsel-Duyuşsal-Sosyal Gelişim İçin Öngörülen Hareket Eğitimi

Kapsamı

1. Başarıları fazla abartılmadan yeni girişimlerinde, özellikle oyunlarda “başarabiliyorum” duyguları sıkça yaşatılmalıdır.
2. Kendilerini başkalarıyla, çevresindeki nesnelere veya değişik davranış türleriyle karşılaştırıp açıklayabilmelidir.
3. Oyunlar yolu ile sosyalleşmeye yönlendirilmelidirler.
4. Ritmik sesleri içeren şarkılı masal oyunları ve tekerlemeleri içeren oyunları bedensel hareketlerle ifade edebilmelerine fırsat verilmelidir.
5. Bilinen oyunların dışında yeni oyunlar öğretilmeli ve çocuğun başarısı takdir edilmelidir.
6. Kız ve Erkeklerden oluşan karma gruplar oluşturulmalı ve spora hazırlayıcı ön oyunlar oynatılmalıdır.
7. Bir insan olarak değerli ve saygıdeğer olduklarını hissedecekleri bir ortamı evde olduğu kadar okulda da bulmaları önemlidir.
8. Benlik güveni kazanmaları için sorumluluk duygusunu geliştirici çok çeşitli etkinlikler sunulmalıdır.
9. Mevcut kas gücünü kullanarak değişik yeni hareketlerle yaratıcılığını geliştirmelerine imkan tanınmalıdır.
10. Bu yaş grubunda çocuk hareketlere aktif katılım yoluyla en iyi şekilde öğrenir (14, s: 90).

2.2.7. Hareket Eğitimi Programları

Sherril (1988) grupta yapılan spor aktivitelerinde engelli birey; paylaşma, iletişim kurma, sosyal davranışları öğrenme ve geliştirebilme yetisi kazanacaktır. Bu çerçevede düşünüldüğünde Beden eğitimi uygulamalarında engelliler için en etkili fiziksel aktivite yönteminden biri olarak “oyun” uygulamalarını göz önüne almamız kaçınılmaz olacaktır. Çünkü Beden Eğitimi programlarının temelini teşkil eden oyun, özellikle çocuk yaştaki engelli bireyin bilişsel gelişimi için çok değerlidir (43). Oyun becerileri ilk etapta oyun oynamayı

öğrenme üzerine odaklaşırken daha sonra kendi ve rakip davranışlarını fark etme ve kuralların uygulanmasına doğru geçiş yapmaktadır. Oyun oynayarak yaratıcı düşünce ve yaratıcı potansiyelini geliştirebilen çocuk çevresindeki dünyanın daha kolay farkına varabilir ve böylece daha ilgili, konuşmacı ve arkadaş olabilmektedir. Ayrıca oyun içindeki hareketlerle çocuk hareket edebilme yeteneğini ve kaslarını kullanabilmeyi de önemli ölçüde geliştirebilmektedir. Oyun vasıtasıyla engelli bireye kazandırılmış olan istendik beceri ve özellikler, daha sonra düzenli olarak yapılacak fiziksel aktivitelere geçişini sağlayacak temeli oluşturacaktır (43, s: 155–156).

2.2.8. İlköğretim Dönemi Çocuklarda Uygulanacak Hareket Eğitiminin Özelliği

İlköğretim yıllarında çocuklara yaptırılan hareketler arasında mutlaka bir süre mola verilmelidir. Ayrıca çocuklara verilen direktifler de kısa olmalı ve oyunlar basit kurallarla yönetilmelidir. Çocuklar oyunlara hayal güçleriyle katıldıklarında daha fazla zevk almaya başlarlar. Çocuklarda ilerleyen yıllara bağlı olarak hareket kabiliyeti artar ve verilen aktivitelerin kapsamı genişler. Birçok hareketi öğretmenin direktifleriyle aynı anda yapabilirler. Oyunların kapsamı ve oyuna katılanların sorumlulukları artar. Küçük çocuklara uygulanan aktivitelerin ferdi olması daha uygundur. Burada hareketleri çocukların tek başarısına yapmaları ve hareket yaparken diğerlerine en az şekilde bağımlı olmaları istenir. Çocuklara yüz yüze hareket yaptırılırken onların kendi benliklerinin farkına varmaları istenir ve partner seçimlerinde genelde aynı cinsten partner seçtikleri gözlenir. Grup bilincinin farkına varılması genelde ortaokul yıllarında gözlenir. Aktiviteler, genelde grup dâhilindeki kişilerin ortak katılımıyla oluşur. Çocuklar, bu sayede partnerle çalışmaya alışır ve daha çok üyeli gruplara geçerler. İlköğretim çağında bazı çocuklar cinsiyet konusunda daha tutucu davranışlarda bulunur. Örneğin; folk danslarında farklı cinsten arkadaşlarının elini tutmak istemezler. Bu konuda öğretmen fazla ısrar etmemelidir. Öğrencinin bu duruma zamanla uyum sağlamasına yardımcı olmalıdır.

Çocuklara grup ruhu aşılandıktan sonra rekabetsel davranışların ortaya çıktığı görülür. İlk yıllarda mukayeseli oyunlarda galibin kim olduğu açıklanmamalıdır. Ama daha son-

raki yıllarda çocuklar takımlara ayrılıp yarışırılabilir. Öğretmen çocuklara kazanmaktan çok, mücadele duygusunu aşılmalıdır. Çocukların kendi aralarındaki sosyal uyumu bozmadan rekabet edebilme yeteneğini kazanmaları çok önemlidir. Okul yıllarında çocukların vücutça olan gelişimleri, fiziksel egzersiz programını birçok kere değiştirmeyi gerektirir. Olgunluk çağında vücudun gelişimini tamamlamasıyla yeni hareketlere çocuğun uyumu daha iyi olur. Bu uyumun artmasında kavrama yeteneğinin de gelişimi önemli bir faktördür. Çocuk başlangıçta kendisiyle ilgilenen bir yapıdan, bir grup dâhilinde diğerleriyle uyum içerisinde hareket edebilen yapıya geçer. Bu yapıya geçişte ailesine olan bağımlılığı gittikçe azalır (51, s: 23).

2.3. OYUN NEDİR

Bu çalışmada Deney grubuna uygulanan program içeriği çok daha etkili olabileceği düşünülerek olabildiğince oyun formatında uygulamaya dökülmüştür. Bu açıdan oyunun daha iyi anlaşılması çalışmaya bir anlam katacaktır. Çocuğun, insanın ve hatta tüm canlıların hayatında büyük bir yer tutan "oyun"un ne olduğu konusunda henüz kesin bir sonuca, herkesin kabul ettiği ortak bir tanıma varılamamıştır. Oyunu bir eğitim aracı haline getiren, Çocuk Bahçelerinin kurucusu Fröbel, çocuk oyunlarını insan hayatının çekirdeği olarak görüyor, insanların derinlerde olan en iyi yeteneklerinin oyun yolu ile kendini gösterdiğini iddia ediyordu. Fröbel bu alanda yalnız teorik görüşler ileri sürmekle kalmamış, bunları, kurduğu Çocuk Bahçelerinde de bizzat uygulamıştır. Fröbel metodunun geliştiricisi olan Montessori'de, dünyanın her tarafına yaydığı Montessori okullarında önceden seçilmiş oyun malzemeleri içinde çocuğun hür gelişimini sağlamayı amaçlamıştır. Bu alanda Adler, çocuk oyunlarının karakter eğitiminde kendini ortaya koymada yararlı olduğunu vurgularken, Dr. Decroly de arızalı, problemlı çocukların eğitimleri ve bu arada oyunları üzerinde durmuştur (20, s: 42). Gelişme oyun sürecinde gerçekleşir. Oyun çocuğun hareket özgürlüğünü sağlar. Araştırma, merak oyunun dürtücü öğelerindedir. Dil gelişiminin temeli oyun sürecinde atılır. Çabuk karar verme, mantık yürütme yeteneği oyunla gelişir. İlgi, dikkat toplama oyunla gelişir. Dinamik, canlı öğrenme ortamı ve yöntemlerini oyun sağlar. İnsan yaşamının sürekliliği için oyunun yaşamda değeri ve önemi vardır.(26, s: 7). Sosyal

hayata geçiş için, çocuğun başka insanlar olduğunu da anlaması, onlarla kendini kıyaslaması, onların haklarına saygı göstermesi, yardımlaşmayı, dostluğu anlaması için grup oyunları da çok gereklidir (33, s:103). John Dewey oyunu, sonuç gözetilmeyen bilinçsiz davranışlar olarak nitelerken; Huizinga bunu, isteyerek ve kurallı olarak belli bir zaman ve mekânda yapılan faaliyetler olarak tanımlıyor (19, s: 102). Spencer'in gözünde gerekli olmayan artık enerjilerin atılması görünümünü alan oyun; Eibesfeldt'te ıraklığın aktif bir sekli, Groos'da hayatın daha sonraki safhalarına hazırlık, Mitchell ve Mason'da insanın kendini ifade etmesi, Gulick'de de yapılması istenilenin yapılması seklinde tanımlanıyor. Oyunun en önemli olan ana unsurları Patrick'in tanımında yer alıyor: zgrce ve kendiliğinden yapılan faaliyetler. James ve Mc Daugall ise oyunun içgüdüsel tepi ve dürtülere dayandığını söylüyorlar ki, oyunun çocuklukta bir içgüdü m, bir eğilim mi veya başka bir sey mi olduğu henüz çözümlenememiştir (19, s: 102). Oyun, ocukların ve daha az lde de büyüklerin, günlük yaşam uğraşlarından ayırabildikleri boş zamanlarında, herhangi bir üretim çabası ya da başka çeşit hizmetleri zorunlu kılmadan, isteyerek ve hoşlanarak yer aldığı, fiziksel, bilişsel, dil, duygusal ve sosyal gelişiminin temeli olan, gerçek yaşamın bir parçası ve etkin bir öğrenme sürecidir (5, s: 40; 2, s: 1). “rneğin bir bilim adamı fiziksel özellikler açısından oyunu tanımlarken, bir diğeri psikolojik açıdan, bir başkası da sosyolojik açıdan tanımlamıştır (55, s: 5).Huizinga' ya göre “ Oyun, özgürce razı olunan, ama tamamen emredici kurallara uygun olarak belirli zaman ve mekan sınırları içerisinde gerçekleştirilen bizatihi bir amaca sahip olan bir gerilim ve sevincin duygusu ile alışılmış hayattan başka türlü olmak bilicinin eşlik ettiği iradi bir eylem veya faaliyettir”(14, s: 108). “Oyun, belli bir amaca yönelik olan ya da olmayan, kurallı ya da kuralsız gerçekleştirilen fakat her durumda çocuğun isteyerek ve hoşlanarak yer aldığı, fiziksel, bilişsel, dil, duygusal ve sosyal gelişiminin temeli olan, gerçek yaşamın bir parçası ve etkin bir öğrenme sürecidir” (12, s: 65).

2.3.1. Oyunun ocuk Gelişimi zerine Etkileri:

Yetişkinler tarafından boşa geçen zaman olarak görülebilen oyun, çocuğun kendini, duygularını ifade edebildiği, yeteneklerini geliştirebildiği, yaratıcı potansiyelini kullandığım dil, zihin, sosyal, duygusal ve motor becerilerini geliştirebildiği en önemli fırsattır. Kısaca oyun, ocuk için en doğal ve en aktif öğrenme ortamıdır. ocuk büyüdükçe oyunun

özellikleri değişir ve uygun oyun oynama olanağına sahip olduğu ortamlarda gizil güçlerini en üst düzeye geliştirme olanağına sahip olur. Çocuk oyun aracılığıyla duygusal yönden rahatlar ve çevresindeki bireylerle ilişkisinde kendisine düşen rolü oyna yarak kişilik gelişimini sürdürür. Özellikle, iletişim sırasında tepkileri açık olmayan çocuklara yardımcı olmak güçlükleri olan bir süreç olduğundan, bu çocuklara yardım etmede oyun türü, oyun sırasındaki ifadeler, çizdiği resimler çocuğun ruhsal durumunu ortaya koymada önemlidir. Erikson'a göre oyun, çocuğun yenilgiler, acılar ve yaşamda karşılaşılan hayal kırıklıklarına kendini hazırlamak için kullandığı bir araçtır (5, s: 41).

Bu yaş döneminde özdenetim kazanmaya çalışan çocuk, dramatik oyun yoluyla sınırlarını, sınırsızlıklarını tanıyıp, kontrol edip, duygularını sına olanağı bulur. Oyunda kontrolün çocuğun kendisinde olması, kararları kendisinin vermesi öz-denetim duygusunun gelişmesine katkı sağlar. Çocuğa bu nitelikte bir oyun oynama olanağının sağlanması ve aynı zamanda atılgan davranışlarının desteklenmesi özellikle bu dönemde özdenetime karşı gelişecek utanma ve kuşku duygusunun gelişmesini önleyerek çocuğun özdenetim kazanmasına katkı sağlar (5, s: 41).

Çocuklar manevi değerlerinin bir kısmını da oyun sırasında diğer çocuklarla etkileşimleri sonucunda geliştirirler. Başka çocuklarla birlikte oynama 1-3 yaş döneminden sonra görülür. Kurallı oyunlar ise özellikle ilkökul döneminde önem kazanır. Eğitsel oyunların temelinde kişilerin sahip oldukları dikkat, zeka ve motorik özelliklerle bir şeye en iyi benzeme veya kurallar çerçevesinde belirlenen hedeflere ulaşma, üstün gelme olgusu vardır. Oyun, çocuğun en temel ihtiyacıdır. Oyun fiziksel, psikolojik, sosyal ve kültürel gelişim için önemlidir. Oyun, çocuğu yetişkin hayata hazırlayan en etkin yoldur. Oyun; insan ilişkilerini, yardımlaşmayı, konuşmayı, bilgi edinmeyi, deneyim kazandırmayı, psikomotor gelişim duygusal ve sosyal gelişimi de etkiler. Yetişkinlik için hazırlık aşamasıdır..... Çocuklar, çevrelerinde gördükleri uğraş ve becerileri oyunlarında canlandırır, dener ve uygularlar. Gelecekte yaşayacakları rolleri (annelik, babalık vb.), karşılaştıkları olaylar karşısında nasıl davranmaları gerektiğini oyunlarda yaşayarak öğrenirler (33, s: 106).

Grupla yapılan spor aktivitelerinde engelli birey; paylaşma, iletişim kurma, sosyal davranışları öğrenme ve geliştirebilme yetisi kazanacaktır. Bu çerçevede düşünülüğünde

Beden eğitimi uygulamalarında engelliler için en etkili fiziksel aktivite yönteminden biri olarak “oyun” uygulamalarını göz önüne almamız kaçınılmaz olacaktır. Oyun becerileri ilk etapta oyun oynamayı öğrenme üzerine odaklaşırken daha sonra kendi ve rakip davranışlarını fark etme ve kuralların uygulanmasına doğru geçiş yapmaktadır (44, s: 156).

Oyun oynayarak yaratıcı düşünce ve yaratıcı potansiyelini geliştirebilen çocuk çevresindeki dünyanın daha kolay farkına varabilir ve böylece daha ilgili, konuşmacı ve arkadaş olabilmektedir. Ayrıca oyun içindeki hareketlerle çocuk hareket edebilme yeteneğini ve kaslarını kullanabilmeyi de önemli ölçüde geliştirebilmektedir. Oyun vasıtasıyla engelli bireye kazandırılmış olan istendik beceri ve özellikler, daha sonra düzenli olarak yapılacak fiziksel aktivitelere geçişini sağlayacak temeli oluşturacaktır (44, s: 156).

2.3.1.1. Oyunun Fiziksel Gelişime Etkisi

Oyunla özellikle koşma, atlama, tırmanma, gibi fiziki gücü gerektiren oyunlar, çocuğun solunum, dolaşım, sindirim vb. sistemlerin düzenli çalışmasını sağlar. Açık havada oynanan oyunlarla, çocuk bedensel gelişimi için gerekli olan temiz hava ve “ D” vitamini de farkında olmadan alır (2, s: 12).

Açık havada, oynanan oyunlar çocuğun güneşten ve havadan yararlanmasını sağlar. Çocuk oyun oynarken her türlü devinimi doğallık içinde yapar (26, s:7).

Ayrıca, oyun sırasında çocuğun bazı hareketleri sürekli olarak tekrarlaması, doğal olarak onun kas gelişimini de hızlandırmaktadır. Çocuğun yaşamına yön veren ve yaşamını etkileyen bu hareketlerin tümü, büyük kasların motor gelişimiyle ilgili becerilerin kazanılması sonucunda meydana gelmektedir. Çocukların yürüme, koşma, atlama, tırmanma, kayma, inme, çıkma, fırlatma, yakalama, sıçrama, zıplama, sürüklenme, sallama gibi eylemlerle sürekli hareket halinde olmaları, onların büyük kas motor gelişimini desteklemektedir (50, s: 15).

Oyun sadece, çocuğun psiko-motor, psiko-sosyal, zihinsel ve duyuşsal yeteneklerini geliştirmekle kalmaz, aynı zamanda çocuğun fizyolojik gelişimini de sağlar. Çocuk, oyun içerisinde yaşadığı çevreye uyum sağlayabilmek için, gerekli doğa mücadelesini yarışma ruhu içerisinde gerçekleştirir. “Oyun içerisindeki mücadele ve çocuğun içine girmiş olduğu hareketlilik öncelikle; solunum, dolaşım ve sindirim sistemini olumlu etkilemektedir, ayrıca

iç salgı bezlerinden daha fazla salgılama yapmasına katkıda bulunarak gelişimini hızlandırmaktadır (55, s: 5).

Doğal gelişim sürecinde düzenli beslenen bir çocuk, aldığı besinleri hareketlerle birleştirdiği zaman, bağışıklık sisteminde, adalelerinde, tendonlarında kemik ve eklem yapılarında güçlenme meydana gelir” (55, s: 5).

Bu gelişim sürecine birçok faktör etki etmektedir bu faktörlerin en önemlisi oyundur. “Çocukların oynamalarına yasak getirmek, kısıtlama getirmek çocuğun gelişimine köstek olma anlamını taşır” (55, s: 5).

Oyun esnasında çocuğun hareketliliğinden dolayı doğal olarak oksijen kullanımı fazla olacaktır. Böylelikle kanın daha çok pompalanması sonucu dokular daha iyi besleneceğinden kaslar güçlenecektir. Bunun aksi durumunda ise, çocuk güçsüz kaslara sahip olacak ve bu durum onun ileriki yaşamını da olumsuz etkileyecektir (55, s: 5).

2.3.1.2. Oyunun Dil Gelişimi Üzerine Etkisi

Oyun, çocukların tüm gelişim alanlarında olduğu gibi dil gelişimlerini de destekleyicidir. Çünkü çocuk oyunlarının çoğunluğu, dil kullanımını gerektirmektedir. Çocuklar oyun sırasında dili kullanarak, yeni sözcükler kazanabilmekte ve dil yoluyla birbirlerine bilgiler aktarabilmektedirler (50, s: 16).

Oyun çocuğun sözlü olarak ifade edilenleri anlama yeteneğinin gelişimini sağlar. Çocuklar oyun içinde yeni sözcükler öğrenir. Oyundaki olaylar zamanla öğrenilir, oyun süresince soru sorulur ve cevap alınır. Oyunda dil zihinsel değerlendirmeler için kullanılır ve oyunda dille komut verilir. Oyunda dil çocuğun duygu ve düşüncelerini anlatır. Oyunla dil problemi olanların bu problemleri çözümlenmeye çalışılır ve oyunla çocuğun sözcük dağarcığı gelişir, düzgün cümleler kurar, rahat konuşma alışkanlığı kazanır (2, s: 13).

Toplum kurallarını çocuklara nasihat ederek, onlara baskı yaparak öğretmek çocuğun dil gelişimini olumsuz yönde etkiler. Oyun esnasında çocuk yeni sözcükler öğrenir, anlamadığını sorar, hakkını savunur, takım arkadaşına geliştirdiği taktiği anlatır, takım arkadaşısını destekler, dille komut verir ve düşüncelerini rahatlıkla dile getirir. “Çocuk, oynarken oyuncakların, araç gereçlerin adlarını, ne işe yaradıklarını aklında tutar, öğrenir. Ayrıca hem sözcük dağarcığı, hem de anlatma yeteneği gelişir. Yeni öğrendiği kelime ve kavram-

larla düzgün cümle kurma alışkanlığı kazanır. Rahat konuşur ve düşüncelerini açıklayabilir” (55, s: 6). Bunların dışında özellikle dil gelişimine faydası olan oyun öncesi sayışmalar, şarkılı tekerlemeli oyunlar çocuğun dil gelişimini sağlar.

2.3.1.3. Oyunun Duygusal Ve Zihin Gelişimine Etkisi

Yapılan araştırmalarda; çocukların oyunları ve zihinsel gelişimleri arasında paralel bir ilişkinin bulunduğunu ve bebeklikteki araştırmacı oyunun, daha sonraki zihinsel gelişim üzerinde etkili olduğunu ortaya koymuşlardır (50, s: 16).

Beden, Zihin ve Duygusal gelişim birbirini karşılıklı olarak etkiler. Çocuğun zekası geliştikçe çevresini daha iyi algılar. Oyunla büyüyen çocuk, zihinsel gelişimle ilgili birçok kavramı oyun içinde öğrenir. Büyük – küçük, İnce – kalın, Sıcak – soğuk, Tatlı – ekşi gibi duyularımızla algılanan pek çok kavramla birlikte eşleştirme, sınıflama, analiz – sentez problem çözme gibi zihinsel işlemleri çocuk oyun içinde öğrenir (2, s:13).

Vygotsky, oyunun, öğrenmede ve bilişsel gelişimde önemli bir role sahip olduğunu düşünmektedir. Çocuk, imgesel ortamı gerçekleştirmenin, ortamdaki dolaylı kurallara bağlılığı gerektirdiğini öğrenmektedir. Bu kabullenme gönüllü, ancak gereklidir. Kimse çocuklara bu kuralları kabul ettirmez, ancak çocuklar kurallara uymazlarsa oyun oynayamazlar. Üstelik oyun her zaman bir öğrenme etkinliğidir, çünkü öğrenmeyi, kuralları kavramayı, onların bir sistem oluşturduğunu görmeyi, onları inceleyerek biçimlendirmeyi ve oluşturdukları çeşitli alıştırma biçimlerinde ustalaşmayı gerektirmektedir. Görmüş olduğumuz gibi, basit bir -miş gibi oyun bile -örneğin küçük bir kızın anneymiş gibi yapması- anne rolünün içerisindeki normalde dolaylı olan kuralları açığa çıkarmayı ve bunlara dikkat etmeyi gerektirmektedir. Bu gerekliliklere, açık bir biçimde toplu olarak oynanan kurallı oyunlarda daha da güçlü bir şekilde uyulmaktadır(69, s: 156). Oyunla çocuk, duygusal tepkilerini denetim altına almayı, sorunlarından uzaklaşmayı, kendine güveni sevinç ve haz almayı sevgi ve beğenilme duygularını geliştirir. Buda duygusal gelişim için önemli bir katkıdır. Yine oyunla çocuk eski deneyimlerini, davranışlarını beğenilerini zenginleştirir. Nesnelere arasındaki ayrılık ve benzerlikleri kavrar, düşünme, kavrama, algılama gibi zihinsel yeteneklerini geliştirir (2, s:13).

2.3.1.4. Oyunun Sosyal Gelişime Etkisi

Sosyal gelişim, içinde bulunduğu toplumun kendisinden beklediği ya da yapılmasını istemediği davranışlarını yapmayacak şekilde gelişmesinin sağlanmasıyla ilgili süreçleri kapsar. İlköğretim çağı çocukların sosyal gelişime fiziki ve duygusal gelişimlerine paralel bir yol izler. Çocukların toplumsal özellik kazanması çevre ve çevre aracılığıyla o çevrenin kültürüne girmesiyle olur. Örneğin; arkadaşlık, sevgi ve düşünce alışverişinden doğar. Arkadaşlık çocukları bencil davranışlardan uzaklaştırır. Her çocuk arkadaş edinme ve bir gruba katılma ihtiyacını duyar. Bu temel bir sosyal ihtiyaçtır. Çünkü çocuklar toplumda geçerli olan kural ve değer yargılarını öğrenme ve bunlarla uyum içinde olması bu temel ihtiyacın olumlu olarak başlamasına bağlıdır. Sosyal yaşantılar çocukların sosyalleşmesinde toplum adamı olmasında önemli yer tutar. Oyun yoluyla çocuklar aynı zamanda toplumsallaşmayı da öğrenir. Gerçek hayatta kazanılan olumlu ve olumsuz nitelikler oyun içerisinde sınanarak olumlu niteliklerin kazanılmasına çalışılır (63, s: 41).

Çocuk yaşadığı çevrede daima başkaları ile ilişki halindedir. Çocuk oyunların çoğunda bir sosyal yapı vardır. Oyunla çocuk cinsel kimlik kazanır, oyunla çocuk aile bireylerinin rollerini üstlenerek sorumluluklarını ve o bireylerin kişiliklerini öğrenir. Oyunla çocuk meslek gruplarını ve onların rollerini kavrar, oyunla çocuklar birlikte problem çözmeyi öğrenirler. Oyunla çocukların moral gelişimi desteklenir. Çocuk oyunla toplumsallaşmayı, başkalarının hak ve özgürlüklerine saygı duymayı kendi hak ve özgürlüğünü korumayı, yardımlaşmayı, paylaşmayı, lider olmayı, kazanmayı ve kaybetmeyi kabullenmeyi öğrenir (2, s: 13).

Oyunun fizyolojik ve psikolojik yararı olduğu kadar, sosyal yararı da vardır. Özellikle oyun içerisinde çocuk, grup üyeleriyle karşılıklı etkileşime girerek sosyalleşir ve grup üyelerini de sosyalleştirir. Grup halinde oynanan oyunlar özellikle kendine özgü oyunlardır. Çocuklar kurallara uymayan arkadaşlarıyla oynamak istemezler. Çocuklar bu kuralsızlıktan hoşnut olmayacaklarından kurallara uyarlar. Oyunun bu özelliği onlara kurallara uymayı öğretir. Oyun kurallarına uyan çocuk, büyüdüğünde de toplum kurallarına uyacaktır. Grup oyunlarında çocuk, mensup olduğu grubun çıkarlarını kendi çıkarlarından önde tutarak gruba aidiyet ve özveri duygularını geliştirir ve pekiştirir (55, s: 6). Oyun çocuklarda birlik

olma, başkasına yardım etme, güçsüzü koruma, haklıdan yana olma, hakkına razı olma duygularını geliştirir. Çocuk görgü kurallarını, çevresindeki canlıları korumayı, onlara zarar vermemeyi oyunda uygular (55, s: 6). Dolayısıyla toplumu oluşturan bireylerin daha küçük yaşlardan itibaren bu tür değerleri kazanması, sağlıklı bir toplumsal yapının oluşmasını da sağlar.

Aile, birincil grup olduğu için oldukça sıcak bir ortama sahiptir. Aile içerisinde çocuk sevgi ile büyütüldüğünden, hataları görmezlikten gelinir ve böylece çocukta bencil duygular gelişebilir. Hâlbuki toplum kuralları olan daha sert bir yapıya sahiptir. Çocuk ancak kurallı bir çevre olan oyun içerisinde kişiliğini geliştirerek topluma katılabilir. Çünkü oyun çevresi ne aile kadar yumuşak, ne de toplum kadar sert bir yapıya sahiptir. Oyun çevresi ılıman bir çevredir. Aile ortamında her istediği yapılan, bir dediği iki edilmeyen çocuk başlangıçta oyun oynamakta zorlanır. Bencil davranır, paylaşmaya yanaşmaz, çabuk küser, mızıkçılık eder, zora gelince büyüklere şikâyete gider. Başlangıçta belli bir seviyeye kadar bu davranışlar normaldir, ama bazı çocuklarda çok belirgindir. Özellikle de ev dışında az oyun oynayan çocuklarda sıklıkla görülür. Böyle çocuklar uzun süre başkalarının oyunlarını izlerler, oyuna katılmazlar. Sürekli oyun dışında kalan ya da hep yalnız oynayan çocuk, grup oyunlarında ciddi bir uyumsuzluk içinde kalır. Oyun içerisinde bencil ve saldırgan davranışlarda bulunan çocuk, ya ana babasının tutumunu oyuna yansıtıyordur ya da evinde sindirilen, baskı altında tutulan, davranışları kısıtlanan bir çocuktur. Oyunda hep silik kalan, başkalarını izleyen çocuk, bağımlı yetiştirilmesini yansıtıyordur. Sonuç olarak, kazanılan olumlu-olumsuz nitelikler oyun içerisinde sınanır. Çünkü oyun, kazanılan olumlu niteliklerin pekiştirildiği, olumsuz niteliklerin de değişime uğradığı bir deneme alanıdır (55, s: 7).

Oyun; kişinin dünyasını genişletme fırsatı sağlamaktadır (8, s:150). Çocukların oyun içerisinde hem fizyolojik hem de psiko-sosyal gelişimlerini tamamlayabilmeleri için, özellikle kentsel alanlarda, içerisinden taşıtların geçmediği, ağaçların oldukça yoğun olduğu oyun sokaklarının oluşturulması gerekir. Çocukların geleceğin sorumluluk sahibi, üretken ve iyi vatandaşları olabilmeleri için, aile ve eğitim kurumları işbirliği ile çocuklara iyi organize edilmiş oyun ortamları yaratılması önemlidir (55, s: 7)..

2.4. KAYNAŞTIRMA EĞİTİMİ

Eğitim süreci, çok boyutludur, süreklidir, yaşam boyu devam eder, yaşantılarla kazanılır. Zaman ve yer açısından sınırsızdır ve her şeyden önemli olarak da kültürü oluşturur. Öğretme süreci ise öğrenme etkinliklerini yönlendirme ya da klavuzlama işidir (17). “ İnsan kalıtımla getirdiği gizil güçlerini kültürlenerek geliştirebilen ve yeni kültürel değerler yaratabilen bir canlıdır. İnsan çevresiyle etkileşerek gelişimini sürdürür ve kendine özgü bir kişilik kazanır. Kazanılan kişilik özellikleri insandan insana ayrılıklar gösterir. Böylece her insan başkalarından farklı özellikler geliştirerek bir birey olur (9, s: 26). “ Her bireyde, ihtiyaçlarını karşılama ve gizil güçlerini gerçekleştirme yolunda doğal bir eğilim vardır. Eğitim bireylerdeki bu eğilimi toplumun beklentileri doğrultusunda karşılama yolunda davranışlar kazandırma süreci olarak düşünülebilir (46, s: 1). En genel anlamıyla eğitimi; bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istenilen yönde değişme meydana getirme sürecidir (23,s: 12–25). Kaynaştırma yoluyla eğitim; özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitimlerini, destek eğitim hizmetleri de sağlanarak yetersizliği olmayan akranlarıyla birlikte resmî ve özel; okul öncesi, ilköğretim, orta öğretim ve yaygın eğitim kurumlarında sürdürmeleri esasına dayanan özel eğitim uygulamalarıdır (53, s: 12).

Kaynaştırma, engelli çocukların normal gelişim gösteren yaşlılarıyla normal sınıflarda eğitim ve öğrenime özel bir şekilde dâhil edilmesidir. Diğer bir deyişle, engelli çocukların daha yapıcı psiko-sosyal ilişkiler kurmasını kolaylaştırmaktadır (32, s: 4-5). Engelli çocuklara normal gelişim gösteren akranlarıyla ile normal sınıflarda özel bir şekilde eğitim ve öğretim hizmeti sunulması kaynaştırma (Entegrasyon) olarak isimlendirilmektedir (44, s: 9). Kaynaştırma; özel gereksinimli öğrencinin gerekli destek hizmetler sağlanarak, tam ya da yarım zamanlı olarak kendisi için en az kısıtlayıcı eğitim ortamı olan normal eğitim sınıflarında eğitim görmesidir (40, s: 45). Kaynaştırma programları, özellikleri uygun olan özürü çocukların bireysel eğitim programları çerçevesinde, normal ve özel eğitim (idari, eğitim/öğretim ve destek) personelinin sorumluluğu altında, eğitimsel / sosyal ve süre olarak normal yaşlılarıyla bütünleştirilmesidir (66).

Engelli öğrencilerin; ailedeki diğer kardeşleri ve akranlarıyla ile aynı okula gitmesi, aynı yaşdaki akranlarıyla ile aynı sınıfta bulunması, öğrenciye ve/veya öğretmene gereksinim

duydıkları destek özel eğitim hizmetlerinin sağlanması kaynaştırma olarak ifade edilmektedir (36, s:29). "Kaynaştırma", özel eğitim gerektiren bireylerin diğer bireylerle karşılıklı etkileşim içinde bulunmalarını sağlamak ve eğitim amaçlarını en üst düzeyde gerçekleştirmek için geliştirilmiş eğitim ortamlarını ifade eder (76, s:1). Özel eğitim gerektiren bireylerin, yetersizliği olmayan akranları ile birlikte eğitim ve öğretimlerini resmi ve özel okul öncesi, ilköğretim, orta öğretim ve yaygın eğitim kurumlarında sürdürmeleri esasına dayanan, destek eğitim hizmetlerinin sağlandığı özel eğitim uygulamalarıdır (37, s: 2). Normal eğitim programlarına uyum sağlayamayacak kadar ağır engelli olmayan fiziksel, zihinsel ve davranışsal problemleri olan öğrencilerin normal eğitim programlarına yerleştirilmeleridir (47, s: 4). Normalleştirme çabasının bir basamağı olan kaynaştırma, bireyselleştirilmiş eğitim plan ve programları içerisinde, uygun görülen engelli çocuklarla normal akranlarını, belirli sürelerde eğitim ve sosyal yönlerden bütünleştirmektir (22, s: 2)

Sosyal ilişkilerin başarılı bir şekilde korunması ve sürdürülmesi dil ile ilgili iletişim becerilerine bağlıdır. Sözel davranışların çocuklar tarafından öğrenilmesinde, iletişim kurulan çevrenin de önemi vardır. Çocuk ilk sosyal ilişkileri ailede öğrenir. Bu ilişki daha sonra oyun çevresi ve okul çevresi ile gelişip biçimlenir. Sınırlı bir çevrede büyüyen engelli çocukların pek çoğunun sağlıklı iletişim kuramamaları nedeniyle normal çocuklara göre kişiliklerinde düzensizlik ve uyumsuzluk ortaya çıkabilmektedir. Özel eğitim gerektiren çocuklar genellikle aile bireyleri, özellikle de kardeş ilişkilerinde yalnız kalabilirler. Anne ve baba aşırı koruyucu bir tutum geliştirirken engelli çocuk, kardeşlerine karşı uygun iletişim davranışları geliştirmeyebilir. Anne babanın aşırı koruyucu tutumu sonunda engelli çocukta bağımlılık gelişerek olumlu benlik kavramının gelişimi engellenebilir. Bu ise engelli çocuğun hem engelli, hem de normal bireylerle iletişim kurmasını daha çok zorlaştırarak toplum dışında bırakabilen bir birey olarak yetişmesine neden olur ve kısır döngü içinde kalabilir. Özel eğitime muhtaç çocuk, bu açıdan bakıldığında, başkalarının yetersiz, kusurlu, eksik, itici, yardım edilmesi, korunması ya da sakınılması, kaçınılması gereken biri diye düşündüğü kişidir. Çocuğun etkileşimde bulunduğu ortam onun çevresidir. Sıkça kullanılan belirleme grupları doğal (fiziki) çevre, sosyal çevre gibi ikili ayırımdır. Doğal çevrede değerlendiril-

dirmeye tabii tutulması gereken hususlar genellikle çocuğun günlük yaşamda (ev, sokak, okul) etrafında bulunan onun hareketlerini etkileyen nesnelere. Ev, evdeki eşyalar, evin durumu (merdiven, tuvalet vb.), aydınlatma, ısıtma, gürültü gibi durumlardır. Sokakta da aynı durumlar dikkate alınabilir. Okul için yukarıda söylenenler aynen geçerli olmakla birlikte fazladan ders araç gereçlerinin de dikkate alınması gerekir.

Sosyal çevre bireyin çevresinde onunla ilişki, etkileşimi olan bireyler ve kurumlardan oluşur. Burada önemli olan husus, sosyal çevreyi oluşturan husus ve kurumların kimler, neler olduğu kadar, bunların ele alınan bireyle ve birbirleriyle ilişkileri, tutumları, davranışlarıdır. Bunlar ise çok değişiklik gösterir. Yukarıda belirtilmeye çalışıldığı gibi özel eğitime muhtaç bireydeki sapmayı çevresindekiler değişik biçimde algılar. Tutum ve davranışları da bunun etkisi altında biçimlenir (6, s: 1).

Normal bir okulda izole eğitim gören engelli çocuklar, sürekli kendileri gibi engelli yaşlılarıyla bir arada bulunacakları için, sözel olarak öğrenecekleri hiçbir şey olmayacaktır. Onların birbirinden öğrendikleri sözel olmayan davranışlar olacaktır. Son yıllarda engelli çocukların normal yaşlılarıyla tam günlük normal okullarda bir arada eğitime alınmaları, eğitimsel bir olay olarak ilgi çekmektedir. Bu sistemin diğer bir kolaylığı da çocuğun normal bir okulda tam gün bulunmaya hazır olmasını kolaylaştırmaktır. Engelli çocukların normal okullarda kaynaştırma eğitime alınmaları onların toplum içinde bir birey olarak yaşamlarını kısmen kolaylaştırmaktadır. Diğer yandan engelli çocuğun okuldaki arkadaş grubuna katılması ve kabul görmesi, çocuktaki bağımlılık duygusunun azalmasına ve güven duygusunun gelişmesine katkısı olmaktadır (45, s: 1).

Böyle bir kaynaştırma çalışmasında engelli çocukların normal çocuklarla olumlu sosyal ilişkiler geliştirmesi öğretilecek ve en önemlisi de her iki grup için erken yaşta gelişen tutumların ileri ki yıllarda toplumsal bir yatırım olması sağlanacaktır. Kaynaştırmanın uygulanmaması durumunda ise, engelli çocuklar toplum dışı edilmekte ve kendi eksiklerini düzeltme fırsatı verilmemektedir. Normal çocuklar ise engelli çocuklarla iletişim kurmadıklarından etkili iletişim stratejilerini bilinçli olarak kullanmamakta ve engelli çocuktan neler beklenebileceğini bilmemektedirler. Bu da iletişimin aksamasına neden olmaktadır. (45, s:

1). Zaman içinde bu eğitim ortamlarının çeşitli olumsuz yönleri görülmeye başlanmıştır. Bu ise engelli ebeveynlerini ve eğitimcileri, engelli çocukların eğitim alabileceği alternatif ortamlar arayışına itmiştir. Bu arayışlarla birlikte insan hakları, demokrasi alanında yaşanan gelişmeler ve eşitlik düşünceleri, ayrıştırılmış özel eğitimden, engelli bireyin normal eğitim sınıflarında akranlarıyla birlikte eğitim alması esasına dayanan kaynaştırma eğitimine doğru bir geçişin başlamasına neden olmuştur. Bununla birlikte kaynaştırmanın uygulamaya konulmasında asıl etken, eğitimde fırsat eşitliği ilkesinin ve demokratik eğitim anlayışının daha geniş bir şekilde uygulamaya başlanmış olmasıdır (45, s: 1). Lewis ve Doorlag, kaynaştırma eğitimi, engelli çocukların normal eğitim sınıflarında normal gelişim gösteren akranlarıyla, sosyal ve eğitimsel açıdan birlikteliklerinin sağlanmasıdır (47, s: 4).

Son zamanlarda savunulan görüş ve uygulanan eğitim programlarının önemle üzerinde durduğu engelli çocukların normal çocuklarla tek bir eğitim programında birleştirilmesi olan kaynaştırma gerekliliğidir (55).

Kaynaştırma; özel eğitim gerektiren bireylerin, yetersizliği olmayan akranları ile birlikte eğitim ve öğretimlerini resmî ve özel okul öncesi, ilköğretim, orta öğretim ve yaygın eğitim kurumlarında sürdürmeleri esasına dayanan, destek eğitim hizmetlerinin sağlandığı özel eğitim uygulamalarıdır (55).

Bu uygulama ile vurgulanmak istenen, her iki grubun iletişim yeteneklerinin birbirleriyle karşılıklı ilişkileri sonunda gelişeceğidir. Entegrasyonda (Kaynaştırma) önemli bir görüş de, normal ve engelli çocuklar arasında destekleyici ilişkilerin oluşturulmasının ve engelin kabul edilmesinin sağlanmasıdır. Bu da engelli ve normal çocukların bir arada eğitilmeleri sonucu olabilmektedir. Böyle bir eğitim, kabul etme sürecini de artıracaktır. Aksi takdirde bireysel eğitim denemeleri de, reddetme sürecini artıracak ve normal çocukların engelli çocuklara olan olumsuz tavırları devam edecektir (32, s: 4 – 5).

Denemeler ve uygulamalar engelli çocukların bireysel olarak normal sınıflara alındıklarında sözel yeteneklerinin daha çok geliştiğini göstermiştir. Entegrasyon programlarındaki çocuklar, diğerlerine göre daha sosyalize olmaktadırlar. İşitme engelli çocukların normal işiten yaşlılarıyla bir arada aynı sınıfta eğitilmelerinin onları iletişim kuran kişiler yaptığı çocuğun sosyal ve kişilik gelişimi üzerinde çok etkili olduğu birçok araştırmalarla

kanıtlanmıştır. Çocuk normal bir okul çevresinde arkadaşlarının model ve pekiştirici etkileşimiyle sosyal uyum için gerekli olan davranışları kazanacak ve yerleşen bu davranışlar ilerideki yaşam için bir temel oluşturacaktır. En önemlisi normal okullarda işitme engelli çocuklar, normal işiten yaşlılarının dil, düşünce ve davranışlarını gözleme fırsatı bulacaklardır. Bu ortam çocuğun dili öğrenmesini kolaylaştıracaktır (32, s: 4-5).

Normal ve engelli çocukların aynı fiziksel ortamda bulunmaları, normal çocukların engelli yaşlılarına karşı daha olumlu tutumlar kazanmalarına yardım edecektir. Yine aynı şekilde engelli çocuğun okuldaki arkadaş grubuna katılması ve kabul görmesi, ana-babanın diğer çocuklar içinde kendi çocuklarının başarılı olan yanlarını görmelerine, sınırlı olan yeteneklerini daha gerçekçi olarak değerlendirmesine ve buna göre tavır alınmasına yardımcı olacaktır. Böylece anne-çocuk arasındaki bağımlılık gittikçe azalacaktır.... Entegre eğitim gören sınıftaki engelli çocuklar, sosyal becerileri kazanmış ve normal eğitim süreçlerinde kısmen de olsa bir başarı elde etmiş olacaklardır. Sonunda okuldan ayrıldıklarında büyük bir bağımlılık olmadan engelli kişiler olarak normal toplumdan bazı becerileri kazanmış olarak yaşamaları onlar için daha iyi olacaktır (32, s: 4-5).

Engelli çocuklar diğer çocuklar için geçerli olan nedenlerden dolayı istedikleri eğitim ortamını seçebilirler. Kaynaştırma, istenilmeyen durumlardan kaçınma, sosyalleşme ve arkadaşlık geliştirme fırsatını en fazla verebilecek olan bir eğitim uygulamasıdır (81, s: 6-7). Engelli bireylerin engeli olmayan bireylerle eğitsel ve sosyal olarak bütünleşmesini sağlama işlemidir. Her insanda olduğu gibi özel eğitime muhtaç birey de sevilme, takdir edilmek, beğenilmek, değer görmek ve kimseye bağımlı olmadan yaşamak ister. Bu onların en doğal hakkı olduğu gibi, toplumsal bütünlüğün ve kalkınmanın temelidir. Özel eğitime ihtiyacı olan bireylere verilen eğitimin niteliği ne kadar iyi olursa olsun sonuçta onu, içinde yaşadığı toplumun bir üyesi haline getirmiyor ve kabul görmesini sağlamıyorsa verilen eğitim işe yaramayacaktır. Bu nedenle kaynaştırma eğitimi her türdeki özel eğitime ihtiyacı olan bireyin devam ettiği- okullarda bir hizmet alanı olarak görülmesini ve bazı tedbirlerin alınmasını gerektirmektedir (59, s:72).

2.4.1. Kaynaştırma Yoluyla Eğitim Uygulama İlkeleri

Özel eğitim gerektiren her bireyin akranları ile birlikte aynı kurumda eğitim görme hakkı vardır. Hizmetler bireylerin yetersizliklerine göre değil, bireylerin eğitim gereksinimlerine göre plânlanır. Hizmetler okul merkezli olur. Karar verme süreci aile-okul-eğitsel tanılama, izleme ve değerlendirme ekibi dayanışmasına dayalı olarak gerçekleşir. Bütün bireyler öğrenebilir ve öğretilir. Kaynaştırma, bir program dâhilin de verilen bir özel eğitim uygulamasıdır (37, s: 7).

2.4.2. Tam Zamanlı Kaynaştırma Uygulaması

a) Özel eğitim gerektiren bireylerin, akranları ile birlikte okul öncesi, ilköğretim, orta öğretim ve yaygın eğitim kurumlarında aynı sınıfta eğitim görmesi ve sosyal açıdan bütünleştirilmesi için; özel eğitim destek hizmetleri, özel araç-gereç ve eğitim materyalleri sağlanır. Eğitim programı bireyselleştirilerek uygulanır ve gerekli fiziksel düzenlemeler yapılır (41, s:17-18).

Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencinin kaydı normal sınıftadır; öğrenci tam gün boyunca normal sınıfta eğitim almaktadır (59, s: 77).

2.4.3. Yarı Zamanlı Kaynaştırma Uygulamaları

Birden fazla yetersizliği olan öğrencilerin; özel eğitim okullarında gündüzlü olarak açılan özel eğitim sınıflarında; özel araç-gereç, eğitim materyali kullanılarak, gelişimsel öğretim programlarının bireyselleştirilerek uygulanması ve sosyal bütünleşmenin sağlanması için gerekli önlemler alınır. Bu sınıfların mevcudu en fazla altı öğrenciden oluşur, sınıfta iki öğretmen görevlendirilir. Bu öğrencilerin değerlendirilmesinde, bireyselleştirilmiş eğitim programlarında belirlenen amaçların gerçekleştirilmesi esas alınır (41, s: 18-20). Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencinin kaydı özel sınıftadır; özel eğitim sınıfı öğrencisi başarılı olabileceği derslerde kaynaştırma sınıfında eğitim almaktadır (59, s: 78). Yapmış olduğumuz uygulama da kaynaştırmanın bu çeşidine girmektedir.

2.4.4. Kaynaştırma Eğitiminin Amaçları

Kaynaştırma eğitiminin amacını birkaç boyutta açıklamak mümkündür: İlk olarak, İlçemiz genelinde özel eğitime muhtaç çocuklar için çok az sayıda kurum (özel eğitim sınıfı veya okul) olduğu göz önüne alınır, sayıları azımsamayacak ölçüde olan özel eğitime muhtaç çocukların bir eğitim imkânına kavuşturulması kaynaştırma eğitimi programının en önemli amacıdır. Halen okula devam etmekte olan fakat üst üste sınıfta kalmış, okuma ve yazmayı başaramamış, öğrenme güçlüğü çeken, konuşma gelişimi ve diğer gelişimlerinde akranlarına göre sürekli gerilik gösteren öğrencilerin durumlarının belirlenmesi, okul idaresi, öğretmen ve öğrenci velilerinin problem hakkında bilgilendirilmesi, öğrencinin durumunun bir açıklığa kavuşturularak kendisine ihtiyaç duyduğu özel eğitim ve rehberliğin verilmesi kaynaştırma eğitiminin hem bir amacı hem de ulaşmak istediği önemli bir hedefidir. Öğrencinin akranlarıyla sosyal bütünleşmesinin sağlanması, kendini kabul etmesi ve çevresinden kabul görmesinin sağlanması (74), normal eğitimden yararlanamayan özür ve özelliklerine uygun bir okula ya da sınıfa yerleştirilememiş özel eğitime muhtaç çocukların eğitim imkânına kavuşturularak topluma kazandırılmaları (79), normal eğitimden yararlanamayan özür ve özelliklerine uygun bir okula ya da sınıfa yerleştirilmemiş özel eğitime muhtaç çocukların eğitim imkânına kavuşturularak topluma kazandırılmaları; özel eğitime muhtaç çocukların, normal çocuklarla sosyal bütünleşmelerinin sağlanması (73, s:3), kaynaştırma eğitiminin amacı olarak düşünülebilir. Çocuğu normal hale getirmek değil, onun ilgi ve yeteneklerini en iyi şekilde kullanmasını sağlamak, toplum içinde yaşayabilmesini kolaylaştırmaktır (59, s:73).

Özel eğitim gerektiren çocuğa benlik ve güven kazandırarak güçlüklerini yenmesini, kendi gerçeğini benimsemesini, ilgi ve yeteneklerini tanıyabileceği uygun bir ortamın hazırlanmasını, çevresinde horlanan değil aranan ve benimsenen duruma gelmesini, çevresindeki insanların engelini öne sürerek, çıkarları doğrultusunda kullanmasına izin verilmemesini, normal sınıfın bir üyesi haline gelmesi, normal öğrencilerin katıldığı tüm çalışmalara olabildiğince katılmasını sağlamaktır (11, s:7)

Özel eğitime muhtaç bireyin yetersizliği, özrü, engeli, ne olursa olsun her yaşta ve cinsiyette temel hak olan eğitim hizmeti mutlak yapılmalıdır. Ülkeler özel eğitime ihtiyacı

olan birey eğitimi için “uygun eğitim” programları hazırlamalılar Temel eğitim hizmetin de uygun eğitimi gerçekleştirirken; eğitimde bireysellik, kendi yaş grupları ile birlikte eğitim alma, özrün erken fark edilmesi, özel hizmetin bireye ulaştırılması, eğitimde süreklilik, eğitimde işbirliği ve tek elden planlama ve yürütme ilkeleri esas alınmalıdır (43, s: 155).

Engellilere uygulanacak “uygun eğitim” programlarının içinde ise Beden Eğitimi ve Spor uygulamalarının önemi sporun bireye kazandırdığı nitelikler göz önüne alındığında kendine yeten bir birey olarak yaşamın devamlılığını sağlama ve toplumsal uyum yönüyle ne kadar önem taşıdığı bilinmektedir. Planlanacak olan Beden Eğitimi programları engelli bireylerin engel durumları göz önüne alınarak ihtiyaçlarına dayalı ve özel olarak hazırlanmalıdır. Bu nedenle aktivite planlamaları içinde engelli bireylere ilk aşamada adapte (uyarlanmış) edici fiziksel eğitim programları, ikinci aşamada iyileştirici fiziksel eğitim programları, son aşamada ise geliştirici fiziksel eğitim programları uygulanmalıdır (43, s: 155).

Rosentswieg (1969) Beden Eğitimi programları uygulanırken normal sınıfların Beden Eğitimi programlarını yürüten öğretmenlerin genellikle birincil hedeflerinin öğrencilerin fiziksel ve motor yeterliliklerini geliştirmek olduğunu belirtirken, özel gereksinimi olan bireyler için uyarlanmış Beden Eğitimi uygulamalarında birincil hedeflerin; algısal motor fonksiyonlar, sosyalleşme, arkadaşlık kurabilme- kabul edilme, benlik kavramı konularını kapsaması gerekliliğini belirtmiştir (43 s: 56).

Sherril (1988) ise; iyi planlanmış bir Beden Eğitimi programının çocukların sadece motor gelişimini değil duyuşsal ve bilişsel alanlarda da gelişimini hedeflemesi gerektiğini belirterek gelişimsel özellikleri nedeniyle normal gelişim gösteren çocuklarla engelli çocukların hedef sıralamasında fark gözetilmemesini ifade etmiştir. Buna göre normal sınıflarda “fiziksel ve motor yeterliliği geliştirmek” özel Beden Eğitiminde ise olumlu benlik gelişimi, sosyal yeterlilik, algısal motor gelişimin ilk sırada yer alması gereken hedefler olmasının gerekliliğini ileri sürmüştür. Bu hedeflere ulaşmayı “uzun vadeli eğitimsel” bir süreç olarak tanımlamıştır (43, s: 156).

2.4.5.Kaynaştırma Programının Engelli Bireyler Üzerideki Etkileri

Engelli çocukların okul düzenini tanımaları, uyum sağlamaları, okuldaki uygun davranış biçimlerini görmeleri, normal çocuklarla nasıl iletişim kurabileceklerini öğrenmeleri bakımından olumlu etkileri vardır (32).

2.4.6.Kaynaştırma Programının Normal Bireyler Üzerindeki Etkileri

Dil ve diğer davranışlar için iyi model olmaları, istenilen davranışları pekiştirmeleri, dil gelişimini hızlandırıcı teknikleri öğrenip, eğitici rolünü üstlenmeleri, etkinliklerde eşitlik davranışı içinde karşılıklı doyum sağlamaları, erken yaşlarda yerleşen bu tutumlar, her iki gruptaki çocuklar için de ileri ki yıllara toplumsal bir yatırım olmaktadır (32, s: 4).

2.4.7. Kaynaştırma Eğitiminin Yararları

Özel Eğitime İhtiyacı Olan Bireylere, Normal Çocuklara, Ailelere, Öğretmenlere yararları vardır (59, s: 75).

2.4.7.1. Kaynaştırma Eğitiminin Engelli Öğrencilere Yararları

Bireyselleştirilmiş eğitim programları aracılığı ile kapasite ve öğrenme hızına uygun eğitim alırlar. Özelliklerine uygun eğitsel, sosyal ve fiziksel ortamlar düzenlendiği için uyum, başarı ve kendilerine güven kazanmaları kolaylaşır. Destek eğitimi sayesinde zayıf yönlerini kısa sürede yeterli hale getirebilirler. Kendine güven, takdir edilme, cesaret, sorumluluk, bir işe yarama duygusu gibi sosyal değerler dizgesi gelişir. Sosyal bütünleşmeleri kolaylaşır. Kaynaştırma ortamlarında olumsuzdan çok, olumlu davranış kazanırlar. Model olma ve özdeşim kurmaları kolaylaşır. İletişim, işbirliği, kabullenme, ortak yaşam becerileri edinirler. Algı sistemi ve öğrenme özelliklerine uygun yöntem teknik araç ve gereçlerin kullanılması sayesinde öğrenmeleri pekişir. Eğitim programlarına ek olarak aile eğitimi, sosyal, kültürel, serbest zaman etkinlikleri sayesinde bütünsel gelişimleri kolaylaşır (11, s: 7-8).

BEP aracılığı ile kapasite ve öğrenme hızına göre eğitim alır. Kendine güven, takdir edilme, işe yarama, cesaret, sorumluluk gibi sosyal değerleri gelişir, özelliklerine uygun ortamdan dolayı uyum ve başarısı artacaktır. Olumsuz davranış yerine olumlu davranışları artacaktır. Normal öğrencilerle birlikte çalışmaları daha büyük başarılar için kendilerinde istek ve cesaret uyandırır. Bu öğrenciler normal öğrencilerden bazı davranışları öğrenecek-

lerdir. Eğitim programlarına ek olarak aile eğitimi, sosyal, kültürel ve serbest zaman etkinlikleri sayesinde öğrenmeleri gelişir (59, s: 75).

İyi planlanmış bir kaynaştırma programı içerisinde yer alan engelli çocuk normal çocuklarla girdiği doğrudan etkileşim sonucu toplumca benimsenen davranış repertuarlarını genişletmeye başlayacaktır. Engelli çocuk için bu repertuar içerisinde yer alan davranışlar, çocukluk döneminde kazanılması kolay, yetişkinlikte ise benimsenmesi zor olan davranışlardır. Engelli çocuk toplumca benimsenen davranış repertuarını geniş ölçüde sahipse onun toplumda sosyal kabul görmesi de daha kolay olacaktır. Kaynaştırma eğitimindeki çocuklar; öğretmenin olumlu tutumu ve uygun eğitimi ile güven kazanırlar ve uygun beceriler geliştirirler. Engellilerin normal çocuklarla birlikte çalışmaları, oyun oynamaları daha büyük başarılar elde etmek için kendilerinde istek ve cesaret uyandırır. Engelli çocukların normal gelişim gösteren çocukların soyutlanmaması, onların duygusal ve sosyal gelişimlerini olumlu olarak etkilediği gibi dil ve zihin gelişimlerini de etkilemektedir (78).

Yapılan araştırmalara göre engelliler gerekli koşulları yerine getirilmiş bir kaynaştırma eğitiminden, ayrıştırılmış eğitimden elde edecekleri kazançlardan çok daha fazlasını elde edebilmektedirler (45, s: 15)

Fisher (1999) da engelli çocukların kaynaştırıldığı ortamlarda hem sosyal hem de sözel etkileşimlerinde artış gözlendiğini ve engelli çocukların akranlarıyla oynadığı oyunlarında daha yüksek bir bilişsel seviye sergilediğini bildirmiştir (45 s: 15).

Kaynaştırma özel gereksinimli öğrencilerin hem akademik hem de sosyal olarak en fazla yararlanabileceği eğitimsel düzenlemedir (45, s: 15).

Başarılı bir kaynaştırma için engelli öğrenciler, normal sınıfların akademik ve davranışsal beklentilerine uygun olarak önceden hazırlanmalıdırlar (30, s: 22).

Engelli çocukların normal sınıfa uyum sağlamaları ve akranları tarafından kabul edilmeleri için normal sınıfta gerekli olan sosyal becerilere sahip olmaları gerekir. Yapılan pek çok araştırmada sosyal becerilerden yoksun çocukların arkadaşları ile olumsuz etkile-

şimde buldukları, bu nedenle arkadaşları tarafından kabul edilmedikleri tespit edilmiştir (30, s: 23).

Genel eğitim sınıflarında akranlarıyla birlikte eğitim gören özel gereksinimli öğrencilerin sosyal ve akademik yönden yarar sağlayacakları düşünülmektedir. Özel gereksinimli öğrencilerin, içinde yaşadıkları topluma uyum sağlamaları ancak bu toplumun içinde yaşamalarıyla mümkündür. Bu nedenle de akranlarıyla birlikte eğitim gören özel gereksinimli öğrencilerin sosyal yönden gelişimlerinin özel eğitim okullarında ya da sınıflarında eğitim gören öğrencilere göre daha hızlı olacağı beklenmektedir (67, s: 58).

Akranlarıyla birlikte eğitim gören özel gereksinimli öğrencilerin, diğer bireylere daha fazla iletişime girdikleri, daha fazla sosyal destek aldıkları ve daha uzun süreli arkadaşlıklar kurdukları ifade edilmektedir (67,s: 58).

İyi planlanmış kaynaştırma ortamına katılan özürlü çocuk, normal çocuğun davranışını gözleyerek ve model alarak toplumca benimsenen davranış repertuarını genişletir. Normal çocuklarla özürlü çocukların birlikte çalışmaları ve oyun oynamaları sosyal etkileşim kurmada ve akademik çalışmalarda istek ve cesaret uyandırır. Engelli çocukların normal gelişim gösteren çocuklardan soyutlanması, duygusal ve sosyal yönden gelişimlerini olumsuz etkilediği kadar, dil ve zihin kapasitelerinin gelişimi açısından çok önemli fırsatlardan yoksun kalmalarına neden olmaktadır. Akranlarıyla birlikte çeşitli etkinliklerde bulunması sonucunda engelli bireylerin kendilerine olan güvenleri artabilir daha geniş bir topluluğa sahip olma ve değerli olma duygularını yaşayabilirler (1, s: 98)

Engelli çocuk kendisini normal akranlarıyla karşılaştırarak olumsuz bir kimlik geliştirebilir. Kendini değersiz görebilir. Kendisini normal akranlarına kabul ettirmede, sağlıklı ilişkiler kurmada güçlük çekebilir. Hatta bu güçlük onu okula devamdan alıkoyabilecek güçte olabilir. Kaynaştırma programlarındaki mevcut hizmetler engelli çocuğun gereksinimlerine uygun olmayabilir. Örneğin çocuğun gereksinim duyduğu fizyoterapi, konuşma terapisi gibi bazı hizmetler normal sınıf ortamında sağlanamayabilir (22).

Özürlü öğrencilerin toplum dışına itilmesi yerine, toplumla daha kolay kaynaşmaları bütün eğitim imkânlarından sonuna kadar faydalanmalarına bağlıdır. Kaynaştırma, birey-

selleştirilmiş eğitim planları ve programları içerisinde uygun görülen, özürlü çocuklarla normal olanlarını belirli sürelerde eğitim ve sosyal yönden bütünleştirmedir. Yani kaynaştırma programı özürlü ve normal çocukların aynı sınıflarda kaynaştırılmasının sağlanması, özürlü çocukların mümkün olduğunca bağımsız olabilme, buldukları çevrede yaşama ve öğrenmelerine ve çalışmalarına yardımcı olmayı hedefler. Bu program, özürlü çocukların sınıf faaliyetlerine tam ve etkin olarak katılmalarını sağlamak amacıyla gerekli tedbirlerin alınmasını gerektirmektedir. Ayrıca kaynaştırma programı, öğretim teknik ve faaliyetlerini özel ihtiyaçlara göre (özür grubu tanınmalı ve buna göre tedbir alınmalıdır.) adapte eden öğretmenlerin, bu çocukların kapasitesinin tümünü kullanabilme fırsatı bulabilmesine yardımcı olmalarını hedefler.

Bu çerçevede kaynaştırma eğitiminin yararlarını şu şekilde özetlemek mümkündür: Çocuk normallerle birlikte olup, bazı davranışlarını akranlarından öğrenecektir.

(74)

Kaynaştırmanın engelli çocuklara yararları; iyi planlanmış kaynaştırma ortamına katılan engelli çocuk, normal çocuğun davranışını gözleyerek ve model olarak toplumca benimsenen davranış repertuarını genişletir (35, s:33).

Engelli çocuklar kaynaştırmayla sosyal ve eğitimsel yaşamda akranları ile birlikte olabilme, onları model olarak, daha geniş bir toplum tarafından benimsenen davranış repertuarı ve repertuar içinde yer alan becerileri geliştirebilme ve öğrendikleri yeni davranışları uygulama fırsatını elde ederler. Bunun sonucunda engelli bireyin toplum tarafından dışlanmasına neden olan tipik engelli davranışlarının azalması sağlanacak ve çocuğun sosyal kabulü, uyumu ve etkileşimi artacaktır (45, s: 16)

Akranları ile birlikte çeşitli etkinliklerde bulunması sonucunda da bu bireyler kendilerine olan güvenlerini artırabilirler ve daha geniş bir topluluğa ait olma ve değerli olma duygularını yükseltebilirler (45, s: 16)

Engelli öğrencilerin normalde akran ilişkilerinde sorunlar vardır ve sosyal becerileri bozuktur. Ancak bu öğrenciler kaynaştırmayla birlikte arkadaşlık geliştirmekte, arkadaşlarının evlerine ziyarete gitmekte, sınıf arkadaşları ile birlikte aktivitelere katılmaktadırlar.

Bu öğrenciler sınıf aktivitelerinde özel ödüller almışlar ve önemli görevlere seçilmişlerdir (45, s: 17)

Hayes ve Gunn (1998) tarafından, kaynaştırma eğitimi uygulamasında özürlü çocuğun diğer çocuklarla ilişki kuramayacağı, onlar tarafından aşağılanacağı ve toplumdan izole olacağı ve bunun engelli çocuğu olumsuz etkileyeceği şeklinde görüşler vardır.

Demirtel (1997) ‘in yaptığı bir araştırmanın sonucunda birçok uyum alt testinde ve sözcük dağarcığında özel eğitim sınıfına devam eden çocukların, kaynaştırma uygulamasına devam eden çocuklardan daha aşağı düzeyde olduğu bulunmuştur (45, s:18)

Sawyer, Nelson; Jayanthi, Bursuck, Epstein (1996) öğrenme yetersizliği olan lise öğrencilerinin; öğretmenin tutarlı olmayan bir dil kullanması, ev ödevlerini çok hızlı bir şekilde açıklaması veya hiç açıklamaması, sorulara cevap vermemesi, uygun olmayan ev ödevlerini vermesi veya aynı zamanda birden çok ödev vermesi gibi faktörlerin kendileri için zorluk yarattığını bildirmişlerdir (45, s: 19)

Kaynaştırmanın en önemli yararı doğrudan engelli çocuğa ilişkindir. Refleksiv davranışlar dışında insan davranışlarının hemen tamamı öğrenme sonucunda edinilen davranışlardır. Çocuklar çevrelerindeki akranlarını ve yetişkinleri gözleyerek ya da onların davranışlarını öykünerek kendi davranışlarını biçimlendirir, yeni davranışlar edinirler. Dolayısıyla çocuk, normal ortamlar içersinde, olağan insanlarla birlikte olduğu ölçüde toplumun beklentilerine uygun davranışları edinme olanağını elde edebilecektir. Tersine, ayrı eğitim kurumlarında, normal yaşam ortamlarından uzak olarak yaşamını sürdüren, okulda geçen zamanının çoğunu kendisi gibi engelliler arasında geçiren çocukların, bu tür davranışlar edinmeleri güç olabilecektir (62).

Diğer yandan, engelli çocukların akademik ve sosyal gelişimleri yönünden, kaynaştırma programlarıyla ayrı eğitim programlarını karşılaştıran araştırmalar genelde kaynaştırma programlarının lehinde sonuçlar vermektedir (48).

Kaynaştırma, özel gereksinimli öğrencilerin, içinde yaşadıkları toplumla bütünleşmelerini kolaylaştırır. Normal öğrencilerin davranışları, özel gereksinimli öğrencilere model olur (39).

2.4.7.2. Kaynaştırma Eğitiminin Normal Gelişim Gösteren Öğrencilere Yararları

Engelli bireylerle değişik zamanlarda aynı ortamları paylaşan normal öğrenciler;

Engelli bireylere karşı şartsız kabul, hoşgörü, yardımlaşma, ortak yaşam, demokratik ve ahlaki anlayışları gelişir. Bireysel farklılıkları doğal karşılar ve saygı gösterirler. Kendi yetersizliklerini görme, bunları kabul etme ve giderme davranışları gelişir. Saldırganlık, kıskançlık, kendine güvensizlik, vb. davranışlarında öz olma görülür. Liderlik, model olma ve sorumluluk duygusu gelişir (37, s: 8).

- ◆ Engelli bireye karşı kabul, hoşgörü, yardımlaşma, demokrasi ve ahlaki anlayışları gelişir.
- ◆ Bireysel farklılıkları doğal karşılar ve saygı gösterir.
- ◆ Kendi yetersizliklerini görme, bunları kabul etme ve giderme davranışları gelişir.
- ◆ Engellilerle birlikte yaşamayı öğrenir.
- ◆ Liderlik, model olma ve sorumluluk duygusu gelişir (59, s: 75).

Normal çocuklar; beden ve zihin bakımından açık farklılıklar gösteren akranları ile rahatça geçinmeyi, engelli arkadaşlarını kabul etmeyi öğrenirler. Araştırmalar normal çocukların engelli çocuklara karşı olan tutum ve davranışlarını onlarla düzenli olarak birlikte oynadıkları takdirde daha olumlu yönde geliştiğini göstermektedir. Normal çocuklar kendi aralarında, bazı çocukların belli işleri nasıl daha iyi yaptıklarını görüp öğrenirlerse, engelli çocuklardan da bazılarının bazı işleri diğer engellilerden daha iyi yapabildiklerini görerek öğrenirler (77).

Normal çocuklar, özürlü çocuklarla kuracakları ilişkilerden kazandıkları bilgileri ileriki yıllarda da kullanabilirler, bireysel farklılıkları daha kolay kabul edebilirler. Ayrıca özürlü çocukları daha yakından tanıma ve onlarla ilgili önyargılarını değiştirme fırsatına sahip olurlar.

Normal çocuklar, özürlü akranları ile rahatça geçinmeyi ve onları kabullenmeyi öğrenirler. Araştırmalar, normal çocukların özürlü çocuklara karşı olan tutum ve davranışları-

nın onlarla düzenli olarak birlikte olduklarında olumlu yönde değiştiğini göstermektedir. Kişisel gelişimi sağlar. Diğer insanlara karşı gösterilen tolerans düzeyinde artış, sosyal bilişlerde gelişim, sıcak arkadaşlık ilişkileri geliştirme (1, s:98–99).

Normal akranları içinde eğitim gören çocuğun sosyal gelişiminin özürülüler için açılan sınıflardan çok daha olumlu olması kaynaştırma eğitiminin bir diğer faydasıdır (74).

Helmstetter, Peck ve Giangreco 1994 yılında engellilerle birlikte eğitim gören çocuklar üzerinde yaptıkları bir çalışma sonucunda şu bulgulara ulaşmışlardır:

Normal çocuklar;

- a) Diğer insanların ihtiyaçlarına karşı daha duyarlı olma
- b) Engelli bireylerle olan ilişkiler değer verme, geliştirme
- c) Kişisel gelişim
- d) Diğer insanlara karşı tolerans düzeyinde artış
- e) Benlik değerinde yükselme
- f) Akranlarla olan kişisel statüde olumlu yönde değişiklikler
- g) Bireyler arası farkındalıklardan kaynaklanan korkuların azalması
- h) Bireyler arası farklılıkları daha iyi değerlendirme
- i) Sosyal bilişlerde gelişim
- j) Sıcak arkadaşlık ilişkileri geliştirme (45, s: 21)

Davranışları gözlenmiştir.

Kaynaştırma içinde engelli olmayan öğrencilerin akran kabulü ve sosyal statüyle ilgili olarak yapılan çalışma sonuçları, kaynaştırma eğitimindeki öğrenme yetersizliği olan öğrencilerin, akranları olan sınıf arkadaşları tarafından daha az kabul edildiklerini, daha az sevildiklerini ve daha sık reddedildiklerini ortaya koymuştur. Ayrıca bu çocuklar oyun arkadaşı olarak daha az tercih edilmektedir ve daha fazla görmezlikten gelinmektedirler

Engel derecesi akran kabulünde etkili olmaktadır. Ağır engelli öğrenciler, hafif engeli olan öğrencilere oranla akranları tarafından daha az kabul edilmektedir (45, s: 22)

Normal çocuklar, özürlü akranlarıyla rahatça geçinmeyi ve onları kabullenmeyi öğrenirler. Araştırmalar, normal çocukların özürlü çocuklara karşı olan tutum ve davranışları-

nın onlarla düzenli olarak birlikte olduklarında olumlu yönde değiştiğini göstermektedir (35, s:32).

Normal öğrencilerin, normal sınıflarda kaynaştırılan özürlü öğrencilerin başarılı olmasında büyük katkıları olabilir. Normal öğrenciler engelli akranları ile olumlu etkileşimde bulunarak, onlara model olarak ve onlarla arkadaşlık ederek eğitsel sürece yardımcı olabirler (40, s: 47).

Kaynaştırmanın özel gereksinimli olmayan öğrencilere, bireysel farklılıkları anlama, farklılıklara karşı saygı duyma, farklı özellikteki bireylerle arkadaşlık etme ve onları anlama gibi davranışlar kazandırılması beklenmektedir. Özel gereksinimli öğrencilerle birlikte eğitimin, diğer öğrencilerin akademik gelişimlerini olumsuz olarak etkileyeceğine ve bu öğrencilerden olumsuz davranışları öğreneceklerine ilişkin kaygılar hem öğretmenler hem de anne-babalar tarafından dile getirilmektedir. Ancak bu konuda yapılan çalışmalara baktığımızda kaynaştırmanın özel gereksinimli olmayan öğrencilerin akademik ve sosyal gelişimlerini olumsuz olarak etkilemediği, tam tersine sosyal becerilerinin, problem çözme becerilerinin ve kendine güvenin daha olumlu yönde geliştiği, ifade edilmektedir (67, s: 59).

Kaynaştırma programlarının yararlarına, yalnızca engelli çocuklar yönünden bakmak yanlış olabilir. Normal çocuklar da kaynaştırma programlarından pek çok yönde yararlanmaktadırlar. İlki, ileriki yaşamlarında birçok ortamda karşılaşılabilecekleri engelli çocukları önceden tanıma ve anlamaları mümkün olabilecektir. İkincisi, kaynaştırma ortamlarında bireysel farklılıkları daha kolaylıkla fark edip anlayabileceklerdir (71).

2.4.7.3. Kaynaştırma Eğitiminin Engelli Çocukların Ailelerine Sağlayabileceği Yararlar

Çocukların ilgi, ihtiyaç ve yetenekleri konusunda daha sağlıklı bilgi edinirler. Çocuk üzerindeki beklentileri, çocukların kapasitesiyle bağdaşım göstermeye başlar. Çocuktaki gelişmelere bağlı olarak kaygı ve güvensizlik duygusu umuda dönüşür. Çocuğun eğitim, bakım, davranış düzenleme vb. konularda bilgilenirler. Okula bakış açısı değişim ve işbirliği gelişir. Aile içi çatışmalar azalır, aile sağlığı ve iş verimliliği artar (37, s:8).

Çocuk üzerindeki beklentileri çocuklarının kapasiteleriyle uygunluk göstermeye başlar. Okula bakış açıları değişir. Çocukların ilgi ve ihtiyaçları konusunda daha sağlıklı bilgi edinirler. Aile içi çatışmalar azalır ve aile sağlığı artar. Çocuklarına nasıl yardım edecekleri konusunda yeni yollar öğrenirler (59, s: 76).

Engelli çocuğa sahip anne babaların, çocuklarının eğitimi ile ilgilenen uzmanlarla ve öğretmenlerle iletişim içinde bulunması, anne babalara güç ve cesaret verir, böylece uzmanlardan, çocuklarına nasıl yardımda bulunacakları konusunda yeni yollar öğrenirler. Anne babalar çocuklarının normal çocuklarla nasıl etkileşimde bulduklarını gördükçe çocukların hakkında daha gerçekçi olmaya başlarlar, istenmeyen bazı davranışların sadece özürlü çocuklara özgü olmadığını normal çocukların da benzer davranışlara sahip olabileceğini fark ederler. Ailelerin çocuklarının yapabilirliklerine olan güvenlerinin artmasını sağlar. Çocuklarının hangi hak ve sorumluluklara sahip olduklarını anlamalarına yardımcı olur (1, s:101)

Kaynaştırmanın Anne-Babalara yararı; özürlü çocuğa sahip Anne-Babaların çocuklarının eğitimi ile ilgilenen uzmanlarla ve öğretmenlerle iletişim içinde bulunması, anne-babalara güç ve cesaret verir. Böylece uzmanlardan çocuklarına nasıl davranacakları konusunda yeni yollar öğrenirler.

Anne-Babalar çocuklarının normal çocuklarla nasıl etkileşimde bulduklarını gördükçe çocukları hakkında daha gerçekçi olmaya başlarlar. İstenmeyen bazı davranışların sadece özürlü çocuklara özgü olmadığını normal çocuklarında benzer davranışlara sahip olabileceğini fark ederler (35, s: 33).

Bu konuda yapılan çalışmalara göre engelli çocuğa sahip olan aileler kaynaştırma eğitimine genelde olumlu yaklaşım göstermektedirler Bu kişiler çocuklarının etkileşimde bulduklarını ve gelişim gösterdiklerini gördükleri zaman çocukları hakkında daha gerçekçi yaklaşımlara sahip olabilmektedirler (45)

Kaynaştırma sınıfındaki normal öğrenciler, bireyler arasında var olan farklılıklara karşı daha hoşgörülü olmayı öğrenirler. Kaynaştırma, normal öğrencilerin işbirliği ve yardımlaşma becerilerini artırır (39).

2.4.7.4.Kaynaştırma Eğitiminin Öğretmenlere Sağlayabileceği Yararlar

Şartsız kabul, hoşgörü, sabır, bireysel özelliklere saygı davranışı gelişir. Bireyselleştirilmiş eğitim programları hazırlama ve uygulamada daha başarılı olurlar. Eğitimde ekonomiklik sağlanır. Disiplinle ilgili değerlendirme ölçütü gelişir (37, s: 8).

Şartsız kabul, sabır, hoşgörü, bireysel özelliklere saygı davranışları gelişir. B.E.P hazırlama ve uygulamada daha başarılı olurlar. Eğitimde ekonomiklik ve fırsat eşitliği sağlanır. Kaynaştırma öğrencisi ile yapılan çalışmalar sayesinde öğretim becerileri gelişecek ve deneyimleri artacaktır (59, s: 76).

Kaynaştırma uygulamaları ile normal sınıf öğretmenleri, özürlü çocuklarla çalışma şansına sahip olurlar. Öğretmenler engelli çocuğun özel gereksinimini karşılamak için kullandıkları teknikleri diğer öğrenciler için de kullanabilirler. Aslında, bilinen ve normal çocuklar için kullanılan etkili öğretim tekniklerinin birçoğu ilk kez engelli çocuklar için geliştirilmiştir. Bu nedenle özel eğitim tekniklerini bilen normal bir sınıf öğretmeni, bu teknikleri bilmeyen öğretmenlerden daha başarılı olur. Sınıftaki tüm başarılar, öğretmenleri tatmin etmektedir. Ancak bireylerin gösterdiği başarı mesleki hazzı arttırmaktadır (1, s:100).

Walther- Thomas (1997)'ın yaptığı araştırmaya göre, özel ve genel eğitim öğretmenleri kaynaştırma uygulamasının kendileri için faydalı olduğunu bildirmişlerdir. Engelli çocukların eğitimi için diğer özel eğitimcilerden aldıkları bilgilerin kendilerini mesleki açıdan geliştirdiğini söylemişlerdir. Araştırmaların büyük çoğunluğu, öğretmenlerin engelli öğrenciye karşı olumsuz görüşlere sahip olduğunu ve bu tutumların engelli öğrencinin engelinin doğasından ve şiddetinden etkilendiği sonucunu vermektedir. Bu konuyla ilgili olarak elde edilen sonuçlar öğretmenin en çok öğrenme yetersizliği ve hafif engeli olan öğrencilerin kaynaştırılmasını tercih ettiğini göstermektedir. Öğretmenler tercih ettikleri engel gruplarına karşı olumlu, etmediklerine ise olumsuz tutum sergilemektedirler (45, s:35).

Yapılan bazı araştırmalarda, sınıf öğretmenleri engelli öğrencileri eğitime konusunda hazırlıksız yakalandıklarını belirtmişlerdir (45, s: 46). Yılmaz (1995) ise araştırmasında öğretmenlerin % 69,3'ünün prensip olarak engelli çocukların normal sınıfta öğrenim görmelerine karşı olduklarını bulmuştur. Genel olarak öğretmenler farklı olarak materyal, kaynak ya da yeni düzenlemeler gerektiren engelli öğrencilere çok olumlu bakmamaktadırlar (

45, s:42). Normal sınıf öğretmeni öğrencilerin özel ihtiyaçlarının nasıl belirleneceği, bu ihtiyaçlarını karşılamak için kendisinin neler yapabileceği ve başkalarından ne zaman ve nasıl yardım alacağı konusunda bilgi ve beceri sahibi olmalıdır (40, s: 51).

Engelli çocukla çalışan ve onların ihtiyaçlarını karşılamak için özel eğitim tekniklerinden yararlanan bir sınıf öğretmeni, aynı teknikleri normal öğrenciler içinde kullanabilir. Bilinen ve normal çocuklar için kullanılan etkili öğretim tekniklerinin çoğu ilk kez engelli çocuklar için geliştirilmiştir. Bu nedenle özel eğitim tekniklerini bilen bir sınıf öğretmeni bu teknikleri bilmeyen bir öğretmenden daha başarılı olur (35, s:34).

2.4.8. Kaynaştırma Eğitiminde Dikkat Edilecek Hususlar

Kaynaştırma eğitimine alınan öğrencilerin yeterli ve yetersiz oldukları yönler birlikte değerlendirilmeli, fiziksel, sosyal, duyuşal vb. özellikleri tanınmaya çalışılmalıdır. Kaynaştırma eğitiminde normal sınıf içinde tek bir engel türüne yönelik yerleştirme yapılmalıdır. Yani işitme, görme vb. engelliler aynı sınıfta olmamalıdır. Kaynaştırma eğitimine alınacak öğrencilerin birden fazla özür ve davranış problemi olmamasına dikkat edilmelidir. Kaynaştırma eğitimi okulda olduğu kadar, okul dışı ortamlarda da sürdürülmeli, kesintiye uğratılmamalıdır. Eğitim üniteleri somuttan soyuta, bilinenden bilinmeyene, basitten karmaşığa doğru olacak şekilde planlanmalı, yaparak, yaşayarak öğrenme etkinliklerine ağırlık verilmelidir. Her aşamada kaynaştırma öğrencisini öğrenmeye karşı güdüleyici, teşvik edici sözler kullanılmalı, kendilerine güvenleri oluşturulmalıdır. Öğrencinin-öğrenciye yardımlaşma ve işbirliği etmesi uygulamalarına yer verilmelidir. Öğrencilerin kaynaştırma öğrencisini kabul etmesi ve ona yardımcı olması sağlanmalıdır. Çocuklara başarabileceği görevler verilmeli, başarısız olduğu noktada bırakılmamalı, öğrenmeyi engelleyecek sözler söylenmemeli, başarısı ödüllendirilmelidir. Kaynaştırma öğrencisinin özür ve özelliği ne olursa olsun durumunu olduğu gibi kabul etmek, benlik ve kişilik gelişimine saygı duymak temel alınmalıdır. Çocuğun kişiliğini, güvenini, ilgisini sarsacak sözlerden kaçınılmalıdır. Kaynaştırma eğitiminin engelli çocuğu normal hale getirmek değil, onun ilgi ve yeteneklerini en iyi şekilde kullanmasını sağlamak ve toplum içinde yaşamasını kolaylaştırmak olduğu unutulmamalıdır (37, s: 10-11).

2.4.9. Kaynaştırma Uygulamalarını Başarıya Ulaştırmada Gerekli

UNSURLAR

Başarılı bir kaynaştırma için yapılması gerekenleri şu şekilde sıralayabiliriz:

a- Hazırlık: Kaynaştırma uygulamalarına başlamadan önce personel ve özürlü çocuğun akranları ile ön hazırlık yapılmalı, hizmet içi eğitimlerle tüm personel rollerine yeterince hazırlanmalıdır.

b- Okulun Atmosferi: Normal sınıf öğretmenleri, özürlü çocukların zamanlarını tükettiği ve normal çocukların başarı standartlarını aşağıya çektiği gibi ön yargılardan arındırılmalı, özürlü çocukların kendi sınıflarına katılmalarına istekli olmalı, okulda kaynaştırma uygulamaları ile ilgili olarak olumlu bir hava yaratılmalıdır.

c- Düzenleme: Sınıf büyüklüğü, plan ve müfredatta kaynaştırma programının gereksinimlerini karşılayacak şekilde değişikliklere yapılmalı, özürlü öğrenciler için uygun eğitsel metot, materyal ve destek hizmetler sağlanmalıdır.

d- Personel ve Aile: Sınıf öğretmenleri, özel eğitim öğretmenleri, özel eğitim danışmanları, yöneticiler ve anne babalar özürlü çocuğun eğitim uygulamalarının ve planının bir parçası olmalı ve aralarında iyi bir iletişim sistemi geliştirilmeli ve gerekli olan yönetim desteği, personel ve para kaynakları sağlanmalıdır (1, s: 102).

e- Öğretmenin ve Okul Personelinin Kaynaştırma Yaklaşımını

Benimsemesi

Kaynaştırma sınıfı öğretmeni kaynaştırmanın, özel gereksinimli öğrencilerin hakkı olduğuna inanmalıdır ve gerekleri yerine getirildiğinde başarıya ulaşacağına güvenmelidir. Ayrıca öğretmen, kaynaştırmada ortaya çıkabilecek sorunları gidermede gerekli çabayı göstermeye ve başkalarıyla işbirliği yapmaya hazır olmalıdır. Benzer şekilde, başta yöneticiler olmak üzere tüm okul personeli, özel gereksinimli öğrencilerin normal eğitim ortamlarında eğitilme haklarına saygı göstermeli ve kaynaştırmanın yararlarına inanmalıdır. Okul yönetimi, kaynaştırma öğrencisi için gerekli hizmetlerin ve araç-gereçlerin sağlanmasında sınıf öğretmenine destek olmalıdır. Ayrıca, okul personeli, kaynaştırma öğrencisinin tüm okul tarafından kabulünde de üzerini düşeni yapmalıdır (39, s: 19).

Kaynaştırmanın başarılı olmasının en önemli koşullarından biri de, özel gereksinimli öğrencinin normal sınıfa tam olarak kabul edilmesidir. Sınıftaki öğrenciler, kaynaştırma öğrencisinin sahip olduğu farklılıkların (örneğin, işitme zorluğu, öğrenme zorluğu, konuşma zorluğu, vb.), her insanda var olan bireysel farklılıklara benzerlik gösterdiğini anlamalıdır. Ayrıca, kaynaştırma öğrencisinin o sınıfta bulunma hakkının diğer öğrencilerle aynı olduğu konusunda kuşkular olmamalıdır. Öğrenciler, kaynaştırma öğrencisine sağlayacakları yardımın, kendilerinin de akademik ve sosyal gelişimlerine katkı sağlayacağını bilmelidirler. Kaynaştırma uygulaması başlamadan önce kaynaştırma sınıfının hazırlanması, tüm bunların gerçekleşmesinde önemli katkılar sağlayacaktır (39, s: 20).

Kaynaştırma sınıfı öğretmenin kaynaştırma uygulamasını benimsemiş olması, kaynaştırmanın başarıya ulaşmasında gereklidir ancak yeterli değildir. Aynı zamanda, öğretmen kaynaştırma öğrencisine uygulayacağı öğretim hakkında bilgi ve beceri sahibi olmalıdır. Bu bilgi ve becerilerin başında, eğitim programının bireyselleştirilmesi yer almaktadır. Eğitim programını bireyselleştirmenin ilk aşaması, özel gereksinimli öğrencinin, kaynaştırıldığı sınıfla ilişkili tüm alanlardaki (örneğin, okuma-yazma, matematik, müzik, vb.) işlevde bulunma düzeyinin belirlenmesidir. Kaynaştırma öğrencisi bu alanların tümünde sınıf ortalamasının altında olabileceği gibi, yalnızca belli alanlarda gerilik gösteriyor da olabilir. Bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlamanın ikinci aşaması, kaynaştırma öğrencisi için, sınıf arkadaşlarından önemli ölçüde gerilik gösterdiği alanlarda, işlevde bulunma düzeyini dikkate alarak, amaç saptamaktır. Öğrenci için amaç belirlerken, öncelikle öğrencinin en çok işine yarayacak beceri ve kavramlara yer verilmelidir (39, s: 21).

Kaynaştırma öğrencisinin normal sınıfta başarılı olabilmesinin en önemli koşullarından biri de, öğretmenin etkili sınıf yönetimini sağlıyor olmasıdır. Etkili sınıf yönetiminin belli başlı öğeleri şöyle sıralanabilir. Sınıf kurallarının öğretilmesi: Sınıf kuralları ve bu kurallara uymanın ve uymamanın sonuçları belirlenmeli ve tüm öğrencilere öğretilmelidir. Uzmanlar sınıf kurallarının en fazla yedi tane olması durumunda akılda kalabileceğini belirtmektedirler. Öğrenci davranışlarının değiştirilmesi: Öğrencilerin uygun davranışlarını arttırmak için, etkili ödüllendirme sistemleri; uygun olmayan davranışlarını azaltmak için ise etkili caydırma sistemleri benimsenmelidir. Eğitim ortamının çekici kılınması: Eğitim ortamının tüm

öğrenciler için zevkli ve ilginç hale gelmesine; dolayısıyla, öğrencilerin dikkatlerinin ders dışına kaymasının önlenmesine yardımcı olacak araç-gereç ve etkinlikler hazırlanmalıdır (39, s: 22).

2.4.10. Kaynaştırma Eğitiminde Verilmesi Gereken Destek Özel

Eğitim Hizmeti

Dünyada özel gereksinimli bireylerin eğitimine yönelik ilk sistemli çabalar 16. Yüzyılda ortaya çıkmakla birlikte (Gearheart, Weishahn ve Gearheart, 1996), okullaşmanın 1700’lü yıllardan başlayarak 1900’lü yılların ortalarına kadar hızla devam ettiği bilinmektedir (36, s: 2).

1900’lü yılların ilk yarısı, farklı engel gruplarına yönelik özel eğitim okullarının sayılarının hızla arttığı yıllardır. Bu yıllar Amerika Birleşik Devletleri’nde ve pek çok Avrupa ülkesinde, özel gereksinimli öğrencilere yönelik olarak sürdürülen hizmetlerin, özel eğitim okullarında gerçekleştirildiği yıllar olarak karşımıza çıkmaktadır (OECD, 1995). Bu dönemde, özel gereksinimli öğrencilerin genel eğitim sınıflarında eğitim göremeyeceği düşüncesi yaygındı. Tam gün özel eğitim okullarının, özel olarak yetiştirilmiş öğretmenlerle ve özel olarak düzenlenmiş çevre ile özel gereksinimli öğrencilere en iyi hizmet veren ortamlar olduğu ileri sürülmekteydi. Fiziksel, zihinsel ya da duygusal-sosyal yönden akranlarından farklı olan öğrencilerin, diğer çocukları olumsuz olarak etkileyeceği düşünülür ve ayrı okula yerleştirilmelerine karar verilirdi. Bu duruma örnek olarak 1913 yılında ABD’de normal zekaya sahip 13 yaşında fiziksel engelli bir öğrencinin genel eğitim okulundan özel eğitim okuluna yönlendirilmesi gösterilebilir. Söz konusu olaya neden olarak, öğrencinin fiziksel durumunun hastalığının, öğretmeni ve diğer öğrencileri üzdüğü ve rahatsız ettiği, öğretmenin dikkatini ve zamanını fazlasıyla aldığı, diğer öğrencilerin dikkatini dağıttığı, okuldaki disiplini ve ilerlemeyi olumsuz etkilediği gösterilmiştir (36 s: 3). 1960’larda özel gereksinimli öğrencilerin özel eğitim okullarında/sınıflarında eğitim görmelerine yönelik başlayan eleştiriler ve mahkemeye yansıyan çeşitli davalar sonucunda, kaynaştırma uygulamaları, 1970’lerden başlayarak pek çok ülkenin yasalarında yer almıştır. İtalya’da 1971

yılında, Norveç'te 1976 yılında, İngiltere'de 1974 yılında, Amerika'da ve Fransa'da 1975 yılında yürürlüğe giren yasalarla, özel gereksinimli öğrencilerin genel eğitim sınıflarında akranlarıyla birlikte eğitim görmeleri yasal olarak kabul edilmiştir (36, s: 4).

Amerika Birleşik Devletleri'nde 1975 yılında kabul edilen Tüm Engelli Çocukların Eğitimi Yasası (Education of All Handicapped Children Act, PL 94-142) okul çağındaki engelli çocukların uygun eğitimsel hizmetlerden yararlanmasını amaçlayan kapsamlı bir yasadır (40).

Bugün ülkemizde engelli çocukların eğitiminde kaynaştırma uygulamaları benimsenmekle birlikte, ayrı yatılı gündüzlü okullar da varlığını sürdürmektedir. Ülkemizde Milli Eğitim Bakanlığı verilerine göre görme engelliler için 16, işitme engelliler için 47 ve ortopedik engelliler için 4 ilköğretim okulu bulunurken, işitme engelliler için 14, ortopedik engelliler için 2 meslek lisesi bulunmaktadır. Ayrıca eğitilebilir çocuklar için 51, öğretilebilir çocuklar için 77 ve yetişkin zihin engelliler için 2 iş eğitim merkezi de bulunmaktadır. Buna göre ülkemizde halen engelli bireyler için 213 ayrı yatılı/gündüzlü özel eğitim okulu bulunmaktadır (54, s: 11).

2.4.11. Engelli Çocukların Kaynaştırmasına İlişkin Araştırmalar:

Engelli çocuklarda beden eğitimi ve sporun genel gelişimleri üzerindeki etkilerine yönelik birçok araştırma yapılmıştır, bunlardan sosyalleşme ile ilgili olarak bazılarının sonuçlarına göre; Gençöz (1997), zihinsel engelli çocuklarda basketbol eğitiminin davranış gelişimine etkileri konulu çalışmasında, bu çocukların aile içi ve sınıf davranışlarında olumlu değişikliklerin olduğunu tespit etmiştir (31). McMahon (1998), yaptığı çalışmada rekreatif etkinliklerin engelli bireylerde çevreyle ve toplumla bütünleşme, arkadaşlık kurabilme ve sosyal kabulün oluşturulması bakımından önemini ortaya koymuştur (31). Chiang (2003), yaptığı çalışmada otistik çocuklar için eğlenceli bir ortamda yapılan fiziksel aktivitelerin sonucunda, sosyal doğal etkileşimin arttığı, yalnızlık duygusunun azaldığını ve akranlarıyla arkadaşlıklarını pekiştirdiğini belirtmiştir (31).

Tennessee Üniversitesi'nde; 1984 yılında okul öncesi çağındaki işitme özürlü çocuklar % 65-% 75'i kaynaştırma eğitimi bireysel destekleme eğitimi tekniği ile normal devlet okullarına başarı ile kazandırılmıştır. Bu oranın dışında kalanlar da eğer devletin birinci sınıfa kayıt için öngördüğü yaş olan altı yaşından sonra da terapiye devam etmiş olsalardı, onların da normal okullara katılımları sağlanabilecektir. Avrupa'da, kaynaştırma eğitimi bireysel destekleme eğitimi tekniğinin kullanıldığı merkezlerdeki entegrasyon oranı % 60 ile %90 arasında bildirilmektedir. Bu sonuçlar, bu tekniğin aileleri gerekli eğitim, mali durum ve zamana sahip olmasalar dahi iki ya da üç yaşında terapiye başlayan işitme engelli çocukların entegrasyonunda mükemmel derecede başarılı olduğunu göstermektedir. Dahası, çocukların birinci sınıftan sonra terapiye devam edebildikleri merkezlerden veya çocuk/ebeveyn programı uygulayan merkezlerden alınan sonuçlar, entegrasyonu sağlanan çocukların istisna olmadığını göstermektedir.

Minnesota Üniversitesi'nde Roger Johnson, David M. Johnson, Nancy De Weerd, Virginia Lyons ve Brian Zaidmentora (1982) yaptıkları bir çalışmada ağır uyumlu özürlü çocuklar (bu uyum normal sınıf uyumu olarak tanımlanmayan uyumdur) ile bilim sınıfının yedinci sınıfındaki normal çocuklar arasındaki ilişki ve iletişim üzerinde, kooperatif ve bireysel öğrenme deneyinin etkileri karşılaştırıldı. 13-19 yaşları arasındaki yedinci sınıf öğrencilerinden 28 erkek, 20 kız olmak üzere 48 öğrencilik bir grup oluşturulmuştur. Bunlardan 9 tanesi ağır uyumlu engellidir. Sınıf faaliyetlerinde iki tip sınıf düzeni kurulmuştur. Özürlü çocuklar bazı faaliyetlerde bir özürlü bir normal çocukla, bazı faaliyetlerde de özürlüler, normal çocuklarla birlikte grup yapmıştır. Araştırma kooperatif (grup) durumunda ilişkiler araştırılmıştır. Sonuçta, kooperatif ve bireysel öğrenme istemleri karşılaştırılmış; kişiler arası iletişim ve etkileşimin engelli ve normal çocuklar arasında olan iletişim ve etkileşimi artırdığı gözlenmiştir. Elde edilen bilgiler, hafif engelli çocukların, kooperatif öğrenme işlemlerinden yararlandığında, normal sınıflar içinde kaynaştırmada daha çok başarılı olduklarını göstermiştir. Bireysel öğrenme işlemi yerine getirildiğinde, kooperatif işlemleri yerine getirildiğinde geleneksel rekabetten dolayı, kooperatif öğrenme işlemlerinde çocuklar daha başarılı bulundular. Kooperatif öğrenmenin verdiği izlenim, herhangi bir engelli herhangi bir akademik alanda normal çocuklarla yapıcı ilişkiler içinde başarılı olarak kay-

naştırma yapılacağı vurgulanmıştır. Kooperatif durumda bireysel durumdan daha fazla olarak bağımsız zaman (serbest zaman) sırasında engelli çocukların kümeleşmesi daha fazla olmuştur. Kooperatif durumda bireysel durumla mukayese edildiğinde, yapılandırılmış bağımsız zaman sırasında aktivite içinde, daha fazla normal ve engelli öğrenciler yer aldılar. Ayrıca daha az engelli çocuk, diğer öğrencilerden ayrılarak aktivitelerde yer almışlardır.

Normal çocuklar kendi engeli arkadaşlarıyla, bireysel durumdan daha fazla olarak, kooperatif durumda daha çok istek göstermişlerdir. Sonuçta engeli i çocuklar, bireysel durum içindekinden daha çok, kooperatif durumda "gruba ait olma" duygusuna sahip olmuşlardır. Bireysel durum içindeki engeli i çocuklar kendilerine yapılan akademik destekten daha fazla olarak, normal arkadaşlarından destek almışlardır. Kooperatif durum içindeki normal çocuklar, engelli arkadaşlarına daha başarılı olarak bakmışlardır. Bireysel durumla kıyaslanan kooperatif durumdaki normal öğrenciler az bireysellik ve çok kooperatifleşme göstermişlerdir. Bireysel durumdan sonra kooperatif durumdaki normal ve engelli çocuklar arasında daha fazla görev, idare ve sosyal iletişim/ etkileşim yer almıştır. Bu hem bireysel etkileşim hem kooperatif etkileşim için geçerlidir.

Harry Wittoemann (1972) yaptığı bir çalışmada, sekiz-onbir yaş grubu normal işiten ve işitme engelli çocukların (düzenlenen kaynaştırma programı) iletişim becerilerinin kullanılmasını incelemiştir. Bu çalışmadaki çiftler işitme engelli normal işiten normal işiten-normal işiten ya da işitme engelli olmak üzere üç grup şeklinde düzenlemiştir. Çocuklar karşılıklı olarak aynı masalara oturtulmuştur. Çocukların her birinin önüne aynı test takımı konulmuş ve masanın tam ortasına önündekilerinin görünmemesini sağlamak amacıyla bir ekran konulmuştur. Çocuklardan sıra ile birbirlerine önlerindeki materyallere ait bazı belirgin özellikleri anlatmaları ve uygun olan materyali bulup göstermeleri istenmektedir. Sonuç olarak; engelli çocukların ancak basit resimleri anlatabildikleri görülmüştür. 11 yaşındaki engelli çocukların bu testteki gelişimlerinin 8 yaşındaki normal çocuğun düzeyinde olduğu görülmüştür. Aynı şekilde özürli deneklerin basit ifadeleri tepkide bulunduğu ve ifade kompleksleştikçe tepki vermelerinin de azaldığı gözlenmiştir.

Jones Sisk 1967; Kennedy ve Bruininks 1974, küçük yaşta kaynaştırma yapılan özürli çocuğun durumu daha kolay adapte olduğunu ve normal çocuğun özürli çocuğu

kabulünün de arttığını belirtmektedir. Bu, erken yaşta başlatılan kaynaştırmanın avantajını vurgulamaktır. Entegre edilen engelli çocukların takvim yaşlarının değil, gelişim düzeylerinin benzer özellikte olmasına dikkat edilir. Ayrıca normallerle kaynaştırılarak engel grubunun homojen özellikte olması önemlidir. Zeka özürlü çocuğun kaynaştırma yapıldığı gruba, spastik ve işitme engelli çocukların da entegre edilmesi önerilen bir yöntem değildir (32, s: 9–11).

3.0. GEREÇ VE YÖNTEMLER

3.1.Araştırmanın Yöntemi:

Bu araştırmada Kaynaştırılmış Ders Dışı Hareket ve Oyun Etkinliklerinin ilköğretim okullarının 1. ve 2. sınıf öğrencilerinin Uyumsal Davranışlarına etkisini saptamak amacıyla düzenlenen deneysel bir çalışmadır.

Araştırma Öntest – Sontest kontrol gruplu deneme modelinde desenlenmiştir. Bu desene göre araştırmanın bağımsız değişkeni, “ kaynaştırılmış ders dışı hareket ve oyun etkinlikleri” bağımlı değişkeni ise “ sosyal uyum bozukluğu gösteren çocukların *uyumsal davranışlarıdır*.

Grupların sosyalleşme düzeylerini belirlemek amacıyla veri toplama aracı olarak "American Association on Mental Deficiency" Adaptive Behavior Sıkala, (AAMD) uyumsal davranış sıkalasının gelişimsel özellikler alt başlıklarından biri olan “Sosyalleşme” alanındaki maddeler kullanılmıştır. AAMD uyumsal davranış sıkalası çocuk ve erişkinlerde günlük yaşam aktivitelerindeki bağımsızlık ve sosyal davranışları değerlendiren standartlaştırılmış bir veri toplama aracıdır (7, s: 307). Sıkala engelli bireylerin tanınmasında yaygın olarak kullanıldığı kadar, eğitim gereksinimlerini belirlenmesinde ve eğitim programlarının değerlendirilmesinde de önemli kolaylıklar sağlamaktadır. Uyumsal davranış sıkalasının Türkçe çevirisi ve geçerlik – güvenilirlik çalışması Epir tarafından 1974 yılında yapılmıştır (18). Sosyalleşme alt başlığındaki maddeler; işbirliği, yardımlaşma, başkalarını dikkate alma, ailesini, yakın çevresini, arkadaşlarını ve uzak tanıdıkları hakkında bilgi sahibi olma, grup oyunlarında veya faaliyetlerinde başkalarıyla etkileşimde bulunma, grup faaliyetlerine katılmadaki liderlik, faal üyelik ve basit üyelik özellikleri, paylaşımcılık özellikleri ile sosyal olgunluk özelliklerini belirlemeye yöneliktir.

Gruplar	Ön Test	İşlem	Son Test
Deney	X	Normal okul yaşantısı + Kaynaştırılmış Ders Dışı Ha- reket ve Oyun Etkinlikleri	X
Kontrol	X	Normal okul yaşantısı	X

Şekil 4: Araştırma Deseni Örnek

3.2.Evren ve Örneklem:

Araştırmaya; Manisa ilinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı bir İlköğretim okulundan (İlköğretim 1.Kademe) 7–8 yaşları arasında amaç doğrultusunda okul rehber öğretmeni ve sınıf öğretmenleri tarafından belirlenen 24’ü normal gelişim gösteren, 24’ü de uyum problemi olan toplam 48 öğrenci seçilmiştir. Rehber ve sınıf öğretmenlerinin isimlerini vermiş olduğu 24’ü sosyal uyum problemi olan çocukların içinden rastgele seçilen 12 çocukla ve normal gelişim gösteren 24 çocuğun içinden rastgele seçilen 12 çocuk birleştirilerek uygulamanın yapılacağı deney grubu, geriye kalan 12 normal gelişim gösteren çocukla, 12 sosyal uyum problemi olan çocuk birleştirilerek kontrol grubu oluşturulmuştur. Uygulama grubuna hafta da 3 (üç) gün 1’er (bir) saat çalışma yaptırılmıştır. Uygulamanın yapılacağı günler Pazartesi, Çarşamba ve Cuma olarak belirlenmiştir. Bu günlerin seçilmesinde ki amaç çocukların uygulanan etkinliklerden çok fazla uzak kalmaması ve tüm hafta boyunca çocukların okula ve etkinliklere motivasyonlarını sağlayabilmek için bu günler belirlenmiştir. İçerik olarak; ısınma hareketleri, işlevsel egzersizler ve eğitsel oyunlar bölümlerinden oluşan ders dışı etkinlikler programı uygulanmıştır. Bu program uygulanırken uygulama grubunu oluşturan çocukların birbirlerini tanımaları ve grup içindeki kaynaşmayı sağlayabilmek için; ilk iki hafta seçilen oyunların bu özellikleri geliştirecek nitelikte olmasına dikkat edilmiştir. 3. ve 4. Haftalarda çocukların dikkat etme düzeylerini, yardımlaşma duygularını geliştirmeye yönelik oyunlar, 5. ve 6. haftalarda hatırlama ve hafızada tutmayı geliştirmeye yönelik oyunlar, 7. ve 8. haftalarda başkalarının da duygularını dikkate almayı ge-

liştirmeye yönelik oyunlar hazırlanmış ve oynatılmıştır. 9. ve 10. haftalarda etkin bir şekilde grup faaliyetlerine katılmanın yanı sıra bir aktiviteyi başlatarak onu sürdürme becerisini geliştirmeye, sorumluluk almaktan korkmama gibi özellikleri geliştirmeye yönelik oyunlar hazırlanmış ve oynatılmıştır. 9. Ve 10. Haftaları takip eden haftalardan itibaren çocuklarında bildikleri oyunları oynatmalarını istedik ilk oyunlarda çocukların kendilerine olan güvenlerini desteklemek amacıyla çocuklara gerek duydukları noktalarda onlara yardım ederek oyunlarını oynatmalarını ve bir etkinliği başlatarak bir topluluğa oynatma duygusunu yaşamalarını ve öğrenmelerini amaçladık. Bu uygulama çocuklar açısından kendilerini daha fazla ifade etmelerine yardımcı olduğunu gözlemledik. 11. ve 12. haftalarda ise kaybetme ve kazanmayı kabullenebilme, kurallara uyma ve hoşgörölü olabilmeyi geliştirmeye yönelik oyunlar seçilmiştir. 12 hafta boyunca bu uygulamanın yapıldığı çocukların ailelerine ve sınıf öğretmenlerine sosyal uyum sıkalası çalışmanın başında **ön test** ve çalışmanın sonunda **son test** olarak uygulanmıştır. Kontrol grubunu oluşturan çocukların ailelerine ve sınıf öğretmenlerine sosyal uyum sıkalası çalışmanın başında **ön test** ve çalışmanın sonunda **son test** olarak uygulanmış olup; çocuklara herhangi bir hareket eğitimi, oyun etkinliği ya da sportif aktivite yaptırılmamıştır. Ailelerle yaptığımız toplantılara 2 çocuğun babası, diğer çocukların anneleri katıldığından, anket 2 çocuğun babasına, diğer çocukların annelerine uygulanmıştır. Anketin uygulanması deney ve kontrol grubundaki çocukların ailelerine aynı ortamda ve aynı zamanda uygulanmıştır.

3.3.Kullanılan Veri Toplama Aracı:

Grupların sosyalleşme düzeylerini belirlemek amacıyla veri toplama aracı olarak "American Association on Mental Deficiency" Adaptive Behavior Sıkalası, (AAMD) Uyumsal Davranış Sıkalasının gelişimsel özellikler alt başlıklarından biri olan "Sosyalleşme" alanındaki maddeler kullanılmıştır. Sıkalanın sosyalleşme alt başlığındaki maddeler; İşbirliği, Yardımlaşma, Başkalarını dikkate alma, Ailesini, Yakın çevresini, Arkadaşlarını ve Uzak tanıdıkları hakkında bilgi sahibi olma, Grup oyunlarında veya faaliyetlerinde başkalarıyla etkileşimde bulunma, Grup faaliyetlerine katılmadaki liderlik, Faal üyelik ve basit üyelik özellikleri, Bencillik özellikleri ile sosyal olgunluk özelliklerini belirlemeye yö-

neliktir. Grupların ön test ve son test ham puanları karşılaştırılarak, uygulama grubunun sosyalleşme düzeyine bakılacaktır.

3.4.Uyumsal Davranış Ölçeği (AAMD Sıkala, 1974)

Uyumsal Davranış Ölçeği AAMD-BS (American Association on Mental Deficiency Adaptive Behavior Sıkala, 1974), bir bireyin kişilik özellikleri veya bazı sosyal davranışlarının diğerleriyle karşılaştırılmasına yarayacak bilgiler sağlar. AAMD uyumsal davranışı iki temel ölçüte göre değerlendirir. Bu ölçütler, bireyin kendine bakma, kendini temiz tutma gibi temel becerilere sahip olması ve çevre tarafından hoş görülmemen, kabul edilmeyen, başkalarına zarar verme, fiziksel şiddet gibi davranışlardan kaçınmasıdır. Ölçek davranış bozukluğu gösteren, fiziksel veya zihinsel yetersizliği olan çocuk ve yetişkinlere uygulanabilmekte ve bireyler arasındaki farklılıkları ölçmektedir.

AAMD Uyumsal Davranış Sıkala, 1976 yılında Türkçe'ye çevrilerek, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanmıştır. Test, Milli Eğitim Bakanlığı, Rehberlik ve Araştırma Merkezinde özel eğitime ihtiyaç gösteren çocukların ayırt edilmesi S. Epir tarafından ilkokulların özel sınıflarına giden çocuklar üzerinde yapılmıştır.

Ölçek geniş bir alana hizmet etmek üzere geliştirildiği için pek çok davranış alanını kapsamaktadır. Bu davranış alanları çoğunlukla birbirinden bağımsız olup, her alan kendi içinde puanlanmaktadır.

3.5. AAMD Uyumsal Davranış Sıkala'sının Geçerliliği

Bu sıkala'sının geçerlik çalışmaları Ankara ili ilkokulları özel sınıflarında okuyan 284 çocuğun ana- babalarına 1974 yılı ilkbahar ve sonbahar aylarında yapılan mülakatla yapılmıştır. Sıkala sadece iki davranış sahası, (mesleki etkinlikler sahası ve ev çevresinde çocukların davranışını değerlendirmek için bilgi sağlamaktadır.

İkinci grup normatif bilgiler yine Ankara ili içinde çalışan ilkokul özel sınıf öğretmenlerinden 1975 sonbahar ve 1976 ilkbaharında elde edilmiştir. Bu özel sınıf öğretmenlerinin her biri AAMD uyumsal davranış sıkala'sını kullanacak kendi sınıfındaki öğrencilere derecelenmişlerdir. Bu yöntemle 336 öğrenci derecelendirilmiştir. Bu derecelenmeler özel eğitim sınıfındaki çocukların davranışını değerlendirmek için bilgi sağlamaktadır.

Anne – Babaların uygulamasından elde edilen verilerle, özel eğitim sınıf öğretmenlerinin elde ettikleri verilerin sonuçlarının birbirine yakın olması geçerlilik için istenilen sonucu vermektedir.

Bıyıklı, L., (1982). Yetiştirme yurduna yuvadan gelen 7 -11 yaş çocuklarının zihinsel ve psiko – sosyal gelişimlerinin incelenmesi konusunda yaşamış olduğu Doçentlik Tezi’nde aynı aracı kullanarak veriler elde etmesi aracın geçerliğini pekiştirmektedir.

İLHAN, L., (2006). Eğitilebilir Zihinsel Engelli Çocuklarda Beden Eğitimi Ve Sporun Sosyalleşme Düzeylerine Etkisini araştırmıştır. Bu araştırmanın amacı; düzenli olarak yapılan beden eğitimi ve spor etkinliklerinin eğitilebilir zihinsel engelli (EZE) çocukların sosyalleşme düzeylerinde etkili olup olmadığını ve eğer etkili ise bu etkinin sosyalleşmenin hangi boyutunda ve hangi oranda gerçekleştiğini belirlemek amacıyla veri toplama aracı olarak "American Association on Mental Deficiency" Adaptive Behavior Sıkala, (AAMD) uyumsal davranış sıkalasının gelişimsel özellikler alt başlıklarından biri olan “Sosyalleşme” alanındaki maddeleri kullanarak veriler elde etmesi aracın geçerliğini pekiştirmektedir.

3.6.AAMD Uyumsal Davranış Sıkalasının Güvenirliği

AAMD uyumsal davranış sıkalasının güvenirlilik çalışması, sıkalanın aynı gruba aralıklı olarak iki kez uygulama yöntemi ile kullanılarak yapılmıştır. Bu amaçla, Shirley Epir tarafından 1975–1976 eğitim-öğretim yılında Ankara ili özel eğitim sınıflarında okuyan 284 çocuğun anne-babalarına sonbahar ve ilkbahar aylarında olmak üzere iki kez uygulanmış, birinci uygulama ile ikinci uygulamaların ortalamalarını arasındaki korelasyonu bulunarak güvenirlilik kat sayısı hesaplanmıştır. Ayrıca aynı dönemde bu öğrencileri okutan özel eğitim sınıf öğretmenlerine AAMD uyumsal davranış sıkalası doldurturulmuştur. Birinci uygulamada güvenirlilik katsayısı . 80, ikinci uygulamada .76 olarak bulunmuş, bu nedenle sıkala Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Rehberlik ve Araştırma Merkezleri Müdürlüklerinde uyumsal davranış ölçeği olarak kullanılması uygun görülmüştür (38).

3.7.AAMD Uyumsal Davranış Sıkalasının Cevaplanması

Sıkalayı uygulayan kişi veya çocuk hakkında bilgi sahibi kişi sıkalayı doldurabilir. Eğer çocuğun yakını dolduruyorsa birinci şahıs yöntemi, eğer uzmana bilgi vererek doldurtuluyorsa ikinci şahıs yöntemi denir (38).

Her davranışla ilgili güçlük sırasına göre dizilmiş maddeler vardır. 3, 2, 1, 0 şeklinde burada bireyin yapabileceği en zor davranışı göstereni yuvarlak içine alır (38).

3.8.AAMD Uyumsal Davranış Sıkalasının Puanlaması

Daha sonra o alanla ilgili puanlar en sondaki yuvarlak kutucukların içine toplanarak yazılır. Böylece o alanla ilgili toplam ham puan bulunmuş olur. Bu ham puanlar AAMD Uyumsal Davranış Sıkalası profil özetinde ilgili yerlere yazılarak, grupların profil özeti çıkarılmış olur (38).

3.9.AAMD Uyumsal Davranış Sıkalasının Puanlarının Yorumu

Bu profil özeti kullanarak öğrencilerin hangi alanlarda daha iyi uyumsal davranış sergilediğini anlayabiliriz. Ayrıca bu sonuçları, grupları uyumsal davranış yönünden de karşılaştırabiliriz (38).

3.10.Verilerin İstatistiksel Analizi

Demografik veriler betimsel istatistikler (ortalamalar, standart sapmalar, minimum ve maksimum değerler, yüzdeler) kullanılarak sunulmuştur. Ailelere ve sınıf öğretmenlerine uygulanan anketlerden elde edilen veriler gruplardaki katılımcı sayısının 30'un altında olması nedeniyle parametrik olmayan istatistiksel analiz yöntemleri kullanılmıştır. Deney ve Kontrol gruplarının hem öntest hem de sontest puanları arasında fark olup olmadığı Kruskal Wallis ile değerlendirilmiştir. Anlamlı fark varsa farkın hangi gruplardan kaynaklandığını tespit edebilmek amacıyla gruplar ikişerli olarak Mann-Whitney U test ile değerlendirilmiştir. Ayrıca, grup içinde öntest ve sontest puanları arasında fark olup olmadığı Wilcoxon test ile değerlendirilmiştir. İstatistiksel analizlerde anlamlılık düzeyleri $p < 0.05$ olarak belirlenmiştir. Verilerin analizi SPSS 15.0 versiyonu ile gerçekleştirilmiştir.

4.0. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde anket aracılığıyla Deney ve Kontrol grubundaki bütün çocukların ailelerinden ve sınıf öğretmenlerinden elde edilen bulgular yer almaktadır. Bulgular amaçlar doğrultusunda tablolaştırılarak açıklanmış ve yorumlanmıştır. Bu bölüm demografik bulgular, tanımlayıcı istatistik ve nicel bulgular olarak üç kısımdan oluşmuştur.

4.1. Demografik Bulgular

Tablo 1: Deney Ve Kontrol Grubundaki Çocukların Cinsiyete Göre Dağılımları

Gruplar %		CİNSİYET			
		Erkek		Kız	
		n	%	n	%
DENEY GRUBU	Engelli Çocuklar	11	78,6	3	21,4
	Normal Çocuklar	5	50	5	50
KONTROL GRUBU	Engelli Çocuklar	7	63,6	4	36,4
	Normal Çocuklar	6	46,2	7	53,8
Toplam		29	60,4	19	39,6

Tablo 1’ de Deney ve Kontrol grubundaki çocukların grup içinde Cinsiyete göre dağılım yüzdeleri görülmektedir. Deney grubundaki engelli çocukların 11’inin erkek (%78,6), 3’ünün kız (%21,4) olduğu, deney grubundaki normal çocukların 5’inin erkek (%50), 5’inin kız (%50) olduğu, kontrol grubundaki engelli çocukların 7’sinin erkek (%63,6), 4’ünün kız (% 36,4) olduğu, kontrol grubundaki normal çocukların 6’sının erkek (%46,2), 7’sinin kız (%53,8) olduğu görülmektedir. Deney ve kontrol grubundaki çocukların 29’u erkek (%60,4), 19’unun kız (%39,6) olduğu görülmektedir.

Tablo 2: Deney Ve Kontrol Grubundaki Çocukların Yaşlara Göre Dağılımları

Gruplar		YAŞ (YIL)			
		7 Yaş %		8 Yaş %	
DENEY GRUBU	Engelli Çocuklar	8	57,1	6	42,9
	Normal Çocuklar	6	60,0	4	40,0
KONTROL GRUBU	Engelli Çocuklar	4	36,4	7	63,6
	Normal Çocuklar	6	46,2	7	53,8
Toplam		24	50	24	50

Tablo 2’ de Deney ve Kontrol grubundaki çocukların grup içinde Yaşlara göre dağılım yüzdeleri görülmektedir. Deney grubundaki engelli çocukların 8’inin 7 yaşında (%57,1), 6’sının 8 yaşında (%42,9) olduğu, deney grubundaki normal çocukların 6’sının 7 yaşında (%60), 4’ünün 8 yaşında (%40) olduğu, kontrol grubundaki engelli çocukların 4’ünün 7 yaşında (%36,4), 7’sinin 8 yaşında (% 53,8) olduğu, kontrol grubundaki normal çocukların 6’sının 7 yaşında (%46,2), 7’sinin 8 yaşında (%53,8) olduğu görülmektedir. Deney ve kontrol grubundaki çocukların 24’ünün 7 yaşında (%50), 24’ünün 8 yaşında (%50) olduğu görülmektedir.

Tablo 3.0: Deney Ve Kontrol Grubunun Anne ve Baba Eğitim Durumları

Gruplar	Özellikler	Anne		Baba	
		n	%	n	%
Deney Grubundaki Çocukların Aileleri	Okur – Yazar Değil	3	12,5	2	8,3
	Okur - Yazar	2	8,3	0	00,0
	İlkokul	14	58,3	11	45,8
	Ortaokul	1	4,2	5	20,8
	Lise	4	16,7	6	25,0
Kontrol Grubundaki Çocukların Aileleri	Okur – Yazar Değil	4	16,7	0	00,0
	Okur - Yazar	5	20,8	4	16,7
	İlkokul	14	58,3	16	66,7
	Ortaokul	1	4,2	2	8,3
	Lise	0	00,0	2	8,3

Tablo 3.0’ da deneklerin anne ve babalarının eğitim durumlarına göre dağılımları görülmektedir. Buna göre; deney grubundaki 3 deneğin annesinin okur – yazar değil (% 12,5), 2 deneğin annesinin okur – yazar (% 8,3), 14 deneğin annesinin ilkokul mezunu (% 58,3), 1 deneğin annesinin ortaokul mezunu (% 4,2), 4 deneğin annesinin lise mezunu (% 16,7), kontrol grubundaki 4 deneğin annesinin okur – yazar değil (% 16,7), 5 deneğin annesinin okur – yazar (% 20,8), 14 deneğin annesinin ilkokul mezunu (% 58,3), 1 deneğin annesinin ortaokul mezunu (% 4,2), olduğu görülmektedir. Deneklerin babalarının eğitim durumlarına göre dağılımları ise; deney grubundaki 2 deneğin babasının okur – yazar değil (% 8,3), 11 deneğin babasının ilkokul mezunu (% 45,8), 5 deneğin babasının ortaokul mezunu (% 20,8), 6 deneğin babasının lise mezunu (% 25,0), kontrol grubundaki 4 deneğin babasının okur – yazar (% 16,7), 16 deneğin babasının ilkokul mezunu (% 66,7), 2 deneğin babasının ortaokul mezunu (% 8,3), 2 deneğin babasının lise mezunu (% 8,3), olduğu görülmektedir.

Tablo 3.1: Deney Ve Kontrol Grubunun Anne Ve Babalarının Meslek Durumlarına Göre Dağılımları

Gruplar	Özellikler	Anne		Baba	
		n	%	n	%
Deney Grubundaki Çocukların Aileleri	Ev Hanımı	20	83,3	-	-
	İşçi	4	16,7	20	83,3
	Çiftçi	-	-	1	4,2
	Serbest Meslek	-	-	3	12,5
Kontrol Grubundaki Çocukların Aileleri	Ev Hanımı	21	87,5	-	-
	İşçi	3	12,5	20	83,3
	Serbest Meslek	-	-	4	16,7

Tablo 3.1’de Deney ve Kontrol grubundaki çocukların Anne ve Babalarının mesleklerine göre dağılımları görülmektedir. Buna göre; Deney grubundaki çocukların Annelerinin mesleklerine göre incelendiğinde 20 kişinin annesinin ev hanımı (% 83,3), 4 kişinin annesinin işçi (% 16,7), Kontrol grubundaki 21 kişinin annesinin ev hanımı (% 87,5), 3 kişinin annesinin işçi (% 12,5) olduğu görülmüştür.

Deney ve Kontrol grubundaki çocukların Babalarının mesleklerine göre dağılımları incelendiğinde; Deney grubundaki 20 kişinin babasının işçi (% 83,3), 1 kişinin babasının çiftçi (% 4,2), 3 kişinin babasının serbest meslek (12,5), sahibi olduğu, kontrol grubundaki 20 kişinin babasının işçi (% 83,3), 4 kişinin babasının serbest meslek (% 16,7), sahibi olduğu görülmektedir.

Tablo 3.2: Deney Ve Kontrol Grubunun Kardeş Sayılarına Göre Dağılımları

Gruplar	Durum	n	%
Deney Grubundaki Çocukların Aileleri	Tek Çocuk	4	16,7
	Bir Kardeş	9	37,5
	İki Kardeş	5	20,8
	Üç Kardeş	4	16,7
	Beş Kardeş Ve Üzeri	2	8,3
Kontrol Grubundaki Çocukların Aileleri	Tek Çocuk	2	8,3
	Bir Kardeş	6	25,0
	İki Kardeş	12	50,0
	Üç Kardeş	4	16,7

Tablo 3.2’de Deney ve Kontrol grubundaki çocukların kardeş sayılarına göre dağılımları görülmektedir. Buna göre deney grubundaki çocukların 4’ünün tek çocuk olduğu (% 16,7), 9’unun bir kardeşi olduğu (% 37,5), 5’inin iki kardeşi olduğu (% 20,8), 4’ünün üç kardeşi olduğu (% 16,7), 2’sinin beşkardeşi olduğu (% 8,3) belirlenmiştir. Kontrol grubundaki öğrencilerin ise 2’sinin tek çocuk olduğu (% 8,3), 6’sının bir kardeşi olduğu (% 25,0), 12’sinin iki kardeşi olduğu (% 50,0), 4’ünün üç kardeşi olduğu (% 16,7), görülmüştür.

Tablo 3.3: Deney Ve Kontrol Grubunun Birlikte Kaldıkları Ebeveynlerine Göre Dağılımları

Gruplar	Özellikler	n	%
Deney Grubundaki Çocukların Aileleri	Anne Baba İle Birlikte	23	95,8
	Babaanne ve Dede İle Birlikte	1	4,2
Kontrol Grubundaki Çocukların Aileleri	Anne Baba İle Birlikte	23	95,8
	Anneanne ve Dede ile Birlikte	1	4,2

Tablo 3.3'te Deney ve Kontrol grubundaki çocukların, birlikte kaldıkları ebeveynlerine göre dağılımları görülmektedir. Buna göre deney grubundaki 23 kişinin anne-babasıyla birlikte kaldığı (% 95,8), 1 kişinin ise babaanne-dedesıyla kaldığı (% 4,2) görülmektedir. Kontrol grubundaki öğrencilerin ise 23'ünün anne ve babasıyla birlikte kaldığı (% 95,8), 1'inin anneanne ve dede ile birlikte kaldığı (% 4,2), görülmektedir.

Tablo 3.4: Deney Ve Kontrol Grubu Çocukların Aile Aylık Ortalama Gelir Düzeyleri

Gruplar	Özellikler	n	%
Deney Grubundaki Çocukların Aileleri	Asgari Ücret (480) -700 YTL	5	20,8
	701 – 900 YTL	14	58,3
	901 – 1000 YTL	4	16,7
	1001 – 1500 YTL	1	4,2
Kontrol Grubundaki Çocukların Aileleri	Asgari Ücret (480) -700 YTL	11	45,8
	701 – 900 YTL	9	37,5
	901 – 1000 YTL	4	16,7

Tablo 3.4'te Deney ve Kontrol Grubundaki çocukların ailelerinin aylık ortalama gelir düzeylerine göre dağılımı görülmektedir. Buna göre deney grubundaki 5 kişinin ailesinin aylık ortalama toplam gelirinin asgari ücret olduğu (% 20,8), 14 kişinin ailesinin 7001 – 900 YTL (%58,3), 4 kişinin ailesinin 9001 – 1000 YTL (% 16,7), 1 kişinin ailesinin 1001 – 1500 YTL (% 4,2) aylık ortalama gelir düzeyine sahip olduğu görülmüştür. Kontrol grubunda ise, 11 kişinin ailesinin aylık ortalama toplam gelirinin asgari ücret olduğu (% 45,8), 9 kişinin ailesinin 701 – 900 YTL (% 37,5), 4 kişinin ailesinin 901 – 1000 YTL (% 16,7), aylık ortalama gelir düzeyine sahip olduğu görülmüştür.

4.2.Tanımlayıcı İstatistikler

Tablo 4: Deney ve Kontrol Gruplarının Ailelerine ve Öğretmenlerine Uygulanan AAMD–BS Sıkalasının Alt Maddelerinin Öntest ve Sontest Puan Ortalamalarına ve Standart Sapmalarına Göre Dağılımları

Sosyalleşme Maddeler		GRUPLAR	N	AİLELER			ÖĞRETMENLER		
				$\bar{x} \pm SS$			$\bar{x} \pm SS$		
				öntest	sontest	FARK	öntest	sontest	FARK
İş Birliği	Deney Gr.	Eng. Çoc.	14	1,00 ± ,55	1,71 ± ,46	,71	,86 ± ,53	1,71 ± ,46	,85
		Nor. Çoc.	10	1,10 ± ,31	1,80 ± ,42	,70	1,70 ± ,48	1,90 ± ,31	,20
	Kontrol Gr	Eng. Çoc.	11	1,00 ± 00	1,00 ± 00	0,0	,82 ± ,40	,73 ± ,46	,09
		Nor. Çoc.	13	1,54 ± ,51	1,54 ± ,51	0,0	1,54 ± ,51	1,62 ± ,50	,08
Başkalarını dikkate alma	Deney Gr.	Eng. Çoc.	14	4,00 ± 1,79	7,57 ± 1,45	3,57	2,79 ± 1,88	6,57 ± 1,45	3,78
		Nor. Çoc.	10	5,10 ± 1,44	6,60 ± 2,31	1,50	5,20 ± 1,93	8,90 ± 2,42	3,70
	Kontrol Gr	Eng. Çoc.	11	4,00 ± 2,14	1,22 ± 3,00	2,78	2,45 ± ,93	2,82 ± ,60	,37
		Nor. Çoc.	13	4,77 ± 1,87	5,00 ± 2,08	,23	6,92 ± 1,75	6,62 ± 1,50	,30

Başlıklar	Başlıkların Farkında Olma		N	Eng. Çocuk	Ortalama ± SD	Nor. Çocuk	Ortalama ± SD	F	p	Düzeltilmiş F	p
	Deneysel Grup	Kontrol Grup									
Başlıkların Farkında Olma	Deneysel Grup	Eng. Çocuk	14	9,87 ± 3,10	11,14 ± 2,38	2,27	7,64 ± 1,73	10,86 ± 2,38	3,22		
		Nor. Çocuk	10	8,80 ± 2,39	10,50 ± 3,02	1,70	10,0 ± 3,49	14,40 ± 1,26	4,04		
	Kontrol Grup	Eng. Çocuk	11	7,55 ± 2,33	2,42 ± 5,00	5,13	7,00 ± ,00	7,55 ± 1,21	,55		
		Nor. Çocuk	13	9,54 ± 2,50	9,46 ± 2,18	,08	8,85 ± 1,51	9,08 ± 1,44	,23		
Başlıkların Etkileşimi	Deneysel Grup	Eng. Çocuk	14	1,86 ± ,86	2,79 ± ,42	,93	1,43 ± 1,08	2,71 ± ,46	1,28		
		Nor. Çocuk	10	2,50 ± ,97	2,90 ± ,31	,40	3,00 ± ,00	3,00 ± ,00	0,0		
	Kontrol Grup	Eng. Çocuk	11	1,73 ± ,90	1,00 ± 1,0	,73	1,00 ± ,44	1,45 ± ,82	,45		
		Nor. Çocuk	13	2,54 ± ,66	2,54 ± ,77	0	2,54 ± ,66	2,85 ± ,37	,31		
Grup Faaliyetlerine Katılma	Deneysel Grup	Eng. Çocuk	14	1,21 ± ,69	2,07 ± ,26	,86	1,21 ± ,57	2,29 ± ,61	1,08		
		Nor. Çocuk	10	1,70 ± ,48	2,10 ± ,31	,40	2,20 ± ,42	2,60 ± ,51	,40		
	Kontrol Grup	Eng. Çocuk	11	1,36 ± ,50	1,27 ± ,64	,09	1,00 ± ,00	1,00 ± ,63	0,0		
		Nor. Çocuk	13	1,92 ± ,76	1,77 ± ,43	,15	2,08 ± ,64	1,85 ± ,55	,23		
Bencilik	Deneysel Grup	Eng. Çocuk	14	,93 ± 1,32	4,14 ± 1,40	3,21	2,36 ± 2,06	5,00 ± ,00	2,64		
		Nor. Çocuk	10	3,90 ± 1,44	4,10 ± 1,44	,20	3,50 ± 1,58	4,40 ± 1,26	,90		
	Kontrol Grup	Eng. Çocuk	11	1,91 ± 1,75	2,27 ± 1,90	,36	2,72 ± 1,90	2,36 ± 1,96	,32		
		Nor. Çocuk	13	2,38 ± 1,32	3,08 ± 1,97	1,70	4,08 ± 1,44	4,31 ± 1,31	,23		
Sosyal Olgunluk	Deneysel Grup	Eng. Çocuk	14	,93 ± 1,85	5,71 ± 1,06	4,78	2,29 ± 2,30	5,64 ± 1,08	3,35		
		Nor. Çocuk	10	2,20 ± 2,25	4,20 ± 2,34	2,00	3,70 ± 1,82	5,20 ± 1,68	1,50		
	Kontrol Grup	Eng. Çocuk	11	2,64 ± 3,20	3,45 ± 3,14	,81	3,27 ± 1,90	3,64 ± 1,96	,37		
		Nor. Çocuk	13	3,00 ± 2,16	3,00 ± 2,67	0	3,23 ± 2,20	4,46 ± 2,02	1,23		

Tablo 4' de Deney ve Kontrol Gruplarındaki çocukların ailelerine ve Sınıf Öğretmenlerine uygulanan AAMD-BS'nin Alt maddeleri öntest - sontest puanlarının standart sapmaları ve ortalama farklarının karşılaştırılması görülmektedir. Ailelerin verdiği cevapların puanlandırılmasına göre bu maddelerden;

İş Birliği maddesinde Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalaması $1,00 \pm ,55$ iken bu değerın sontest'te $1,71 \pm ,46$ 'ya yükseldiği ve ,71 puanlık bir fark olduğu, Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalaması $1,10 \pm ,31$ iken bu değerın sontest'te $1,80 \pm ,42$ yükseldiği ve ,70 puanlık bir fark olduğu, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalaması $1,00 \pm ,00$ iken bu değerın sontest'te $1,00 \pm ,00$ olduğu ve bir artışın olmadığı, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalaması $1,54 \pm ,51$ iken bu değerın sontest'te $1,54 \pm ,51$ olduğu ve bir artışın olmadığı görülmektedir.

Başkalarını Dikkate Alma maddesinde Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalaması $4,00 \pm ,1,79$ iken bu değerın sontest'te $7,57 \pm 1,45$ 'e yükseldiği ve 3,57 puanlık bir fark olduğu, Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalaması $5,10 \pm 1,44$ iken bu değerın sontest'te $6,60 \pm ,2,31$ 'e yükseldiği ve 1,50 puanlık bir fark olduğu, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalaması $4,00 \pm 2,14$ iken bu değerın sontest'te $1,22 \pm 2,78$ 'e gerileyerek 2,78 puanlık bir fark olduğu, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalaması $4,77 \pm ,51$ iken bu değerın sontest'te $5,00 \pm 2,08$ olduğu ve ,23 puanlık bir fark olduğu görülmektedir.

Başkalarının Farkında Olma maddesinde Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalaması $9,87 \pm 3,10$ iken bu değerın sontest'te $11,14 \pm 2,18$ 'e yükseldiği ve 2,27 puanlık bir fark olduğu, Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalaması $8,80 \pm 2,30$ iken bu değerın sontest'te $10,50 \pm 3,02$ 'ye yükseldiği ve 1,70 puanlık bir fark olduğu, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalaması $7,55 \pm 2,33$ iken bu değerın sontest'te $2,42 \pm 5,00$ 'ye gerileyerek 5,13 puanlık bir fark olduğu, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalaması $9,54 \pm 2,50$ iken bu değerın sontest'te $9,46 \pm 2,18$ olduğu ve ,08 puanlık bir fark olduğu görülmektedir.

Başkalarıyla Etkileşim maddesinde Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalaması $1,86 \pm ,86$ iken bu değerın sontest'te $2,79 \pm ,42$ 'ye yükseldiği ve ,93 puanlık bir

fark olduğu, Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalaması $2,50 \pm ,97$ iken bu değer in sontest'te $2,90 \pm ,31$ 'e yükseldiği ve ,40 puanlık bir fark olduğu, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalaması $1,73 \pm ,90$ iken bu değer in sontest'te $1,00 \pm 1,0$ 'a gerileyerek ,73 puanlık bir fark olduğu, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalaması $2,54 \pm ,66$ iken bu değer in sontest'te $2,54 \pm ,77$ olduğu ve bir artış olmadığı görülmektedir.

Grup Faaliyetlerine Katılma maddesinde Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalaması $1,21 \pm ,69$ iken bu değer in sontest'te $2,07 \pm ,26$ 'ya yükseldiği ve ,86 puanlık bir fark olduğu, Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalaması $1,70 \pm ,48$ iken bu değer in sontest'te $2,10 \pm ,31$ 'e yükseldiği ve ,40 puanlık bir fark olduğu, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalaması $1,36 \pm ,50$ iken bu değer in sontest'te $1,27 \pm ,64$ 'ye gerileyerek ,09 puanlık bir fark olduğu, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalaması $1,92 \pm ,76$ iken bu değer in sontest'te $1,77 \pm ,43$ 'e gerileyerek ,15 puanlık bir fark olduğu görülmektedir.

Bencillik maddesinde Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalaması $,93 \pm 1,85$ iken bu değer in sontest'te $4,14 \pm 1,40$ 'a yükseldiği ve 3,21 puanlık bir fark olduğu, Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalaması $3,90 \pm 1,44$ iken bu değer in sontest'te $4,10 \pm 1,44$ 'e yükseldiği ve ,20 puanlık bir fark olduğu, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalaması $1,91 \pm 1,75$ iken bu değer in sontest'te $2,27 \pm 1,90$ 'a yükselerek ,36 puanlık bir fark olduğu, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalaması $2,38 \pm 1,32$ iken bu değer in sontest'te $3,08 \pm 1,97$ 'e yükselerek 1,70 puanlık bir artış olduğu görülmektedir.

Sosyal Olgunluk maddesinde Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalaması $,93 \pm 1,85$ iken bu değer in sontest'te $5,71 \pm 1,06$ 'ya yükseldiği ve 4,78 puanlık bir fark olduğu, Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalaması $2,20 \pm 2,25$ iken bu değer in sontest'te $4,20 \pm 2,34$ 'e yükseldiği ve 2,00 puanlık bir fark olduğu, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalaması $2,64 \pm 3,20$ iken bu değer in sontest'te $3,45 \pm 3,14$ 'e yükselerek ,81 puanlık bir fark olduğu, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların

öntest ortalaması $3,00 \pm 2,16$ iken bu değerin sontest'te $3,00 \pm 2,67$ olduğu ve bir artış olmadığı görülmektedir.

Deney ve Kontrol Grubundaki Çocukların sınıf öğretmenlerine uygulanan aynı sıklaya öğretmenlerin verdiği cevapların puanlarının sonuçlarına göre;

İş Birliği maddesinde Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalaması $,86 \pm ,53$ iken bu değerin sontest'te $1,71 \pm ,46$ 'ya yükseldiği ve $,85$ puanlık bir fark olduğu, Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalaması $1,70 \pm ,48$ iken bu değerin sontest'te $1,90 \pm ,31$ 'e yükseldiği ve $,20$ puanlık bir fark olduğu, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalaması $,82 \pm ,00$ iken bu değerin sontest'te $,73 \pm ,46$ 'e gerilediği ve $,09$ puanlık bir fark olduğu, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalaması $1,54 \pm ,51$ iken bu değerin sontest'te $1,62 \pm ,50$ 'ye yükseldiği ve $,09$ puanlık bir fark olduğu görülmektedir.

Başkalarını Dikkate Alma maddesinde Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalaması $2,79 \pm 1,88$ iken bu değerin sontest'te $6,57 \pm 1,45$ 'e yükseldiği ve $3,78$ puanlık bir fark olduğu, Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalaması $5,20 \pm 1,93$ iken bu değerin sontest'te $8,90 \pm 2,42$ 'e yükseldiği ve $3,70$ puanlık bir fark olduğu, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalaması $2,45 \pm ,93$ iken bu değerin sontest'te $2,82 \pm 60$ 'a yükseldiği ve $,37$ puanlık bir fark olduğu, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalaması $6,92 \pm 1,75$ iken bu değerin sontest'te $6,62 \pm 1,50$ olduğu ve $,30$ puanlık bir fark olduğu görülmektedir.

Başkalarının Farkında Olma maddesinde Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalaması $7,64 \pm 1,73$ iken bu değerin sontest'te $10,86 \pm 2,38$ 'e yükseldiği ve $3,22$ puanlık bir fark olduğu, Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalaması $10,0 \pm 3,49$ iken bu değerin sontest'te $14,40 \pm 1,26$ 'ya yükseldiği ve $4,04$ puanlık bir fark olduğu, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalaması $7,00 \pm ,00$ iken bu değerin sontest'te $7,55 \pm 1,21$ 'e yükseldiği ve $,55$ puanlık bir fark olduğu, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalaması $8,85 \pm 1,51$ iken bu değerin sontest'te $9,08 \pm 1,44$ olduğu ve $,23$ puanlık bir fark olduğu görülmektedir.

Başkalarıyla Etkileşim maddesinde Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalaması $1,43 \pm 1,08$ iken bu değer son test'te $2,71 \pm ,46$ 'ya yükseldiği ve 1,28 puanlık bir fark olduğu, Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalaması $3,00 \pm ,00$ iken bu değer son test'te $3,00 \pm ,00$ olduğu ve bir artışın olmadığı, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalaması $1,00 \pm ,44$ iken bu değer son test'te $1,45 \pm ,82$ 'ye yükseldiği ve ,45 puanlık bir artış olduğu, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalaması $2,54 \pm ,66$ iken bu değer son test'te $2,85 \pm ,37$ 'e yükseldiği ve ,31 puanlık bir fark olduğu görülmektedir.

Grup Faaliyetlerine Katılma maddesinde Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalaması $1,21 \pm ,57$ iken bu değer son test'te $2,29 \pm ,61$ 'e yükseldiği ve 1,08 puanlık bir fark olduğu, Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalaması $2,20 \pm ,42$ iken bu değer son test'te $2,60 \pm ,51$ 'e yükseldiği ve ,40 puanlık bir fark olduğu, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalaması $1,00 \pm ,00$ iken bu değer son test'te $1,00 \pm ,63$ olduğu ve bir artışın olmadığı, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalaması $2,08 \pm ,64$ iken bu değer son test'te $1,85 \pm ,55$ 'e gerileyerek ,23 puanlık bir fark olduğu görülmektedir.

Bencilik maddesinde Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalaması $2,36 \pm 2,06$ iken bu değer son test'te $5,00 \pm ,00$ 'a yükseldiği ve 2,64 puanlık bir fark olduğu, Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalaması $3,50 \pm 1,58$ iken bu değer son test'te $4,40 \pm 1,26$ 'ya yükseldiği ve ,90 puanlık bir fark olduğu, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalaması $2,72 \pm 1,90$ iken bu değer son test'te $2,36 \pm 1,96$ 'ya yükselerek ,32 puanlık bir fark olduğu, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalaması $4,08 \pm 1,44$ iken bu değer son test'te $4,31 \pm 1,31$ 'e yükselerek ,23 puanlık bir artış olduğu görülmektedir.

Sosyal Olgunluk maddesinde Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalaması $2,29 \pm 2,30$ iken bu değer son test'te $5,64 \pm 1,08$ 'a yükseldiği ve 3,35 puanlık bir fark olduğu, Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalaması $3,70 \pm 1,82$ iken bu değer son test'te $5,20 \pm 1,68$ 'e yükseldiği ve 1,50 puanlık bir fark olduğu, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalaması $3,27 \pm 1,90$ iken bu değer son test'te $3,64 \pm$

1,96'e yükselerek ,37 puanlık bir fark olduğu, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalaması $3,23 \pm 2,20$ iken bu değer in sontest'te $4,46 \pm 2,02$ 'ye yükseldiği ve 1,23 puanlık far olduğu görülmektedir.

Tablo 5: Deney ve Kontrol Grubundaki Çocukların Ailelerine Uygulanan Öntest ve Sontest Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları, Minimum ve Maximum Puan Dağılımları

GRUPLAR	N	Öntest		Sontest		ORTALAMA $\pm$ SS		Fark
		MIN.	MAKS.	MIN.	MAKS.	Öntest	Sontest	
Deney Grubu Engelli Çocuk	14	13	29	30	41	$19,50 \pm 4,63$	$35,14 \pm 3,57$	15,64
Deney Grubu. Normal Çocuk	10	18	33	23	41	$25,30 \pm 4,54$	$32,20 \pm 5,47$	6,9
Kontrol Grubu Engelli Çocuk	13	11	26	11	27	$20,00 \pm 4,77$	$20,18 \pm 5,15$	0,18
Kontrol Grubu Normal Çocuk	11	21	29	16	34	$25,69 \pm 2,46$	$26,38 \pm 5,76$	0,69

Tablo 5'te Deney ve Kontrol Gruplarındaki Çocukların Ailelerine uygulanan AAMD – BS Sosyalleşme Sıkalaşının Alt Maddelerinin Öntest ve Sontest Puan ortalama farklarının karşılaştırılması görülmektedir. Buna göre Deney Grubu Engelli Çocukların Öntest puan ortalaması $19,50 \pm 4,63$ 'iken bu değer in Sontest'te $35,14 \pm 3,57$ 'e yükselerek 15,64 oranında bir puan artışı, Deney Grubu Normal Çocukların Öntest puan ortalaması $25,30 \pm 4,54$ 'iken bu değer in Sontest'te $32,20 \pm 5,47$ 'e yükselerek 6,9 oranında bir puan artışı, Kontrol Grubu Engelli Çocukların Öntest puan ortalaması $20,00 \pm 4,77$ 'iken bu değerin Sontest'te $20,18 \pm 5,15$ 'e yükselerek 0,18 oranında bir puan artışı, Kontrol Grubu Engelli Çocukların Öntest puan ortalaması $25,69 \pm 2,46$ 'iken bu değer in Sontest'te $26,38 \pm 5,76$ 'ya yükselerek 0,69 oranında bir puan artışı olduğu görülmektedir.

Tablo 6: Deney ve Kontrol Grubundaki Çocukların Sınıf Öğretmenlerine Uygulanan Öntest ve Sontest Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları, Minimum ve Maximum Puan Dağılımları

GRUPLAR	N	Öntest		Sontest		ORTALAMA ± SS		Fark
		MIN.	MAKS.	MIN.	MAKS.	Öntest	Sontest	
Deney Grubu Engelli Çocuk	14	6	27	26	41	18,57 ± 6,02	34,79 ± 4,20	16,22
Deney Grubu. Normal Çocuk	10	23	37	32	44	29,20 ± 3,93	40,40 ± 3,77	11,2
Kontrol Grubu Engelli Çocuk	13	9	25	14	25	18,27 ± 4,26	20,55 ± 3,88	2,28
Kontrol Grubu Normal Çocuk	11	22	36	26	37	29,23 ± 3,51	30,77 ± 3,39	1,54

Tablo 6’ da Deney ve Kontrol Gruplarındaki Çocukların Sınıf Öğretmenlerine uygulanan AAMD – BS Sosyalleşme Sıkalaşının Alt Maddelerinin Öntest ve Sontest Puan ortalama farklarının karşılaştırılması görülmektedir. Buna göre Deney Grubu Engelli Çocukların Öntest puan ortalaması $18,57 \pm 6,02$ ’iken bu değerin Sontest’te $34,79 \pm 4,20$ ’ye yükselerek 16,22 oranında bir puan artışı, Deney Grubu Normal Çocukların Öntest puan ortalaması $29,20 \pm 3,93$ ’iken bu değerin Sontest’te $40,40 \pm 3,77$ ’ye yükselerek 11,2 oranında bir puan artışı, Kontrol Grubu Engelli Çocukların Öntest puan ortalaması $18,27 \pm 4,26$ ’iken bu değerin Sontest’te $20,55 \pm 3,88$ ’e yükselerek 2,28 oranında bir puan artışı, Kontrol Grubu Engelli Çocukların Öntest puan ortalaması $29,23 \pm 3,51$ ’iken bu değerin Sontest’te $30,77 \pm 3,39$ ’a yükselerek 0,69 oranında bir puan artışı olduğu görülmektedir.

4.3.Nicel Bulgular

Elde edilen sayısal veriler aşağıdaki problem cümlelerini yanıtlayacak şekilde incelenmiştir:

- a) Kaynaştırılmış Ders Dışı Hareket ve Oyun Etkinliklerinin deney grubundaki sosyal uyum bozukluğu gösteren çocukların uyumsal davranışlarına etkisi nedir?
- b) Kaynaştırılmış Ders Dışı Hareket ve Oyun Etkinliklerinin deney grubundaki normal gelişim gösteren çocukların uyumsal davranışlarına etkisi nedir?
- c) Kaynaştırılmış Ders Dışı Hareket ve Oyun Etkinliklerinin deney grubundaki sosyal uyum bozukluğu gösteren erkek ve kız çocuklarının uyumsal davranışlarına etkisi nedir?
- d) Kaynaştırılmış Ders Dışı Hareket ve Oyun Etkinliklerinin deney grubundaki normal gelişim gösteren erkek ve kız çocuklarının uyumsal davranışlarına etkisi nedir?

Tablo 7: Deney ve Kontrol Grubundaki Çocukların AAMD-BS Sosyalleşme Alt Maddelerinin Anne-Baba Görüşlerini İçeren Verilerin Kruskal Wallis Testine Göre Öntest-Sontest Ortalama Puanlarının Gruplar Arasındaki Anlamlılık Düzeylerinin Farklarının Karşılaştırılması

AAMD-BS Maddeler	N	Öntest	p	Sontest	P
		Ortalama ± SS		Ortalama ± SS	
İB	DGEÇ:14	1,00 ± ,55	,009**	1,71 ± ,47	,003**
	DGNÇ:10	1,10 ± ,32		1,80 ± ,42	
	KGEÇ:11	1,00 ± ,00		1,00 ± ,45	
	KGNC:13	1,54 ± ,52		1,54 ± ,52	
BDA	DGEÇ:14	4,00 ± 1,80	,235	7,57 ± 1,45	,000**
	DGNÇ:10	5,10 ± 1,45		6,60 ± 2,32	
	KGEÇ:11	4,00 ± 2,14		3,09 ± ,1,22	
	KGNC:13	4,77 ± 1,88		5,00 ± 2,08	
BFO	DGEÇ:14	9,57 ± 3,11	,303	11,14 ± 2,38	,005**
	DGNÇ:10	8,80 ± 2,39		10,50 ± 3,03	
	KGEÇ:11	7,55 ± 2,34		7,36 ± 2,42	
	KGNC:13	9,54 ± 2,50		9,46 ± 2,18	
BE	DGEÇ:14	1,86 ± ,86	,029*	2,79 ± ,43	,030*
	DGNÇ:10	2,50 ± ,97		2,90 ± ,32	
	KGEÇ:11	1,73 ± ,90		2,00 ± 1,00	
	KGNC:13	2,54 ± ,66		2,54 ± ,78	
GFK	DGEÇ:14	1,21 ± ,70	,058	2,07 ± ,27	,000**
	DGNÇ:10	1,70 ± ,48		2,10 ± ,32	
	KGEÇ:11	1,36 ± ,50		1,27 ± ,65	
	KGNC:13	1,92 ± ,76		1,77 ± ,44	
BNC	DGEÇ:14	,93 ± 1,33	,001**	4,14 ± 1,41	,035*

	DGNÇ:10	3,90 ± 1,45		4,10 ± 1,45	
	KGEÇ:11	1,31 ± 1,76		2,27 ± 1,90	
	KGNC:13	2,38 ± 1,33		3,08 ± 1,98	
SO	DGEÇ:14	,93 ± 1,86	,086	5,71 ± 1,07	,030*
	DGNÇ:10	2,20 ± 2,25		4,20 ± 2,35	
	KGEÇ:11	2,64 ± 3,20		3,45 ± 3,14	
	KGNC:13	3,00 ± 2,16		3,00 ± 2,68	
TOPLAM	DGEÇ:14	19,50 ± 4,64	,001**	35,14 ± 3,57	,000**
	DGNÇ:10	25,30 ± 4,55		32,20 ± 5,47	
	KGEÇ:11	20,00 ± 4,77		20,18 ± 5,15	
	KGNC:13	25,69 ± 2,46		26,38 ± 5,77	

(*p<0.05) düzeyinde anlamlı

(**p<0.01) düzeyinde anlamlı

Tablo 7’de Deney ve Kontrol Grubundaki Çocukların AAMD-BS Sosyalleşme Alt Maddelerinin Anne-Baba görüşlerini içeren verilerin Kruskal Wallis teste göre Öntest – Sontest ortalama puanlarının gruplar arasındaki anlamlılık düzeylerinin farklarının karşılaştırılması görülmektedir. Uygulanan program öncesinde Deney ve Kontrol grubunun öntest puanlarının ortalamalarına göre; sosyalleşmenin alt maddelerinden *İşbirliği (İB)* alanında DGEÇ öntest ortalaması 1,00 ± ,55 DGNÇ öntest ortalaması 1,10 ± ,32 KGEÇ öntest ortalaması 1,00 ± ,00 KGNC öntest ortalaması 1,54 ± ,52 olarak tespit edilmiştir. Uygulanan program öncesinde gruplar arasında anlamlı bir fark görülmektedir(p<0,01). Uygulanan Program sonrasında DGEÇ sontest ortalaması 1,71 ± ,47 DGNÇ sontest ortalaması 1,80 ± ,42 KGEÇ sontest ortalaması 1,00 ± ,45 KGNC sontest ortalaması 1,54 ± ,52 olarak bulunmuştur. Program sonrasında gruplar arasında anlamlı bir fark görülmektedir(p<0,01).

Başkalarını Dikkate Alma (BDA) alanında Uygulanan program öncesinde; DGEÇ öntest ortalaması 4,00 ± 1,80 DGNÇ öntest ortalaması 5,10 ± 1,45 KGEÇ öntest ortalaması 4,00 ± 2,14 KGNC öntest ortalaması 4,77 ± 1,88 olarak bulunmuştur. Uygulanan program öncesinde gruplar arasında anlamlı bir fark görülmemektedir(p>0,05). Uygulanan program sonrasında; DGEÇ sontest ortalaması 7,57 ± 1,45 DGNÇ sontest ortalaması 6,60 ±

2,32 KGEÇ sontest ortalaması $3,09 \pm 1,22$ KGNÇ sontest ortalaması $5,00 \pm 2,08$ olarak bulunmuştur. Program sonrasında gruplar arasında anlamlı bir fark görülmektedir($p<0,01$).

Başkalarının Farkında Olma alanında Uygulanan program öncesinde; DGEÇ öntest ortalaması $9,57 \pm 3,11$ DGNÇ öntest ortalaması $8,80 \pm 2,39$ KGEÇ öntest ortalaması $7,55 \pm 2,34$ KGNÇ öntest ortalaması $9,54 \pm 2,50$ olarak bulunmuştur. Uygulanan program öncesinde gruplar arasında anlamlı bir fark görülmemektedir($p>0,05$). Uygulanan program sonrasında; DGEÇ sontest ortalaması $11,14 \pm 2,38$ DGNÇ sontest ortalaması $10,50 \pm 3,03$ KGEÇ sontest ortalaması $7,36 \pm 2,42$ KGNÇ sontest ortalaması $9,46 \pm 2,18$ olarak bulunmuştur. Program sonrasında gruplar arasında anlamlı bir fark görülmektedir($p<0,01$).

Başkalarıyla Etkileşim alanında Uygulanan program öncesinde; DGEÇ öntest ortalaması $1,86 \pm ,86$ DGNÇ öntest ortalaması $2,50 \pm ,97$ KGEÇ öntest ortalaması $1,73 \pm ,90$ KGNÇ öntest ortalaması $2,54 \pm ,66$ olarak bulunmuştur. Uygulanan program öncesinde gruplar arasında anlamlı bir fark görülmektedir($p<0,05$). Uygulanan program sonrasında; DGEÇ sontest ortalaması $2,79 \pm ,43$ DGNÇ sontest ortalaması $2,90 \pm ,32$ KGEÇ sontest ortalaması $2,00 \pm 1,00$ KGNÇ sontest ortalaması $2,54 \pm ,78$ olarak bulunmuştur. Program sonrasında gruplar arasında anlamlı bir fark görülmektedir($p<0,05$).

Grup Faaliyetlerine Katılma alanında Uygulanan program öncesinde; DGEÇ öntest ortalaması $1,70 \pm ,70$ DGNÇ öntest ortalaması $1,70 \pm ,48$ KGEÇ öntest ortalaması $1,36 \pm ,50$ KGNÇ öntest ortalaması $1,92 \pm ,76$ olarak bulunmuştur. Uygulanan program öncesinde gruplar arasında anlamlı bir fark görülmemektedir($p>0,05$). Uygulanan program sonrasında; DGEÇ sontest ortalaması $2,07 \pm ,27$ DGNÇ sontest ortalaması $2,10 \pm ,32$ KGEÇ sontest ortalaması $1,27 \pm ,65$ KGNÇ sontest ortalaması $1,77 \pm ,44$ olarak bulunmuştur. Uygulanan Program sonrasında gruplar arasında anlamlı bir fark görülmektedir($p<0,01$).

Bencillik alanında Uygulanan program öncesinde; DGEÇ öntest ortalaması $,93 \pm 1,33$ DGNÇ öntest ortalaması $3,90 \pm 1,45$ KGEÇ öntest ortalaması $1,31 \pm 1,76$ KGNÇ öntest ortalaması $2,38 \pm 1,33$ olarak bulunmuştur. Uygulanan program öncesinde gruplar arasında anlamlı bir fark görülmektedir($p<0,01$). Uygulanan program sonrasında; DGEÇ sontest ortalaması $4,14 \pm 1,41$ DGNÇ sontest ortalaması $4,10 \pm 1,45$ KGEÇ sontest ortala-

ması $2,27 \pm 1,90$ KGNÇ sontest ortalaması $3,08 \pm 1,98$ olarak bulunmuştur. Program sonrasında gruplar arasında anlamlı bir fark görülmektedir($p < 0,05$).

Sosyal Olgunluk alanında DGEÇ öntest ortalaması $,93 \pm 1,86$ DGNÇ öntest ortalaması $2,20 \pm 2,25$ KGEÇ öntest ortalaması $2,64 \pm 3,20$ KGNÇ öntest ortalaması $3,00 \pm 2,16$ olarak bulunmuştur. Uygulanan program öncesinde gruplar arasında anlamlı bir fark görülmemektedir($p > 0,05$). Uygulanan program sonrasında; DGEÇ sontest ortalaması $5,71 \pm 1,07$ DGNÇ sontest ortalaması $4,20 \pm 2,35$ KGEÇ sontest ortalaması $3,45 \pm 3,14$ KGNÇ sontest ortalaması $3,00 \pm 2,68$ olarak bulunmuştur. Uygulanan program öncesinde gruplar arasında anlamlı bir fark görülmektedir($p < 0,05$).

Sosyalleşmenin alt maddelerinin toplamalarında DGEÇ öntest ortalaması $19,50 \pm 4,64$ DGNÇ öntest ortalaması $25,30 \pm 4,55$ KGEÇ öntest ortalaması $20,00 \pm 4,77$ KGNÇ öntest ortalaması $25,69 \pm 2,46$ olarak bulunmuştur. Uygulanan Program sonrasında gruplar arasında anlamlı bir fark görülmektedir($p < 0,01$). Uygulanan program sonrasında; DGEÇ sontest ortalaması $35,14 \pm 3,57$ DGNÇ sontest ortalaması $32,20 \pm 5,47$ KGEÇ sontest ortalaması $20,18 \pm 5,15$ KGNÇ sontest ortalaması $26,38 \pm 5,77$ olarak bulunmuştur. Uygulanan program öncesinde gruplar arasında anlamlı bir fark görülmemektedir($p < 0,01$).

Gruplar arasındaki farkın hangilerinin arsında olduğunu tespit edebilmek için; AAMD-BS Sosyalleşme Alt Maddelerinin Anne-Baba görüşlerini içeren verilerin Mann-Whitney U NPar test'le; 8, 9, 10, 11, 12, 13. Tablolar da Öntest – Sontest ortalama Puan farklarının anlamlılık düzeylerinin karşılaştırılması yapılmıştır.

Tablo 8: Deney Grubundaki Engelli Çocukların Ve Deney Grubundaki Normal Çocukların Öntest – Sontest Ortalama Puan Farklarının Karşılaştırılması

MADDELER	GRUP	N	AİLELER			
			ÖNTEST		SONTEST	
			$\bar{x} \pm SS$	p	$\bar{x} \pm SS$	P
İB	DGEÇ	14	1,00 ± ,55	,620	1,71 ± ,47	,640
	DGNÇ	10	1,10 ± ,32		1,80 ± ,42	
BDA	DGEÇ	14	4,00 ± 1,80	,041	7,57 ± 1,45	,435
	DGNÇ	10	5,10 ± 1,45		6,60 ± 2,32	
BFO	DGEÇ	14	9,57 ± 3,11	,619	11,14 ± 2,38	,503
	DGNÇ	10	8,80 ± 2,39		10,50 ± 3,03	
BE	DGEÇ	14	1,86 ± ,86	,060	2,79 ± ,43	,468
	DGNÇ	10	2,50 ± ,97		2,90 ± ,32	
GFK	DGEÇ	14	1,21 ± ,70	,078	2,07 ± ,27	,807
	DGNÇ	10	1,70 ± ,48		2,10 ± ,32	
BNC	DGEÇ	14	,93 ± 1,33	,000	4,14 ± 1,41	,941
	DGNÇ	10	3,90 ± 1,45		4,10 ± 1,45	
SO	DGEÇ	14	,93 ± 1,86	,085	5,41 ± 1,07	,055
	DGNÇ	10	2,20 ± 2,25		4,20 ± 2,35	
TOPLAM	DGEÇ	14	19,50 ± 4,64	,011	35,14 ± 3,57	,149
	DGNÇ	10	25,30 ± 4,55		32,20 ± 5,47	

(*p<0.05) düzeyinde anlamlı

(** p<0.01) düzeyinde anlamlı

Tablo 8’de Deney Grubundaki Engelli Çocukların ve Deney Grubundaki Normal Çocukların AAMD-BS Sosyalleşme Alt Maddelerinin Anne-Baba görüşlerini içeren verilerin Mann-Whitney U NPar test’e göre Öntest – Sontest ortalama puanlarının anlamlılık düzeyleri farklarının karşılaştırılması görülmektedir. Uygulanan program öncesinde her iki grubun öntest ortalamalarına göre; sosyalleşmenin alt maddelerinden İşbirliği alanında Deney Grubundaki Engelli Çocukların ortalaması 1,00 ± ,55 olarak, deney Grubundaki Normal Çocukların ortalaması 1,10 ± ,32 olarak bulunmuştur. Uygulanan program öncesinde gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir(p>0,05). Program sonrasında; Deney Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları 1,71 ± ,41 olarak,

Deney Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $1,80 \pm ,42$ olarak bulunmuştur. Program sonrasında her iki grup arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark görülmemiştir ($p>0,05$). Başkalarını Dikkate Alma alanında Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $4,00 \pm ,1,80$ olarak, Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $5,10 \pm 1,45$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,05$). Deney Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $7,57 \pm 1,45$ olarak, Deney Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $6,60 \pm 2,32$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). Başkalarının Farkında Olma alanında Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $9,57 \pm 3,11$ olarak, Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $8,80 \pm 2,39$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). Deney Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $11,14 \pm 2,38$ olarak, Deney Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $10,50 \pm 3,03$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). Başkalarıyla Etkileşim alanında Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $1,86 \pm ,86$ olarak, Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $2,50 \pm ,97$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). Deney Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $2,79 \pm ,43$ olarak Deney Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $2,90 \pm ,32$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). Grup Faaliyetlerine Katılma alanında Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $1,21 \pm ,70$ olarak Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $1,70 \pm ,48$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). Deney Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $2,07 \pm ,27$ olarak, Deney Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $2,10 \pm ,32$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). Bencillik alanında Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $,93 \pm 1,33$ olarak, Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $3,90 \pm ,1,45$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir

far görülmektedir ($p < 0.01$). Deney Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $4,14 \pm 1,41$ olarak, Deney Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $4,10 \pm 1,45$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p > 0,05$). Sosyal Olgunluk alanında Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $,93 \pm 1,86$ olarak, Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $2,20 \pm 2,25$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p > 0,05$). Deney Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $5,41 \pm 1,07$ olarak, Deney Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $4,20 \pm 2,35$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p > 0,05$). Sosyalleşme alt maddelerinin toplam puanlarının ortalamalarına göre bakıldığında; Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $19,50 \pm 4,64$ olarak, Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $25,30 \pm 4,55$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p < *0,05$). Deney Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $35,14 \pm 3,57$ olarak, Deney Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $32,20 \pm 5,47$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p > 0,05$).

Tablo 9: Deney Grubundaki Engelli Çocukların Ve Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların Öntest – Sontest Ortalama Puan Farklarının Karşılaştırılması

MADDELER	GRUP	N	AİLELER					
			ÖNTEST			SONTEST		
			$\bar{x} \pm Ss$	p		$\bar{x} \pm Ss$	P	
İB	DGEÇ	14	1,00 ± ,55	1,000		1,71 ± ,47	,002**	
	KGEÇ	11	1,00 ± ,00			1,00 ± ,45		
BDA	DGEÇ	14	4,00 ± 1,80	,774		7,57 ± 1,45	,000**	
	KGEÇ	11	4,00 ± 2,14			3,09 ± 1,22		
BFO	DGEÇ	14	9,57 ± 3,11	,126		11,14 ± 2,38	,001**	
	KGEÇ	11	7,55 ± 2,34			7,36 ± 2,42		
BE	DGEÇ	14	1,86 ± ,86	,817		2,79 ± ,43	,020*	
	KGEÇ	11	1,73 ± ,90			2,00 ± 1,00		
GFK	DGEÇ	14	1,21 ± ,70	,642		2,07 ± ,27	,001**	
	KGEÇ	11	1,36 ± ,50			1,27 ± ,65		
BNC	DGEÇ	14	,93 ± 1,33	,242		4,14 ± 1,41	,011**	
	KGEÇ	11	1,31 ± 1,76			2,27 ± 1,90		
SO	DGEÇ	14	,93 ± 1,86	,148		5,41 ± 1,07	,023*	
	KGEÇ	11	2,64 ± 3,20			3,45 ± 3,14		
TOPLAM	DGEÇ	14	19,50 ± 4,64	,641		35,14 ± 3,57	,000**	
	KGEÇ	11	20,64 ± 3,20			20,18 ± 5,15		

(*p<0.05) düzeyinde anlamlı (** p<0.01) düzeyinde anlamlı

Tablo 9’da Deney Grubundaki Engelli Çocukların ve Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların AAMD-BS Sosyalleşme Alt Maddelerinin Anne-Baba görüşlerini içeren verilerin Mann-Whitney U NPar test’e göre Öntest – Sontest ortalama ve anlamlılık düzeyi Puan farklarının karşılaştırılması görülmektedir. Uygulanan program öncesinde her iki grubun öntest ortalamalarına göre; sosyalleşmenin alt maddelerinden İşbirliği alanında Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalaması 1,00 ± ,55 olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalaması 1,00 ± ,00 olarak bulunmuştur. Uygulanan program öncesinde gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir (p>0,05). Program sonrasında; Deney Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları 1,71 ± ,41

olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $1,00 \pm ,45$ olarak bulunmuştur. Program sonrasında her iki grup arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,01$). Başkalarını Dikkate Alma alanında Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $4,00 \pm 1,80$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $4,00 \pm 2,14$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). Deney Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $7,57 \pm 1,45$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $3,09 \pm 1,22$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,01$). Başkalarının Farkında Olma alanında Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $9,57 \pm 3,11$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $7,55 \pm 2,34$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). Deney Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $11,14 \pm 2,38$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $7,36 \pm 2,42$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,01$). Başkalarıyla Etkileşim alanında Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $1,86 \pm ,86$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli öntest ortalamaları $1,73 \pm ,90$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). Deney Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $2,79 \pm ,43$ olarak Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $2,00 \pm 1,00$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,05$). Grup Faaliyetlerine Katılma alanında Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $1,21 \pm ,70$ olarak Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $1,36 \pm ,50$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). Deney Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $2,07 \pm ,27$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $1,27 \pm ,65$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,01$). Bencillik alanında Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $,93 \pm 1,33$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $1,31 \pm 1,76$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir (

$p>0.05$). Deney Grubundaki Engelli Çocukların söntest ortalamaları $4,14 \pm 1,41$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların söntest ortalamaları $2,27 \pm 1,90$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,05$). Sosyal Olgunluk alanında Deney Grubundaki Engelli Çocukların söntest ortalamaları $,93 \pm 1,86$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların söntest ortalamaları $2,64 \pm 3,20$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). Deney Grubundaki Engelli Çocukların söntest ortalamaları $5,41 \pm 1,07$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların söntest ortalamaları $3,45 \pm 3,14$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,05$). Sosyalleşme alt maddelerinin toplam puanlarının ortalamalarına göre bakıldığında; Deney Grubundaki Engelli Çocukların söntest ortalamaları $19,50 \pm 4,64$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların söntest ortalamaları $20,64 \pm 3,20$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). Deney Grubundaki Engelli Çocukların söntest ortalamaları $35,14 \pm 3,57$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların söntest ortalamaları $20,18 \pm 5,15$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,01$).

Tablo 10:Deney Grubundaki Engelli Çocukların Ve Kontrol Grubundaki Normal Çocukların Öntest – Sontest Ortalama Puan Farklarının Karşılaştırılması

MADDELER	GRUP	N	AİLELER			
			ÖNTSET		SONTEST	
			$\bar{X} \pm Ss$	p	$\bar{X} \pm Ss$	P
İB	DGEÇ	14	1,00 ± ,55	,019*	1,71 ± ,47	,354
	KGNC	13	1,54 ± ,52		1,54 ± ,52	
BDA	DGEÇ	14	4,00 ± 1,80	,256	7,57 ± 1,45	,003**
	KGNC	13	4,77 ± 1,88		5,00 ± 2,08	
BFO	DGEÇ	14	9,57 ± 3,11	,939	11,14 ± 2,38	,031*
	KGNC	13	9,54 ± 2,50		9,49 ± 2,18	
BE	DGEÇ	14	1,86 ± ,86	,037*	2,79 ± ,43	,467
	KGNC	13	2,54 ± ,66		2,54 ± ,78	
GFK	DGEÇ	14	1,21 ± ,70	,028*	2,07 ± ,27	,041*
	KGNC	13	1,92 ± ,76		1,77 ± ,44	
BNC	DGEÇ	14	,93 ± 1,33	,007**	4,14 ± 1,41	,132
	KGNC	13	2,38 ± 1,33		3,08 ± 1,98	
SO	DGEÇ	14	,93 ± 1,86	,009**	5,71 ± 1,07	,003**
	KGNC	13	3,00 ± 2,16		3,00 ± 2,68	
TOPLAM	DGEÇ	14	19,50 ± 4,64	,001**	35,14 ± 3,57	,000**
	KGNC	13	25,69 ± 2,46		26,38 ± 5,77	

(*p<0.05) düzeyinde anlamlı (** p<0.01) düzeyinde anlamlı

Tablo 10’da Deney Grubundaki Engelli Çocukların ve Kontrol Grubundaki Normal Çocukların AAMD-BS Sosyalleşme Alt Maddelerinin Anne-Baba görüşlerini içeren verilerin Mann-Whitney U NPar test’e göre Öntest – Sontest ortalama ve anlamlılık düzeyi Puan farklarının karşılaştırılması görülmektedir. Uygulanan program öncesinde her iki grubun öntest ortalamalarına göre; sosyalleşmenin alt maddelerinden İşbirliği alanında Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalaması 1,00 ± ,55 olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalaması 1,54 ± ,52 olarak bulunmuştur. Uygulanan program öncesinde gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir (p<0,05). Program sonrasında; Deney Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları 1,71 ± ,41 olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları 1,54 ± ,52 olarak bulunmuştur. Program sonrasında her iki grup arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark gö-

rılmemektedir ($p>0,05$). Başkalarını Dikkate Alma alanında Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $4,00 \pm 1,80$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $4,77 \pm 1,88$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). Deney Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $7,57 \pm 1,45$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $5,00 \pm 2,08$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,01$). Başkalarının Farkında Olma alanında Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $9,57 \pm 3,11$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $9,54 \pm 2,50$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). Deney Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $11,14 \pm 2,38$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $9,49 \pm 2,18$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,05$). Başkalarıyla Etkileşim alanında Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $1,86 \pm ,86$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal öntest ortalamaları $2,54 \pm ,66$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,05$). Deney Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $2,79 \pm ,43$ olarak Kontrol Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $2,54 \pm 1,00$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). Grup Faaliyetlerine Katılma alanında Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $1,21 \pm ,70$ olarak Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $1,92 \pm ,76$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,05$). Deney Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $2,07 \pm ,27$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $1,77 \pm ,44$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,05$). Bencillik alanında Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $,93 \pm 1,33$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $2,38 \pm 1,33$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,01$). Deney Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $4,14 \pm 1,41$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları

3,08 ± 1,98 olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). Sosyal Olgunluk alanında Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları ,93 ± 1,86 olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları 3,00 ± 2,16 olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,01$). Deney Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları 5,41 ± 1,07 olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları 3,00 ± 2,68 olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,01$). Sosyalleşme alt maddelerinin toplam puanlarının ortalamalarına göre bakıldığında; Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları 19,50 ± 4,64 olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları 25,69 ± 2,46 olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,01$). Deney Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları 35,14 ± 3,57 olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları 25,38 ± 5,77 olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,01$).

Tablo 11:Deney Grubundaki Normal Çocukların Ve Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların Öntest – Sontest Ortalama Puan Farklarının Karşılaştırılması

MADDELER	GRUP	N	AİLELER			
			ÖNTEST		SONTEST	
			$\bar{X} \pm Ss$	p	$\bar{X} \pm Ss$	P
İB	DGNÇ	10	1,10 ± ,32	,294	1,80 ± ,42	,001**
	KGEÇ	11	1,00 ± ,00		1,00 ± ,45	
BDA	DGNÇ	10	5,10 ± 1,45	,114	6,60 ± 2,32	,001**
	KGEÇ	11	4,00 ± 2,14		3,09 ± 1,22	
BFO	DGNÇ	10	8,80 ± 2,39	,300	10,50 ± 3,03	,023*
	KGEÇ	11	7,55 ± 2,34		7,36 ± 2,42	
BE	DGNÇ	10	2,50 ± ,97	,033*	2,90 ± ,32	,012*
	KGEÇ	11	1,73 ± ,90		2,00 ± 1,00	
GFK	DGNÇ	10	1,70 ± ,48	,133	2,10 ± ,32	,002**
	KGEÇ	11	1,36 ± ,50		1,27 ± ,65	
BNC	DGNÇ	10	3,90 ± 1,45	,012*	4,10 ± 1,45	,025*
	KGEÇ	11	1,31 ± 1,76		2,27 ± 1,90	
SO	DGNÇ	10	2,20 ± 2,25	,715	4,20 ± 2,35	,638
	KGEÇ	11	2,64 ± 3,20		3,45 ± 3,14	
TOPLAM	DGNÇ	10	25,30 ± 4,55	,022*	32,20 ± 5,47	,000**
	KGEÇ	11	20,00 ± 4,77		20,18 ± 5,15	

(*p<0.05) düzeyinde anlamlı   (** p<0.01) düzeyinde anlamlı

Tablo 11’de Deney Grubundaki Normal Çocukların ve Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların AAMD-BS Sosyalleşme Alt Maddelerinin Anne-Baba görüşlerini içeren verilerin Mann-Whitney U NPar test’e göre Öntest – Sontest ortalama ve anlamlılık düzeyi Puan farklarının karşılaştırılması görülmektedir. Uygulanan program öncesinde her iki grubun öntest ortalamalarına göre; sosyalleşmenin alt maddelerinden İşbirliği alanında Deney Grubundaki Normal Çocukların ortalaması 1,10 ± ,32 olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların ortalaması 1,00 ± ,00 olarak bulunmuştur. Uygulanan program öncesinde gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir (p>0,05). Program sonrasında; Deney Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları 1,80 ± ,42 olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları 1,00 ± ,45 olarak, bulunmuştur. Program sonrasında her iki grup arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark görülmektedir (p<0,01). Başkalarını Dikkate Alma alanında Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest

ortalamları $5,10 \pm 1,45$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $4,00 \pm 2,14$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). Deney Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $6,60 \pm 2,32$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $3,09 \pm 1,22$ olarak, bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,01$). Başkalarının Farkında Olma alanında Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $8,80 \pm 2,39$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $7,55 \pm 2,34$ olarak, bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). Deney Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $10,50 \pm 3,03$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $7,36 \pm 2,42$ olarak, bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,05$). Başkalarıyla Etkileşim alanında Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $2,50 \pm ,97$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $1,73 \pm ,90$ olarak, bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,05$). Deney Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $2,90 \pm ,32$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $2,00 \pm ,1,00$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,05$). Grup Faaliyetlerine Katılma alanında Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $1,70 \pm ,48$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $1,36 \pm ,50$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,05$). Deney Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $2,10 \pm ,32$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $1,27 \pm ,65$ olarak, bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,01$). Bencillik alanında Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $3,90 \pm ,1,45$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $1,31 \pm 1,76$ olarak, bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,05$). Deney Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $4,10 \pm 1,45$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $2,27 \pm 1,90$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir (

$p < 0,05$). Sosyal Olgunluk alanında Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $2,20 \pm 2,25$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $2,64 \pm 3,20$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p > 0,05$). Deney Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $4,20 \pm 2,35$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $3,45 \pm 3,14$ olarak, bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p > 0,05$). Sosyalleşme alt maddelerinin toplam puanlarının ortalamalarına göre bakıldığında; Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $25,30 \pm 4,55$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $20,00 \pm 4,77$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p < 0,05$). Deney Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $32,20 \pm 5,47$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $20,18 \pm 5,15$ olarak, bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p < 0,01$)

Tablo 12: Deney Grubundaki Normal Çocukların Ve Kontrol Grubundaki Normal Çocukların Öntest – Sontest Ortalama Puan Farklarının Karşılaştırılması

MADDELER	GRUP	N	AİLELER			
			ÖNTEST		SONTEST	
			$\bar{X} \pm Ss$	p	$\bar{X} \pm Ss$	p
İB	DGNÇ	10	1,10 ± ,32	,032*	1,80 ± ,42	,202
	KGNC	13	1,54 ± ,52		1,54 ± ,52	
BDA	DGNÇ	10	5,10 ± 1,45	,589	6,60 ± 2,32	,077
	KGNC	13	4,77 ± 1,88		5,00 ± 2,08	
BFO	DGNÇ	10	8,80 ± 2,39	,526	10,50 ± 3,03	,349
	KGNC	13	9,54 ± 2,50		9,46 ± 2,18	
BE	DGNÇ	10	2,50 ± ,97	,768	2,90 ± ,32	,212
	KGNC	13	2,54 ± ,66		2,54 ± ,78	
GFK	DGNÇ	10	1,70 ± ,48	,485	2,10 ± ,32	,060
	KGNC	13	1,92 ± ,76		1,77 ± ,44	
BNC	DGNÇ	10	3,90 ± 1,45	,020*	4,10 ± 1,45	,193
	KGNC	13	2,38 ± 1,33		3,08 ± 1,98	
SO	DGNÇ	10	2,20 ± 2,25	,475	4,20 ± 2,35	,317
	KGNC	13	3,00 ± 2,16		3,00 ± 2,68	
TOPLAM	DGNÇ	10	25,30 ± 4,55	,802	32,20 ± 5,47	,034*
	KGNC	13	25,69 ± 2,46		26,38 ± 5,77	

(*p<0.05) düzeyinde anlamlı   (** p<0.01) düzeyinde anlamlı

Tablo 12’de Deney Grubundaki Normal Çocukların ve Kontrol Grubundaki Normal Çocukların AAMD-BS Sosyalleşme Alt Maddelerinin Anne-Baba görüşlerini içeren verilerin Mann-Whitney U NPar test’e göre Öntest – Sontest ortalama ve anlamlılık düzeyi Puan farklarının karşılaştırılması görülmektedir. Uygulanan program öncesinde her iki grubun öntest ortalamalarına göre; sosyalleşmenin alt maddelerinden İşbirliği alanında Deney Grubundaki Normal Çocukların ortalaması 1,10 ± ,32 olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların ortalaması 1,54 ± ,52 olarak bulunmuştur. Uygulanan program öncesinde gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir (p<0,05). Program sonrasında; Deney Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları 1,80 ± ,42 olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları 1,54 ± ,52 olarak, bulunmuştur. Program sonrasında her iki grup arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark görülmemektedir (p>0,05). Başkalarını Dikkate Alma alanında Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest

ortalamları $5,10 \pm 1,45$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $4,77 \pm 1,88$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). Deney Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $6,60 \pm 2,32$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $5,00 \pm 2,08$ olarak, bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). Başkalarının Farkında Olma alanında Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $8,80 \pm 2,39$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $9,54 \pm 2,50$ olarak, bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). Deney Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $10,50 \pm 3,03$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $9,46 \pm 2,18$ olarak, bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). Başkalarıyla Etkileşim alanında Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $2,50 \pm ,97$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $2,54 \pm ,66$ olarak, bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). Deney Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $2,90 \pm ,32$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $2,54 \pm ,78$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). Grup Faaliyetlerine Katılma alanında Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $1,70 \pm ,48$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $1,92 \pm ,76$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). Deney Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $2,10 \pm ,32$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $1,77 \pm ,44$ olarak, bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). Bencillik alanında Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $3,90 \pm ,1,45$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $2,38 \pm 1,33$ olarak, bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,05$). Deney Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $4,10 \pm 1,45$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $3,08 \pm 1,98$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı

lı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). Sosyal Olgunluk alanında Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $2,20 \pm 2,25$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $3,00 \pm 2,16$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). Deney Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $4,20 \pm 2,35$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $3,00 \pm 2,68$ olarak, bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). Sosyalleşme alt maddelerinin toplam puanlarının ortalamalarına göre bakıldığında; Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $25,30 \pm 4,55$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $25,69 \pm 2,46$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). Deney Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $32,20 \pm 5,47$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $26,38 \pm 5,77$ olarak, bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,05$).

Tablo 13: Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların ve Kontrol Grubundaki Normal Çocukların Öntest – Sontest Ortalama Puan Farklarının Karşılaştırılması

MADDELER	GRUP	N	AİLELER			
			ÖNTEST		SONTEST	
			$\bar{X} \pm Ss$	p	$\bar{X} \pm Ss$	P
İB	KGEÇ	11	1,00 ± ,00	,005**	1,00 ± ,45	,017*
	KGNC	13	1,54 ± ,52		1,54 ± ,52	
BDA	KGEÇ	11	4,00 ± 2,14	,586	3,09 ± 1,22	,030*
	KGNC	13	4,77 ± 1,88		5,00 ± 2,08	
BFO	KGEÇ	11	7,55 ± 2,34	,078	7,36 ± 2,42	,046*
	KGNC	13	9,54 ± 2,50		9,46 ± 2,18	
BE	KGEÇ	11	1,73 ± ,90	,022*	2,00 ± 1,00	,133
	KGNC	13	2,54 ± ,66		2,54 ± ,78	
GFK	KGEÇ	11	1,36 ± ,50	,061	1,27 ± ,65	,041*
	KGNC	13	1,92 ± ,76		1,77 ± ,44	
BNC	KGEÇ	11	1,31 ± 1,76	,255	2,27 ± 1,90	,283
	KGNC	13	2,38 ± 1,33		3,08 ± 1,98	
SO	KGEÇ	11	2,64 ± 3,20	,882	3,45 ± 3,14	,644
	KGNC	13	3,00 ± 2,16		3,00 ± 2,68	
TOPLAM	KGEÇ	11	20,00 ± 4,77	,002**	20,18 ± 5,15	,012*
	KGNC	13	25,69 ± 2,46		26,38 ± 5,77	

(*p<0.05) düzeyinde anlamlı   (** p<0.01) düzeyinde anlamlı

Tablo 13'te Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların ve Kontrol Grubundaki Normal Çocukların AAMD-BS Sosyalleşme Alt Maddelerinin Anne-Baba görüşlerini içeren verilerin Mann-Whitney U NPar test'e göre Öntest – Sontest ortalama ve anlamlılık düzeyi Puan farklarının karşılaştırılması görülmektedir. Uygulanan program öncesinde her iki grubun öntest ortalamalarına göre; sosyalleşmenin alt maddelerinden İşbirliği alanında Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalaması 1,00 ± ,00 olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalaması 1,54 ± ,52 olarak bulunmuştur. Uygulanan program öncesinde gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir (p<0,01). Program sonrasında; Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları 1,00 ± ,45 olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları 1,54 ± ,52 olarak bulunmuştur. Program sonrasında her iki grup arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark

görülmektedir ($p < 0,05$). Başkalarını Dikkate Alma alanında Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $4,00 \pm 2,14$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $4,77 \pm 1,88$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p > 0,05$). Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $3,09 \pm 1,22$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $5,00 \pm 2,08$ olarak, bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p < 0,05$). Başkalarının Farkında Olma alanında Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $7,55 \pm 2,34$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $9,54 \pm 2,50$ olarak, bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p > 0,05$). Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $7,36 \pm 2,42$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $9,46 \pm 2,18$ olarak, bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p < 0,05$). Başkalarıyla Etkileşim alanında Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $1,73 \pm ,90$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $2,54 \pm ,66$ olarak, bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p < 0,05$). Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $2,00 \pm 1,00$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $2,54 \pm ,78$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p > 0,05$). Grup Faaliyetlerine Katılma alanında Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $1,36 \pm ,50$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $1,92 \pm ,76$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p > 0,05$). Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $1,27 \pm ,65$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $1,77 \pm ,44$ olarak, bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p < 0,05$). Bencillik alanında Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $1,31 \pm ,1,76$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $2,38 \pm 1,33$ olarak, bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p > 0,05$). Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $2,27 \pm 1,90$ olarak, Kontrol Grubundaki

Normal Çocukların sontest ortalamaları $3,08 \pm 1,98$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p > 0,05$). Sosyal Olgunluk alanında Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $2,64 \pm 3,20$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $3,00 \pm 2,16$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p > 0,05$). Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $3,45 \pm 3,14$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $3,00 \pm 2,68$ olarak, bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p > 0,05$). Sosyalleşme alt maddelerinin toplam puanlarının ortalamalarına göre bakıldığında; Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $20,00 \pm 4,77$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $25,69 \pm 2,46$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p < 0,01$). Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $20,18 \pm 5,15$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $26,38 \pm 5,77$ olarak, bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p < 0,05$).

Tablo 14: Deney Ve Kontrol Grubundaki Çocukların Aamd-Bs Sosyalleşme Alt Maddelerinin Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerini İçeren Verilerin Kruskal Wallis Teste Göre Öntest – Sontest Ortalama Puanlarının Gruplar Arasındaki Anlamlılık Düzeylerinin Farklarının Karşılaştırılması

AAMD-BS Maddeler	N	Öntest	p	Sontest	P
		Ortalama± Ss		Ortalama± Ss	
İB	DGEÇ:14	,86 ± ,53	,000**	1,71 ± ,47	,000**
	DGNÇ:10	1,70 ± ,48		1,90 ± ,32	
	KGEÇ:11	,82 ± ,40		,73 ± ,47	
	KGNC:13	1,54 ± ,52		1,62 ± ,51	
BDA	DGEÇ:14	2,79 ± 1,89	,000**	6,57 ± 1,45	,000**
	DGNÇ:10	5,20 ± 1,93		8,90 ± 1,42	
	KGEÇ:11	2,45 ± ,93		2,82 ± ,60	
	KGNC:13	6,92 ± 1,75		6,62 ± 1,50	
BFO	DGEÇ:14	10,86 ± 2,38	,018*	11,14 ± 2,38	,000**
	DGNÇ:10	10,50 ± 3,03		14,40 ± 1,26	
	KGEÇ:11	7,36 ± 2,42		7,55 ± 1,21	
	KGNC:13	9,46 ± 2,18		9,08 ± 1,44	
BE	DGEÇ:14	1,43 ± 1,09	,000**	2,71 ± ,47	,000**
	DGNÇ:10	3,00 ± ,00		3,00 ± ,00	
	KGEÇ:11	1,00 ± ,45		1,45 ± ,82	
	KGNC:13	2,54 ± ,66		2,85 ± ,38	
GFK	DGEÇ:14	1,21 ± ,58	,000**	2,29 ± ,61	,000**
	DGNÇ:10	2,20 ± ,42		2,60 ± ,52	
	KGEÇ:11	1,00 ± ,00		1,00 ± ,00	
	KGNC:13	2,08 ± ,64		1,85 ± ,55	
BNC	DGEÇ:14	2,36 ± 2,06	,070	5,00 ± ,00	,000**
	DGNÇ:10	3,50 ± 1,58		4,40 ± 1,26	
	KGEÇ:11	2,73 ± 1,90		2,36 ± 1,96	

	KGNC:13	4,08 ± 1,44		4,31 ± 1,32	
SO	DGEÇ:14	2,29 ± 2,30	,109	5,64 ± 1,08	,269
	DGNÇ:10	3,70 ± 1,83		5,20 ± 1,69	
	KGEÇ:11	3,27 ± 1,90		4,64 ± 1,96	
	KGNC:13	3,23 ± 2,20		4,46 ± 2,03	
TOPLAM	DGEÇ:14	18,57 ± 6,02	,000**	34,79 ± 4,41	,000**
	DGNÇ:10	29,20 ± 3,94		40,40 ± 3,78	
	KGEÇ:11	18,27 ± 4,27		20,55 ± 3,88	
	KGNC:13	29,23 ± 3,52		30,77 ± 3,39	

(*p<0.05) düzeyinde anlamlı (** p<0.01) düzeyinde anlamlı

Tablo 14’de Deney ve Kontrol Grubundaki Çocukların AAMD-BS Sosyalleşme Alt Maddelerinin Sınıf Öğretmenlerinin görüşlerini içeren verilerin Kruskal Wallis teste göre Öntest – Sontest ortalama puanlarının gruplar arasındaki anlamlılık düzeylerinin farklarının karşılaştırılması görülmektedir. Uygulanan program öncesinde Deney ve Kontrol grubunun öntest puanlarının ortalamalarına göre; sosyalleşmenin alt maddelerinden *İşbirliği (İB)* alanında DGEÇ öntest ortalaması ,86 ± ,53 DGNÇ öntest ortalaması 1,70 ± ,48 KGEÇ öntest ortalaması ,82 ± ,40 KGNC öntest ortalaması 1,54 ± ,52 olarak tespit edilmiştir. Uygulanan program öncesinde gruplar arasında anlamlı bir fark görülmektedir (p<0,01). Uygulanan Program sonrasında DGEÇ sontest ortalaması 1,71 ± ,47 DGNÇ sontest ortalaması 1,90 ± ,32 KGEÇ sontest ortalaması ,73 ± ,47 KGNC sontest ortalaması 1,62 ± ,51 olarak bulunmuştur. Program sonrasında gruplar arasında anlamlı bir fark görülmektedir (p<0,01).

Başkalarını Dikkate Alma (BDA) alanında Uygulanan program öncesinde; DGEÇ öntest ortalaması 2,79 ± 1,89 DGNÇ öntest ortalaması 5,20 ± 1,93 KGEÇ öntest ortalaması 2,45 ± ,93 KGNC öntest ortalaması 6,92 ± 1,75 olarak bulunmuştur. Uygulanan program öncesinde gruplar arasında anlamlı bir fark görülmektedir (p>0,01). Uygulanan program sonrasında; DGEÇ sontest ortalaması 6,62 ± 1,45 DGNÇ sontest ortalaması 8,90 ± 1,42

KGEÇ sontest ortalaması $2,82 \pm ,60$ KGNÇ sontest ortalaması $6,62 \pm 1,50$ olarak bulunmuştur. Program sonrasında gruplar arasında anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,01$).

Başkalarının Farkında Olma alanında Uygulanan program öncesinde; DGEÇ öntest ortalaması $10,86 \pm 2,38$ DGNÇ öntest ortalaması $10,50 \pm 3,03$ KGEÇ öntest ortalaması $7,36 \pm 2,42$ KGNÇ öntest ortalaması $9,46 \pm 2,18$ olarak bulunmuştur. Uygulanan program öncesinde gruplar arasında anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,01$). Uygulanan program sonrasında; DGEÇ sontest ortalaması $11,14 \pm 2,38$ DGNÇ sontest ortalaması $14,40 \pm 1,26$ KGEÇ sontest ortalaması $7,55 \pm 1,21$ KGNÇ sontest ortalaması $9,08 \pm 1,44$ olarak bulunmuştur. Program sonrasında gruplar arasında anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,01$).

Başkalarıyla Etkileşim alanında Uygulanan program öncesinde; DGEÇ öntest ortalaması $1,43 \pm 1,09$ DGNÇ öntest ortalaması $3,00 \pm ,00$ KGEÇ öntest ortalaması $1,00 \pm ,45$ KGNÇ öntest ortalaması $2,54 \pm ,66$ olarak bulunmuştur. Uygulanan program öncesinde gruplar arasında anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,01$). Uygulanan program sonrasında; DGEÇ sontest ortalaması $2,71 \pm ,47$ DGNÇ sontest ortalaması $3,00 \pm ,00$ KGEÇ sontest ortalaması $1,45 \pm ,82$ KGNÇ sontest ortalaması $2,85 \pm ,38$ olarak bulunmuştur. Program sonrasında gruplar arasında anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,01$).

Grup Faaliyetlerine Katılma alanında Uygulanan program öncesinde; DGEÇ öntest ortalaması $1,21 \pm ,58$ DGNÇ öntest ortalaması $2,20 \pm ,42$ KGEÇ öntest ortalaması $1,00 \pm ,00$ KGNÇ öntest ortalaması $2,08 \pm ,64$ olarak bulunmuştur. Uygulanan program öncesinde gruplar arasında anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,01$). Uygulanan program sonrasında; DGEÇ sontest ortalaması $2,29 \pm ,61$ DGNÇ sontest ortalaması $2,60 \pm ,52$ KGEÇ sontest ortalaması $1,00 \pm ,00$ KGNÇ sontest ortalaması $1,85 \pm ,55$ olarak bulunmuştur. Uygulanan Program sonrasında gruplar arasında anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,01$).

Bencillik alanında Uygulanan program öncesinde; DGEÇ öntest ortalaması $2,36 \pm 2,06$ DGNÇ öntest ortalaması $3,50 \pm 1,58$ KGEÇ öntest ortalaması $2,73 \pm 1,90$ KGNÇ öntest ortalaması $4,08 \pm 1,44$ olarak bulunmuştur. Uygulanan program öncesinde gruplar arasında anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). Uygulanan program sonrasında; DGEÇ sontest ortalaması $5,00 \pm ,00$ DGNÇ sontest ortalaması $4,40 \pm 1,26$ KGEÇ sontest

ortalaması $2,36 \pm 1,96$ KGNĊ sontest ortalaması $4,31 \pm 1,32$ olarak bulunmuştur. Program sonrasında gruplar arasında anlamlı bir fark görülmektedir ($p < 0,01$).

Sosyal Olgunluk alanında DGEÇ öntest ortalaması $2,29 \pm 2,30$ DGNÇ öntest ortalaması $3,70 \pm 1,83$ KGEÇ öntest ortalaması $3,27 \pm 1,90$ KGNĊ öntest ortalaması $3,23 \pm 2,20$ olarak bulunmuştur. Uygulanan program öncesinde gruplar arasında anlamlı bir fark görülmemektedir ($p > 0,05$). Uygulanan program sonrasında; DGEÇ sontest ortalaması $5,64 \pm 1,08$ DGNÇ sontest ortalaması $5,20 \pm 1,69$ KGEÇ sontest ortalaması $4,64 \pm 1,96$ KGNĊ sontest ortalaması $4,46 \pm 2,03$ olarak bulunmuştur. Uygulanan program öncesinde gruplar arasında anlamlı bir fark görülmemektedir ($p > 0,05$).

Sosyalleşmenin alt maddelerinin toplamalarında DGEÇ öntest ortalaması $18,57 \pm 6,02$ DGNÇ öntest ortalaması $29,20 \pm 3,94$ KGEÇ öntest ortalaması $18,27 \pm 4,27$ KGNĊ öntest ortalaması $29,23 \pm 3,52$ olarak bulunmuştur. Uygulanan Program sonrasında gruplar arasında anlamlı bir fark görülmektedir ($p < 0,01$). Uygulanan program sonrasında; DGEÇ sontest ortalaması $34,79 \pm 4,41$ DGNÇ sontest ortalaması $40,40 \pm 3,78$ KGEÇ sontest ortalaması $20,55 \pm 3,88$ KGNĊ sontest ortalaması $30,77 \pm 3,39$ olarak bulunmuştur. Uygulanan program öncesinde gruplar arasında anlamlı bir fark görülmemektedir ($p < 0,01$).

Gruplar arasındaki farkın hangilerinin arsında olduğunu tespit edebilmek için; AAMD-BS Sosyalleşme Alt Maddelerinin Sınıf Öğretmenlerinin görüşlerini içeren verilere Mann-Whitney U NPar test'le; 14, 15, 16, 17, 18, 19. Tablolar da Öntest – Sontest ortalama puanlarının anlamlılık düzeylerinin karşılaştırılması yapılmıştır.

Tablo 15: Deney Grubundaki Engelli Çocukların ve Deney Grubundaki Normal Çocukların Öntest – Sontest Ortalama Puan Farklarının Karşılaştırılması

MADDELER	GRUP	N	ÖĞRETMEN			
			ÖNTEST		SONTEST	
			$\bar{X} \pm Ss$	p	$\bar{X} \pm Ss$	p
İB	DGEÇ	14	,86 ± ,53	,002**	1,71 ± ,47	,280
	DGNÇ	10	1,70 ± ,48		1,90 ± ,32	
BDA	DGEÇ	14	2,79 ± 1,89	,010*	6,57 ± 1,45	,008**
	DGNÇ	10	5,20 ± 1,93		8,90 ± 2,42	
BFO	DGEÇ	14	10,50 ± 3,03	,091	10,86 ± 2,38	,000**
	DGNÇ	10	11,14 ± 2,38		14,40 ± 1,26	
BE	DGEÇ	14	1,43 ± 1,09	,000**	2,71 ± ,47	,070
	DGNÇ	10	3,00 ± ,00		3,00 ± ,00	
GFK	DGEÇ	14	1,21 ± ,58	,000**	2,29 ± ,61	,208
	DGNÇ	10	2,20 ± ,42		2,60 ± ,52	
BNC	DGEÇ	14	2,36 ± 2,06	,121	5,00 ± ,00	,087
	DGNÇ	10	3,50 ± 1,58		4,40 ± 1,26	
SO	DGEÇ	14	2,29 ± 2,30	,021*	5,64 ± 1,08	,651
	DGNÇ	10	3,70 ± 1,83		5,20 ± 1,69	
TOPLAM	DGEÇ	14	18,57 ± 6,02	,000**	34,79 ± 4,21	,005**
	DGNÇ	10	29,20 ± 3,94		40,40 ± 3,78	

(*p<0.05) düzeyinde anlamlı (** p<0.01) düzeyinde anlamlı

Tablo 15'te Deney Grubundaki Engelli Çocukların ve Deney Grubundaki Normal Çocukların AAMD-BS Sosyalleşme Alt Maddelerinin Sınıf Öğretmenlerinin görüşlerini içeren ve verilerin Mann-Whitney U NPar test'e göre Öntest – Sontest ortalama ve anlamlılık düzeyi Puan farklarının karşılaştırılması görülmektedir. Uygulanan program öncesinde her iki grubun öntest ortalamalarına göre; sosyalleşmenin alt maddelerinden İşbirliği alanında Deney Grubundaki Engelli Çocukların ortalaması ,86 ± ,53 olarak, deney Grubundaki Normal Çocukların ortalaması 1,70 ± ,48 olarak bulunmuştur. Uygulanan program öncesinde gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir (p<0,01). Program sonrasında; Deney Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları 1,71 ± ,47 olarak, Deney Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları 1,90 ± ,32 olarak bulunmuştur. Program sonrasında her iki grup arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark görülmemektedir (

$p>0,05$). Başkalarını Dikkate Alma alanında Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $2,79 \pm ,1,89$ olarak, Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $5,20 \pm 1,93$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,05$). Deney Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $6,57 \pm 1,45$ olarak, Deney Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $8,90 \pm 2,42$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,01$). Başkalarının Farkında Olma alanında Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $10,50 \pm 3,03$ olarak, Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $11,14 \pm 2,38$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). Deney Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $10,86 \pm 2,38$ olarak, Deney Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $14,40 \pm 1,26$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,01$). Başkalarıyla Etkileşim alanında Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $1,43 \pm 1,09$ olarak, Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $3,00 \pm ,00$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,01$). Deney Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $2,71 \pm ,47$ olarak Deney Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $3,00 \pm ,00$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). Grup Faaliyetlerine Katılma alanında Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $1,21 \pm ,58$ olarak Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $2,20 \pm ,42$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,01$). Deney Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $2,29 \pm ,61$ olarak, Deney Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $2,60 \pm ,52$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). Bencillik alanında Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $2,36 \pm 2,06$ olarak, Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $3,50 \pm 1,58$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). Deney Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $5,00 \pm ,00$ olarak, Deney Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $4,40 \pm$

1,26 olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). Sosyal Olgunluk alanında Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $2,29 \pm 2,30$ olarak, Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $3,70 \pm 1,83$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,05$). Deney Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $5,64 \pm 1,08$ olarak, Deney Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $5,20 \pm 1,69$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). Sosyalleşme alt maddelerinin toplam puanlarının ortalamalarına göre bakıldığında; Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $18,57 \pm 6,02$ olarak, Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $29,20 \pm 3,94$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,01$). Deney Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $34,79 \pm 4,21$ olarak, Deney Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $40,40 \pm 3,78$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,01$).

Tablo 16: Deney Grubundaki Engelli Çocukların ve Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların Öntest – Sontest Ortalama Puan Farklarının Karşılaştırılması

MADDELER	GRUP	N	ÖĞRETMEN			
			ÖNTEST		SONTEST	
			$\bar{X} \pm Ss$	p	$\bar{X} \pm Ss$	p
İB	DGEÇ	14	,86 ± ,53	,883	1,71 ± ,47	,000**
	KGEÇ	11	,82 ± ,40		,73 ± ,47	
BDA	DGEÇ	14	2,79 ± 1,89	,596	6,57 ± 1,45	,000**
	KGEÇ	11	2,45 ± ,93		2,82 ± ,60	
BFO	DGEÇ	14	11,14 ± 2,38	,252	10,86 ± 2,38	,001**
	KGEÇ	11	7,36 ± 2,42		7,55 ± 1,21	
BE	DGEÇ	14	1,43 ± 1,09	,317	2,71 ± ,47	,000**
	KGEÇ	11	1,00 ± ,45		1,45 ± ,82	
GFK	DGEÇ	14	1,21 ± ,58	,194	2,29 ± ,61	,000**
	KGEÇ	11	1,00 ± ,00		1,00 ± ,63	
BNC	DGEÇ	14	2,36 ± 2,06	,573	5,00 ± ,00	,000**
	KGEÇ	11	2,73 ± 1,90		2,36 ± 1,96	
SO	DGEÇ	14	2,29 ± 2,30	,100	5,64 ± 1,08	,083
	KGEÇ	11	3,27 ± 1,90		4,64 ± 1,96	
TOPLAM	DGEÇ	14	18,57 ± 6,02	,721	34,79 ± 4,21	,000**
	KGEÇ	11	18,27 ± 4,27		20,55 ± 3,88	

(*p<0.05) düzeyinde anlamlı   (** p<0.01) düzeyinde anlamlı

Tablo 16’da Deney Grubundaki Engelli Çocukların ve Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların AAMD-BS Sosyalleşme Alt Maddelerinin Sınıf Öğretmenlerinin görüşlerini içeren verilerin Mann-Whitney U NPar test’e göre Öntest – Sontest ortalama ve anlamlılık düzeyi Puan farklarının karşılaştırılması görülmektedir. Uygulanan program öncesinde her iki grubun öntest ortalamalarına göre; sosyalleşmenin alt maddelerinden İşbirliği alanında Deney Grubundaki Engelli Çocukların ortalaması ,86 ± ,53 olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların ortalaması ,82 ± ,40 olarak bulunmuştur. Uygulanan program öncesinde

gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,01$). Program sonrasında; Deney Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $1,71 \pm ,47$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $,73 \pm ,47$ olarak bulunmuştur. Program sonrasında her iki grup arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark görülmektedir($p<0,01$). Başkalarını Dikkate Alma alanında Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $2,79 \pm ,1,89$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $2,45 \pm ,93$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir($p>0,05$). Deney Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $6,57 \pm 1,45$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $2,82 \pm ,60$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,01$). Başkalarının Farkında Olma alanında Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $11,14 \pm 2,38$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $7,36 \pm 2,42$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). Deney Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $10,86 \pm 2,38$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $7,55 \pm 1,21$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,01$). Başkalarıyla Etkileşim alanında Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $1,43 \pm 1,09$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $1,00 \pm ,45$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). Deney Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $2,71 \pm ,47$ olarak Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $1,45 \pm ,82$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,01$). Grup Faaliyetlerine Katılma alanında Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $1,21 \pm ,58$ olarak Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $1,00 \pm ,00$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). Deney Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $2,29 \pm ,61$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $1,00 \pm ,63$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,05$). Bencillik alanında Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest

ortalamları $2,36 \pm 2,06$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $2,73 \pm 1,90$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p > 0,05$). Deney Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $5,00 \pm ,00$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $2,36 \pm 1,96$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p < 0,01$). Sosyal Olgunluk alanında Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $2,29 \pm 2,30$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $3,27 \pm 1,90$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p > 0,05$). Deney Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $5,64 \pm 1,08$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $4,64 \pm 1,96$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p > 0,05$). Sosyalleşme alt maddelerinin toplam puanlarının ortalamalarına göre bakıldığında; Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $18,57 \pm 6,02$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $18,27 \pm 4,27$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p > 0,05$). Deney Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $34,79 \pm 4,21$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $20,55 \pm 3,88$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p < 0,01$).

Tablo 17: Deney Grubundaki Engelli Çocukların ve Kontrol Grubundaki Normal Çocukların Öntest – Sontest Ortalama Puan Farklarının Karşılaştırılması

MADDELER	GRUP	N	ÖĞRETMEN			
			ÖNTEST		SONTEST	
			$\bar{X} \pm Ss$	p	$\bar{X} \pm Ss$	p
İB	DGEÇ	14	,86 ± ,53	,004**	1,71 ± ,47	,593
	KGNC	13	1,54 ± ,52		1,62 ± ,51	
BDA	DGEÇ	14	2,79 ± 1,89	,000**	6,57 ± 1,45	,937
	KGNC	13	6,92 ± 1,75		6,62 ± 1,50	
BFO	DGEÇ	14	11,14 ± 2,38	,083	10,86 ± 2,38	,012*
	KGNC	13	9,46 ± 2,18		9,08 ± 1,44	
BE	DGEÇ	14	1,43 ± 1,09	,007**	2,71 ± ,47	,419
	KGNC	13	2,54 ± ,66		2,85 ± ,38	
GFK	DGEÇ	14	1,21 ± ,58	,002**	2,29 ± ,61	,062
	KGNC	13	2,08 ± ,64		1,85 ± ,55	
BNC	DGEÇ	14	2,36 ± 2,06	,019*	5,00 ± ,00	,061
	KGNC	13	4,08 ± 1,44		4,31 ± 1,32	
SO	DGEÇ	14	2,29 ± 2,30	,098	5,64 ± 1,08	,120
	KGNC	13	3,23 ± 2,20		4,46 ± 2,03	
TOPLAM	DGEÇ	14	18,57 ± 6,02	,000**	34,79 ± 4,21	,015*
	KGNC	13	29,23 ± 3,52		30,77 ± 3,39	

(*p<0.05) düzeyinde anlamlı (** p<0.01) düzeyinde anlamlı

Tablo 17’de Deney Grubundaki Engelli Çocukların ve Kontrol Grubundaki Normal Çocukların AAMD-BS Sosyalleşme Alt Maddelerinin Sınıf Öğretmenlerinin görüşlerini içeren verilerin Mann-Whitney U NPar test’e göre Öntest – Sontest ortalama ve anlamlılık düzeyi Puan farklarının karşılaştırılması görülmektedir. Uygulanan program öncesinde her iki grubun öntest ortalamalarına göre; sosyalleşmenin alt maddelerinden İşbirliği alanında Deney Grubundaki Engelli Çocukların ortalaması ,86 ± ,53 olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların ortalaması 1,54 ± ,52 olarak bulunmuştur. Uygulanan program önce-

sinde gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p < 0,01$). Program sonrasında; Deney Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $1,71 \pm ,47$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $1,62 \pm ,51$ olarak bulunmuştur. Program sonrasında her iki grup arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark görülmemektedir ($p > 0,05$). Başkalarını Dikkate Alma alanında Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $2,79 \pm ,1,89$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $6,92 \pm 1,75$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p < 0,01$). Deney Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $6,57 \pm 1,45$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $6,62 \pm 1,50$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p > 0,05$). Başkalarının Farkında Olma alanında Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $11,14 \pm 2,38$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $9,46 \pm 2,18$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p > 0,05$). Deney Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $10,86 \pm 2,38$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $9,18 \pm 1,44$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p < 0,05$). Başkalarıyla Etkileşim alanında Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $1,43 \pm 1,09$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $2,54 \pm ,66$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p < 0,01$). Deney Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $2,71 \pm ,47$ olarak Kontrol Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $2,85 \pm ,55$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p > 0,05$). Grup Faaliyetlerine Katılma alanında Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $1,21 \pm ,58$ olarak Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $2,08 \pm ,64$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p < 0,01$). Deney Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $2,29 \pm ,61$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $1,85 \pm ,55$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p > 0,05$). Bencillik alanında Deney Grubundaki Engelli

Çocukların öntest ortalamaları $2,36 \pm 2,06$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $4,08 \pm 1,44$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p < 0,05$). Deney Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $5,00 \pm ,00$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $4,31 \pm 1,32$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p > 0,05$). Sosyal Olgunluk alanında Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $2,29 \pm 2,30$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $3,23 \pm 2,20$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p > 0,05$). Deney Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $5,64 \pm 1,08$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $4,46 \pm 2,03$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p > 0,05$). Sosyalleşme alt maddelerinin toplam puanlarının ortalamalarına göre bakıldığında; Deney Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $18,57 \pm 6,02$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $29,23 \pm 3,52$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p < 0,01$). Deney Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $34,79 \pm 4,21$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $30,77 \pm 3,39$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p < 0,05$).

Tablo 18: Deney Grubundaki Normal Çocukların ve Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların Öntest – Sontest Ortalama Puan Farklarının Karşılaştırılması

MADELER	GRUP	N	ÖĞRETMEN			
			ÖNTEST		SONTEST	
			$\bar{X} \pm Ss$	p	$\bar{X} \pm Ss$	P
İB	DGNÇ	10	1,70 ± ,48	,001**	1,90 ± ,32	,000**
	KGEÇ	11	,82 ± ,40		,73 ± ,47	
BDA	DGNÇ	10	5,20 ± 1,93	,002**	8,90 ± 2,42	,000**
	KGEÇ	11	2,45 ± ,93		2,82 ± ,60	
BFO	DGNÇ	10	10,50 ± 3,03	,021*	14,40 ± 1,26	,000**
	KGEÇ	11	7,36 ± 2,42		7,55 ± 1,21	
BE	DGNÇ	10	3,00 ± ,00	,000**	3,00 ± ,00	,000**
	KGEÇ	11	1,00 ± ,45		1,45 ± ,82	
GFK	DGNÇ	10	2,20 ± ,42	,000**	2,60 ± ,52	,000**
	KGEÇ	11	1,00 ± ,00		1,00 ± ,63	
BNC	DGNÇ	10	3,50 ± 1,58	,345	4,40 ± 1,26	,015*
	KGEÇ	11	2,73 ± 1,90		2,36 ± 1,96	
SO	DGNÇ	10	3,70 ± 1,83	,360	5,20 ± 1,69	,273
	KGEÇ	11	3,27 ± 1,90		4,64 ± 1,96	
TOPLAM	DGNÇ	10	29,20 ± 3,94	,000**	40,40 ± 3,78	,000**
	KGEÇ	11	18,27 ± 4,27		20,55 ± 3,88	

(*p<0.05) düzeyinde anlamlı (** p<0.01) düzeyinde anlamlı

Tablo 18’de Deney Grubundaki Normal Çocukların ve Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların AAMD-BS Sosyalleşme Alt Maddelerinin Sınıf Öğretmenlerinin görüşlerini içeren verilerin Mann-Whitney U NPar test’e göre Öntest – Sontest ortalama ve anlamlılık düzeyi Puan farklarının karşılaştırılması görülmektedir. Uygulanan program öncesinde her iki grubun öntest ortalamalarına göre; sosyalleşmenin alt maddelerinden İşbirliği alanında Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalaması 1,70 ± ,48 olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalaması,82 ± ,40 olarak bulunmuştur. Uygulanan program öncesinde gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir (p<0,01). Program sonrasında; Deney Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları 1,90 ± ,32 olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları ,73 ± ,47

olarak, bulunmuştur. Program sonrasında her iki grup arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,01$). Başkalarını Dikkate Alma alanında Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $5,20 \pm 1,93$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $2,45 \pm ,93$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,01$). Deney Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $8,90 \pm 2,42$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $2,82 \pm ,60$ olarak, bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,01$). Başkalarının Farkında Olma alanında Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $10,50 \pm 3,03$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $7,36 \pm 2,42$ olarak, bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,05$). Deney Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $14,40 \pm 1,26$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $7,55 \pm 1,21$ olarak, bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,01$). Başkalarıyla Etkileşim alanında Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $3,00 \pm ,00$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $1,00 \pm ,45$ olarak, bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,01$). Deney Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $3,00 \pm ,00$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $1,00 \pm 1,45$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,01$). Grup Faaliyetlerine Katılma alanında Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $2,20 \pm ,42$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $1,00 \pm ,00$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,01$). Deney Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $2,60 \pm ,52$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $1,00 \pm ,63$ olarak, bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,01$). Bencillik alanında Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $3,50 \pm ,1,58$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $2,73 \pm 1,90$ olarak, bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). Deney Grubundaki Normal Ço-

cukların sontest otalamaları $4,10 \pm 1,45$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $2,27 \pm 1,90$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,05$). Sosyal Olgunluk alanında Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $3,70 \pm 1,83$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $3,27 \pm 1,90$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). Deney Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $5,20 \pm 1,69$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $4,64 \pm 1,96$ olarak, bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). Sosyalleşme alt maddelerinin toplam puanlarının ortalamalarına göre bakıldığında; Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $29,90 \pm 3,94$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $18,27 \pm 4,27$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,01$). Deney Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $40,40 \pm 3,78$ olarak, Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $20,55 \pm 3,88$ olarak, bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,01$).

Tablo 19: Deney Grubundaki Normal Çocukların ve Kontrol Grubundaki Normal Çocukların Öntest – Sontest Ortalama Puan Farklarının Karşılaştırılması

MADELER	GRUP	N	ÖĞRETMEN			
			ÖNTEST		SONTEST	
			$\bar{x} \pm Ss$	p	$\bar{x} \pm Ss$	P
İB	DGNÇ	10	1,70 ± ,48	,442	1,90 ± ,32	,132
	KGNÇ	13	1,54 ± ,52		1,62 ± ,51	
BDA	DGNÇ	10	5,20 ± 1,93	,312	8,90 ± 2,42	,010*
	KGNÇ	13	6,92 ± 1,75		6,62 ± 1,50	
BFO	DGNÇ	10	10,50 ± 3,03	,408	14,40 ± 1,26	,000**
	KGNÇ	13	9,46 ± 2,18		9,08 ± 1,44	
BE	DGNÇ	10	3,00 ± ,00	,031*	3,00 ± ,00	,204
	KGNÇ	13	2,54 ± ,66		2,85 ± ,38	
GFK	DGNÇ	10	2,20 ± ,42	,645	2,60 ± ,52	,005**
	KGNÇ	13	2,08 ± ,64		1,85 ± ,55	
BNC	DGNÇ	10	3,50 ± 1,58	,360	4,40 ± 1,26	,862
	KGNÇ	13	4,08 ± 1,44		4,31 ± 1,32	
SO	DGNÇ	10	3,70 ± 1,83	,585	5,20 ± 1,69	,351
	KGNÇ	13	3,23 ± 2,20		4,46 ± 2,03	
TOPLAM	DGNÇ	10	29,20 ± 3,94	1,000	40,40 ± 3,78	,000**
	KGNÇ	13	29,23 ± 3,52		30,77 ± 3,39	

(*p<0.05) düzeyinde anlamlı   (** p<0.01) düzeyinde anlamlı

Tablo 19’da Deney Grubundaki Normal Çocukların ve Kontrol Grubundaki Normal Çocukların AAMD-BS Sosyalleşme Alt Maddelerinin Sınıf Öğretmenlerinin görüşlerini içeren verilerin Mann-Whitney U NPar test’e göre Öntest – Sontest ortalama ve anlamlılık düzeyi Puan farklarının karşılaştırılması görülmektedir. Uygulanan program öncesinde her iki grubun öntest ortalamalarına göre; sosyalleşmenin alt maddelerinden İşbirliği alanında Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalaması 1,70 ± ,48 olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalaması 1,54 ± ,52 olarak bulunmuştur. Uygulanan program öncesinde gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir (p>0,05). Program sonrasında; Deney Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları 1,90 ± ,32 olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları 1,62 ± ,51

olarak, bulunmuştur. Program sonrasında her iki grup arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark görülmektedir ($p < 0,05$). Başkalarını Dikkate Alma alanında Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $5,20 \pm 1,93$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $6,92 \pm 1,75$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p > 0,05$). Deney Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $8,90 \pm 2,42$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $6,62 \pm 1,50$ olarak, bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p < 0,05$). Başkalarının Farkında Olma alanında Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $10,50 \pm 3,03$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $9,46 \pm 2,18$ olarak, bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p > 0,05$). Deney Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $14,40 \pm 1,26$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $9,08 \pm 1,44$ olarak, bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p < 0,01$). Başkalarıyla Etkileşim alanında Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $3,00 \pm ,00$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $2,54 \pm ,66$ olarak, bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p < 0,05$). Deney Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $3,00 \pm ,00$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $2,85 \pm ,38$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p > 0,05$). Grup Faaliyetlerine Katılma alanında Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $2,20 \pm ,42$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $2,08 \pm ,64$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p > 0,05$). Deney Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $2,60 \pm ,52$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $1,85 \pm ,55$ olarak, bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p < 0,01$). Bencillik alanında Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $3,50 \pm ,1,58$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $4,08 \pm 1,44$ olarak, bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p > 0,05$). Deney Grubundaki

Normal Çocukların sontest ortalamaları $4,10 \pm 1,45$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $4,31 \pm 1,32$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). Sosyal Olgunluk alanında Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $3,70 \pm 1,83$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $3,23 \pm 2,20$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). Deney Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $5,20 \pm 1,69$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $4,46 \pm 2,03$ olarak, bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). Sosyalleşme alt maddelerinin toplam puanlarının ortalamalarına göre bakıldığında; Deney Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $29,90 \pm 3,94$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $29,23 \pm 3,52$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). Deney Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $40,40 \pm 3,78$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $30,77 \pm 3,39$ olarak, bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,01$).

Tablo 20: Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların ve Kontrol Grubundaki Normal Çocukların Öntest – Sontest Ortalama Puan Farklarının Karşılaştırılması

MADELER	GRUP	N	ÖĞRETMEN			
			ÖNTEST		SONTEST	
			$\bar{X} \pm Ss$	p	$\bar{X} \pm Ss$	p
İB	KGEÇ	11	,82 ± ,40	,003**	,73 ± ,47	,001**
	KGNC	13	1,54 ± ,52		1,62 ± ,51	
BDA	KGEÇ	11	2,45 ± ,93	,000**	2,82 ± ,60	,000**
	KGNC	13	6,92 ± 1,75		6,62 ± 1,50	
BFO	KGEÇ	11	7,36 ± 2,42	,002**	7,55 ± 1,21	,014*
	KGNC	13	9,46 ± 2,18		9,08 ± 1,44	
BE	KGEÇ	11	1,00 ± ,45	,000**	1,45 ± ,82	,000**
	KGNC	13	2,54 ± ,66		2,85 ± ,38	
GFK	KGEÇ	11	1,00 ± ,00	,000**	1,00 ± ,63	,003**
	KGNC	13	2,08 ± ,64		1,85 ± ,55	
BNC	KGEÇ	11	2,73 ± 1,90	,058	2,36 ± 1,96	,012*
	KGNC	13	4,08 ± 1,44		4,31 ± 1,32	
SO	KGEÇ	11	3,27 ± 1,90	,765	4,64 ± 1,96	,870
	KGNC	13	3,23 ± 2,20		4,46 ± 2,03	
TOPLAM	KGEÇ	11	18,27 ± 4,27	,000**	20,55 ± 3,88	,000**
	KGNC	13	29,23 ± 3,52		30,77 ± 3,39	

(*p<0.05) düzeyinde anlamlı (** p<0.01) düzeyinde anlamlı

Tablo 20’de Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların ve Kontrol Grubundaki Normal Çocukların AAMD-BS Sosyalleşme Alt Maddelerinin Sınıf Öğretmenlerinin görüşlerini içeren verilerin Mann-Whitney U NPar test’e göre Öntest – Sontest ortalama ve anlamlılık düzeyi Puan farklarının karşılaştırılması görülmektedir. Uygulanan program öncesinde her iki grubun öntest ortalamalarına göre; sosyalleşmenin alt maddelerinden İşbirliği alanında Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalaması ,82 ± ,40 olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalaması 1,54 ± ,52 olarak bulunmuştur. Uygulanan program öncesinde gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir (p<0,01). Program sonrasında; Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları ,73 ± ,47 olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları 1,62 ± ,51

olarak, bulunmuştur. Program sonrasında her iki grup arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,01$). Başkalarını Dikkate Alma alanında Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $2,45 \pm ,93$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $6,92 \pm 1,75$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,01$). Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $2,82 \pm ,60$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $6,62 \pm 1,50$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,01$). Başkalarının Farkında Olma alanında Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $7,36 \pm 2,42$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $9,46 \pm 2,18$ olarak, bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,01$). Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $7,55 \pm 1,21$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $9,08 \pm 1,44$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,05$). Başkalarıyla Etkileşim alanında Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $1,00 \pm ,45$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $2,54 \pm ,66$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,01$). Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $1,45 \pm ,82$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $2,85 \pm ,38$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,01$). Grup Faaliyetlerine Katılma alanında Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $1,00 \pm ,00$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $2,08 \pm ,64$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,01$). Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $1,00 \pm ,63$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $1,85 \pm ,55$ olarak, bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,01$). Bencillik alanında Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $2,73 \pm ,1,90$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $4,08 \pm 1,44$ olarak, bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). Kontrol Grubundaki Engelli

Çocukların sontest ortalamaları $2,36 \pm 1,96$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $4,31 \pm 1,32$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p < 0,05$). Sosyal Olgunluk alanında Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $3,27 \pm 1,90$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $3,23 \pm 2,20$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p > 0,05$). Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $4,64 \pm 1,96$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $4,46 \pm 2,03$ olarak, bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p > 0,05$). Sosyalleşme alt maddelerinin toplam puanlarının ortalamalarına göre bakıldığında; Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların öntest ortalamaları $18,27 \pm 4,27$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların öntest ortalamaları $29,23 \pm 3,52$ olarak bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p < 0,01$). Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların sontest ortalamaları $20,55 \pm 3,88$ olarak, Kontrol Grubundaki Normal Çocukların sontest ortalamaları $30,77 \pm 3,39$ olarak, bulunmuştur. Her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p < 0,01$).

Tablo 21:Deney ve Kontrol Grubundaki Çocukların Sosyalleşme Alt Maddelerinin Öntest Ve Sontest Anne-Baba Görüşlerini İçeren Verilerin Wilcoxon-Npar Test'e Göre Ortalama Puan Farklarının Ve Grup İçindeki Anlamlılık Düzeylerinin Karşılaştırılması

Gruplar		N	$\bar{x}$		Fark	P
			Öntest	Sontest		
DGEÇ	İB	14	1,00 ± ,55	1,71 ± ,47	,71**	,004
	BDA		4,00 ± 1,80	7,57 ± 1,45	3,57**	,001
	BFO		9,57 ± 3,11	11,14 ± 2,38	2,57*	,042
	BE		1,86 ± ,86	2,79 ± ,43	,93**	,008
	GFK		1,21 ± ,70	2,07 ± ,27	,86**	,003
	BNC		,93 ± 1,33	4,14 ± 1,41	3,21**	,002
	SO		,93 ± 1,86	5,71 ± 1,07	4,78**	,001
	TOPLAM		19,50 ± 4,64	35,14 ± 3,57	15,64**	,001
DGNCÇ	İB	10	1,10 ± ,32	1,80 ± ,42	,70**	,008
	BDA		5,10 ± 1,45	6,60 ± 2,32	1,50	,131
	BFO		8,80 ± 2,39	10,50 ± 3,03	1,70	,141
	BE		2,50 ± ,97	2,90 ± ,32	,40	,102
	GFK		1,70 ± ,48	2,10 ± ,32	,40*	,046
	BNC		3,90 ± 1,45	4,10 ± 1,45	,20	,888
	SO		2,20 ± 2,25	4,20 ± 2,35	2,00*	,033
	TOPLAM		25,30 ± 4,55	32,20 ± 5,47	6,90**	,008
KGEÇ	İB	11	1,00 ± ,00	1,00 ± ,45	0,0	1,000
	BDA		4,00 ± 2,14	3,09 ± ,1,22	,91	,109
	BFO		7,55 ± 2,34	7,36 ± 2,42	,19	,739
	BE		1,73 ± ,90	2,00 ± 1,00	,17	,257
	GFK		1,36 ± ,50	1,27 ± ,65	,09	,317
	BNC		1,31 ± 1,76	2,27 ± 1,90	,96	,336
	SO		2,64 ± 3,20	3,45 ± 3,14	,81*	,039
	TOPLAM		20,00 ± 4,77	20,18 ± 5,15	,18	,943
KGNÇ	İB	13	1,54 ± ,52	1,54 ± ,52	0,0	1,000
	BDA		4,77 ± 1,88	5,00 ± 2,08	,23	,496
	BFO		9,54 ± 2,50	9,46 ± 2,18	,08	1,000
	BE		2,54 ± ,66	2,54 ± ,78	0,0	1,000
	GFK		1,92 ± ,76	1,77 ± ,44	,15	,317
	BNC		2,38 ± 1,33	3,08 ± 1,98	,70	,098

	SO		3,00 ± 2,16	3,00 ± 2,68	0,0	1,000
	TOPLAM		25,69 ± 2,46	26,38 ± 5,77	,67	,454

(*p<0.05) düzeyinde anlamlı (** p<0.01) düzeyinde anlamlı

Tablo 21’de Deney ve Kontrol Grubundaki Çocukların Sosyalleşme Alt Maddelerinin Öntest ve Sontest Anne-Baba görüşlerini içeren verilerin Wilcoxon-NPar test’e göre ortalama Puan grup içindeki farklarının anlamlılık düzeylerinin karşılaştırılması görülmektedir. Deney Grubundaki Engelli Çocuk (DGEÇ) “İşbirliği” alanındaki öntest ortalaması $1,00 \pm ,55$ iken bu değer in sontest’te $1,71 \pm ,47$ ye yükseldiği ve iki sonuç arasında ,71 puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0.01$). DGEÇ “Başkalarını Dikkate Alma” alanındaki öntest ortalaması $4,00 \pm 1,80$ iken bu değer in sontest’te $7,57 \pm 1,45$ ’e yükseldiği ve iki sonuç arasında 3,57 puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0.01$). DGEÇ “Başkalarının Farkında Olma” alanındaki öntest ortalaması $9,57 \pm 3,11$ iken bu değer in sontest’te $11,14 \pm 2,38$ ’e yükseldiği ve iki sonuç arasında 2,57 puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0.05$). DGEÇ “Başkalarıyla Etkileşim” alanındaki öntest ortalaması $1,86 \pm ,86$ iken bu değer in sontest’te $2,79 \pm ,43$ ’e yükseldiği ve iki sonuç arasında ,93 puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0.01$). DGEÇ “Gurup Faaliyetlerine Katılma” alanındaki öntest ortalaması $1,21 \pm ,70$ iken bu değer in sontest’te $2,07 \pm ,27$ ’e yükseldiği ve iki sonuç arasında ,86 puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0.01$). DGEÇ “Bencillik” alanındaki öntest ortalaması $,93 \pm 1,33$ iken bu değer in sontest’te $4,14 \pm 1,41$ ’e yükseldiği ve iki sonuç arasında 3,21 puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0.01$). DGEÇ “Sosyal Olgunluk” alanındaki öntest ortalaması $,93 \pm 1,86$ iken bu değer in sontest’te $5,71 \pm 1,07$ ’ye yükseldiği ve iki sonuç arasında 4,78 puanlık bir fark

olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görölmektedir ($p<0.01$). DGEÇ Toplamdaki öntest ortalaması $19,50 \pm 4,64$ iken bu değerin sontest'te $35,14 \pm 3,57$ 'ye yükseldiği ve iki sonuç arasında 15,64 puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görölmektedir ($p<0,01$).

Deney Grubundaki Normal Çocuk (DGNÇ) “İşbirliği” alanındaki öntest ortalaması $1,10 \pm ,32$ iken bu değerin sontest'te $1,80 \pm ,42$ ye yükseldiği ve iki sonuç arasında ,70 puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görölmektedir ($p<0.01$). DGNÇ “Başkalarını Dikkate Alma” alanındaki öntest ortalaması $5,10 \pm 1,45$ iken bu değerin sontest'te $6,60 \pm 2,62$ 'ye yükseldiği ve iki sonuç arasında 1,50 puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görölmemektedir ($p>0.05$). DGNÇ “Başkalarının Farkında Olma” alanındaki öntest ortalaması $8,80 \pm 2,39$ iken bu değerin sontest'te $10,50 \pm 3,03$ 'e yükseldiği ve iki sonuç arasında 1,70 puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görölmemektedir ($p>0.05$). DGNÇ “Başkalarıyla Etkileşim” alanındaki öntest ortalaması $2,50 \pm ,97$ iken bu değerin sontest'te $2,90 \pm ,32$ 'ye yükseldiği ve iki sonuç arasında ,40 puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görölmemektedir ($p>0.05$). DGNÇ “Gurup Faaliyetlerine Katılma” alanındaki öntest ortalaması $1,70 \pm ,48$ iken bu değerin sontest'te $2,10 \pm ,32$ 'ye yükseldiği ve iki sonuç arasında ,40 puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görölmektedir ($p<0.05$). DGNÇ “Bencillik” alanındaki öntest ortalaması $3,90 \pm 1,45$ iken bu değerin sontest'te $4,10 \pm 1,45$ 'e yükseldiği ve iki sonuç arasında 1,20 puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görölmemektedir ($p>0.05$). DGNÇ “Sosyal Olgunluk” alanındaki öntest ortalaması $2,20 \pm 2,25$ iken bu değerin sontest'te $4,20 \pm 2,35$ 'e yükseldiği ve iki sonuç arasında 2,20 puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görölmektedir ($p<0.05$). DGNÇ Toplamdaki öntest ortalaması $25,30 \pm$

4,55 iken bu değerin sontest'te $32,20 \pm 5,47$ 'ye yükseldiği ve iki sonuç arasında 6,90 puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görölmektedir ($p < 0,01$).

Kontrol Grubundaki Engelli Çocuk (KGEÇ) "İşbirliği" alanındaki öntest ortalaması $1,00 \pm ,00$ iken bu değerin sontest'te $1,00 \pm ,00$ olduğu ve iki sonuç arasında bir fark olmadığı, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görölmemektedir ($p > 0,05$). KGEÇ "Başkalarını Dikkate Alma" alanındaki öntest ortalaması $4,00 \pm 2,14$ iken bu değerin sontest'te $3,09 \pm 1,22$ 'ye gerilediği ve iki sonuç arasında ,91 puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görölmemektedir ($p > 0,05$). KGEÇ "Başkalarının Farkında Olma" alanındaki öntest ortalaması $7,55 \pm 2,34$ iken bu değerin sontest'te $7,36 \pm 2,42$ 'ye gerilediği ve iki sonuç arasında ,19 puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görölmemektedir ($p > 0,05$). KGEÇ "Başkalarıyla Etkileşim" alanındaki öntest ortalaması $1,73 \pm ,90$ iken bu değerin sontest'te $2,00 \pm 1,00$ 'a yükseldiği ve iki sonuç arasında ,17 puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görölmemektedir ($p > 0,05$). KGEÇ "Gurup Faaliyetlerine Katılma" alanındaki öntest ortalaması $1,36 \pm ,50$ iken bu değerin sontest'te $1,27 \pm ,65$ 'e gerilediği ve iki sonuç arasında ,09 puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görölmektedir ($p > 0,05$). KGEÇ "Bencillik" alanındaki öntest ortalaması $1,31 \pm 1,76$ iken bu değerin sontest'te $2,27 \pm 1,90$ 'a yükseldiği ve iki sonuç arasında ,96 puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görölmemektedir ($p > 0,05$). KGEÇ "Sosyal Olgunluk" alanındaki öntest ortalaması $2,64 \pm 3,20$ iken bu değerin sontest'te $3,45 \pm 3,14$ 'e yükseldiği ve iki sonuç arasında ,81 puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görölmemektedir ($p > 0,05$). KGEÇ Toplamdaki öntest ortalaması $20,00 \pm 4,75$ iken bu değerin sontest'te $20,18 \pm 5,15$ 'e yükseldiği ve iki sonuç arasında ,18 puanlık bir fark olduğu,

çocukların öntest ve sontest puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$).

Kontrol Grubundaki Normal Çocuk (KGNC) “İşbirliği” alanındaki öntest ortalaması $1,54 \pm ,52$ iken bu değer in sontest’te $1,54 \pm ,51$ olduğu ve iki sonuç arasında bir fark olmadığı, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). KGNC “Başkalarını Dikkate Alma” alanındaki öntest ortalaması $4,77 \pm 1,88$ iken bu değer in sontest’te $5,00 \pm 2,08$ ’e yükseldiği ve iki sonuç arasında ,23 puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). KGNC “Başkalarının Farkında Olma” alanındaki öntest ortalaması $9,54 \pm 2,50$ iken bu değer in sontest’te $9,46 \pm 2,18$ ’e gerilediği ve iki sonuç arasında ,08 puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). KGNC “Başkalarıyla Etkileşim” alanındaki öntest ortalaması $2,54 \pm ,50$ iken bu değer in sontest’te $2,54 \pm ,78$ ’olduğu ve iki sonuç arasında bir fark olmadığı, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). KGNC “Gurup Faaliyetlerine Katılma” alanındaki öntest ortalaması $1,92 \pm ,76$ iken bu değer in sontest’te $1,77 \pm ,44$ ’e gerilediği ve iki sonuç arasında ,15 puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). KGNC “Bencilik” alanındaki öntest ortalaması $2,38 \pm 1,33$ iken bu değer in sontest’te $3,08 \pm 1,98$ ’e yükseldiği ve iki sonuç arasında ,70 puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). KGNC “Sosyal Olgunluk” alanındaki öntest ortalaması $3,00 \pm 2,46$ iken bu değer in sontest’te $3,00 \pm 2,68$ ’olduğu ve iki sonuç arasında bir fark olmadığı, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). KGNC Toplamdaki öntest ortalaması $25,69 \pm 2,46$ iken bu değer in sontest’te $26,38 \pm 5,77$ ’e yükseldiği ve iki sonuç arasında ,67 puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$).

Tablo 22:Deney ve Kontrol Grubundaki Çocukların Sosyalleşme Alt Maddelerinin Öntest Ve Sontest Öğretmen Görüşlerini İçeren Verilerin Wilcoxon-Npar Test'e Göre Ortalama Puan Farklarının Grup İçi Anlamlılık Düzeylerinin Karşılaştırılması

Gruplar		N	$\bar{x}$		Fark	P
			Öntest	Sontest		
DGEÇ	İB	14	,86 ± ,53	1,71 ± ,47	,85**	,001
	BDA		2,79 ± 1,89	6,57 ± 1,45	3,78**	,001
	BFO		10,86 ± 2,38	11,14 ± 2,38	,28	,796
	BE		1,43 ± 1,09	2,71 ± ,47	1,28**	,005
	GFK		1,21 ± ,58	2,29 ± ,61	1,08**	,001
	BNC		2,36 ± 2,06	5,00 ± ,00	2,64**	,005
	SO		2,29 ± 2,30	5,64 ± 1,08	3,35**	,003
	TOPLAM		18,57 ± 6,02	34,79 ± 4,41	16,22**	,001
DGNÇ	İB	10	1,70 ± ,48	1,90 ± ,32	,20	,317
	BDA		5,20 ± 1,93	8,90 ± 1,42	3,70*	,010
	BFO		10,50 ± 3,03	14,40 ± 1,26	3,90*	,011
	BE		3,00 ± ,00	3,00 ± ,00	0,0	1,000
	GFK		2,20 ± ,42	2,60 ± ,52	,40*	,046
	BNC		3,50 ± 1,58	4,40 ± 1,26	,90	,083
	SO		3,70 ± 1,83	5,20 ± 1,69	1,50*	,041
	TOPLAM		29,20 ± 3,94	40,40 ± 3,78	11,20**	,007
KGEÇ	İB	11	,82 ± ,40	,73 ± ,47	,09	,317
	BDA		2,45 ± ,93	2,82 ± ,60	,37	,157
	BFO		7,36 ± 2,42	7,55 ± 1,21	,19	,892
	BE		1,00 ± ,45	1,45 ± ,82	,45	,059
	GFK		1,00 ± ,00	1,00 ± ,63	0,0	1,000
	BNC		2,73 ± 1,90	2,36 ± 1,96	,37	,414
	SO		3,27 ± 1,90	4,64 ± 1,96	1,37	,101
	TOPLAM		18,27 ± 4,27	20,55 ± 3,88	2,28*	,040
KGNÇ	İB	13	1,54 ± ,52	1,62 ± ,51	,08	,655
	BDA		6,92 ± 1,75	6,62 ± 1,50	,30	,317
	BFO		9,46 ± 2,18	9,08 ± 1,44	,38	,480
	BE		2,54 ± ,66	2,85 ± ,38	,31	,157
	GFK		2,08 ± ,64	1,85 ± ,55	,23	,317
	BNC		4,08 ± 1,44	4,31 ± 1,32	,23	,655
	SO		3,23 ± 2,20	4,46 ± 2,03	1,23*	,026

	TOPLAM		29,23 ± 3,52	30,77 ± 3,39	1,54	,065
--	---------------	--	--------------	--------------	------	-------------

*P< 0.05 düzeyinde anlamlı

** P< 0.01 düzeyinde anlamlı

Tablo 22’de Deney ve Kontrol Grubundaki Çocukların Sosyalleşme Alt Maddelerinin Öntest ve Sontest Sınıf Öğretmenlerinin görüşlerini içeren verilerin Wilcoxon-NPar test’e göre ortalama puanlarının grup içindeki farklarının anlamlılık düzeylerinin karşılaştırılması görülmektedir. DGEÇ “İşbirliği” alanındaki öntest ortalaması ,86 ± ,53 iken bu değer son test’te 1,71 ± ,47 ye yükseldiği ve iki sonuç arasında ,85 puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir (p<0.01). DGEÇ “Başkalarını Dikkate Alma” alanındaki öntest ortalaması 2,79 ± 1,89 iken bu değer son test’te 6,57 ± 1,45’e yükseldiği ve iki sonuç arasında 3,78 puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir (p<0.01). DGEÇ “Başkalarının Farkında Olma” alanındaki öntest ortalaması 10,86 ± 2,38 iken bu değer son test’te 11,14 ± 2,38’e yükseldiği ve iki sonuç arasında ,28 puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir (p>0.05). DGEÇ “Başkalarıyla Etkileşim” alanındaki öntest ortalaması 1,43 ± ,1,09 iken bu değer son test’te 2,71 ± ,47’e yükseldiği ve iki sonuç arasında 1,28 puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir (p<0.01). DGEÇ “Gurup Faaliyetlerine Katılma” alanındaki öntest ortalaması 1,21 ± ,58 iken bu değer son test’te 2,29 ± ,61’e yükseldiği ve iki sonuç arasında 1,08 puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir (p<0.01). DGEÇ “Bencillik” alanındaki öntest ortalaması 2,36 ± 2,06 iken bu değer son test’te 5,00 ± ,00’a yükseldiği ve iki sonuç arasında 2,64 puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir (p<0.01). DGEÇ “Sosyal Olgunluk” alanındaki öntest ortalaması 2,29 ± 2,30 iken bu değer son test’te 5,61 ± 1,08’e yükseldiği ve iki sonuç arasında 3,35 puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark

görülmektedir ($p<0.01$). DGEÇ Toplamdaki öntest ortalaması $18,57 \pm 6,02$ iken bu değer in sontest'te $34,79 \pm 4,41$ 'e yükseldiği ve iki sonuç arasında $16,22$ puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,01$).

DGNÇ “İşbirliği” alanındaki öntest ortalaması $1,70 \pm ,48$ iken bu değer in sontest'te $1,90 \pm ,32$ ye yükseldiği ve iki sonuç arasında $,20$ puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0.05$). DGNÇ “Başkalarını Dikkate Alma” alanındaki öntest ortalaması $5,20 \pm 1,93$ iken bu değer in sontest'te $8,90 \pm 1,42$ 'ye yükseldiği ve iki sonuç arasında $3,70$ puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0.05$). DGNÇ “Başkalarının Farkında Olma” alanındaki öntest ortalaması $10,50 \pm 3,03$ iken bu değer in sontest'te $14,40 \pm 1,26$ 'ya yükseldiği ve iki sonuç arasında $3,90$ puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0.05$). DGNÇ “Başkalarıyla Etkileşim” alanındaki öntest ortalaması $3,00 \pm ,00$ iken bu değer in sontest'te $3,00 \pm ,00$ olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0.05$). DGNÇ “Grup Faaliyetlerine Katılma” alanındaki öntest ortalaması $2,20 \pm ,42$ iken bu değer in sontest'te $2,60 \pm ,52$ 'ye yükseldiği ve iki sonuç arasında $,40$ puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0.05$). DGNÇ “Bencilik” alanındaki öntest ortalaması $3,50 \pm 1,58$ iken bu değer in sontest'te $4,40 \pm 1,26$ 'ya yükseldiği ve iki sonuç arasında $,90$ puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0.05$). DGNÇ “Sosyal Olgunluk” alanındaki öntest ortalaması $3,70 \pm 1,83$ iken bu değer in sontest'te $5,20 \pm 1,69$ 'a yükseldiği ve iki sonuç arasında $1,50$ puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0.05$). DGNÇ Toplamdaki öntest ortalaması $29,20 \pm 3,94$ iken bu değer in sontest'te $40,40 \pm 3,78$ 'e yükseldiği ve iki sonuç arasında $11,20$ puanlık bir fark

olduğu, çocukların öntest ve sontest puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görölmektedir ($p < 0,01$).

KGEÇ “İşbirliği” alanındaki öntest ortalaması $,82 \pm ,40$ iken bu değerin sontest’te $,73 \pm ,47$ ’ye gerilediği ve iki sonuç arasında $,09$ puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görölmemektedir ($p > 0,05$). KGEÇ “Başkalarını Dikkate Alma” alanındaki öntest ortalaması $2,45 \pm ,93$ iken bu değerin sontest’te $2,82 \pm ,60$ ’a gerilediği ve iki sonuç arasında $,37$ puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görölmemektedir ($p > 0,05$). KGEÇ “Başkalarının Farkında Olma” alanındaki öntest ortalaması $7,36 \pm 2,42$ iken bu değerin sontest’te $7,55 \pm 1,21$ ’e yükseldiği ve iki sonuç arasında $,19$ puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görölmemektedir ($p > 0,05$). KGEÇ “Başkalarıyla Etkileşim” alanındaki öntest ortalaması $1,00 \pm ,45$ iken bu değerin sontest’te $1,45 \pm ,82$ ’ye yükseldiği ve iki sonuç arasında $,45$ puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görölmemektedir ($p > 0,05$). KGEÇ “Gurup Faaliyetlerine Katılma” alanındaki öntest ortalaması $1,00 \pm ,00$ iken bu değerin sontest’te $1,00 \pm ,63$ olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görölmektedir ($p > 0,05$). KGEÇ “Bencillik” alanındaki öntest ortalaması $2,73 \pm 1,90$ iken bu değerin sontest’te $2,36 \pm 1,96$ ’ya gerilediği ve iki sonuç arasında $,37$ puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görölmemektedir ($p > 0,05$). KGEÇ “Sosyal Olgunluk” alanındaki öntest ortalaması $3,27 \pm 1,290$ iken bu değerin sontest’te $4,64 \pm 1,96$ ’ya yükseldiği ve iki sonuç arasında $1,37$ puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görölmemektedir ($p > 0,05$). KGEÇ Toplamdaki öntest ortalaması $18,27 \pm 4,27$ iken bu değerin sontest’te $20,55 \pm 3,88$ ’e yükseldiği ve iki sonuç arasında $2,28$ puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görölmektedir ($p < *0,05$).

KGNC “İşbirliği” alanındaki öntest ortalaması $1,54 \pm ,52$ iken bu değerin sontest’te $1,62 \pm ,51$ ’e yükseldiği ve iki sonuç arasında ,08 puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0.05$). KGNC “Başkalarını Dikkate Alma” alanındaki öntest ortalaması $6,92 \pm 1,75$ iken bu değerin sontest’te $6,62 \pm 1,50$ ’ye gerilediği ve iki sonuç arasında ,30 puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0.05$). KGNC “Başkalarının Farkında Olma” alanındaki öntest ortalaması $9,46 \pm 2,18$ iken bu değerin sontest’te $9,08 \pm 1,44$ ’e gerilediği ve iki sonuç arasında ,38 puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0.05$). KGNC “Başkalarıyla Etkileşim” alanındaki öntest ortalaması $2,54 \pm ,6$ iken bu değerin sontest’te $2,85 \pm ,38$ ’e yükseldiği ve iki sonuç arasında ,31 puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0.05$). KGNC “Grup Faaliyetlerine Katılma” alanındaki öntest ortalaması $2,08 \pm ,64$ iken bu değerin sontest’te $1,857 \pm ,55$ ’e gerilediği ve iki sonuç arasında ,23 puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0.05$). KGNC “Bencillik” alanındaki öntest ortalaması $4,08 \pm 1,44$ iken bu değerin sontest’te $4,31 \pm 1,32$ ’ye yükseldiği ve iki sonuç arasında ,23 puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0.05$). KGNC “Sosyal Olgunluk” alanındaki öntest ortalaması $3,23 \pm 2,20$ iken bu değerin sontest’te $4,46 \pm 2,03$ ’e yükseldiği ve iki sonuç arasında 1,23 puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p<0.05$). KGNC Toplamdaki öntest ortalaması $29,23 \pm 3,52$ iken bu değerin sontest’te $30,77 \pm 3,39$ ’a yükseldiği ve iki sonuç arasında 1,54 puanlık bir fark olduğu, çocukların öntest ve sontest puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$).

Tablo 23: Deney ve Kontrol Grubundaki Çocukların Cinsiyete göre AAMD-BS Sosyalleşme Alt Maddelerinin Öntest ve Sontest Anne-Baba Görüşlerini İçeren Verilerin Wilcoxon-Npar Test'e Göre Ortalama Puanlarının Farklarının Ve Anlamlılık Düzeyi Karşılaştırılması

GRUPLAR	MADDELER	N	ERKEK				KIZ					
			Ortalama		Fark	P	N	Ortalama		Fark	P	
			Öntest	Sontest				Öntest	Sontest			
DENEY GRUBU	Engelli Çocuk	İB	11	1,00 ± ,63	1,73 ± ,46	,73	,011*	3	1,00 ± ,00	1,67 ± ,57	,67	,157
		BDA	11	4,27 ± 1,95	7,64 ± 1,62	3,37	,003**	3	3,00 ± ,00	7,33 ± ,57	4,33	,102
		BFO	11	9,27 ± 2,97	10,82 ± 2,35	1,55	,068	3	10,67 ± 4,04	12,33 ± 2,51	1,66	,317
		BE	11	1,73 ± ,90	2,82 ± 2,35	1,09	,010*	3	2,33 ± ,57	2,67 ± ,57	,34	,564
		GFK	11	1,18 ± ,75	2,09 ± ,30	,91	,008**	3	1,33 ± ,57	2,00 ± ,00	,67	,157
		BNC	11	1,09 ± 1,30	4,18 ± 1,40	3,09	,007**	3	,33 ± 1,52	4,00 ± 1,73	3,67	,102
		SO	11	1,09 ± 2,02	5,64 ± 1,20	4,55	,005**	3	,33 ± 1,15	6,00 ± ,00	5,67	,102
		TOPLAM	11	19,64 ± 4,86	34,91 ± 3,61	15,27	,003**	3	19,00 ± 4,58	36,00 ± 4,00	17,00	,109
	Normal Çocuk	İB	5	1,00 ± ,00	1,80 ± ,44	,80	,046*	5	1,20 ± ,44	1,80 ± ,44	,60	,083
		BDA	5	4,80 ± 1,30	7,80 ± 1,48	3,00	,059	5	5,40 ± 1,67	5,40 ± 2,51	,00	1,00
		BFO	5	8,00 ± 2,02	10,20 ± 3,42	2,20	,180	5	9,60 ± 2,51	10,80 ± 2,95	1,20	,655
		BE	5	2,20 ± 1,30	2,80 ± ,44	,60	,180	5	2,80 ± ,44	3,00 ± ,00	,20	,317
		GFK	5	1,60 ± ,54	2,00 ± ,00	,40	,157	5	1,80 ± ,44	2,20 ± ,44	,40	,157
		BNC	5	4,00 ± 1,41	4,40 ± 1,34	,40	,785	5	3,80 ± 1,64	3,80 ± 1,64	,00	1,00
SO		5	2,60 ± 1,90	6,00 ± ,00	3,40	,059	5	1,80 ± 2,68	2,40 ± 2,07	,60	,414	
TOPLAM		5	24,20 ± 4,32	35,00 ± 5,24	10,80	,043*	5	26,40 ± 4,98	29,40 ± 4,50	3,00	,102	
KONTROL GRUBU	Engelli Çocuk	İB	7	1,00 ± ,00	,86 ± ,37	,14	,317	4	1,00 ± ,00	1,25 ± ,50	,25	,317
		BDA	7	3,43 ± 2,07	2,71 ± 1,25	,72	,180	4	5,00 ± 2,16	3,75 ± ,95	1,25	,317
		BFO	7	8,14 ± 1,95	7,71 ± 2,28	,43	,655	4	6,50 ± 2,88	6,75 ± 2,87	,25	,317
		BE	7	1,57 ± ,78	1,71 ± ,95	,14	,564	4	2,00 ± 1,15	2,50 ± 1,00	,50	,317
		GFK	7	1,29 ± ,48	1,14 ± ,69	,15	,317	4	1,50 ± ,57	1,50 ± ,57	,00	1,00
		BNC	7	2,00 ± 1,52	2,14 ± 1,34	,14	,705	4	1,75 ± 2,36	2,50 ± 2,88	,75	,317
		SO	7	3,71 ± 2,75	4,71 ± 2,15	1,00	,109	4	,75 ± 3,40	1,25 ± 3,59	,50	,157

	TOPLAM	7	21,44 ± 4,45	20,71 ± 3,90	,73	,680	4	18,00 ± 5,29	19,25 ± 7,50	1,25	,593
Normal Çocuk	İB	6	1,50 ± ,54	1,50 ± ,54	,00	1,00	7	1,57 ± ,53	1,57 ± ,53	,00	1,00
	BDA	6	4,33 ± 1,75	4,83 ± 1,72	,50	,180	7	5,14 ± 2,03	5,14 ± 2,47	,00	1,00
	BFO	6	8,83 ± 2,13	9,00 ± 1,54	,17	,655	7	10,14 ± 2,79	9,86 ± 2,67	,28	,655
	BE	6	2,33 ± ,81	2,33 ± ,81	,00	1,00	7	2,71 ± ,48	2,71 ± ,75	,00	1,00
	GFK	6	2,00 ± ,89	1,83 ± ,40	,17	,102	7	1,86 ± ,69	1,71 ± ,48	,05	,317
	BNC	6	2,67 ± 1,96	3,17 ± 2,13	,50	,317	7	2,14 ± ,37	3,00 ± 2,00	,86	,194
	SO	6	4,50 ± 2,34	4,67 ± 3,26	,17	,655	7	1,71 ± ,75	1,57 ± ,53	,14	,317
	TOPLAM	6	26,17 ± 2,04	27,33 ± 6,31	1,16	,292	7	25,29 ± 2,87	25,57 ± 5,62	,28	,833

(** p<0.01) düzeyinde anlamlı (*p<0.05) düzeyinde anlamlı

Tablo 23'te Deney ve Kontrol Grubundaki Çocukların Cinsiyete göre AAMD-BS Sosyalleşme Alt Maddelerinin Öntest ve Sontest Anne-Baba görüşlerini içeren verilerin Wilcoxon-NPar test'e göre ortalama Puan farklarının ve anlamlılık düzeyi karşılaştırılması görülmektedir. Deney Grubundaki Engelli Çocuk (DGEÇ) "İşbirliği" alanında erkek çocukların öntest ortalaması $1,00 \pm ,63$ iken bu değer in sontest'te $1,73 \pm ,46$ 'ya yükseldiği iki testin sonuçları arasında ,73 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p<0.05$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $1,00 \pm ,00$ iken bu değer in sontest'te $1,67 \pm ,57$ 'ye yükseldiği iki testin sonuçları arasında ,67 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. "Başkalarını Dikkate Alma" alanında erkek çocukların öntest ortalaması $4,27 \pm 1,95$ iken bu değer in sontest'te $7,64 \pm 1,62$ 'ye yükseldiği iki testin sonuçları arasında 3,37 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p<0.01$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $3,00 \pm ,00$ iken bu değer in sontest'te $7,33 \pm ,57$ 'ye yükseldiği iki testin arasında 4,33 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. "Başkalarının Farkında Olma" alanında erkek çocukların öntest ortalaması $9,27 \pm 2,97$ iken bu değer in sontest'te $10,82 \pm 2,35$ 'e yükseldiği iki testin sonuçları arasında 1,55 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $10,67 \pm 4,14$ iken bu değer in sontest'te $12,33 \pm 2,51$ 'e yükseldiği iki testin sonuçları arasında 1,66 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. "Başkalarıyla Etkileşim" alanında erkek çocukların öntest ortalaması $1,73 \pm ,90$ iken bu değer in sontest'te $2,82 \pm 2,35$ 'e yükseldiği iki testin sonuçları arasında 1,09 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p<0.05$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $2,33 \pm ,57$ iken bu değer in sontest'te $2,67 \pm ,57$ 'e yükseldiği iki testin sonuçları arasında ,34 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. " Grup Faaliyetlerine Katılma" alanında erkek çocukların öntest ortalaması $1,18 \pm ,75$ iken bu değer in sontest'te $2,09 \pm ,30$ 'a yükseldiği iki testin sonuçları arasında ,91 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p<0.01$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $1,33 \pm ,57$ iken bu değer in sontest'te $2,00 \pm ,00$ 'a yükseldiği iki testin sonuçları arasında ,67 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. "Bencillik" alanında erkeklerin öntest ortalaması $1,09 \pm 1,30$ iken bu değer in sontest'te $4,18 \pm 1,40$ 'a yükseldiği

iki testin sonuçları arasında 3,09 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p<0.05$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $,33 \pm ,52$ iken bu değer in sontest'te $3,00 \pm 1,73$ 'e yükseldiği iki testin sonuçları arasında 2,67 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. “Sosyal Olgunluk” alanında erkek çocukların öntest ortalaması $1,09 \pm 2,02$ iken bu değer in sontest'te $5,64 \pm 1,20$ 'ye yükseldiği iki testin arasında 4,55 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p<0.01$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $,33 \pm 1,15$ iken bu değer in sontest'te $4,00 \pm ,0$ 'a yükseldiği iki testin arasında 3,67 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. Toplam da erkek çocukların öntest ortalaması $19,64 \pm 4,86$ iken bu değer in sontest'te $34,91 \pm 3,61$ 'e yükseldiği iki testin sonuçları arasında 15,27 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p<0.01$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $19,00 \pm 4,58$ iken bu değer in sontest'te $33,00 \pm 4,0$ 'a yükseldiği iki testin arasında 14,0 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir.

Deney Grubundaki Normal Çocuk (DGNÇ) “İşbirliği” alanında erkek çocukların öntest ortalaması $1,00 \pm ,0$ iken bu değer in sontest'te $1,80 \pm ,44$ 'e yükseldiği iki testin sonuçları arasında ,80 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p<0.05$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $1,20 \pm ,44$ iken bu değer in sontest'te $1,80 \pm ,44$ 'e yükseldiği iki testin sonuçları arasında ,60 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. “Başkalarını Dikkate Alma” alanında erkek çocukların öntest ortalaması $4,80 \pm 1,30$ iken bu değer in sontest'te $7,80 \pm 1,48$ 'e yükseldiği iki testin sonuçları arasında 3,0 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $5,40 \pm 1,67$ iken bu değer in sontest'te $5,40 \pm 2,51$ olduğu iki testin arasında bir fark olmadığı, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. “Başkalarının Farkında Olma” alanında erkek çocukların öntest ortalaması $8,00 \pm 2,02$ iken bu değer in sontest'te $10,20 \pm 3,42$ 'ye yükseldiği iki testin sonuçları arasında 2,20 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $9,60 \pm 2,51$ iken bu değer in sontest'te $10,80 \pm 2,95$ 'e yükseldiği iki testin sonuçları arasında 1,20 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. “Başkalarıyla Etkileşim” alanında erkek çocukların öntest ortalaması $2,20 \pm 1,30$ iken bu değer in sontest'te $2,80 \pm$

,44'e yükseldiği iki testin sonuçları arasında ,60 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $2,80 \pm ,44$ iken bu değer in sontest'te $3,00 \pm ,0$ 'e yükseldiği iki testin sonuçları arasında ,20 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. “ Grup Faaliyetlerine Katılma” alanında erkek çocukların öntest ortalaması $1,60 \pm ,54$ iken bu değer in sontest'te $2,00 \pm ,0$ 'a yükseldiği iki testin sonuçları arasında ,40 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $1,80 \pm ,44$ iken bu değer in sontest'te $2,20 \pm ,44$ 'a yükseldiği iki testin sonuçları arasında ,40 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. “Bencilik” alanında erkeklerin öntest ortalaması $4,00 \pm 1,41$ iken bu değer in sontest'te $4,40 \pm 1,34$ 'e yükseldiği iki testin sonuçları arasında ,40 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $3,80 \pm 1,64$ iken bu değer in sontest'te $3,80 \pm 1,64$ olduğu iki testin sonuçları arasında bir fark olmadığı, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. “Sosyal Olgunluk” alanında erkek çocukların öntest ortalaması $2,60 \pm 1,90$ iken bu değer in sontest'te $6,00 \pm 0$ 'a yükseldiği iki testin arasında 3,40 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $1,80 \pm 2,68$ iken bu değer in sontest'te $2,40 \pm 2,07$ 'ye yükseldiği iki testin arasında ,60 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. Toplamda erkek çocukların öntest ortalaması $24,20 \pm 4,32$ iken bu değer in sontest'te $35,00 \pm 5,24$ 'e yükseldiği iki testin sonuçları arasında 10,80 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p<0.05$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $26,40 \pm 4,98$ iken bu değer in sontest'te $29,40 \pm 4,50$ 'ye yükseldiği iki testin arasında 3,0 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir.

Kontrol Grubundaki Engelli Çocuk (KGEÇ) “İşbirliği” alanında erkek çocukların öntest ortalaması $1,00 \pm ,0$ iken bu değer in sontest'te $,86 \pm ,37$ 'ye gerilediği iki testin sonuçları arasında ,14 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $1,00 \pm ,0$ iken bu değer in sontest'te $1,25 \pm ,55$ 'e yükseldiği iki testin sonuçları arasında ,25 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. “Başkalarını Dikkate Alma” alanında erkek çocukların öntest ortalaması 3,43

$\pm 2,07$ iken bu değerin sontest'te $2,71 \pm 1,25$ 'e gerilediği iki testin sonuçları arasında $,72$ puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu; kız çocuklarının ntest ortalaması $5,00 \pm 2,16$ iken bu değerin sontest'te $3,75 \pm ,95$ 'e gerilediği iki testin arasında $1,25$ puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. “Başkalarının Farkında Olma” alanında erkek çocukların ntest ortalaması $8,14 \pm 1,95$ iken bu değerin sontest'te $7,71 \pm 2,28$ 'e gerilediği iki testin sonuçları arasında $,43$ puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu; kız çocuklarının ntest ortalaması $6,50 \pm 2,88$ iken bu değerin sontest'te $6,75 \pm 2,87$ 'e yükseldiği iki testin sonuçları arasında $,25$ puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. “Başkalarıyla Etkileşim” alanında erkek çocukların ntest ortalaması $1,57 \pm ,78$ iken bu değerin sontest'te $1,71 \pm ,95$ 'e yükseldiği iki testin sonuçları arasında $,14$ puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu; kız çocuklarının ntest ortalaması $2,00 \pm 1,15$ iken bu değerin sontest'te $2,50 \pm 1,0$ 'a yükseldiği iki testin sonuçları arasında $,50$ puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. “ Grup Faaliyetlerine Katılma” alanında erkek çocukların ntest ortalaması $1,29 \pm ,48$ iken bu değerin sontest'te $1,14 \pm ,69$ 'a gerilediği iki testin sonuçları arasında $,14$ puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu; kız çocuklarının ntest ortalaması $1,50 \pm ,57$ iken bu değerin sontest'te $1,50 \pm ,57$ olduğu iki testin sonuçları arasında bir fark olmadığı, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. “Bencillik” alanında erkeklerin ntest ortalaması $2,00 \pm 1,52$ iken bu değerin sontest'te $2,14 \pm 1,34$ 'e yükseldiği iki testin sonuçları arasında $,14$ puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu; kız çocuklarının ntest ortalaması $1,75 \pm 2,36$ iken bu değerin sontest'te $2,50 \pm 2,88$ 'e yükseldiği iki testin sonuçları arasında $,75$ puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. “Sosyal Olgunluk” alanında erkek çocukların ntest ortalaması $3,71 \pm 2,75$ iken bu değerin sontest'te $4,71 \pm 2,15$ 'e yükseldiği iki testin arasında 1 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu; kız çocuklarının ntest ortalaması $,75 \pm 3,40$ iken bu değerin sontest'te $1,25 \pm 3,59$ 'a yükseldiği iki testin arasında $,50$ puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. Toplamda erkek çocukların ntest ortalaması $21,44 \pm 4,45$ iken bu değerin sontest'te $20,71 \pm 3,90$ 'a gerilediği iki testin sonuçları arasın-

da ,73 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $18,0 \pm 5,29$ iken bu değer in sontest'te $19,25 \pm 7,50$ 'ye yükseldiği iki testin arasında 1,25 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir.

Kontrol Grubundaki Normal Çocuk (KGNÇ) “İşbirliği” alanında erkek çocukların öntest ortalaması $1,50 \pm ,54$ iken bu değer in sontest'te $1,50 \pm ,54$ ' olduğu iki testin sonuçları arasında bir fark olmadığı, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $1,57 \pm ,53$ iken bu değer in sontest'te $1,57 \pm ,53$ ' olduğu iki testin sonuçları arasında bir fark olmadığı, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. “Başkalarını Dikkate Alma” alanında erkek çocukların öntest ortalaması $4,33 \pm 1,75$ iken bu değer in sontest'te $4,83 \pm 1,72$ 'ye yükseldiği iki testin sonuçları arasında ,50 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $5,14 \pm 2,03$ iken bu değer in sontest'te $5,14 \pm 2,47$ olduğu iki testin arasında bir fark olmadığı, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. “Başkalarının Farkında Olma” alanında erkek çocukların öntest ortalaması $8,83 \pm 2,13$ iken bu değer in sontest'te $9,00 \pm 1,54$ 'e yükseldiği iki testin sonuçları arasında ,17 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $10,14 \pm 2,79$ iken bu değer in sontest'te $9,86 \pm 2,67$ 'e gerilediği iki testin sonuçları arasında ,28 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. “Başkalarıyla Etkileşim” alanında erkek çocukların öntest ortalaması $2,33 \pm ,81$ iken bu değer in sontest'te $2,33 \pm ,81$ olduğu iki testin sonuçları arasında bir fark olmadığı, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $2,71 \pm ,48$ iken bu değer in sontest'te $2,71 \pm ,75$ olduğu iki testin sonuçları arasında bir fark olmadığı, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. “ Grup Faaliyetlerine Katılma” alanında erkek çocukların öntest ortalaması $2,00 \pm ,89$ iken bu değer in sontest'te $1,83 \pm ,40$ 'a gerilediği iki testin sonuçları arasında ,17 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $1,86 \pm ,69$ iken bu değer in sontest'te $1,71 \pm ,48$ 'e gerilediği iki testin sonuçları arasında ,05 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. “Bencillik” alanında erkeklerin öntest ortalaması $2,67 \pm 1,96$ iken bu değer in sontest'te $3,17 \pm 2,13$ 'e yükseldiği

iki testin sonuçları arasında ,50 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $2,14 \pm ,37$ iken bu değer in sontest'te $3,00 \pm 2,0$ 'a yükseldiği iki testin sonuçları arasında ,86 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. “Sosyal Olgunluk” alanında erkek çocukların öntest ortalaması $4,50 \pm 2,04$ iken bu değer in sontest'te $4,67 \pm 3,26$ 'ya yükseldiği iki testin arasında ,17 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $1,71 \pm ,75$ iken bu değer in sontest'te $1,57 \pm ,53$ 'e gerilediği iki testin arasında ,14 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. Toplamda erkek çocukların öntest ortalaması $26,17 \pm 2,04$ iken bu değer in sontest'te $27,33 \pm 6,31$ 'e yükseldiği iki testin sonuçları arasında 1,16 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $25,29 \pm 2,87$ iken bu değer in sontest'te $25,57 \pm 5,62$ 'ye yükseldiği iki testin arasında ,28 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir.

Tablo 24: Deney ve Kontrol Grubundaki Çocukların Cinsiyete göre AAMD-BS Sosyalleşme Alt Maddelerinin Öntest ve Sontest Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerini İçeren Verilerin Wilcoxon-Npar Test'e Göre Ortalama Puan Farklarının Ve Anlamlılık Düzeyi Karşılaştırılması

GRUPLAR	MADDELER	N	ERKEK				KIZ					
			Ortalama		Fark	P	Ortalama		Fark	P		
			Öntest	Sontest			Öntest	Sontest				
DENEY GRUBU	Engelli Çocuk	İB	11	,82 ± ,60	1,64 ± 1,50	,82	,007**	3	1,00 ± ,00	2,00 ± ,00	1,00	,083
		BDA	11	2,36 ± 1,62	6,36 ± 1,20	4,00	,003**	3	4,33 ± 2,30	7,33 ± 2,30	3,00	,083
		BFO	11	7,45 ± 1,80	11,00 ± 2,36	3,55	,010*	3	8,33 ± 1,52	10,33 ± 2,88	2,00	,180
		BE	11	1,36 ± 1,20	2,73 ± ,46	1,37	,014*	3	1,67 ± ,57	2,67 ± ,57	1,00	,083
		GFK	11	1,18 ± ,60	2,36 ± ,67	1,18	,004*	3	1,33 ± ,57	2,00 ± ,00	,67	,157
		BNC	11	2,55 ± 1,91	5,00 ± ,00	2,45	,011*	3	1,67 ± 2,88	5,00 ± ,00	3,33	,157
		SO	11	2,73 ± 2,41	5,64 ± 1,20	2,91	,008**	3	,67 ± ,57	5,67 ± ,57	5,00	,109
		TOPLAM	11	18,45 ± 6,84	34,73 ± 4,24	16,28	003**	3	19,00 ± 1,00	35,00 ± 5,00	16,00	,109
	Normal Çocuk	İB	5	1,80 ± ,44	1,80 ± ,44	,00	1,000	5	1,60 ± ,54	2,00 ± ,00	,40	,157
		BDA	5	4,40 ± 1,94	8,60 ± 3,13	4,20	,066	5	6,00 ± ,73	9,20 ± 1,78	3,20	,059
		BFO	5	10,80 ± 3,70	14,40 ± 1,34	3,60	,066	5	9,20 ± 3,49	14,40 ± 1,34	3,20	,063
		BE	5	3,00 ± ,00	3,00 ± ,00	,00	1,000	5	3,00 ± ,00	3,00 ± ,00	,00	1,000
		GFK	5	2,00 ± ,00	2,20 ± ,44	,20	,317	5	2,40 ± ,54	3,00 ± ,00	,60	,083
		BNC	5	3,20 ± 1,64	3,80 ± 1,64	,60	,317	5	3,80 ± 1,64	5,00 ± ,00	1,20	,157
SO		5	3,80 ± 1,64	6,00 ± ,00	2,20	,066	5	3,60 ± 2,19	4,40 ± 2,19	,80	,317	
TOPLAM		5	29,00 ± 3,46	39,80 ± 4,71	10,80	,066	5	29,40 ± 4,77	41,00 ± 3,00	11,60	,042	
KONTROL GRUBU	Engelli Çocuk	İB	7	,71 ± ,48	,71 ± ,48	,00	1,000	4	1,00 ± ,00	,75 ± ,50	,25	,317
		BDA	7	2,14 ± 1,06	2,71 ± ,75	,57	,157	4	3,00 ± ,00	3,00 ± ,00	,00	1,000
		BFO	7	7,00 ± ,00	7,86 ± 1,46	,86	,157	4	7,00 ± ,00	7,00 ± ,00	,00	1,000
		BE	7	1,00 ± ,57	1,14 ± ,69	,14	,317	4	1,00 ± ,00	2,00 ± ,81	1,00	,102
		GFK	7	1,00 ± ,00	1,00 ± ,57	,00	1,000	4	1,00 ± ,00	1,00 ± ,81	,00	1,000
		BNC	7	2,29 ± 1,97	1,71 ± 1,89	,58	,414	4	3,50 ± 1,73	3,50 ± 1,73	,00	1,000
		SO	7	3,14 ± 2,11	5,29 ± 1,49	2,15	,041*	4	3,50 ± 1,73	3,50 ± 2,38	,00	1,000
		TOPLAM	7	17,29 ± 4,92	20,43 ± 4,50	3,14	,027*	4	20,00 ± 2,44	20,75 ± 3,09	,75	,854
		İB	6	1,50 ± ,54	1,50 ± ,54	,00	1,000	7	1,57 ± ,53	1,71 ± ,48	,14	,564

		BDA	6	6,67 ± 1,63	6,67 ± 1,63	,00	1,000	7	7,14 ± 1,95	6,57 ± 1,51	,57	,317
		BFO	6	8,50 ± 1,64	9,50 ± 1,22	1,00	,157	7	9,14 ± 1,46	8,71 ± 1,60	,43	,317
		BE	6	2,17 ± ,75	2,67 ± ,51	,50	,257	7	2,86 ± ,37	3,00 ± ,00	,14	,317
		GFK	6	2,00 ± ,63	1,83 ± ,75	,17	,705	7	2,14 ± ,69	1,86 ± ,37	,28	,157
		BNC	6	4,50 ± 1,22	3,50 ± 1,64	1,00	,157	7	3,71 ± 1,60	5,00 ± ,00	1,29	,083
		SO	6	3,83 ± 2,78	6,00 ± ,00	2,17	,102	7	2,71 ± 1,60	3,14 ± 1,95	,43	,083
		TOPLAM	6	29,17 ± 2,22	31,67 ± 2,16	2,50	,042*	7	29,29 ± 4,53	30,00 ± 4,20	,71	,524

(** p<0.01) düzeyinde anlamlı (*p<0.05) düzeyinde anlamlı

Tablo 24’de Deney ve Kontrol Grubundaki Çocukların Cinsiyete göre AAMD-BS Sosyalleşme Alt Maddelerinin Öntest ve Sontest Sınıf Öğretmenlerinin görüşlerini içeren verilerin Wilcoxon-NPar test’e göre ortalama Puan farklarının ve anlamlılık düzeyi karşılaştırılması görülmektedir. Deney Grubundaki Engelli Çocuk (DGEÇ) “İşbirliği” alanında erkek çocukların öntest ortalaması $,82 \pm ,60$ iken bu değer in sontest’te $1,64 \pm 1,50$ ’ye yükseldiği iki testin sonuçları arasında $,82$ puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p<0.01$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $1,00 \pm ,00$ iken bu değer in sontest’te $2,00 \pm ,00$ ’a yükseldiği iki testin sonuçları arasında 1 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. “Başkalarını Dikkate Alma” alanında erkek çocukların öntest ortalaması $2,36 \pm 1,62$ iken bu değer in sontest’te $6,36 \pm 1,20$ ’ye yükseldiği iki testin sonuçları arasında 4 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p<0.01$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $4,33 \pm 2,20$ iken bu değer in sontest’te $7,33 \pm 2,30$ ’a yükseldiği iki testin arasında $3,20$ puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. “Başkalarının Farkında Olma” alanında erkek çocukların öntest ortalaması $7,45 \pm 1,80$ iken bu değer in sontest’te $11,00 \pm 2,36$ ’ya yükseldiği iki testin sonuçları arasında $3,55$ puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p<0.05$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $8,33 \pm 1,52$ iken bu değer in sontest’te $10,33 \pm 2,88$ ’e yükseldiği iki testin sonuçları arasında 2 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. “Başkalarıyla Etkileşim” alanında erkek çocukların öntest ortalaması $1,36 \pm 1,20$ iken bu değer in sontest’te $2,73 \pm ,46$ ’ya yükseldiği iki testin sonuçları arasında $1,37$ puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p<0.05$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $1,67 \pm ,57$ iken bu değer in sontest’te $2,67 \pm ,57$ ’e yükseldiği iki testin sonuçları arasında 1 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. “ Grup Faaliyetlerine Katılma” alanında erkek çocukların öntest ortalaması $1,18 \pm ,60$ iken bu değer in sontest’te $2,36 \pm ,67$ ’ye yükseldiği iki testin sonuçları arasında $1,18$ puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p<0.01$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $1,33 \pm ,57$ iken bu değer in sontest’te $2,00 \pm ,00$ ’a yükseldiği iki testin sonuçları arasında $,67$ puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. “Bencilik” alanında erkeklerin öntest ortalaması $2,55 \pm 1,91$ iken bu değer in sontest’te $5,00 \pm 0$ ’a yükseldiği iki testin sonuçları arasında $2,45$ puanlık bir fark olduğu, anlamlılık dü-

zeyinin ($p < 0.05$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $1,67 \pm 2,88$ iken bu değer in sontest'te $5,00 \pm 00$ 'a yükseldiği iki testin sonuçları arasında 3,33 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p > 0.05$) olduğu görülmektedir. “Sosyal Olgunluk” alanında erkek çocukların öntest ortalaması $2,73 \pm 2,41$ iken bu değer in sontest'te $5,64 \pm 1,20$ 'ye yükseldiği iki testin arasında 2,91 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p < 0.01$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $,67 \pm ,57$ iken bu değer in sontest'te $5,67 \pm ,57$ 'ye yükseldiği iki testin arasında 5 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p > 0.05$) olduğu görülmektedir. Toplam da erkek çocukların öntest ortalaması $18,45 \pm 6,84$ iken bu değer in sontest'te $34,73 \pm 4,24$ 'e yükseldiği iki testin sonuçları arasında 16,28 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p < 0.01$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $19,00 \pm 1,0$ iken bu değer in sontest'te $35,00 \pm 5,0$ 'a yükseldiği iki testin arasında 16,0 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p > 0.05$) olduğu görülmektedir.

Deney Grubundaki Normal Çocuk (DGNÇ) “İşbirliği” alanında erkek çocukların öntest ortalaması $1,80 \pm ,44$ iken bu değer in sontest'te $1,80 \pm ,44$ ' olduğu iki testin sonuçları arasında bir fark olmadığı, anlamlılık düzeyinin ($p > 0.05$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $1,60 \pm ,54$ iken bu değer in sontest'te $2,00 \pm ,0$ 'a yükseldiği iki testin sonuçları arasında ,40 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p > 0.05$) olduğu görülmektedir. “Başkalarını Dikkate Alma” alanında erkek çocukların öntest ortalaması $4,40 \pm 1,94$ iken bu değer in sontest'te $8,60 \pm 3,13$ 'e yükseldiği iki testin sonuçları arasında 4,20 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p > 0.05$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $6,00 \pm ,73$ iken bu değer in sontest'te $9,20 \pm 1,78$ 'e yükseldiği iki testin arasında 3,20 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p > 0.05$) olduğu görülmektedir. “Başkalarının Farkında Olma” alanında erkek çocukların öntest ortalaması $10,80 \pm 3,70$ iken bu değer in sontest'te $14,40 \pm 1,34$ 'e yükseldiği iki testin sonuçları arasında 3,60 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p > 0.05$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $9,20 \pm 3,49$ iken bu değer in sontest'te $14,40 \pm 1,34$ 'e yükseldiği iki testin sonuçları arasında 3,20 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p > 0.05$) olduğu görülmektedir. “Başkalarıyla Etkileşim” alanında erkek çocukların öntest ortalaması $3,00 \pm ,00$ iken bu değer in sontest'te $3,00 \pm ,00$ ' olduğu iki testin sonuçları arasında bir fark olmadığı, anlamlılık düzeyinin ($p > 0.05$) olduğu; kız çocukları-

nın öntest ortalaması $3,00 \pm ,00$ iken bu değerin sontest'te $3,00 \pm ,00$ olduğu iki testin sonuçları arasında bir fark olmadığı, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. “Grup Faaliyetlerine Katılma” alanında erkek çocukların öntest ortalaması $2,00 \pm ,00$ iken bu değerin sontest'te $2,20 \pm ,44$ 'e yükseldiği iki testin sonuçları arasında ,20 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $2,40 \pm ,54$ iken bu değerin sontest'te $3,00 \pm ,00$ 'a yükseldiği iki testin sonuçları arasında ,60 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. “Bencilik” alanında erkeklerin öntest ortalaması $3,20 \pm 1,64$ iken bu değerin sontest'te $3,80 \pm 1,64$ 'e yükseldiği iki testin sonuçları arasında ,60 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $3,80 \pm 1,64$ iken bu değerin sontest'te $5,00 \pm ,0$ 'a yükseldiği iki testin sonuçları arasında 1,20 puanlık bir fark olmadığı, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. “Sosyal Olgunluk” alanında erkek çocukların öntest ortalaması $3,80 \pm 1,64$ iken bu değerin sontest'te $6,00 \pm 0$ 'a yükseldiği iki testin arasında 2,20 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $3,60 \pm 2,19$ iken bu değerin sontest'te $4,40 \pm 2,19$ 'a yükseldiği iki testin arasında ,80 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. Toplamda erkek çocukların öntest ortalaması $29,00 \pm 3,46$ iken bu değerin sontest'te $39,80 \pm 4,71$ 'e yükseldiği iki testin sonuçları arasında 10,80 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $29,40 \pm 4,77$ iken bu değerin sontest'te $41,00 \pm 3,00$ 'a yükseldiği iki testin arasında 11,60 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p<0.05$) olduğu görülmektedir.

Kontrol Grubundaki Engelli Çocuk (KGEÇ) “İşbirliği” alanında erkek çocukların öntest ortalaması $,71 \pm ,48$ iken bu değerin sontest'te $,71 \pm ,48$ ' olduğu iki testin sonuçları arasında bir fark olmadığı, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $1,00 \pm ,0$ iken bu değerin sontest'te $,75 \pm ,50$ 'ye gerilediği iki testin sonuçları arasında ,25 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. “Başkalarını Dikkate Alma” alanında erkek çocukların öntest ortalaması $2,14 \pm 1,06$ iken bu değerin sontest'te $2,71 \pm ,75$ 'e yükseldiği iki testin sonuçları arasında ,57 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $3,00 \pm ,00$ iken bu değerin sontest'te $3,00 \pm ,00$ ' olduğu iki testin

arasında bir fark olmadığı, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. “Başkalarının Farkında Olma” alanında erkek çocukların öntest ortalaması $7,00 \pm ,00$ iken bu değer son testte $7,86 \pm 1,46$ 'ya yükseldiği iki testin sonuçları arasında ,86 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $7,00 \pm ,00$ iken bu değer son testte $7, \pm ,00$ olduğu iki testin sonuçları arasında bir fark olmadığı, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. “Başkalarıyla Etkileşim” alanında erkek çocukların öntest ortalaması $1,00 \pm ,57$ iken bu değer son testte $1,14 \pm ,69$ 'a yükseldiği iki testin sonuçları arasında ,14 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $1,00 \pm ,00$ iken bu değer son testte $2,00 \pm 1,00$ 'e yükseldiği iki testin sonuçları arasında 1 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. “Grup Faaliyetlerine Katılma” alanında erkek çocukların öntest ortalaması $1,00 \pm ,00$ iken bu değer son testte $1,00 \pm ,57$ olduğu iki testin sonuçları arasında bir fark olmadığı, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $1,00 \pm ,00$ iken bu değer son testte $1,00 \pm ,81$ olduğu iki testin sonuçları arasında bir fark olmadığı, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. “Bencillik” alanında erkeklerin öntest ortalaması $2,29 \pm 1,97$ iken bu değer son testte $1,71 \pm 1,89$ 'a gerilediği iki testin sonuçları arasında ,58 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $3,50 \pm 1,73$ iken bu değer son testte $3,50 \pm 1,73$ olduğu iki testin sonuçları arasında bir fark olmadığı, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. “Sosyal Olgunluk” alanında erkek çocukların öntest ortalaması $3,14 \pm 2,11$ iken bu değer son testte $5,29 \pm 1,49$ 'a yükseldiği iki testin arasında 2,15 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p<0.05$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $3,50 \pm 1,73$ iken bu değer son testte $3,50 \pm 2,38$ olduğu iki testin arasında bir fark olmadığı, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. Toplamda erkek çocukların öntest ortalaması $17,29 \pm 4,92$ iken bu değer son testte $20,43 \pm 4,50$ 'e yükseldiği iki testin sonuçları arasında 3,14 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p<0.05$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $20,00 \pm 2,44$ iken bu değer son testte $20,75 \pm 3,09$ 'a yükseldiği iki testin sonuçları arasında ,75 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir.

Kontrol Grubundaki Normal Çocuk (KGNC) “İşbirliği” alanında erkek çocukların öntest ortalaması $1,50 \pm ,54$ iken bu değer in sontest’te $1,50 \pm ,54$ olduğu iki testin sonuçları arasında bir fark olmadığı, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $1,57 \pm ,53$ iken bu değer in sontest’te $1,71 \pm ,48$ ’e yükseldiği iki testin sonuçları arasında ,14 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. “Başkalarını Dikkate Alma” alanında erkek çocukların öntest ortalaması $6,67 \pm 1,63$ iken bu değer in sontest’te $6,67 \pm 1,63$ olduğu iki testin sonuçları arasında bir fark olmadığı, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $7,14 \pm 1,95$ iken bu değer in sontest’te $6,57 \pm 1,5$ ’e gerilediği iki testin sonuçları arasında ,57 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. “Başkalarının Farkında Olma” alanında erkek çocukların öntest ortalaması $8,50 \pm 1,64$ iken bu değer in sontest’te $9,50 \pm 1,22$ ’ye yükseldiği iki testin sonuçları arasında 1 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $9,14 \pm 1,46$ iken bu değer in sontest’te $8,71 \pm 1,60$ ’a gerilediği iki testin sonuçları arasında ,43 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. “Başkalarıyla Etkileşim” alanında erkek çocukların öntest ortalaması $2,17 \pm ,75$ iken bu değer in sontest’te $2,67 \pm ,51$ ’e yükseldiği iki testin sonuçları arasında ,50 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $2,86 \pm ,37$ iken bu değer in sontest’te $3,00 \pm ,0$ ’a yükseldiği iki testin sonuçları arasında ,14 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. “ Grup Faaliyetlerine Katılma” alanında erkek çocukların öntest ortalaması $2,00 \pm ,63$ iken bu değer in sontest’te $1,83 \pm ,75$ ’e gerilediği iki testin sonuçları arasında ,17 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $2,14 \pm ,69$ iken bu değer in sontest’te $1,86 \pm ,37$ ’e gerilediği iki testin sonuçları arasında ,28 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. “Bencillik” alanında erkeklerin öntest ortalaması $4,50 \pm 1,22$ iken bu değer in sontest’te $3,50 \pm 1,64$ ’e gerilediği iki testin sonuçları arasında 1 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $3,71 \pm 1,60$ iken bu değer in sontest’te $5,00 \pm 0$ ’a yükseldiği iki testin sonuçları arasında 1,29 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görülmektedir. “Sosyal Olgunluk” alanında erkek çocukların öntest ortalaması $3,83 \pm 2,78$

iken bu değerin sontest'te $6,00 \pm 0$ 'a yükseldiği iki testin arasında 2,17 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $2,71 \pm 1,60$ iken bu değerin sontest'te $3,14 \pm 1,95$ 'e yükseldiği iki testin arasında ,43 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görölmektedir. Toplamda erkek çocukların öntest ortalaması $29,17 \pm 2,22$ iken bu değerin sontest'te $31,67 \pm 2,16$ 'ya yükseldiği iki testin sonuçları arasında 2,50 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu; kız çocuklarının öntest ortalaması $29,29 \pm 4,53$ iken bu değerin sontest'te $30,00 \pm 4,20$ 'ye yükseldiği iki testin arasında ,71 puanlık bir fark olduğu, anlamlılık düzeyinin ($p>0.05$) olduğu görölmektedir.

5.0.TARTIŞMA

Bu çalışmada Kaynaştırılmış Ders Dışı Hareket ve Oyun Etkinliklerinin Sosyal Uyum Bozukluğu olan Çocukların Sosyalleşmelerine etkisinin olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırmada elde edilen bulguların yorumlanmasında bulgulardaki tablo sırası ve çözülmeye çalışılan problem cümleleri bir diziliş oluşturacak şekilde düzenlenmiştir. Buna göre aşağıdaki tartışma dizilisi; 1- deneklerin öğrenmedeki bireysel faktörlerinin bir kısmını oluşturan bilgilerin, yani tablo 1- 3.4'ün yorumlanması, 2- deney ve kontrol gruplarının Anne – Babalarına ve Sınıf Öğretmenlerine uygulanan verilerinin, yani tablo 4 – 22'nin yorumlanması, bu verilerle bağlantılı olarak gruptaki kız ve erkek deneklerin sosyalleşme farklarına da tablo 22 – 24'te bakılmıştır.

Tablo 1'de Deney ve Kontrol Grubundaki çocukların cinsiyete göre dağılımları görülmektedir. Araştırmanın örneklem grubunu; % 60,4'ünü erkeklerin, % 39,4'ünü kızların oluşturduğu tespit edilmiştir. Deney Grubundaki Engelli Çocukların % 22,9'unu erkeklerin, % 6,3'ünü kızların oluşturduğu tespit edilmiştir. Deney Grubundaki Normal Çocukların % 10,4'ünü erkeklerin, % 10,4'ünü kızların oluşturduğu tespit edilmiştir. Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların % 14,6'sını erkeklerin, % 8,3'ünü kızların oluşturduğu tespit edilmiştir. Kontrol Grubundaki Normal Çocukların % 12,5'ini erkeklerin, % 14,6'sını kızların oluşturduğu tespit edilmiştir.

Tablo 2'de Deney ve Kontrol Grubundaki çocukların yaş'a göre dağılımları görülmektedir. Araştırmanın örneklem grubunun % 50'sini 7 yaşında, % 50'sini 8 yaşında ki çocukların oluşturduğu tespit edilmiştir. Deney Grubundaki Engelli Çocukların % 16,7'sinin 7 yaşında, % 12,5'inin 8 yaşında olduğu tespit edilmiştir. Deney Grubundaki Normal Çocukların % 12,5'inin 7 yaşında, % 8,3'ünün 8 yaşında olduğu tespit edilmiştir. Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların % 8,3'ünün 7 yaşında, % 14,6'sının 8 yaşında olduğu tespit edilmiştir. Kontrol Grubundaki Normal Çocukların % 12,5'inin 7 yaşında, % 14,6'sının 8 yaşında olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3.0' da Deney ve Kontrol Gruplarındaki Çocukların Anne ve Babalarının eğitim durumları görülmektedir. Deney ve Kontrol grubundaki çocukların ailelerinin görmüş oldukları eğitim düzeylerinin birbirine benzer olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgulara bakıldığında çocukların uyum problemlerinin oluşmasında ailelerin eğitim düzeylerinin düşük olması, çocukların içinde buldukları durumdan kurtulmalarında on-

lara gerekli ve doğru yardımın yapılamaması, çocukların içinde buldukları durumun yeterince dikkate alınması, sorunların giderilmesinde nasıl bir yol izleneceği hakkında yeterli bilgiye sahip olmamalarının etkisinin olabileceği söylenilebilir (bknz. Tablo 3.0).

Tablo 3.1’de Deney ve Kontrol Gruplarındaki Çocukların Anne ve Babalarının meslek durumları görülmektedir. Deney ve Kontrol grubundaki çocukların ailelerinin yapmakta oldukları mesleklerin birbirine benzer olduğu söylenilebilir (bknz. Tablo 3.1).

Tablo 3.2’de Deney ve Kontrol Gruplarındaki Çocukların kardeş sayıları görülmektedir. Deney ve Kontrol grubundaki çocukların sahip oldukları kardeş sayılarının birbirine yakın olduğu söylenilebilir (bknz. Tablo 3.2).

Tablo 3.3’te Deney ve Kontrol Gruplarındaki Çocukların birlikte kaldıkları ebeveynlerine göre dağılımları görülmektedir. Deney ve Kontrol grubundaki çocukların birlikte kaldıkları ebeveyn dağılımlarının birbirine benzer olduğu söylenilebilir.(bknz. Tablo 3.3).

Tablo 3.4’te Deney ve Kontrol Gruplarındaki Çocukların Aile Aylık Ortalama Gelir Düzeylerine göre dağılımları görülmektedir. Buna göre deney grubundaki 5 kişinin ailesinin aylık ortalama toplam gelirinin asgari ücret olduğu (% 20,8), 14 kişinin ailesinin 7001 – 900 YTL (%58,3), 4 kişinin ailesinin 9001 – 1000 YTL (% 16,7), aylık ortalama gelir düzeyine sahip olduğu görülmüştür. Kontrol grubunda ise, 11 kişinin ailesinin aylık ortalama toplam gelirinin asgari ücret olduğu (% 45,8), 9 kişinin ailesinin 701 – 900 YTL (% 37,5), 4 kişinin ailesinin 901 – 1000 YTL (% 16,7), aylık ortalama gelir düzeyine sahip olduğu görülmüştür. Dağılımlar arasında farklılık olmasına rağmen bu farklılığın çok fazla olmadığı gelir düzeylerinin dağılımlarının da birbirine yakın olduğu söylenilebilir (bknz. Tablo 3.4). Ailelerin gelir düzeylerinin düşük denilebilecek düzeyde olması çocukların gerekli ihtiyaçlarının karşılanamaması ya da karşılanmasının zor olması, çocukların isteklerini ailelerine iletmesi ve aileden bu isteklere olumsuz yanıtlar gelmesi çocukta kendini önemsiz ve değersiz hissetme duygularının oluşmasında ve çocuklarda uyum problemlerinin ortaya çıkmasında etkisinin olabileceği söylenilebilir.

Tablo 5’te Deney ve Kontrol Gruplarındaki Çocukların Ailelerine uygulanan AAMD – BS Sosyalleşme Sıkalasının Alt Maddelerinin Öntest ve Sontest ortalama puan farklarının karşılaştırılması görülmektedir. Buna göre Deney Grubu Engelli Çocukla-

rın Öntest puan ortalaması $19,50 \pm 4,63$ 'iken bu değerın Sontest'te $35,14 \pm 3,57$ 'e yükselerek 15,64 oranında bir puan artışı, Deney Grubu Normal Çocukların Öntest puan ortalaması $25,30 \pm 4,54$ 'iken bu değerın Sontest'te $32,20 \pm 5,47$ 'e yükselerek 6,9 oranında bir puan artışının olduğu ve artışa Kaynaştırılmış Ders Dışı Hareket ve Oyun Etkinliklerinin etkisinin olduğu söylenebilir. Kontrol Grubu Engelli Çocukların Öntest puan ortalaması $20,00 \pm 4,77$ 'iken bu değerın Sontest'te $20,18 \pm 5,15$ 'e yükselerek 0,18 oranında bir puan artışı, Kontrol Grubu Engelli Çocukların Öntest puan ortalaması $25,69 \pm 2,46$ 'iken bu değerın Sontest'te $26,38 \pm 5,76$ 'ya yükselerek 0,69 oranında bir puan artışı olduğu ve anlamlı bir değişme olmadığı görülmektedir. Ergun'a göre, "Spor fiziksel ve ruhsal yapıya sağladığı destek yanında disiplin, güven, rekabet ve arkadaşlık hislerini uyandırarak çocuğa sosyal rolünü de kazandırır. Engelli birey için bu sosyal rolün evrensel dili spordur" (31). Erkal 1992, "Bir eğitim faaliyeti olan spor, ortak amaçları dile getirebilme gücünü ve takdir edebilme duygusunu ortaya çıkarmaktadır. Bunların yanı sıra, spor, anlayış ve sorumluluk taşıyabilme ve işbirliği içinde düzen sağlama kabiliyetini de geliştirmektedir. Sebatsız ve enerjik olmayı sağlaması, sosyal gruba ve topluma mensubiyet gücünü kazandırmakla, birey ile toplum ilişkilerini daha ahenkli kılmaktadır" (İLHAN L. 2008). Kontrol grubundaki çocuklarda bir gelişme olmasında normal olarak devam ettikleri okullarında okul arkadaşları ile girmiş oldukları diyaloglardan ve okul dışında akran grubuyla girdiği diyalogtan etkilendikleri bu etkileşimin çocukların gelişimlerine çok fazla etki etmedikleri söylenilebilir.

Tablo 6' da Deney ve Kontrol Gruplarındaki Çocukların Sınıf Öğretmenlerine uygulanan AAMD – BS Sosyalleşme Sıklasının Alt Maddelerinin Öntest ve Sontest ortalama puan farklarının karşılaştırılması görülmektedir. Buna göre Deney Grubu Engelli Çocukların Öntest puan ortalaması $18,57 \pm 6,02$ 'iken bu değerın Sontest'te $34,79 \pm 4,20$ 'ye yükselerek 16,22 oranında bir puan artışı, Deney Grubu Normal Çocukların Öntest puan ortalaması $29,20 \pm 3,93$ 'iken bu değerın Sontest'te $40,40 \pm 3,77$ 'ye yükselerek 11,2 oranında bir puan artışı olduğu ve bu artışa Kaynaştırılmış Ders Dışı Hareket ve Oyun Etkinliklerinin etkisinin olduğu söylenilebilir. Kontrol Grubu Engelli Çocukların Öntest puan ortalaması $18,27 \pm 4,26$ 'iken bu değerın Sontest'te $20,55 \pm 3,88$ 'e yükselerek 2,28 oranında bir puan artışı, Kontrol Grubu Engelli Çocukların Öntest puan

ortalaması $29,23 \pm 3,51$ 'iken bu değerin Sontest'te $30,77 \pm 3,39$ 'a yükselerek 0,69 oranında bir puan artışı olduğu ve anlamlı bir değişme olmadığı görülmektedir.

Saint-Lauren ve Lessard (1991)'a göre engelli öğrenciler iyi planlanmış, organize edilmiş ve gerekli koşulları yerine getirilmiş bir kaynaştırma eğitiminden, ayrıştırılmış eğitimden elde edecekleri kazançlardan çok daha fazlasını elde edebilirler (Kuz 2001, s:15). Carlberg Kavale (1980) çalışmalarında kaynaştırmanın öğrencilerin akademik ve psikososyal gelişimi açısından, özel sınıf ortamına göre daha etkili bir yerleştirme biçimi olduğunu bulmuştur (45 s;15). Bu sonuçların elde edilmesinde kaynaştırma eğitiminin etkisinin olduğu söylenilebilir.

Tablo 8'de Deney Grubundaki Engelli Çocukların ve Deney Grubundaki Normal Çocukların AAMD-BS Sosyalleşme Alt Maddelerinin Anne-Baba görüşlerini içeren verilerin; *İşbirliği, Başkalarının Farkında Olma, Başkalarıyla Etkileşim, Grup Faaliyetlerine Katılma ve Sosyal Olgunluk* maddelerinin öntest ortalama puanlarına puanlarına Mann-Whitney U NPar testle bakıldığında ortalamalar arasında fark olduğu fakat istatistiksel olarak farkın yansımadığı görülmektedir ($p>0.05$). İlhan (2008)'nın yapmış olduğu bir çalışmada, Uygulama grubunu sosyalleşme alt maddeleri öntest ve sontest puanlarının ortalamalarına göre, sosyalleşmenin alt maddelerinden; "İşbirliği" alanında öntest ortalaması $1 \pm 0,76$, sontest ortalaması ise $1,38 \pm 0,52$ olarak bulunmuştur (İlhan 2008). İşbirliği alanında öntest-sontest karşılaştırmasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmüştür ($t=2,05, p>0,05$).

Aynı maddelerin sontest ortalama puanlarına bakıldığında farkın kapandığı görülmektedir ($p>0.05$). *Başkalarını Dikkate Alma ve Bencillik* maddelerinin öntest puanlarının ortalamalarına bakıldığında ortalamalar arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($p<0.05$). Aynı maddelerin sontest ortalamalarına bakıldığında bu farkın kapandığı ve istatistiksel olarak bir fark olmadığı görülmektedir ($p>0.05$). Sosyalleşme alt maddelerinin toplamalarının öntest ortalamalarına bakıldığında Engelli Çocuklarla, Normal Gelişim gösteren çocuklar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu ($p<0.05$) görülmektedir. Kaynaştırma ortamında normal gelişim gösteren çocukların, engelli çocuklarla olumlu etkileşimde bulunmaları halinde gelişimsel kazançları yüksek olmaktadır. Bu etkileşim, engelli çocukların tipik engelli davranışlarının ortadan kalk-

masına ve ileriki yaşamında toplumun içinde sosyal kabulünü sağlayacak davranışların yerleşmesine yardımcı olmaktadır (45, s:21). Bu maddelerin toplam puanlarının sontest ortalamalarına bakıldığında bu farkın ortadan katılığı istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir ($p>0.05$). Engelli Çocuklarla, Normal Gelişim gösteren çocuklar arasında ki farkın kapanmasında ve Engelli çocukların Normal gelişim gösteren çocukların davranış özelliklerine yaklaşmasında uygulanan Kaynaştırılmış Ders Dışı ve Hareket ve Oyun etkinliklerinin etkisinin olduğu söylenilebilir (bkz. Tablo 15).

İlhan (2008)'nin yaptığı bir çalışmanın sonucunda, uygulanan özel beden eğitimi programı zihinsel engelli çocukların sosyalleşme düzeylerine olumlu etki sağlamıştır ve bu etkinin, özellikle başkalarıyla etkileşim, grup faaliyetlerine katılma ve paylaşımcılık alanlarında anlamlı bir gelişime neden olduğu görülmektedir (31).

Tablo 9'da Deney Grubundaki Engelli Çocukların ve Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların AAMD-BS Sosyalleşme Alt Maddelerinin Anne-Baba görüşlerini içeren verilerin; İşbirliği, Başkalarını Dikkate Alma, Başkalarının Farkında Olma, Başkalarıyla Etkileşim, Grup Faaliyetlerine Katılma, Bencillik ve Sosyal Olgunluk maddelerinin öntest ortalama puanlarına Mann-Whitney U NPar testle bakıldığında ortalamalar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı ve gruplar arasında bir benzerlik olduğu görülmektedir ($p>0.05$). Aynı maddelerin sontest ortalamalarına bakıldığında; İşbirliği, Başkalarını Dikkate Alma, Başkalarının Farkında Olma, Grup Faaliyetlerine Katılma, maddelerinde ($p<0.01$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu, Başkalarıyla Etkileşim, Bencillik ve Sosyal Olgunluk maddelerinde ($p>0.05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu, görülmektedir. *Yavuzer 1999* “ Çocuğun eğitimi için, ana – baba ya da ailenin diğer varlığı çocuğun temel ihtiyaçlarını karşılamaya yetmez. Her şeyden önce çocuk arkadaşları arasında mutludur ve bu sosyal çevreyi ona aile bireylerinin sağlaması olanaksızdır. Çocuk arkadaşlarıyla oynarken; İşbirliğini ve toplu yaşam için gerekli kuralları öğrenir (Temir 2002 s:73). Sosyalleşme alt maddelerinin toplamalarının öntest ortalamalarına bakıldığında Engelli Çocuklarla, Normal Gelişim gösteren çocuklar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir ($p>0.05$). İlhan (2008)'nin yapmış olduğu benzer çalışmanın sonuçlarında, Uygulama programı sonrasında grupların sosyalleşme düzeyleri karşılaştırıldığında, uygulama grubunun sosyalleşme ortalaması, $17,13\pm 2,69$, kontrol grubunun ise $15,25\pm 2,22$ olarak bulunmuş-

tur. Sontest karşılaştırması sonucunda grupların sosyalleşme düzeyleri arasındaki fark anlamlıdır ($t=2,370, p<0,05$). Başlangıçtaki karşılaştırmada gruplar arasında var olan benzerlik, program sonrasında uygulama grubunun lehine anlamlı bir farklılığa dönüşmüştür. Bu durum özel beden eğitimi programının, uygulama grubunun sosyalleşme düzeyi üzerinde yaptığı olumlu etkinin bir sonucu olarak düşünülmektedir (İlhan 2008). Bu maddelerin toplam puanlarının sontest ortalamalarına bakıldığında bu farkın ortadan katılığı istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir ($p<0,01$). Deney Grubundaki Engelli Çocukların olumlu yönde bir gelişim göstermelerine ve sosyalleşmelerine planlı olarak hazırlanıp uygulanan Kaynaştırılmış Ders Dışı Hareket ve Oyun etkinliklerinin etkisinin olduğu söylenilebilir. Yetim, 2005 “Spor, bireyin dinamik sosyal çevrelere katılımını sağlayan bir sosyal etkinlik olması özelliğinden dolayı, kişinin sosyalleşmesinde önemli bir role sahiptir. Modern toplumlarda sporun çoğunlukla kollektif bir etkinlik olduğu göz önünde bulundurulduğunda sportif faaliyetler aracılığıyla, sporla ilgilenen bireyler değişik insan gruplarıyla sosyal ilişkiye girmektedir. Spor bireyin kendi dar dünyasından kurtularak başka ortamlarda, başka kişilerden, inançlardan, düşüncelerden insanlarla iletişim içinde bulunmasını, onlardan etkilenmesini ve onları etkilemesini sağlamaktadır. Bu yönüyle sporun, yeni dostluklar kurulmasına, pekiştirilmesine ve sosyal kaynaşmaya destek sağladığı ve özellikle engelli bireylerin topluma kazandırılmasında önemli rol üstlendiği söylenebilir” (31). Engelli çocuklar kaynaştırmayla, sosyal ve eğitimsel yaşamda akranları ile birlikte olabilme, onları model alarak daha geniş bir toplum tarafından benimsenen davranış repertuarı ve repertuar içinde yer alan becerileri geliştirebilme ve öğrendikleri yeni davranışları uygulama fırsatını elde ederler. Bunun sonucunda engelli bireyin toplum tarafından dışlanmasına neden olan tipik engelli davranışlarının azalması sağlanacak ve çocuğun soysal kabulü, uyumu ve etkileşimi artacaktır (45, s:17). Baydık, 1997 ve Kids, 2001’e göre “ Akranları ile birlikte çeşitli etkinliklerde bulunması sonucunda da bu bireyler kendilerine olan güvenlerini artırabilirler ve daha geniş bir topluluğa ait olma ve değerli olma duygularını yükseltebilirler (45, s:16). Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların sosyalleşmelerinin aynı kaldığı ya da çok az bir değişim olduğu informal olarak etkileşim içinde buldukları çevrenin sosyalleşmeye uygulanmış olan program kadar etkili olmadığı söylenilebilir (bkz. Tablo 16). Babkes (1999), aktif olarak spor yapan zihinsel engelli bireyler

ile spor yapmayan akranlarının, sosyalleşme ve aile içi davranış özelliklerini değerlendirmiş ve spor yapanların, yapmayanlara oranla daha fazla sosyal davranış özelliği gösterdiğini belirtmiştir (31).

Tablo 10'da Deney Grubundaki Engelli Çocukların ve Kontrol Grubundaki Normal Çocukların AAMD-BS Sosyalleşme Alt Maddelerinin Anne-Baba görüşlerini içeren verilerin; İşbirliği, maddesinin öntest ortalama puanlarına bakıldığında iki grup arasında anlamlı bir fark olduğu ($p<0.05$) görülmektedir. Aynı maddenin sontest ortalama puanlarına bakıldığında uygulanan programdan sonra iki grup arasında anlamlı bir fark olmadığı ($p>0.05$) görülmektedir. Deney grubundaki çocukların programa katıldıktan sonra kontrol Grubundaki Çocuklara göre daha fazla sosyalleştiklerinin görülmektedir. Başkalarını Dikkate Alma, maddesinin öntest ortalama puanlarına bakıldığında iki grup arasında bir fark olduğu görülmektedir. Aynı maddenin sontest ortalama puanlarına bakıldığında iki grup arasında anlamlı bir fark olduğu ($p<0.05$) görülmektedir. Programın uygulandığı Engelli çocukların programın uygulanmasından sonra Kontrol Grubundaki normal Gelişim gösteren çocuklara göre daha fazla sosyalleştikleri görülmektedir. Başkalarının Farkında Olma, maddesinin öntest ortalama puanlarına bakıldığında iki grubun ortalamaları arasında bir fark olduğu görülmektedir. Aynı maddenin sontest ortalama puanlarına bakıldığında iki grup arasında anlamlı bir fark oldu ($p<0.05$) görülmektedir. Programın uygulandığı Engelli çocukların Kontrol Grubundaki normal gelişim gösteren çocuklara göre daha fazla sosyalleştikleri görülmektedir. Başkalarıyla Etkileşim, maddesinin öntest ortalama puanlarına bakıldığında iki grup arasında anlamlı bir fark olduğu ($p<0.05$) görülmektedir. Aynı maddenin sontest ortalama puanlarına bakıldığında iki grup arasında anlamlı bir fark olmadığı ve programın uygulandığı deney grubundaki engelli çocukların sosyalleşme yönünden geliştikleri öntest teki farkın kapandığı görülmektedir. Grup Faaliyetlerine Katılma, maddesinin öntest ortalama puanlarının sonuçlarına bakıldığında iki grup arasında anlamlı bir fark olduğu ($p<0.05$) görülmektedir. Aynı maddenin sontest ortalama puanlarının sonuçlarına bakıldığında iki grup arasında anlamlı bir fark olduğu ($p<0.05$) görülmektedir. Bu farkın deney grubundaki çocuklardan kaynaklandığı; uygulanmış olan programın engelli çocukların sosyalleşmelerinde etkisinin olduğu söylenebilir. Bencillik maddesinin öntest ortalama puanlarının sonuçlarına bakıldığında iki grup arasında program uygulanmadan önce anlamlı

bir fark olduğu ($p<0.05$) görülmektedir. Aynı maddenin sontest ortalama puanlarının sonuçlarına bakıldığında iki grup arasında program uygulandıktan sonra anlamlı bir fark olmadığı başlangıçtaki farkın kapandığı ve deney grubundaki engelli çocukların daha fazla sosyalleştikleri görülmektedir. Sosyal Olgunluk maddelerinin öntest ortalama puanlarının sonuçlarına bakıldığında iki grup arasında anlamlı bir fark olduğu ($p<0.05$) ve bu farkın Kontrol grubundaki normal gelişim gösteren çocuklardan kaynaklandığı görülmektedir. Aynı maddenin sontest ortalama puanlarının sonuçlarına bakıldığında iki grup arasında anlamlı bir fark olduğu ($p<0.01$) ve bu farkın özel olarak hazırlanmış olan programın uygulandığı engelli çocuklardan kaynaklandığı, programa katılan engelli çocukların daha fazla sosyalleştikleri görülmektedir. Yavuzer 1999 “ Oyun yoluyla sosyalleşen çocuk, ben ve başkası kavramlarının bilincine varır. Vermeyi ve almayı da oyun aracılığıyla öğrenir (Temir 2002 s:73). Kınalı, 2003 “Beden eğitimi ve spor etkinlikleri engelli bireylerin gerek engelleri dolayısıyla içinde buldukları ruh hali ve gerekse toplumun kendilerine karşı olan tavırlarının doğal sonucu olarak ortaya çıkan saldırganlık, öfke ve kıskançlık gibi duygularını kontrol etmelerini sağlar”(31). Sosyalleşmenin maddelerinin toplam puanlarının öntest ortalama puanlarının sonuçlarına bakıldığında iki grup arasında anlamlı bir fark olduğu ($p<0.01$) ve bu farkın kontrol grubundaki normal gelişim gösteren çocuklardan kaynaklandığı görülmektedir. Aynı maddelerin sontest ortalama puanlarının sonuçlarına bakıldığında iki grup arasında anlamlı bir fark olduğu ($p<0.01$) bu farkın özel olarak hazırlanmış olan programın uygulandığı engelli çocuklarda ki gelişimden kaynaklandığı ve daha fazla sosyalleştikleri görülmektedir. Bu sonuçlara bakıldığında planlı olarak hazırlanıp uygulanan Kaynaştırılmış Ders Dışı Hareket ve Oyun etkinliklerinin etkisinin olduğu söylenilebilir. Peltier (1997)’e göre yapılan araştırmalarda kaynaştırmanın engelli öğrenciler kadar normal gelişim gösteren çocuklara da yararlı olduğu yönünde bulgular elde edilmiştir. Öğretmenler ve ebeveynlerin ifadeleri de engelli olmayan çocukların, engelli bireylerle olan ilişkilerinden yarar sağladıkları yönündedir (45 s:20).

Tablo 11’de Deney Grubundaki Normal Çocukların ve Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların AAMD-BS Sosyalleşme Alt Maddelerinin Anne-Baba görüşlerini içeren verilerin; İşbirliği, Başkalarını Dikkate Alma, Başkalarının Farkında Olma, maddelerinin öntest ortalama puanlarına Mann-Whitney U NPar testle bakıldığında ortalama-

lar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı ve gruplar arasında bir benzerlik olduğu görülmektedir ($p>0.05$). Aynı maddelerin sontest ortalamalarına bakıldığında; İşbirliği, Başkalarını Dikkate Alma, Başkalarının Farkında Olma, Grup Faaliyetlerine Katılma, maddelerinin sontest ortalama puanlarının sonuçlarına bakıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu ($p<0.01$) ve bu farkın programın uygulandığı deney grubundaki normal çocuklardan kaynaklandığı, deney grubundaki çocukların hiçbir aktiviteye katılmayan kontrol grubundaki normal çocuklara göre daha fazla sosyalleştikleri görülmektedir. Başkalarıyla Etkileşim ve Bencillik maddelerinin öntest ortalama puanlarının sonuçlarına bakıldığında iki grup arasında bir fark olduğu görülmektedir. Aynı maddelerin sontest ortalama puanlarının sonuçlarına bakıldığında iki grup arasında anlamlı bir fark olduğu ($p<0.05$) görülmektedir. Sosyal Olgunluk maddesinin öntest ve sontest ortalamalarında iki grup arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Sosyalleşme alt maddelerinin toplamalarının öntest ortalama puanlarına bakıldığında iki grup arasında anlamlı bir fark olduğu ($p<0.05$) görülmektedir. Sontest ortalama puanlarına bakıldığında iki grup arasında ki farkın programın uygulanmasından sonra arttığı ($p<0.01$) olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara bakıldığında planlı olarak hazırlanıp uygulanan Kaynaştırılmış Ders Dışı Hareket ve Oyun etkinliklerinin etkisinin olduğu söylenebilir. Karamanlı 1998 “Kaynaştırma eğitimine katılan normal gelişim gösteren çocuklar ve engelli çocuklar arasında olumlu sosyal etkileşim, engelli çocuğa akranlarıyla ilişki kurabilmeyi ve bu ilişkiyi devam ettirebilmek için gerekli olan deneyimleri kazanmasına yardımcı olmaktadır”(Temir 2002 s:73).

Kaynaştırma eğitimi ortamındaki normal gelişim gösteren öğrencilerin deneyimlerini değerlendirmek amacıyla yapılan çalışmalarda, kaynaştırmanın normal gelişim gösteren çocuklar üzerinde pozitif sosyal etkilere sahip olduğu bulunmuştur. Bu çalışmalar içerisinde en kapsamlı olanı Murray – Seegert (1989) tarafından yapılmıştır. Bu araştırmada lise çağındaki engelli öğrenciler ve bunların engelli olmayan akranları arasındaki sosyal ilişkilerle ilgili, bir yıllık etnografik bir çalışma yapılmıştır. Bu araştırmada normal gelişim gösteren çocukların, engelli olan çocuklarla etkileşimleri sonucunda diğer insanlara oranla, daha olumlu düşünceler geliştirdikleri anlaşılmıştır (45 s:23).

Tablo 12’de Deney Grubundaki Normal Çocukların ve Kontrol Grubundaki Normal Çocukların AAMD-BS Sosyalleşme Alt Maddelerinin Anne-Baba görüşlerini içeren verilerin; İşbirliği, maddesinin öntest ortalama puanlarına bakıldığında iki grup arasında bir fark olduğu kontrol grubundaki normal gelişim gösteren çocukların normal gelişim gösteren çocuklara göre daha sosyal oldukları görülmektedir. Aynı maddenin sontest ortalama puanlarına bakıldığında iki grup arasında anlamlı bir fark olduğu bu farkın programın uygulandığı deney grubundaki normal çocuklardan kaynaklandığı görülmektedir. Program uygulandıktan sonra deney grubundaki normal gelişim gösteren çocukların daha fazla sosyalleştikleri görülmektedir. Başkalarını Dikkate Alma, Başkalarının Farkında Olma, Başkalarıyla Etkileşim, Bencillik, Sosyal Olgunluk maddelerinin öntest ortalama puanlarına Mann-Whitney U NPar testle bakıldığında iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı ve benzer özellik gösterdikleri görülmektedir. Ortalamalar arasındaki puan farklarına bakıldığında kontrol grubundaki normal çocukların bira daha sosyal oldukları görülmektedir. Aynı maddelerin sontest ortalama puanlarına bakıldığında iki grup arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Grupların ortalama puanlarının farklarına bakıldığında program uygulandıktan sonra deney grubundaki çocukların daha çok sosyalleştikleri görülmektedir. Sosyalleşme alt maddelerinin toplamlarının öntest ortalama puanlarına bakıldığında iki grup arasında anlamlı bir fark olmadığı ($p>0.05$) grupların benzer özellik gösterdiği görülmektedir. Aynı maddelerin toplamlarının sontest ortalama puanlarına bakıldığında iki grup arasında anlamlı bir fark olduğu ($p<0.05$) ve deney grubundaki çocukların daha fazla sosyalleştikleri görülmektedir. Bu sonuçlara bakıldığında iki grup arasında özel olarak hazırlanmış olan program uygulanmadan önce bir fark yokken; program uygulandıktan sonra iki grup arasında anlamlı bir farkın olması ve bu farkın deney grubundaki normal çocuklardan kaynaklanmasında Kaynaştırılmış Ders Dışı Hareket ve Oyun etkinliklerinin etkisinin olduğu söylenilebilir. Normal gelişim gösteren çocukların engelli arkadaşlarına ilişkin tutumlarını inceleyen araştırmalarda, bu çocukların engelli arkadaşlarına karşı daha az kabul edici ve onları aralarından soyutlayıcı davrandıkları belirtilmektedir. Normal gelişim gösteren çocuklar; engelli sınıf arkadaşlarına karşı korku, kaygı, kaygı, düşmanlık ve kaçınma gibi tepkiler gösterebilmekte; diğer çocuklara göre engelli arka-

daşlarını, arkadaş olarak daha az tercih ettikleri görülmektedir (Lombana 1980, Akt. Temir 2002 s:71).

Tablo 13'te Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların ve Kontrol Grubundaki Normal Çocukların AAMD-BS Sosyalleşme Alt Maddelerinin Anne-Baba görüşlerini içeren verilerin; İşbirliği, maddesinin öntest ortalama puanlarına bakıldığında iki grup arasında bir fark olduğu ($p<0.05$) görülmektedir. Aynı maddenin sontest ortalama puanlarına bakıldığında iki grup arasında anlamlı bir fark olduğu ($p<0.05$) görülmektedir. Başkalarını Dikkate Alma, Başkalarının Farkında Olma ve Grup Faaliyetlerine Katılma maddelerinin öntest ortalama puanlarına bakıldığında anlamlı bir fark görülmezken ortalamalar arasındaki farka bakıldığında iki grup arasında farklılık olduğu görülmektedir. Sontest ortalama puanlarına bakıldığında iki grup arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Başkalarıyla Etkileşim maddesinin öntest ortalama puanlarına bakıldığında iki grup arasında anlamlı bir fark olduğu ($p<0.05$) görülmektedir. Sontest ortalama puanlarına bakıldığında iki grup arasında ki farkın azaldığı görülmektedir. Bencillik ve Sosyal Olgunluk maddesinin öntest ve sontest ortalama puanlarının arasında bir fark olduğu fakat bu farkın az olduğu görülmektedir. Sosyalleşme alt maddelerinin toplam ortalama puanlarının öntest ve sontest sonuçlarına bakıldığında anlamlı bir fark olduğu ($p<0.05$) görülmektedir. Bu sonuçlara bakıldığında kontrol grubundaki engelli çocuklarla, kontrol grubundaki normal gelişim gösteren çocukların arasındaki sosyalleşme farkının, deney grubundaki çocukların sosyalleşme düzeylerinden daha az olduğu görülmektedir.

Tablo 15'te Deney Grubundaki Engelli Çocukların ve Deney Grubundaki Normal Çocukların AAMD-BS Sosyalleşme Alt Maddelerinin Sınıf Öğretmenlerinin görüşlerini içeren verilerin Mann-Whitney U NPar testle öntest ve sontest ortalama sonuçlarına bakıldığında; İşbirliği maddesinin öntest ortalama puanlarına bakıldığında iki grup arasında anlamlı bir fark olduğu ($p<0.01$) görülmektedir. Planlı olarak hazırlanmış olan programın uygulanmasından sonra aynı maddenin sontest ortalama puanlarına bakıldığında iki grup arasındaki farkın ortadan katılığı ve anlamlı bir fark olmadığı ($p>0.05$) görülmektedir. Başkalarını Dikkate Alma maddesinin öntest puanlarına bakıldığında iki grup arasında anlamlı bir fark olduğu ($p<0.05$) görülmektedir. Planlı olarak hazırlanmış olan program uygulandıktan sonra aynı maddenin sontest ortalama puanlarına bakıldı-

ğında her iki grup arasında yine anlamlı bir fark olduğu ($p < 0.01$) görülmektedir. İki grubun öntest ve sontest ortalamaları karşılaştırıldığında uygulanmış olan programın gelişimlerini olumlu yönde desteklediği ve her iki grubunda gelişiminin birbirine yakın olmasının bu farkın oluşmasına neden olduğu söylenilebilir. Başkalarının Farkında Olma maddesinin öntest ortalama puanlarına bakıldığında iki grubun ortalamaları arasında bir farkın olduğu fakat istatistiksel anlamda bir fark olmadığı ($p > 0.05$) görülmektedir. Program uygulandıktan sonra aynı maddenin sontest ortalama puanlarına bakıldığında iki grubun ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu ($p < 0.01$) görülmektedir. Deney grubundaki engelli çocuklarda bir gelişme olduğu fakat normal gelişim gösteren çocuklarda daha fazla gelişme olduğu bu farkın engelli çocukların olumlu gelişime cevap verdikleri bunun zaman içerisinde programın etkisiyle daha da artabileceği söylenilebilir. Başkalarıyla Etkileşim ve Grup Faaliyetlerine Katılma maddelerinin öntest ortalama puanlarına bakıldığında iki grup arasında anlamlı bir fark olduğu ($p < 0.01$) görülmektedir. Planlı olarak hazırlanmış olan program uygulandıktan sonra her iki grupta da gelişme görüldüğü hatta engelli çocuklarla normal gelişim gösteren çocuklar arasında ki farkın kapandığı ve iki grup arasında anlamlı bir fark olmadığı ($p > 0.05$) görülmektedir. Bencillik maddesinin öntest ortalama puanlarına bakıldığında iki grubun ortalamaları arasında fark olduğu fakat bu farkın istatistiksel olarak anlamlı sayılmamıştır. Program uygulandıktan aynı maddenin sontest ortalama puanlarına bakıldığında iki grup arasındaki farkın azaldığı hatta engelli çocukların bu alanda normal gelişim gösteren çocuklara göre uygulanan programdan daha fazla etkilendiği söylenilebilir. Sosyal Olgunluk maddesinin öntest ortalama puanlarına bakıldığında iki grup arasında anlamlı bir fark olduğu ($p < 0.05$) görülmektedir. Planlı olarak hazırlanmış olan program uygulandıktan sonra iki grup arasındaki farkın azaldığı ve anlamlı bir fark olmadığı ($p > 0.05$) görülmektedir. Bu alandaki olumlu değişime uygulanan programın etkisinin olduğu söylenilebilir. Sosyalleşme maddelerinin toplamalarının öntest ortalama puanlarına bakıldığında iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Program uygulandıktan sonra aynı maddelerin toplamalarının sontest ortalama puanlarına bakıldığında iki gruptaki bireylerin öntest teki sosyal durumlarına göre olumlu yönde gelişim gösterdikleri buna uygulanan programın etkisinin olduğu söylenilebilir. Beckman ve ark., 1987 “Okul öncesi dönemde iyi planlanmış Okul önce-

si dönemde iyi planlanmış bur kaynaştırma programına katılan ozurlu çocuk normal çocuğun davranışlarını gözleyecek, model alacak ve normal çocukla sosyal iletişim içine girebilecektir. Yapılan bir araştırmada, kaynaştırma ortamında normal çocukların Okul öncesi dönemde iyi planlanmış bur kaynaştırma programına katılan ozurlu çocuk normal çocuğun davranışlarını gözleyecek, model alacak ve normal çocukla sosyal iletişim içine girebilecektir. Yapılan bir araştırmada, kaynaştırma ortamında normal çocukların Okul öncesi dönemde iyi planlanmış bir kaynaştırma programına katılan özürsüz çocuk normal çocuğun davranışlarını gözleyecek, model alacak ve normal çocukla sosyal iletişim içine girebilecektir. Yapılan bir araştırmada, kaynaştırma ortamında normal çocukların ozurlu sınıf arkadaşlarının çeşitli alanlarda gelişimini sağlamada davranış modelleri olarak görev yaptıkları belirtilmiştir Gene aynı araştırmada kaynaştırma programında normal çocukların ozurlu çocuklara sınırlı olan beceri ve yeteneklerini geliştirmede takviye edici etmen olarak etki eniklen ifade edilmiştir (özel eğitim dergisi,1992, s:34).

Tablo 16’da Deney Grubundaki Engelli Çocukların ve Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların AAMD-BS Sosyalleşme Alt Maddelerinin Sınıf Öğretmenlerinin görüşlerini içeren verilerin Mann-Whitney U NPar testle öntest ve sontest sonuçlarına bakıldığında, uygulanan programdan önce; İşbirliği, Başkalarını Dikkate Alma, Başkalarının Farkında Olma, Başkalarıyla Etkileşim, Grup Faaliyetlerine Katılma, Bencillik ve Sosyal Olgunluk maddelerinin öntest ortalama puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığı ve grupların birbirlerine benzerlik gösterdiği görülmektedir. Planlı olarak hazırlanmış olan program (Kaynaştırılmış Ders Dışı Hareket ve Oyun Etkinlikleri) uygulandıktan sonra aynı maddelerin sontest ortalamalarına bakıldığında iki grup arasında anlamlı bir fark olduğu ($p<0.01$) görülmektedir. Deney grubundaki çocukların öntest ve sontest sonuçları arasındaki farka bakıldığında olumlu yönde gelişim gösterdikleri ve kontrol grubundaki çocuklara göre daha fazla sosyalleştikleri buna uygulanan programın etkisinin olduğu söylenilebilir. Sosyalleşme alt maddelerinin toplamalarının öntest puanlarına bakıldığında program uygulanmadan önce iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Uygulanan programdan sonra aynı maddelerin toplamalarının sontest puanlarına bakıldığında program uygulandıktan sonra deney grubundaki engelli çocukların kontrol grubundaki engelli çocuklara göre daha

fazla sosyalleştiklerinin görüldüğü bu gelişime uygulanan programın etkisinin olduğu söylenilebilir.

Tablo 17’de Deney Grubundaki Engelli Çocukların ve Kontrol Grubundaki Normal Çocukların AAMD-BS Sosyalleşme Alt Maddelerinin Sınıf Öğretmenlerinin görüşlerini içeren verilerin Mann-Whitney U NPar testle öntest ve sontest sonuçlarına bakıldığında, uygulanan programdan önce; İşbirliği, Başkalarını Dikkate Alma, Başkalarının Farkında Olma, Başkalarıyla Etkileşim, Grup Faaliyetlerine Katılma, Bencillik maddelerinin öntest ortalama puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu ($p<0.01$) görülmektedir. Uygulanan programdan sonra aynı maddelerin sontest ortalama puanlarına bakıldığında deney grubundaki çocuklarla kontrol grubundaki çocukların arasındaki farkın kapandığı engelli çocukları uygulanan programdan sonra sosyalleşme düzeylerinin normal çocukların seviyesine geldiği hatta bazı alanlarda az da olsa normal gelişim gösteren çocuklardan daha fazla geliştikleri ve bu gelişimde uygulanan programın etkisinin olduğu söylenilebilir. Sosyal Olgunluk maddesinin öntest ortalama puanlarına uygulanan programdan önce bakıldığında iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülme de ortalamalar arasındaki farka bakıldığında normal gelişim gösteren çocukların engelli çocuklara göre daha sosyal oldukları görülmektedir. Uygulanan programdan sonra aynı maddenin sontest ortalama puanlarına bakıldığında da öntest teki farkın kapandığı hatta engelli çocukların sosyalleşmelerinin istatistiksel olarak olmasa da ortalama arasındaki farka bakıldığında da bir farkın olduğu buna uygulanan programın etkisinin olduğu söylenilebilir. Sosyalleşme alt maddelerinin uygulanan programdan önce öntest ortalama puanlarına bakıldığında iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu ($p<0.01$) görülmektedir. Uygulanan programdan sonra aynı maddelerin sontest ortalama puanlarına bakıldığında deney grubundaki engelli çocuklarla, kontrol grubundaki normal çocuklar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu ($p<0.01$) normal gelişim çocukların daha sosyal oldukları görülmektedir. Uygulanan programdan sonra aynı maddelerin sontest ortalama puanlarına bakıldığında deney grubundaki engelli çocuklarla, normal gelişim gösteren çocuklar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu ($p<0.05$) engelli çocukların daha çok sosyalleştikleri bu gelişime uygulanan programın etkisinin olduğu söylenilebilir.

Tablo 18’de Deney Grubundaki Normal Çocukların ve Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların AAMD-BS Sosyalleşme Alt Maddelerinin Sınıf Öğretmenlerinin görüşlerini içeren verilerin Mann-Whitney U NPar testle öntest ve sontest sonuçlarına bakıldığında, uygulanan programdan önce; İşbirliği, Başkalarını Dikkate Alma, Başkalarının Farkında Olma, Başkalarıyla Etkileşim, Grup Faaliyetlerine Katılma, Bencillik maddelerinin öntest ortalama puanlarına bakıldığında iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu ($p < 0.01$) görülmektedir. Uygulanan programdan sonra aynı maddelerin sontest ortalama puanlarına bakıldığında iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu ($p < 0.01$) görülmektedir. Kontrol grubundaki engelli çocukların öntest ve sontest ortalama puanlarına bakıldığında bazı alanlarda az bir gelişme olduğu bazı alanlarda olumsuz yönde az da olsa bir gerileme olduğu görülürken; Deney grubundaki normal gelişim gösteren çocukların öntest ve sontest ortalama puanlarına bakıldığında bütün alanlarda olumlu yönde bir gelişim olduğu ve bu gelişimin anlamlı olduğu buna uygulanan programın etkisinin olduğu söylenilebilir. Sosyal Olgunluk maddesinin öntest ortalamasına uygulanan programdan önce bakıldığında iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmasa da iki grubun ortalama puanlarının arasındaki farka bakıldığında bir farkın olduğu görülmektedir. Aynı maddenin sontest ortalamasına bakıldığında öntest te olduğu gibi istatistiksel olarak bir fark olmasa da iki grubun ortalama puanlarının arasında ki farka bakıldığında bir farkın olduğu ve bunda uygulanan programın etkisinin olduğu söylenilebilir. Sosyalleşme alt maddelerinin toplamalarının öntest ortalama puanlarına uygulanan programdan önce bakıldığında iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu ($p < 0.01$) görülmektedir. Aynı maddelerin toplamalarının sontest ortalama puanlarına uygulanan programdan sonra bakıldığında iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu ($p < 0.01$) görülmektedir. Sadece okuldaki etkinliklere dâhil olan başka bir programın uygulanmadığı kontrol grubundaki engelli çocukların sosyalleşmelerinde çok fazla bir gelişimin olmadığı; planlı olarak hazırlanmış olan programın uygulandığı deney grubundaki çocukların sosyalleşmelerinin çok fazla olduğu buna uygulanan programın etkisinin olduğu söylenilebilir.

Tablo 19’da Deney Grubundaki Normal Çocukların ve Kontrol Grubundaki Normal Çocukların AAMD-BS Sosyalleşme Alt Maddelerinin Sınıf Öğretmenlerinin

görüşlerini içeren verilerin Mann-Whitney U NPar testle öntest ve sontest sonuçlarına bakıldığında, uygulanan programdan önce; İşbirliği maddesinin öntest ortamları puanlarına bakıldığında iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı her iki gruptaki çocukların benzer özellikte oldukları söylenilebilir. Aynı maddenin sontest ortalama puanlarına uygulanan programdan sonra bakıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmesi de iki gruptaki çocukların öntest ve sontest ortalama puanlarının arasındaki farka bakıldığında deney grubundaki normal gelişim gösteren çocukların daha fazla sosyalleştiklerinin ve buna uygulanan programın etkisinin olabileceği söylenilebilir. Başkalarını Dikkate Alma ve Başkalarının Farkında Olma ve Grup Faaliyetlerine Katılma maddelerinin öntest ortalama puanlarına uygulanan programdan önce bakıldığında iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Aynı maddelerin sontest ortalama puanlarına, uygulanan programdan sonra bakıldığında iki grup arasında anlamlı bir farkın olduğu ($p < 0.01$) Deney grubundaki normal gelişim gösteren çocukların daha fazla sosyalleştikleri ve buna uygulanan programın etkisinin olduğu söylenilebilir. Bencillik ve Sosyal Olgunluk maddelerinin öntest ortalama puanlarına uygulanan programdan önce bakıldığında iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı ve her iki gruptaki çocukların bezer özellikler gösterdikleri görülmektedir. Aynı maddelerin sontest ortamları puanlarına uygulanan programdan sonra bakıldığında iki grup arasında anlamlı bir fark görülmesi de iki grubun öntest ve sontest ortalama puanlarının arasındaki farka bakıldığında Deney grubundaki normal gelişim gösteren çocukların daha fazla sosyalleştikleri, buna uygulanan programın etkisinin olduğu söylenilebilir. Sosyalleşme alt maddelerinin toplamalarının öntest ortalama puanlarına bakıldığında iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı her iki gruptaki çocukların benzer özellikler gösterdikleri söylenilebilir. Aynı maddelerin toplamalarının sontest ortalama puanlarına uygulanan programdan sonra iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu ($p < 0.01$) görülmektedir. Deney grubundaki normal gelişim gösteren çocukların daha fazla sosyalleştikleri ve buna uygulanan programın etkisinin olduğu söylenilebilir.

Tablo 20'de Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların ve Kontrol Grubundaki Normal Çocukların AAMD-BS Sosyalleşme Alt Maddelerinin Sınıf Öğretmenlerinin görüşlerini içeren verilerin Mann-Whitney U NPar testle öntest ve sontest sonuçlarına

bakıldığında, uygulanan programdan önce; İşbirliği, Başkalarını Dikkate Alma, Başkalarının Farkında Olma, Başkalarıyla Etkileşim, Grup Faaliyetlerine Katılma maddelerinin öntest ortalamalarına bakıldığında iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu ($p<0.01$) görülmektedir. Aynı maddelerin sontest ortalama puanlarına bakıldığında iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu ($p<0.01$) görülmektedir. Bencillik maddesinin öntest ortalamasına bakıldığında iki grup arasında istatistiksel olarak bir fark olmasa da iki grubun ortalama puanlarının arasındaki farka bakıldığında kontrol grubundaki normal gelişim gösteren çocuğun daha sosyal olduğu görülmektedir. Aynı maddenin sontest ortalama puanlarına bakıldığında iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu ($p<0.05$) görülmektedir. Sosyal Olgunluk maddesinin öntest ortalamasına bakıldı iki grup arasında istatistiksel olarak bir fark olmasa da iki grubun ortalama puanlarının arasındaki farka bakıldığında kontrol grubundaki normal gelişim gösteren çocuğun daha sosyal olduğu görülmektedir. Aynı maddenin sontest ortalama puanlarına bakıldığında iki grup arasında istatistiksel olarak bir fark olmasa da iki grubun ortalama puanlarının arasındaki farka bakıldığında kontrol grubundaki normal gelişim gösteren çocuğun daha sosyal olduğu görülmektedir. Sosyalleşme alt maddelerinin toplamalarının öntest ortalama puanlarına bakıldığında iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu ($p<0.01$) görülmektedir. Aynı maddelerin toplamalarının sontest ortalama puanlarına bakıldığında iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu ($p<0.01$) görülmektedir.

Tablo 21’de Deney ve Kontrol Grubundaki Çocukların Sosyalleşme Alt Maddelerinin Öntest ve Sontest Anne-Babalarının görüşlerini içeren verilerin Wilcoxon-NPar testle öntest – sontest ortalama Puan farklarına bakılmıştır. Deney Grubundaki Engelli Çocukların İşbirliği, Başkalarını Dikkate Alma, Başkalarının Farkında Olma, Başkalarıyla Etkileşim, Grup Faaliyetlerine Katılma, Bencillik ve Sosyal Olgunluk maddelerinin öntest ve sontest ortalama puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu ($p<0.01$) görülmektedir. Uygulanan programın sosyal uyum problemi olan çocukların uyum problemlerini en aza indirdiği ve çocukların sosyalleşmelerine olumlu yönde etkisinin olduğu söylenilebilir. Aynı maddelerin toplamalarının öntest – sontest ortalamalarına bakıldığında anlamlı bir fark olduğu ($p<0.01$) görülmektedir. Çocukların sosyalleşmelerinde uyum problemlerinin düzelmesinde ya da en aza indirilmesinde

uygulan programın etkisinin olduğu söylenilebilir. Deney Grubundaki Normal Çocukların İşbirliği maddesinin öntest – sontest ortalama puanlarına bakıldığında ($p < 0.01$) düzeyinde anlamlı bir fark olduğu, Grup Faaliyetlerine Katılma, Sosyal Olgunluk maddelerinin öntest - sontest ortalama puanlarına bakıldığında anlamlı bir fark olduğu ($p < 0.05$) görölmektedir. Diğer maddeler Başkalarını Dikkate Alma, Başkalarının Farkında Olma, Başkalarıyla Etkileşim maddeleri arasında istatistiksel olarak bir fark görölmese de bu maddelerin öntest – sontest ortalama puanları arasında fark olduğu bu alanlarda da bir gelişim olduğu ve çocukların olumlu yönde sosyalleştikleri ve buna uygulanman programın etkisinin olduğu söylenilebilir. Aynı maddelerin toplamlarının öntest – sontest ortalama puanlarına bakıldığında anlamlı bir fark olduğu ($p < 0.01$) buna uygulanan programın etkisinin olduğu söylenilebilir. İlhan (2008) yapmış olduğu benzer bir çalışmada, Uygulama grubunu sosyalleşme alt maddeleri öntest ve sontest puanlarının ortalamalarına göre, sosyalleşmenin alt maddelerinden; “İşbirliği” alanında öntest ortalaması $1 \pm 0,76$, sontest ortalaması ise $1,38 \pm 0,52$ olarak bulunmuştur. İşbirliği alanında öntest-sontest karşılaştırmasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görölmüştür ($t=2,05, p > 0,05$). “Başkalarını dikkate alma” alanında öntest ortalaması $1,88 \pm 0,99$, sontest ortalaması ise $2,25 \pm 0,71$ olarak bulunmuştur. Ortalamalar karşılaştırıldığında anlamlı bir farklılık yoktur ($t=2,49, p > 0,05$). “Başkalarının farkında olma” alanında öntest ortalaması $3,38 \pm 0,74$, sontest ortalaması ise $3,75 \pm 0,46$ olarak bulunmuştur. Ortalamalar karşılaştırıldığında anlamlı bir farklılığın olmadığı görölmüştür ($t=2,05, p > 0,05$). “Başkalarıyla etkileşim” alanında öntest ortalaması $1,13 \pm 0,83$, sontest ortalaması ise $2,13 \pm 0,65$ olarak bulunmuştur, ortalamalar karşılaştırıldığında anlamlı bir farklılık yoktur ($t=3,74, p > 0,05$). “Grup faaliyetlerine katılma” alanında öntest ortalaması $1,13 \pm 0,64$, sontest ortalaması ise $2,13 \pm 0,64$ olarak bulunmuştur, ortalamalar arasındaki fark anlamlıdır ($t=5,29, p < 0,05$). “Paylaşıcılık” alanında öntest ortalaması $1,63 \pm 0,52$, sontest ortalaması ise $2,25 \pm 0,70$ olarak bulunmuştur, ortalamalar arasındaki fark anlamlıdır ($t=2,37, p < 0,05$). “Sosyal olgunluk” alanında öntest ortalaması $2,75 \pm 0,71$, sontest ortalaması ise $3,25 \pm 0,71$ olarak bulunmuştur, ortalamalar karşılaştırıldığında anlamlı bir farklılık yoktur ($t=1,87, p > 0,05$). Sonuçlarını elde etmiş olup bu sonuçlar bizim yapmış olduğumuz çalışmanın sonuçlarına yakın sonuçlardır (İlhan 2008).

Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların; İşbirliği, Başkalarını Dikkate Alma, Başkalarının Farkında Olma, Başkalarıyla Etkileşim, Grup Faaliyetlerine Katılma, Bencillik maddelerinin öntest – sontest ortalamalarına bakıldığında değerlerin değişken olduğu anlamlı bir fark olmadığı ($p>0.05$) bazı maddelerin öntest – sontest puanlarının arasında bir değişme olmadığı, bazı maddelerin sontest puanlarında öntest teki değerlerine göre azalma olduğu, görülmektedir. Sosyal Olgunluk maddesinin öntest – sontest ortalama puanlarına bakıldığında anlamlı bir fark olduğu ($p<0.05$) görülmektedir. Bu alandaki değişime; çocuğun devam ettiği okuldaki arkadaşlarından ya da okul dışındaki arkadaş çevresindeki etkileşiminin neden olduğu söylenilebilir. Genel olarak bakıldığında kontrol grubundaki çocukların gelişimlerinde bir düzenlilik söz konusu değilken, Deney Grubundaki Engelli çocukların tüm alanlarda düzenli ve anlamlı bir gelişimin olduğu tespit edilmiştir. Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların, tüm maddelerin toplamalarının öntest – sontest ortalama puanlarına bakıldığında anlamlı bir fark olmadığı ($p>0.05$) görülmektedir. Kontrol Grubundaki Normal Çocukların, İşbirliği, Başkalarını Dikkate Alma, Başkalarının Farkında Olma, Başkalarıyla Etkileşim, Grup Faaliyetlerine Katılma, Bencillik, Sosyal Olgunluk ve tüm maddelerin toplamalarının öntest – sontest ortalama puanlarına bakıldığında anlamlı bir fark olmadığı ($p>0.05$) görülmektedir.

Tablo 22’de Deney ve Kontrol Grubundaki Çocukların Sosyalleşme Alt Maddelerinin Öntest ve Sontest Sınıf Öğretmenlerinin görüşlerini içeren verilerin Wilcoxon-NPar test’le öntest - sontest ortalama puanlarının anlamlılık düzeyleri karşılaştırılmıştır. Deney Grubundaki Engelli Çocukların İşbirliği, Başkalarını Dikkate Alma, Başkalarıyla Etkileşim, Grup Faaliyetlerine Katılma, Bencillik maddelerinin öntest – sontest ortalama puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu ($p<0.01$) görülmektedir. Başkalarının Farkında Olma maddesinin öntest – sontest ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmasa da iki ortalama arasında bir fark olduğu görülmektedir. Aynı maddelerin öntest – sontest ortalama puanlarına bakıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu ($p<0.01$) görülmektedir. Çocukların sosyalleşmelerinde ve uyumsuz davranışların ortadan kalkmasında ya da en aza indirilmesinde uygulanan programın etkisinin olduğu söylenilebilir. Deney Grubundaki Normal Çocukların, Başkalarını Dikkate Alma, Grup Faaliyetlerine Katılma, Sosyal Olgunluk maddelerinin öntest – sontest ortalama puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark

olduğu ($p < 0.05$) görülmektedir. İşbirliği, Bencillik maddelerinin öntest – sontest ortalama puanlarına bakıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmesi de ortalama puanlarının arasındaki farka bakıldığında olumlu yönde bir değişim olduğu görülmektedir. Başkalarıyla Etkileşim maddesinin öntest – sontest ortalama puanlarına bakıldığında bir fark olmadığı görülmektedir. Aynı maddelerin öntest – sontest ortalama puanlarına bakıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu ($p < 0.01$) görülmektedir. Bu sonuçlara bakıldığında uygulanan programın sosyalleşmeye etkisinin olduğu gibi kazanılmış olan davranışların devamlılığını koruyucu ve sürdürücü etkisinin olduğu da söylenilebilir. Kontrol grubundaki Engelli çocukların, İşbirliği, Başkalarını Dikkate Alma, Başkalarının Farkında Olma, Başkalarıyla Etkileşim, Grup Faaliyetlerine Katılma, Bencillik, Sosyal Olgunluk maddelerinin öntest – sontest ortalama puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı ($p > 0.05$) görülmektedir. Aynı maddelerin öntest – sontest ortalama puanlarına bakıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı ($p > 0.05$) görülmektedir. Kontrol Grubundaki Normal çocukların, İşbirliği, Başkalarını Dikkate Alma, Başkalarının Farkında Olma, Başkalarıyla Etkileşim, Grup Faaliyetlerine Katılma, Bencillik, maddelerinin öntest – sontest ortalama puanlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı ($p > 0.05$) görülmektedir. Sosyal Olgunluk maddesinin öntest – sontest ortama puanlarına bakıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu ($p < 0.05$) görülmektedir. Aynı maddelerin öntest – sontest ortalama puanlarına bakıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı ($p > 0.05$) görülmektedir.

Tablo 23'te Deney ve Kontrol Grubundaki Çocukların Cinsiyete göre AAMD-BS Sosyalleşme Alt Maddelerinin Öntest ve Sontest Anne-Baba görüşlerini içeren verilerin Wilcoxon-NPar testle Deney ve Kontrol Grubundaki çocukların cinsiyet değişimine göre sosyalleşme düzeylerinin karşılaştırılması görülmektedir. Deney Grubundaki Engelli Kız ve Erkek Çocuklarının, İşbirliği, Başkalarını Dikkate Alma, Başkalarının Farkında Olma, Başkalarıyla Etkileşim, Grup Faaliyetlerine Katılma, Bencillik, Sosyal Olgunluk maddelerinin öntest – sontest ortalama puanlarına bakıldığında kız çocuklarının ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmasa da yinede ortalamalar arasında anlamlı bir fark olduğu çocukların sosyal olarak gelişim gösterdikleri tespit edilmiştir. Erkek çocuklarının öntest – sontest ortalama puanlarına bakıldığında

istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu erkek çocuklarının, kız çocuklarına göre daha fazla sosyalleştikleri görülmektedir. Sosyalleşme alt maddelerinin toplamlarının öntest – sontest ortalama puanlarına bakıldığında erkek çocuklarının kız çocuklarına göre daha fazla sosyalleştikleri görülmektedir. Bu sonuçlar doğrultusunda cinsiyetin engelli çocukların sosyal gelişimleri üzerinde etkisinin olduğu söylenebilir. Cinsiyetin çocukların sosyal gelişimlerini etkilemesinde içinde yaşadığımız kültürel yapının kız ve erkek çocuklarına bakış açılarının farklı olması kız çocuklarının erkek çocuklara göre daha korunmacı ve spor aktivitelerinde her aktiviteye katılmasının uygun olmayacağı kanaatindeki bir düşünce yapısının olması, erkek çocuklarının daha rahat bir ortamda yaşama imkanı bulurken, kız çocuklarının bu ortamı her zaman bulamaması, başka bir ifadeyle kız ve erkek çocuklarının sosyalizasyonunun aile ve toplum içinde farklı değerlendirilmesinden dolayı erkeklerin bir herhangi bir eylemi yaparken sonuç başarılı ise takdir edilirken kız çocuklarının önce yaptığı eylemin türüne bakılır kız çocuğu bunu yapar ya da yapamaz diye ön elemeyen geçtikten sonra eylemin sonucuna bakılmasının da erkek çocuklarının kız çocuklarına göre sosyal gelişimlerinin anlamlı olmasında etken olduğu söylenilebilir. Deney Grubundaki Normal Kız ve Erkek Çocuklarının, İşbirliği alanında öntest – sontest ortalama puanlarına bakıldığında kız çocuklarının ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmasa da yinede ortalamalar arasında anlamlı bir fark olduğu çocukların sosyal olarak gelişim gösterdikleri tespit edilmiştir. Erkek çocuklarının öntest – sontest ortalama puanlarına bakıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu erkek çocuklarının, kız çocuklarına göre daha fazla sosyalleştikleri görülmektedir. Bu sonuç doğrultusunda iş birliği alanında çocukların sosyalleşmelerine cinsiyetin etkisinin olduğu söylenilebilir. Başkalarını Dikkate Alma, Başkalarının Farkında Olma, Başkalarıyla Etkileşim, Grup Faaliyetlerine Katılma, Bencillik, Sosyal Olgunluk maddelerinin öntest – sontest ortalama puanlarına bakıldığında Normal gelişim gösteren kız çocuklarının ve erkek çocuklarının ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Sosyalleşme alt maddelerinin toplamlarının öntest – sontest ortalama puanlarına bakıldığında erkek çocuklarının ve kız çocuklarının ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Bu sonuçlar doğrultusunda normal gelişim gösteren çocukların sosyalleşmeleri yönünden cinsiyetin İşbirliği alanında etkisinin olduğu diğer alanlarda ise et-

kisinin olmadı söylenilebilir. Kontrol Grubundaki Engelli Kız ve Erkek Çocuklarının, İşbirliği, Başkalarını Dikkate Alma, Başkalarının Farkında Olma, Başkalarıyla Etkileşim, Grup Faaliyetlerine Katılma, Bencillik, Sosyal Olgunluk maddelerinin öntest – sontest ortalama puanlarına bakıldığında puanların değişken değerlere sahip olduğu kız ve erkek çocuklarının ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Sosyalleşme alt maddelerinin toplamalarının öntest – sontest ortalama puanlarına bakıldığında erkek çocuklarının ve kız çocuklarının ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı, fakat kız çocuklarıyla, erkek çocuklarının ortalama puanları arasında fark olduğu görülmektedir. Kız çocuklarının erkek çocuklarına göre daha fazla sosyalleştikleri görülmektedir. Kontrol Grubundaki Normal gelişim gösteren Kız ve Erkek Çocuklarının, İşbirliği, Başkalarını Dikkate Alma, Başkalarının Farkında Olma, Başkalarıyla Etkileşim, Grup Faaliyetlerine Katılma, Bencillik, Sosyal Olgunluk maddelerinin öntest – sontest ortalama puanlarına bakıldığında puanların değişken değerlere sahip olduğu kız ve erkek çocuklarının ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Sosyalleşme alt maddelerinin toplamalarının öntest – sontest ortalama puanlarına bakıldığında erkek çocuklarının ve kız çocuklarının ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmasa da bir farkın olduğu görülmektedir. Erkek çocuklarının kız çocuklarına göre daha fazla gelişim gösterdikleri görülmektedir. Bu sonuçlar doğrultusunda cinsiyetin kontrol grubundaki normal gelişim gösteren çocukların sosyalleşmeleri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olmadığı söylenilebilir.

Tablo 24’te Deney ve Kontrol Grubundaki Çocukların Cinsiyete göre AAMD-BS Sosyalleşme Alt Maddelerinin Öntest ve Sontest Sınıf Öğretmenlerinin görüşlerini içeren verilerin Wilcoxon-NPar test’e göre ortalama puanlarının farklarının ve anlamlılık düzeyi karşılaştırılması görülmektedir. Deney Grubundaki Engelli Kız ve Erkek Çocuklarının, İşbirliği, Başkalarını Dikkate Alma, Başkalarının Farkında Olma, Başkalarıyla Etkileşim, Grup Faaliyetlerine Katılma, Bencillik, Sosyal Olgunluk maddelerinin öntest – sontest ortalama puanlarına bakıldığında kız çocuklarının ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmasa da yinede ortalamalar arasında anlamlı bir fark olduğu çocukların sosyal olarak gelişim gösterdikleri tespit edilmiştir. Erkek çocuklarının öntest – sontest ortalama puanlarına bakıldığında istatistiksel olarak

anlamli bir fark olduğu erkek çocuklarının, kız çocuklarına göre daha fazla sosyalleştikleri görölmektedir. Sosyalleşme alt maddelerinin toplamlarının öntest – sontest ortalama puanlarına bakıldığında erkek çocuklarının kız çocuklarına göre daha fazla sosyalleştikleri görölmektedir. Bu sonuçlar doğrultusunda cinsiyetin engelli çocukların sosyalleşmeleri üzerinde etkisinin olduğu söylenebilir. Deney Grubundaki Normal Kız ve Erkek Çocuklarının, İşbirliği, Başkalarını Dikkate Alma, Başkalarının Farkında Olma, Başkalarıyla Etkileşim, Grup Faaliyetlerine Katılma, Bencillik, Sosyal Olgunluk maddelerinin öntest – sontest ortalama puanlarına bakıldığında Normal gelişim gösteren kız çocuklarının ve erkek çocuklarının ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmasa da kız ve erkek çocuklarının ortalama puanlarına bakıldığında kız çocuklarının puanlarının erkek çocuklarından fazla olduğu istatistiksel olarak olmasa da anlamlı bir fark olduğu kızların daha fazla sosyalleştikleri görölmektedir. Sosyalleşme alt maddelerinin toplamlarının öntest – sontest ortalama puanlarına bakıldığında erkek çocuklarının ve kız çocuklarının ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görölmektedir. Bu sonuçlar doğrultusunda normal gelişim gösteren çocukların sosyalleşmeleri yönünden cinsiyetin İşbirliği alanında etkisinin olduğu diğer alanlarda ise etkisinin olmadığı söylenilebilir. Kontrol Grubundaki Engelli Kız ve Erkek Çocuklarının, İşbirliği, Başkalarını Dikkate Alma, Başkalarının Farkında Olma, Başkalarıyla Etkileşim, Grup Faaliyetlerine Katılma, Bencillik, Sosyal Olgunluk maddelerinin öntest – sontest ortalama puanlarına bakıldığında puanların değışken değerlere sahip olduğu kız ve erkek çocuklarının ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görölmektedir. Sosyalleşme alt maddelerinin toplamlarının öntest – sontest ortalama puanlarına bakıldığında erkek çocuklarının ve kız çocuklarının ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı, fakat kız çocuklarıyla, erkek çocuklarının ortalama puanları arasında fark olduğu görölmektedir. Erkek çocuklarının Kız çocuklarına göre daha fazla sosyalleştikleri görölmektedir. Kontrol Grubundaki Normal gelişim gösteren Kız ve Erkek Çocuklarının, İşbirliği, Başkalarını Dikkate Alma, Başkalarının Farkında Olma, Başkalarıyla Etkileşim, Grup Faaliyetlerine Katılma, Bencillik, Sosyal Olgunluk maddelerinin öntest – sontest ortalama puanlarına bakıldığında puanların değışken değerlere sahip olduğu kız ve erkek çocuklarının ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görölmektedir. Sosyal-

leşme alt maddelerinin toplamlarının öntest – sontest ortalama puanlarına bakıldığında erkek çocuklarının ve kız çocuklarının ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmasa da bir farkın olduğu görülmektedir. Erkek çocuklarının kız çocuklarına göre daha fazla gelişim gösterdikleri görülmektedir. Bu sonuçlar doğrultusunda cinsiyetin kontrol grubundaki normal gelişim gösteren çocukların sosyalleşmeleri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olmadığı söylenilebilir.

Deney Grubundaki ve Kontrol Grubundaki çocukların cinsiyet değişkeni açısından çocukların sontestleri açısından sosyalleşme farklarına bakılmış, Deney Grubundaki Normal Gelişim Gösteren çocuklar ile Kontrol Grubundaki Normal Gelişim Gösteren çocukların Sosyal Olgunluk alanında erkekler yönünden ($p < 0.05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunurken, diğer alanlarda anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir. Deney Grubundaki Engelli Çocuk ile Kontrol Grubundaki Engelli Çocukların sontestlerine cinsiyet değişkeni açısından bakılmış ve çocukların sosyalleşmeleri açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır. Anlamlı gelişmenin Normal çocukların erkeklerinde olmasının nedeni olarak çocukların aile içindeki ve toplum içindeki hareket alanının ve uygulama şansının daha fazla olması, daha özgür hareket edebilmesi, toplum değerlerinin ve görevlerinin kızlarda farklı erkeklerde farklı olmasından kaynaklandığı söylenilebilir.

6.0. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1.Sonuç

Bu çalışmada 7 – 8 yaş grubundaki Sosyal Uyum Bozukluğu Gösteren Çocukların Uyumsal Davranışlarına Kaynaştırılmış Ders Dışı Hareket ve Oyun Etkinliklerinin çocukların sosyalleşmeleri üzerine sağlayacağı yararları araştırmak amacıyla yapılan bu araştırmada:

Elde edilen bulgulara göre, deney grubunun sosyalleşme öntest – sontest puanlarının kontrol grubuna göre daha yüksek ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Deney grubunda Kaynaştırılmış Ders Dışı Hareket ve Oyun Etkinliklerinin neticesi olarak, deney grubundaki çocukların sosyal gelişimlerini desteklediği belirlenmiştir. Bir başka ifadeyle deney grubunda ki çocukların sosyalleşme düzeylerinin kontrol grubuna göre yüksek olması uygulanan programın etkili olduğunu göstermiştir.

Ayrıca cinsiyete göre sosyalleşme öntest - sontest puanları, deney grubundaki engelli çocukların kız çocuklarına göre daha fazla bulunmuştur. Deney grubundaki normal gelişim gösteren kız çocukları ile erkek çocukları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır. Kontrol grubundaki engelli kız ve erkek çocuklarının öntest – sontest puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır. Kontrol grubundaki normal gelişim gösteren kız ve erkek çocuklarının öntest – sontest puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Kaynaştırılmış Ders Dışı Hareket ve Oyun etkinliklerinin doğal ortamı içinde bulunan tüm bireyleri farklı şekillerde etkilemekte ve tüm gelişim boyutlarını desteklemektedir.

Bu çalışma sonucunda, eğitimin vazgeçilmez unsuru olan hareket eğitimi ve oyun etkinliklerinin özellikle Engelli çocukların sosyalleşmeleri yolunda özel olarak uyarlanmış kaynaştırma eğitiminin etkin bir unsur olduğu belirgindir ve özel eğitim programları çerçevesinde hareket eğitimi ve oyun etkinlikleri hak ettiği yeri almalıdır

6.2.Öneriler

1. Kaynaştırma eğitimine uygun olan benzeri gruplarla kaynaştırmada Ders Dışı Hareket ve Oyun Etkinlikleri kullanılarak farklı yaş gruplarında beden eğitimi derslerinin dışında tutularak, sosyal beceri ve iletişim becerileri gelişimi sağlamaya yönelik araştırmalar yapılabilir,
2. Ders Dışı Hareket ve Oyun Etkinliklerinin ocukların akademik başarılarının etki-si üzerine araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

1. Ağrı Rehberlik ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü, “**Özel Eğitim ve Kaynaştırma Uygulamaları**” 2003, s: 98-103, www.agriram.org.tr.tc/2007
2. AKANDERE, M., “**Eğitici Okul Oyunları**”, Nobel Yayın Dağıtım , Ankara, Şubat 2003, s: 1-2, 8, 12-13, 15
3. AKKOYUNLU., Y. “**Beden Eğitimi Ve Spor**”, PAÜ. Eğitim Fak. Derg. 1996, s: 80–81
4. ARACI, H., “**Okullarda Beden Eğitimi**”, Nobel Yayınları, Ankara 2001, s: 16-17.
5. ARSLAN, F., “**1-3 Yaş Dönemindeki Çocuğun Oyun Ve Oyuncak Özelliklerinin Gelişim Kuramları İle Açıklanması**”, C.Ü. Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi, 2000, 4 (2), S:40-41
6. ARTAN., İ, BALAT., U.G., “**Okul Öncesi Eğitimcilerinin Entegrasyona İlişkinin incelenmesi**”, Mart 2003 Cilt:11 No:1 Kastamonu Eğitim Dergisi 65-80,s: 1
7. AZAULA, M., Msall, M.E., Buck, G., (2000), “**Measuring functional status and family support in older school-aged children with Cerebral Palsy, Comparison of three instruments**”, Arch Phys Med, 81: 307- 311.
8. BAĞLI, T.M., “**Oyun, Bilişsel Gelişim ve Toplumsal Dünya: Piaget, Vygotsky ve Sonrası**”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, yıl: 2004, cilt: 37, sayı: 2, s: 137-169
9. BAŞARAN, E., “Eğitim Psikolojisi Modern Eğitimin Psikolojik Nedenleri”, Sevinç Matbaası, Ankara 1985, s: 26
10. BAYHAN, P.S., ve Diğerleri., “**Engelli Ergenlerin Sosyalleşmelerini Etkileyen Etmenler**”, Çağdaş Eğitim – Nisan 2005, s: 11
11. “**Bilgi ve Düşüncelerinin İncelenmesi**”, Mart 2003 Cilt:11 No:1 Kastamonu Eğitim Dergisi 65-80,s: 1
12. BİLİR Ş., DÖNMEZ B., “**Hastanede Oyun-Yaş Gruplarına Göre Hastanede Yatan Çocuklar, Çocuk ve Hastane**”, 1995, 2. baskı. Ankara, Sim Matbaacılık, s.65

13. ÇAĞLAR, D., “Uyumsuz Çocuklar – Eğitim”, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1981.
14. Çamlıyer, H. , Çamlıyer H. , “Çocuk Hareket Eğitimi ve Oyun”, Can Ofset, MANİSA, 1997, s.116–117–122
15. ÇAMLIYER, H., “ **Eğitilebilir Zeka Düzeyindeki Çocuklarda Hareket Eğitiminin Algısal Gelişim Düzeylerine Etkileri**”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir – 1994, s: 1.
16. ÇUBUKÇU, Z., “**İlköğretimde Öğrencilere Kazandırılması Gereken Sosyal Beceriler**”, Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütavelli Heyet Başkanlığı, Bilig, Bahar 2006 sayı 37, s:155-174,
17. DEMİREL, Ö., “**Öğretme Sanatı**”, Pegema Yayıncılık, Ankara 1999, s: 8-9
18. EPİR, S.,(1976), “**İlkokul Çocukları İçin AAMD Uyumsal Davranış Sıkalaşı**” (1974revizyonu), Türkçe Adaptasyon el kitabı. MEB Talim Terbiye Dairesi, Ankara
19. ERGÜN M., “**Oyun ve Oyuncak Üzerine**”. Milli Eğitim. I/1,1980. s.102-119.
20. ERGUN, N.,(2003) Bedensel Engelli Çocuk ve Spor. Çoluk Çocuk Dergisi. 5: 26: 50.
21. ERİPEK, S., “**Engelli Çocukların Normal Sınıflara Yerleştirilmesi**”, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Cilt 1, sayı 2., Şubat, 1986., s:2
22. ERİPEK, S., “**Engelli Çocukların Normal Sınıflara Yerleştirilmesi**”, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Cilt 1, sayı 2., Şubat, 1986.
23. ERTÜRK, S., “**Eğitimde Program Geliştirme**”, Hacettepe Üniversitesi Basımevi, Ankara 1972, s: 12- 25
24. Forness, S. R. Clinical Criteria for Mainstreaming Mildly Handicapped Children. “**Psychology in the Schools**”, 1979, s: 16.
25. GALLAHUE L.D, “**Motor Development and Movement Experiences for Young Children**”, Newyork, John Wiley and Sons, inc, 1976, s: 3–4, 61–62, 132–136, 150–157, 165–170, 261 Indiana, (1976), ISBN 0–471–29042–4
26. GÖDE, O., “**Okul Öncesi Eğitimin Önemi İle Bu Eğitimde Oyunun Ve Bedensel Etkinliklerin Rolü**”, PAÜ. Eğitim Fak. Derg. 1997, Sayı: 2, s: 7
27. GÖKSU, İ., ÇEVİK, T., “**Özel Eğitime Giriş**”, Adana 2004, s:54

28. Gürün, O. A. , “**Çocuğumuzu Tanıyalım**”, İnkılâp Yayınevi, İSTANBUL 1984.
29. GRAHAM., G. “ **A Teacher’s Guide to Developing a Successful Physical Education Program**”, Mayfield Publishing Company 1980, s: 26-29, 305-310.
30. GRESHAM, M. F., **Misquided Children**: “ The case for social skill training with handicapped”. Exceptional children, 1982, s: 22-23
31. İLHAN, L., “**Eğitilebilir Zihinsel Engelli Çocuklarda Beden Eğitimi Ve Sporun Sosyalleşme Düzeylerine Etkisi**”, *Mart 2008 Cilt:16 No:1 Kastamonu Eğitim Dergisi 315-324*
32. KARADENİZ. G., “**Özel Eğitim Eğitimde Kaynaştırma(Entegrasyon)**”, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü psikoloji ve İnsani Bilimler Yüksek Lisansı., İstanbul 2002., s: 4-5, 9-11
33. KARAKAYA N., “**İlköğretimde Drama ve Örnek Bir Uygulama**”, GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 27, Sayı 1(2007) s: 103-139
34. KARAKUŞÇU, M.N., “**Genel Psikoloji ve Normal Davranışlar**”, Gazi Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Ocak 1999, s:236, 238
35. KARATEPE., H. “ **Özürü Çocukların Kaynaştırma Yoluyla Eğitimi**”, Karatepe Yayınları 1996, Ankara, s: 32-34
36. KARGIN., T., “**Kaynaştırma: Tanımı, gelişimi ve ilkeleri**”, Ankara University Faculty of Educational Sciences Journal of Special Education Haziran 2004 Cilt: 5 Sayı: 2 s:2-7, 10-11
37. Kastamonu valiliği rehberlik ve araştırma merkezi müdürlüğü., “**Kaynaştırma Eğitimi ve Bireyselleştirilmiş Eğitim Programları**”, Kastamonu Şubat 2006., s:2,7-8
38. KAVANOZ, A., “**Özel Eğitim Sınıflarına ve Kaynaştırma Eğitimine Devam Eden Eğitilebilir Zihinsel Engellilerin Uyumsal Davranışlarının Karşılaştırılması**”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1999, Trabzon, s. 1
39. KIRCAALİ-İFTAR., G. “**Kaynaştırma ve Destek Özel Eğitim Hizmetleri**”, Anadolu Üniversitesi AÖF Yayınları, 196, s: 18-22.
40. KIRCAALİ-İFTAR.,G.(1995). “ **Özel Eğitimde Kaynaştırma**”. Eğitim ve Bilim s: 45-50

41. KIRCAALİ-İFTAR.,G., BATU.,S., (2005). “ **Kaynaştırma**”, Kök Yayıncılık, Ankara, s:17-20
42. KOCAYÖRÜK, A., “İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Becerilerini Geliştirmede Dramanın Etkisi”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2000, s.1
43. KOPARAN Ş., “**Özel İhtiyaçları Olan Çocuklarda Spor**”, Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt: XVII, Sayı: 1, 2003, s: 155 – 156
44. SEVİM, Ö., D. “**Engellilerde Beden Eğitimi ve Spor**”, Morpa Yayınları, İstanbul, 2001, s:9
45. KUZ, T., “**Kaynaştırma Eğitimine Yönelik Tutumların İncelenmesi**” Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yayınları/17, Ankara 2001, s:1, 9-10, 15-20, 30-35, 42
46. KUZGUN, Y., “**Rehberlik ve Psikolojik Danışma**”, Ankara, ÖSYM Yayınları 1997 5. Baskı, s:1
47. LEWİS, R.B., VE DOORLAG, D.H., “**Teaching Special Students in the Mainstreaming**” Merrill Publishing Company, U.S.A. 1987, s: 4
48. Mac Millan, Donald L., “**Mental Retardation in School and Society**”, US: Little Brown and Company, 1982.
49. Mark Wolary ve Jan S. Wilbers., **Including Children With Special Needs in Early Childhood Programs. Editor: Mark Wolary ve Jan S. Wilbers. (Second Edition)**. NAEYC, Washington, 1995, s.8-9.
50. MANGIR, M., “**Çocuğun Gelişiminde Oyunun Önemi**”, Yaşadıkça Eğitim Dergisi, 1993, Sayı: 26, s:14-16
51. MENGÜTAY., S. “ **Çocuklarda Hareket Gelişimi ve Spor**”, Morpa Kültür Yayınları, 2005, s: 9,11-12,23
52. METİN,N., “**Okul Öncesi Dönemde Özürlü Çocuklar İçin Kaynaştırma Programları**”, Özel Eğitim Dergisi, Ankara- 1992, s:34
53. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 31. 05. 2006/26184, Haziran 2006/2585-Ek, <http://orgm.meb.gov.tr>
54. Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü, “**Özel Eğitim Hizmetleri Tanıtım El Kitabı**”, Ankara, 1999
55. MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI, “**Eğitsel Oyunlar Dersi Öğretim Programı**”, Ankara, 2006, s:5-7 (<http://ogm.meb.gov.tr/belgeler/egitseloyunlar.pdf>)

56. Milli Eğitim Temel Kanunu (http://ogm.meb.gov.tr/gos_kanun.asp?alno=1/2006)
57. Muratlı, S. , “Çocuk ve Spor”, Kültür Matbaası, ANKARA, 1997, s. 122
58. Nancy Davis Burstein. "The Effects of Classroom Organization on Mainstreamed Preschool Children". Exceptional Children. Cilt:52, Sayı:5, 1986, s.425-434.
59. “Özel eğitim hizmetleri Tanıtım el kitabı” Ankara, s:72-79
60. ÖZER S. & ÖZER K.; “Çocuklarda Motor Gelişim”, İstanbul, Atlas yayın dağıtım, 2.Basım, 2002, PP 21, 225-227.
61. ÖZER S. & ÖZER K.; “Çocuklarda Motor Gelişim”, İstanbul, Atlas yayın dağıtım, 1998, s: 200
62. Paul, James L., A. P. Turnbull ve W. M. Cruickshank. “Mainstreaming, A Practical Guide”. US: Syracuse University Press, 1977.
63. Poyraz, H. “Okul Öncesi Dönemde Oyun ve Oyuncak”. Anı Yayıncılık. (1999). Ankara S:41
64. SAVUCU., Y, “Atletizme Erkek Çocukların 12 Haftalık Oyunlu Ve Oyun-suz Uygulanan Atletizm Eğitiminin Fiziksel Uygunluklarına Etkisi”, F.Ü. Sağlık Bil. Dergisi 2005, 19 (3), 199-204.
65. SAYGIN., Ö. “Çocuklarda Hareket Eğitiminin Fiziksel Uygunluk Özelliklerine Etkisi”, F.Ü. Sağlık Bil. Dergisi 2005, 19(3), 205–212
66. STRAIN, P.S., Kerr, M., M.,. “Mainstreaming of children İn schools: Research and programming issues”, 1981 New York: Academic Press.
67. SUCUOĞLU, B., ve TEVHİDE, K., “Kaynaştırma Uygulamaları”, Morpa Kültür Yayınları 2006, İstanbul, s: 29, 58-60.
68. Tony Booth, “Integrating Special Education”, Editor: Tony Booth ve Patricia Potts. (Third Edition). Basil Blackwell Ltd., Oxford, 1987, s.3.
69. TÜRKAN M. B., “Oyun, Bilişsel Gelişim ve Toplumsal Dünya: Piaget, Vygotsky ve Sonrası” Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, yıl: 2004, cilt: 37, sayı: 2, 137-169
70. ÜNAL, H., “Davranım Bozukluğu Tanısı Alan İlköğretim Öğrencilerine Okul-larda Sunulan Danışmanlık Hizmetlerinin İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi,

ADANA-2006, s: 20 Wolfensberger, Wolf. “The Principle of Normalization in Human Services”. US: National Institute on Mental Retardation, 1982.

71. <http://www.etudokulu.net/ucocuk.html/2006>
72. www.canakkaleram.gov.tr “Kaynaştırma Eğitimi” s: 1-3
73. www.etkinegitim.net/forums/index.php?topic=6520 “Kaynaştırma Eğitimi”
Ağustos 27, 2007, 05:04:56
74. <http://sirnakram.kolayweb.com/hbehic.htm/2006>
75. www.tarsusram.com., Tarsus Rehberlik Araştırma Merkezi, “Kaynaştırma Eğitimi”, Mersin 2002, s:1-2, 4-5,
76. http://www.egitimderehberlik.com/ozel_egitim/ozelegitim_kaynastirma.htm
” /2007 Kaynaştırma Eğitimi”
77. <http://www.etkinegitim.net/forums/index.php?topic=6520> ”[Kaynaştırma Eğitimi](#)”, Ağustos 27, 2007
78. <http://www.etudokulu.net/ucocuk.html/2007>
79. YAVUZER H, “Çocuk Psikolojisi”, Altın Kitaplar, İstanbul, 1988, s.55
80. YENİ., E, “Kaynaştırma Eğitimi”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Yönetimi, Teftişi, Ekonomisi Ve Planlaması Tezsiz Yüksek Lisans Programı, Ankara 2005, s: 2-4, 6-7, 20-21).

EKLER

EK 1: Kişisel Bilgi Formu (KBF)

ÖĞRENCİNİN:

Adı:

Soyadı:

Doğum Tarihi:

AİLESİNE İLİŞKİN BİLGİLER:

<u>Eğitim Durumu</u>	<u>Anne</u>	<u>Baba</u>
Okur –Yazar Değil	☐	☐
Okur –Yazar	☐	☐
İlkokul	☐	☐
Ortaokul	☐	☐
Lise	☐	☐
Fakülte/yüksekokul	☐	☐
Lisansüstü eğitimi	☐	☐

<u>Meslekleri</u>	<u>Anne</u>	<u>Baba</u>
Ev Hanımı	☐	☐
Öğretmen	☐	☐
Memur	☐	☐
İşçi	☐	☐
Çiftçi	☐	☐
Serbest Meslek	☐	☐
Doktor, dış hekimi, eczacı vb	☐	☐
Mühendis	☐	☐
İşsiz	☐	☐
Diğer: belirtiniz	☐	☐

Kardeş Sayısı:

- Tek çocuk   1 kardeş   2 kardeş   3 kardeş
 4 kardeş   5 kardeş ve üstü

Nerede Kalıyor:

- anne baba ile birlikte   sadece anne ile   sadece baba ile   baba ve üvey anne ile
 anne ve üvey baba ile   babaanne ve dede ile   anneanne ve dede ile
 bir başka yakını ile (.....)   yurttta (.....)

Ailenin aylık ortalama geliri:

- asgari ücret   500-700 ytl   701-900 ytl   901-1000 ytl
 1000-1500 ytl   1500-3000 ytl   3000 ytl üstü

Öğrencinin Geçirdiği Önemli hastalıklar, ameliyatlar, önemli olaylar vb:

EĞİTSEL OYULAR EKLER

Yapmış olduğumuz araştırmanın 12 haftalık uygulama bölümünde, uygulamanın yapıldığı günlerde her gün 2 eğitsel oyun hazırlanarak kaynaştırma eğitimindeki öğrencilere oynatılmıştır. Oynatılan bu oyunlardan dört tanesi örnek teşkil etmesi bakımından aşağıda verilmiştir.

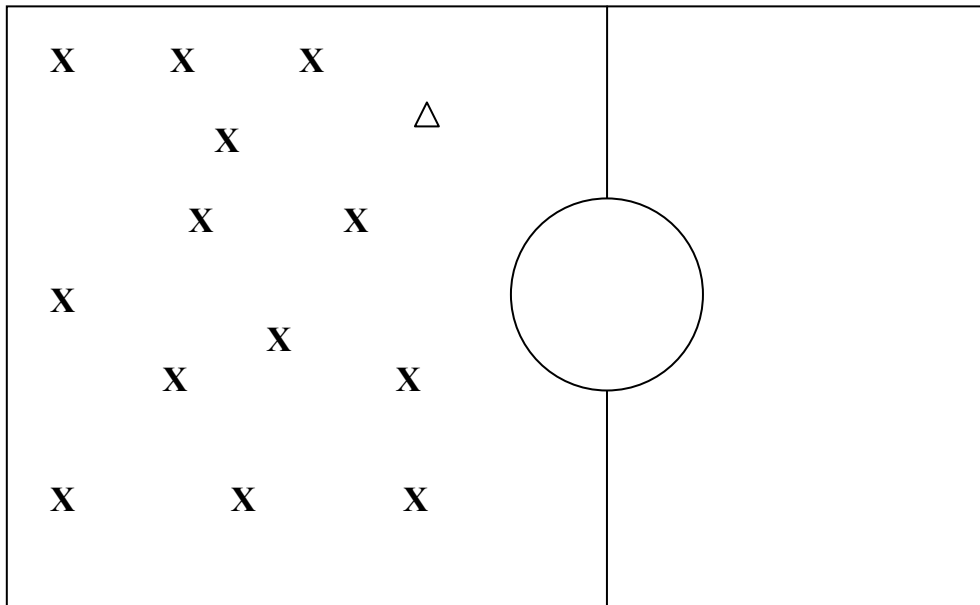
Ek 2: Uygulamada Kullanılan Eğitsel Oyun Örneği (Birlikte Hareket Edebilmeyi Geliştirmeye Yönelik)

05.03.2007

Oyunun Adı	: Balık Ağı
Oyunun Yeri	: Salon veya Açık alan
Oyunun Süresi	: 10 dk.
Oyuncu Sayısı	: Tüm sınıf
Yaş Grubu	: 8 - 10
Kullanılan Araç-Gereç:	Yok
Oyunun Amacı	: Birlikte hareket edebilme, Eşle uyumlu hareket edebilme

Açıklama

Sınıftan bir kişi ebe seçilir. Diğer öğrenciler basketbol yarı sahasına geçerler. Öğretmenin işaretiyle arkadaşlarını yakalamaya çalışır. Yakaladığı arkadaşı onunla birlikte ebe olup diğer arkadaşlarını yakalamaya çalışır. Oyun son kişi kalana kadar ya da 2 dk. Süre tutularak oynatılır. Yakalanmayan çocuklar ödül olarak alkışlanır.

Ek 3: Uygulamada Kullanılan Eğitsel Oyun Örneği (Yardımlaşmayı, Dikkat ve Hafızayı Geliştirmeye Yönelik)

05.03.2007

Oyunun Adı	: Kardeşimi Gördün mü ?
Oyunun Yeri	: Sınıf veya Açık alan
Oyunun Süresi	: 10 dk.
Oyuncu Sayısı	: Tüm sınıf
Yaş Grubu	: 8 - 10
Kullanılan Araç-Gereç:	Yok
Oyunun Amacı	: Dikkat, Hafıza, Yardımlaşma, soru sorma ve konuşma becerisi geliştirme

Açıklama

Sınıftan bir kişi ebe seçilir. Öğretmen ebeyi sırtı dönük olacak şekilde gruptan 1m. İleriye götürür. Gruptan bir kişi kardeş olarak seçilir ve tüm gruba gösterilir ve kardeş olarak seçilen kişi grubun arasına oturur. Ebe gelir ve kardeşini bulmak için gruptan birine Kardeşimi gördün mü diye sorar evet cevabını alırsa başka bir soru sorar gözleri ne renk ? başka birine saçları ne renk ? kardeşini bulana kadar gruptan değişik kişilere sorular sorar.

Ek 4: Uygulamada Kullanılan Eğitsel Oyun Örneği (Eşe Uyum, Yardımlaşmayı Geliştirmeye Yönelik)

21.03.2007

Oyunun Adı	: Sırt sırta ver
Oyunun Yeri	: Açık alan veya Salon
Oyunun Süresi	: 10 dk.
Oyuncu Sayısı	: Tüm sınıf
Yaş Grubu	: 8 - 10
Kullanılan Araç-Gereç:	Yok
Oyunun Amacı	: Koordinasyon, Zamanlama, Eşe Uyum, Yardımlaşma

Açıklama

Sınıf eşit olarak 2 şerli gruplara ayrılır. Daha sonra her grup öğrencileri sırt sırta verir, kol kola girer ve yere otururlar. Öğretmenin işaretiyle çocuklar kollarını bırakmadan yerden aynı anda kalkmaya çalışırlar. Daha sonra oyun 4 kişinin kol kola girip yerden kalkmaya çalışmasıyla daha sonra tüm sınıf aynı hareketi yapana kadar sayı artırılır.

Ek 5: Uygulamada Kullanılan Eğitsel Oyun Örneği (Çabukluk ve Koordinasyon geliştirebilmeye Yönelik)

16.04.2007

Oyunun Adı : Bacak Arasından Top Geçirme
Oyunun Yeri : Açık alan
Oyunun Süresi : 10 dk
Oyuncu Sayısı : Tüm sınıf
Yaş Grubu : 8 - 10
Kullanılan Araç-Gereç: Yok
Oyunun Amacı : Çabukluk ve Koordinasyon geliştirebilme

Acıklama

Oyuncular eşit iki sayıda guruba ayrılır. Guruptaki oyuncular arka arkaya dizilirler ve en önde buluna topu ellerinin üzerinden en arkadakine geçirirler ve en arkadaki oyuncu topu birlikte oyuncuların bacakları arasından geçerek en öne gelir daha sonra o da aynı şekilde topu başının üzerinden arkaya doğru verir. Oyuncular tekrar eski yerlerine geldiklerinde oyun durdurulur ve kazanan grup açıklanır. Oyun yarışma havası içinde devam eder.

